

AVTOBIOGRAFIJA

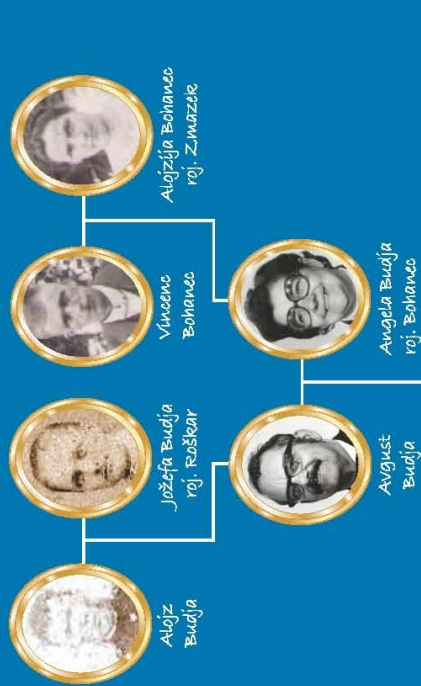
Prej ali slej se vsak posameznik vpraša: »Kdo sem, od kod izviram?« Iskanje korenin je posebej očitno pri ljudeh, ki so iz taksnega ali drugačnega razloga zapustili domačo zemljo. Do sedaj sem zavzeto iskanje korenin zaznaval pri ameriških Slovencih, zdaj pa me je s svojo zgodbo in samozavedanjem presenetila švedska Slovenka Avgustina Budja.

Augstina Budja (rojena 1945) v knjigi DRUŽINSKE PODOBE opisuje svojo življenjsko zgodbo, ki je povezana z njenimi bližnjimi pa tudi širšo družbeno skupnostjo. Opisi so natančni in temeljiti, zato se bodo podobe nadvse jasno začrtavale pred očmi bralcev, tako njenih sodobnikov kot mlajših generacij.

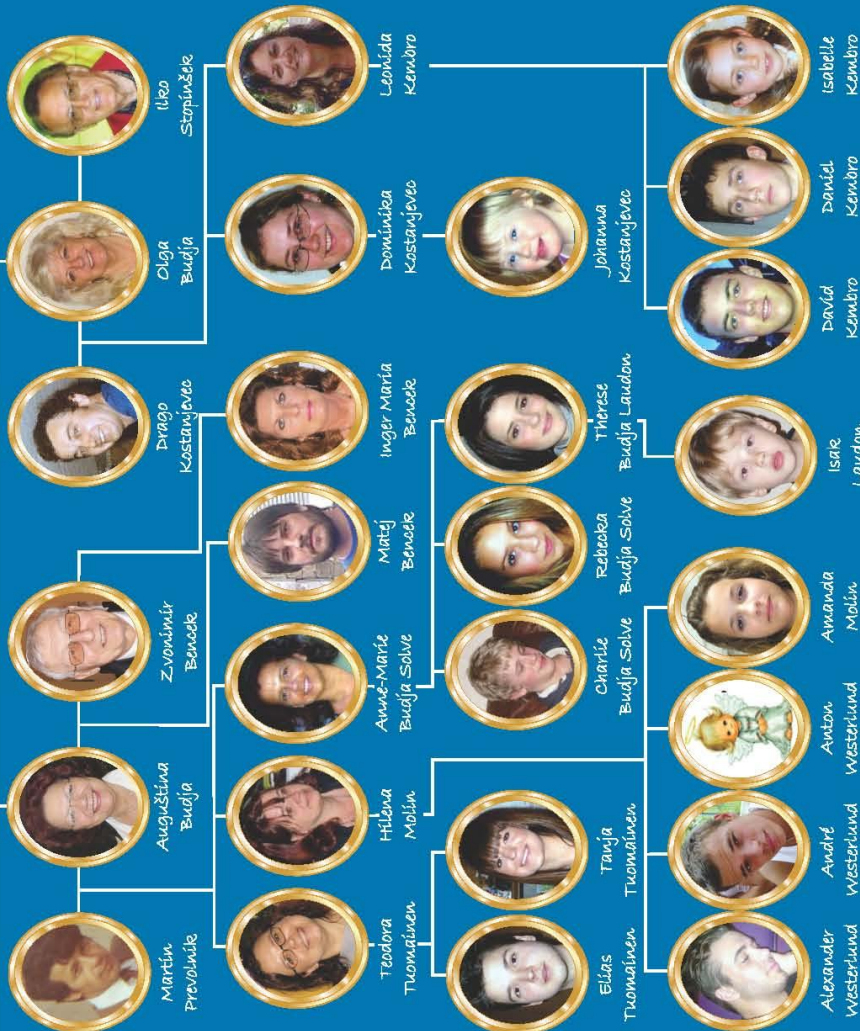
Knjiga DRUŽINSKE PODOBE Avgustine Budja je pomemben prispevek pri razumevanju časa in odnosov v nekdanji Jugoslaviji in kasneje samostojni Sloveniji ter na Švedskem.

Maijaž Koncija

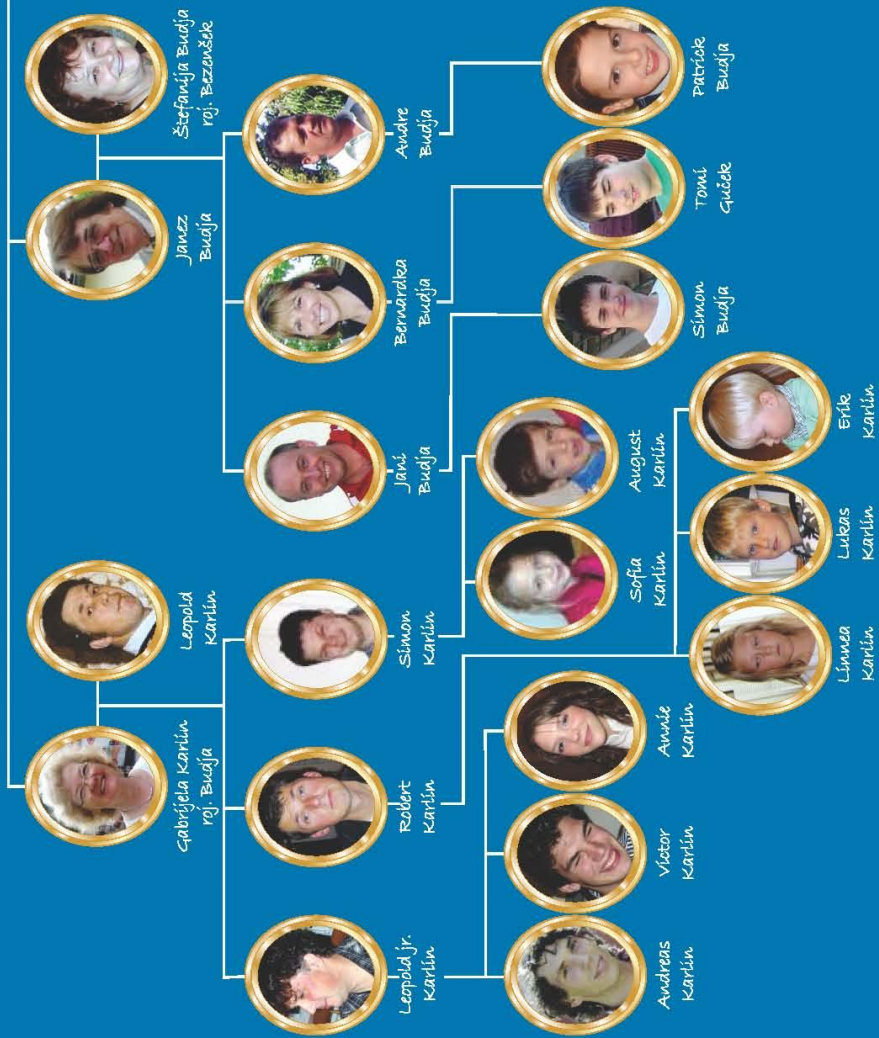
Budja Avgustina

DRUŽINSKE PODOBE

DRUŽINSKE PODOBE

AVTOBIOGRAFIJA

Prej ali slej se vsak posameznik vpraša: »Kdo sem, od kod izviram?« Iskanje korenin je posebej očitno pri ljudeh, ki so iz takšnega ali drugačnega razloga zapustili domačo zemljo. Do sedaj sem zavzeto iskanje korenin zaznaval pri ameriških Slovencih, zdaj pa me je s svojo zgodbo in samozavedanjem presenetila švedska Slovenka Avgustina Budja.

Avgustina Budja (rojena 1945) v knjigi DRUŽINSKE PODOBE opisuje svojo življenjsko zgodbo, ki je povezana z njenimi bližnjimi pa tudi širšo družbeno skupnostjo. Opisi so natančni in temeljiti, zato se bodo podobe nadvse jasno začrtavale pred očmi bralcev, tako njenih sodobnikov kot mlajših generacij.

Knjiga DRUŽINSKE PODOBE Avgustine Budja je pomemben prispevek pri razumevanju časa in odnosov v nekdanji Jugoslaviji in kasneje samostojni Sloveniji ter na Švedskem.

Matjaž Koncilja

Budja Avgustina

Budja Avgustina

DRUŽINSKE PODOBE

DRUŽINSKE PODOBE

AVTOBIOGRAFIJA

Augustina Budja

Augustina Budja

DRUŽINSKE PODOBE

AVTOBIOGRAFIJA

Ovitek in notranje družinsko drevo, genealoško deblo
Boris Zmazek

Rokopis pregledala
Matjaž Koncilja
Olga Budja

Lektorirala
Ivanka Učakar

Copyright 2011 by Augustina Budja

Izdajo avtobiografije je podprl
Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu

CIP – kataložni zapis o publikaciji:
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana
Kungliga biblioteket, Stockholm

BUDJA, Augustina - Gusti DRUŽINSKE PODOBE
Avtobiografija
Landskrona, Švedska
Landskrona 2011

ISBN 978-91-974694-6-7

Tisk/Tryckeri Ordgruppen / Författares Bokmaskin, Stockholm 2011

DRUŽINSKE PODOBE

AVTOBIOGRAFIJA

Augustina Budja

2011

Samozaložba, Landskrona 2011

DRUŽINSKE PODOBE

PREDGOVOR

Storiti nekaj dobrega za nekoga drugega, je največ, kar lahko v življenju dosežemo. Vendar moramo v prvi vrsti misliti nase, poskrbeti za svoje dobro, da bi lahko pomagali drugemu. Eno takšnih dejanj je gotovo tudi predstavitev neke biografije, ki zajema skrite strani življenja in jih prikaže širšemu krogu ljudi. ***Družinske podobe*** je knjiga o življenju članov družine Slovenke, ki je svoje otroštvo preživela v Sloveniji, na Štajerskih gričih in zelenih tratih, odraslo življenje pa preživlja na zahodni obali Švedske v Landskroni. To je manjše obalno mesto ob ožini Baltiškega morja med Dansko in Švedsko. Po štiri in pol desetletjih bivanja na Švedskem je svoj davek terjalo spreminjanje etnične identitete v dvojno identiteto.

Avgušтина Budja je švedska Slovenka prve generacije. Na Švedsko je prišla na obisk k sorodnikom leta 1964, za njo so postopoma prišli še ostali člani ožje družine: oba starša Avgust in Angela, brat Janez in sestre Gabrijela in Olga. Gre torej za prikaz življenja slovenske družine Budja pred drugo svetovno vojno in po njej v Sloveniji ter po letu 1964 na Švedskem. V svoje ***Družinske podobe*** avtorica vplete kratko analizo povojne slovenske in švedske politike (migracije, asimilacije, integracije, multikulturalizma). Vsebina knjige je nastala predvsem na osnovi lastnih izkušenj, gledanj in zaključkov iz vsakdanjih doživetij tu in tam. Podatki so zbrani iz zasebnega arhiva ter izbrane strokovne in znanstvene literature o migracijski problematiki. Objektivna dejstva so v knjigi dopolnjena z avtobiografskimi izpovedmi avtorice. Na osebni in zato svojstveni način osvetljujejo ozadja nastajanja in spreminjanja razdvojene etnične identitete.

Delo ***Družinske podobe*** ima dve večji poglavji:

- *Življenje v Sloveniji – pred drugo svetovno vojno in po njej ter nekatere posledice totalitarnega režima SFRJ.* Teoretični del nas okvirno seznanja s političnim življenjem Slovencev v bivši federaciji, vzporedno pa tudi s švedskimi političnimi ukrepi in posledicami le-teh v tem obdobju. Potek dogajanj v povojni Sloveniji je povzročil številna izseljevanja Slovencev na tuje, na Švedskem pa prav istočasno nasprotno posledice –

številna priseljevanja iz tujine. Med povojnimi priseljenci je na Švedsko prišlo okrog 8000 Slovencev. Po večini so bili to mladi ljudje, ki so si šele na Švedskem ustvarili družine. Večina slovenskih priseljencev je ostala na Švedskem, nekateri životarijo med dvema domovinama, saj so skozi svoje potomce pognali korenine tudi v tej deželi. Avtorica pa se v knjigi osredotoči predvsem na lastno življenjsko zgodbo, prepleteno z zgodbami družine, kar je razvidno tudi v objavi arhivskih slik ob koncu prvega dela.

- *Priseljenstvo na Švedskem* je v vsakdanja življenja švedskih Slovencev prineslo tudi pojmovanje dvojne identitete. Teoretično v drugem delu avtorica bralca okvirno seznanila z asimilacijo in poznejšo integracijo na Švedskem ter uvede v analizo življenja članov Budjeve družine po njihovem prihodu na Švedsko, njihovo postopno prilagajanje na novo okolje ter materialno in kulturno osamosvojitve. Vprašanje dvojne identitete in multikulturalizma sta pojma, ki se v različnih družbenih prilikah čutimo zdaj Slovenci zdaj Švedski. Glavni zaključki avtorice temeljijo na analizi lastnih izkušenj, ki jih je med ostalimi doživela tudi s pomočjo številnih intervjujev v slovenskih in švedskih medijih skozi čas, ko je nekatera poglavja svojega življenja ter fragmente **Družinske podobe** razgalila pred številnimi bralci.

V kolikor je vsemirje ponavljanje določenih vzorcev, je podobno tudi, ko gre za naša življenja. Sleherno živo bitje ustvarja neko življenjsko zgodbo. Tudi jaz ustvarjam svojo. Lahko bi rekli, da mladost živi od upov, starost od spominov. Vsaka življenjska zgodba ima svojo plat resnice in tudi svoje tolmačenje. Enako velja za videnje in tolmačenje različnih epizod iz mojega življenja. Vendar – praktično gledano, nihče razen mene, ne pride bližje resnici kot jaz, ki sem stvari doživljala in jih občutila na lastni koži. Menim, da sem zato sama najprimernejši pričevalec svojega časa, podajati osebno zgodbo, gledano pač iz lastne perspektive. Nekaterih stvari tudi včasih ne vidimo, če smo jim preblizu in vsakdo jih vidi drugače, s tem je treba računati. Da je knjiga kot voda, ki si vedno utre pot, je stara modrost. To velja tudi za avtobiografije, takšne in drugačne. Življenjepisi, kjer je avtor navdušen nad samim seboj, so morda pogostejši kot obratno, ko je pisatelj vsaj delno tudi tarča lastnega posmeha.

Pri pisanju te biografije uporabljам ljubkovalna imena mojih bližnjih: oče Avgust je atek Gustek, mama je mamika, mati, po imenu Angela, starejša sestra Gabrijela je Jelica ali Jelka, brat Janez in sestra Olga ostajata Janez in Olga, moj prvi mož Martin je Tinko, sedanji Zvonimir je Zvonko, jaz – Avguščina (Augustina) sem Gusti ali Gustika, kadar figuriram v tretji osebi. Moji otroci - Teodora je Dora ali Dorica, Hilena, Lenka, imeni Anne-Marie in Matej ostajata nespremenjeni. Že od nekdaj je bilo pri meni izražanje velika potreba, izpoved, kako sama doživljam svoj čas in okolico. Z leti pa postaja pisanje zame skoraj moja dolžnost. V pisanju vidim tudi nek višji, družbeno koristen razlog. Pišem predvsem o tem, kar poznam, vendar se spuščam tudi na področja, ki jih še ne poznam, a bi

jih želela поблиže spoznati. Iščem in brskam in si na ta način nabiram izkušenj. Veselilo bi me, če bi bralcu moja zgodba zbudila zanimanje, vendar pišem predvsem zase in za domače ter za tiste, ki bodo nekoč najbrž brskali po naši preteklosti. Pri tem delu nisem uporabila posebnih znanstvenih metod razen izvlečkov nekaterih že objavljenih intervjujev in podatkov iz knjig, časopisov, revij, pogovorov, zapiskov in urejanja besedil ter zapisov lastnih izkušenj. Odkrivam stvari, ki so se v resnici dogajale ali naj bi se dogajale. V bistvu je pisateljstvo neke vrste odkrivanje, oziroma izdajanje resnic. S pisanjem se dotikam nekaterih občutljivih tem, ne le o sebi, ampak tudi o ljudeh, ki so mi v življenju najbliže. Menim, da je pomembno opisati tisto, kar se je res zgodilo, kdaj in kako se je zgodilo. Morda imam tudi odgovor na vprašanje – zakaj. Kaj me je pripeljalo do tega, da sem pri devetnajstih letih emigrirala na Švedsko? Odgovoriti na vsa vprašanja ni vedno najlažja naloga; saj je pisateljevo videnje neke resnice morda drugačno kot si ga tolmači oseba, o kateri pišem. Pisateljev spomin je obarvan s tokom časa, tako tudi spomin osebe, ki je vpletena. Skratka, meja med zasebnim in javnim je težko določljiva. Na neki točki mora avtor tvegati in upati, da mu družina, prijatelji in znanci, ki jih vpleta v svojo zgodbo, ne vzamejo za hudo, da ga razumejo, četudi piše o stvareh, ki jim niso po volji.

Da bi se pisec v svojih zgodbah ne ponavljal, mora najti način, s katerim se prilagaja, spreminja, oziroma prikazuje dogodke iz različnih zornih kotov. Ljudje ne marajo, da razkrivamo stvari, katerih se sramujejo, zato jih je treba spretno zaviti v zgodbo, ki bo prijetnejša od stvarnosti, kar je možno le z novimi prijemi dikcije in kompozicije zgodbe. Da bi bila neka zgodba za bralca zanimiva, mora biti najprej zanimiva za avtorja, kajti avtor izbira snov. Spreminja pa tudi svoj literarni okus. V mladosti sem se z lahkoto identificirala z liki iz romanov, jih razumela, dogodke in čustvovanja podoživljala, kot da bi bili moji lastni. Danes ugotavljam, da so življenjske zgodbe drugih dohitele tudi mene.

Leta 2005 sem izdala zbirko pesmi z naslovom Letni časi (Årstider). Ob nekem intervjuju so me vprašali, kako to, da po štiridesetih letih bivanja na Švedskem še vedno pišem pesmi v slovenskem jeziku. Odgovorila sem, da je možnost izražanja v materinem jeziku veliko polnejša kot v naslednjih, priučeni jezikih, zato ostajam predvsem pri slovenščini. Veliko tega se izgubi, ko pišem v švedščini. Slovenščina zame ni le nek instrument za govorico in formalno komunikacijo, temveč je veliko več – je kulturni in čustveni del moje (etnične) identitete, je moj jezik ljubezni, molitve in poezije, medtem ko švedski jezik ostaja predvsem moj komunikacijski instrument. Obstaja pa seveda razlika med etnično in državljansko pripadnostjo. Posameznik ima lahko več državljanstev, vendar le eno nacionalno (etnično) pripadnost. S tem pa ni rečeno, da postane nacionalist. Tudi integrirana Evropa mora to dejstvo upoštevati in ga spoštovati. Če bi se nam odvzela možnost izražanja v materinem jeziku, tudi ko gre za znanost, gospodarstvo, literaturo itd., vse, kar ljudem omogoča kompleksnejši pogled na stvarnost, bi dosegli le osiromašenje komunikacijskega področja med narodi.

Uvod v avtobiografijo

Potreba po večkulturni kompetenci ljudi (multi-kulti) postaja permanentna! Slovenci smo v svetovnem pogledu majhen narod, vendar je Slovenija od leta 2004 polnovredna članica Evropske unije in ima s tem vse pravice soodločanja ter uporabe slovenskega jezika. Mnogi narodi nimajo te sreče. Majhnost naroda torej ne sme biti argument za oviranje v razvoju identitete posameznikov, ne znotraj in ne zunaj meja domovine. Pomembnejše od količine prebivalcev je kvalitativna zavest pripadnosti prebivalcev neki državi, v mojem primeru Sloveniji. Ali pa morda tudi Švedski? Posamezniki – Slovenci - lahko velikokrat razočarajo, država Slovenija pa ostaja moja prva domovina. Združitev južnoslovanskih narodov je jasno pokazala, da tudi velikost ni garant za obstoj neke države. Slovenci nismo nikoli zaživel kot Jugoslovani, ostali smo etnični Slovenci z jugoslovanskim državljanstvom, ki je ljudem bilo manj ali več vsiljeno. K združitvi v kraljevino Srbov-Hrvatov-Slovencev leta 1918 je pripeljalo mišljenje vodilnih politikov, da kot majhen narod sami ne bomo mogli obstati. Po Trubarjevem izročilu ni dovolj le stati ampak tudi obstati. Z osamosvojitvijo republike Slovenije leta 1991 nam je uspelo!

Moje dolgoletno pedagoško, društveno in literarno delo na Švedskem mi je omogočilo nekoliko širši način razmišljanja. Nacionalno sem pripadnica slovenstva, ki pa je uspelo osvojiti dokaj kozmopolitske poglede na svet. Skozi večkulturnost, pridobljeno v toku življenja (jugoslovansko, slovensko in švedsko), se me je oprijelo kar nekaj kolektivnih lastnosti. Moja starša sta bila rojena še v času vladavine Avstro-Ogrske, nato sta po koncu 1. svetovne vojne odraščala v Kraljevini SHS (Slovencev, Hrvatov, Srbov), potem v Kraljevini Jugoslaviji, oziroma v Dravski banovini ter se po koncu 2. svetovne vojne znašla v SFRJ. Jaz sem doma doživela samo SFRJ, slovensko samostojnost sem dočakala na Švedskem. Način izražanja, ja, vsa moja osebnost je oblikovana na podlagi navzkrižnega plemenitenja z drugimi jeziki in kulturami že iz otroštva, moj čut za nacionalizem pa je pri tem oslabel. Tudi, če se to zdi komu narobe, sem sama prepričana, da mi tak pogled na življenje omogoča varno in polnejše življenje. Ni dovolj samo živeti, pomembno je – kako živeti! Na tem svetu Slovenci nismo sami, na ta ali oni način smo povezani z drugimi ljudstvi in odvisni eni od drugih. Nihče ne izbira svojih staršev in tudi ne kraja svojega rojstva, vse je le slučajnost. Samo s skupnimi močmi pa lahko ustvarimo na Zemlji boljše življenje. Živeti skupaj in ohraniti svoje raznolikosti je prvi cilj, vprašanje naše nacionalnosti postavljamo šele na drugo mesto.

Navzlic našim razlikam je potrebno, da se vsi narodi čutijo svobodni in enakopravni. V EU smo sicer na dobri poti do tega cilja, vendar je pred nami lahko še dolga pot. Živeti je imeti odgovornost do drugih. Vsak človek prej ko slej išče odgovore na vprašanja o smislu življenja. Enoznačnega odgovora ni, zato so ta vprašanja večna. Mnogim je dano, da najdejo eksistenčne odgovore v katerem od verstev – kristjani v krščanstvu, hindujci v

hinduizmu itd. Pravi smisel življenja pa iščemo in včasih tudi najdemo v lastnih dejanjih in v sozvočju z okolico. Pisatelj sme sicer moralizirati, a dokončne odgovore mora prepustiti posameznemu bralcu. Poslanstvo se pisatelju nikoli ne konča, vedno je postavljen pred nove izzive.

Na mojo glasbeno in literarno pot so vplivali razni dejavniki, predvsem moj oče organist, moja mati cerkvena pevka, mnoge knjige, ki sem jih prebrala že v zgodnji mladosti, predvsem roman F.S. Finžgarja **Pod svobodnim soncem** (Od tu sem dala ime eni od mojih treh hčera – Teodora), ter poznejše izseljensko bivanje na Švedskem (1964--) in spoznanje o potrebi po dokumentiranju, da slovenska skupnost na Švedskem ne utone v pozabo takoj po postopnem izginotju prve generacije slovenskih priseljencev, ki so prišli na Švedsko v letih 1960-1970. Eden teh dejavnikov je tudi specifičen čas kmalu po vojni, kmalu po mojem rojstvu. Postati govornik je priučeno, biti pesnik pa prirojeno (Cicero). Pisatelj je poklican, da piše, temu se težko upre, četudi večkrat za ceno svobode in celo življenja. Literarno ustvarjanje je dar, ki obenem terja odgovornost, da avtor deli svoja znanja, dvome, žalost in veselje – z drugimi. Moderno slovensko pripovedništvo se v glavnem izogiba naši polpreteklosti. Preveč mu je še kočljiva. Ustvarjalnost, ki se naslanja le na znanost, je kot nezačinjen obrok hrane, veliko »okusnejša« je s primerno mero domišljije. Prepričana sem, da je neka četudi površno napisana življenjska zgodba boljša kot nobena. Če te nihče ne opazi, o tebi nič ne ve, nihče ničesar ne pove, boš prav kmalu zatonil v pozabo.

Ko bi naši istočasni življenjski sopotniki začutili govorico literature in glasbe, bi nam življenje vsem bilo lepše, razumevanje globlje. Nekoč so bile *potovke in potujoči prodajalci (suha roba, mešetarji)* tisti, ki so ljudem prinašali novice iz sveta, danes so to povsem drugačne komunikacijske poti – radio, TV, časopisi in revije, predvsem pa literatura. Tudi jaz s pričujočo biografijo odkrivam samo sebe, odkrivam pa tudi svoje sopotnike življenja, kajti temeljiteje se poglobljam v objekte mojih zapažanj in v njihov čas, bolj kot bi se, če bi ne pisala. In to mi nudi zadovoljstvo. Pri tem ne mislim dosti na bralca ali kritike, saj ne pišem za njih. Pišem, in tako vem, da obstajam. S sabo imam vedno pisalo in vsaj kos papirja, da zapisujem tudi svoje trenutne navdihe, da bi ne šli v pozabo. Ne pišem vsak dan, pišem pa, kadar se čutim dovolj sproščeno in napolnjeno z navdihi. Včasih uporabim tudi fotoaparata, da ovekovečim kak zanimiv dogodek. Ob koncu tedna se ponavadi sprostim in se posvetim družini.

Spominjam se, ko je leta 2001 po posredovanju slovenskega izseljenskega duhovnika na Švedskem, rektorja SKM v Göteborgu, Zvoneta Podvinskega, ter Msgr. Janeza Pucija, slovenskega izseljenskega duhovnika iz Nemčije, pri založbi Družina v Ljubljani bil sprejet moj rokopis **Švedska slovnica za Slovence**. Bila sem vesela in srečna, občutka zadovoljstva nad tem, da je rokopis sprejet in pozneje tudi tiskan v neki slovenski založbi (2002), ni lahko opisati. Jaz sem to srečo doslej doživela le enkrat. Vse ostale knjige sem

pozneje namreč izdajala v samozaložbi, kajti na Švedskem ne najdem založniške hiše, ki bi bila pripravljena prevzeti ekonomsko tveganje z maloštevilnim jezikom, kot je slovenščina, pa tudi ne tekstov v švedskem jeziku, če se le-ti nanašajo na majhno skupino ljudi, kot so to Slovenci na Švedskem. Krog bralcev je res dokaj omejen, kar mi potrjujejo dosedanje izkušnje. Delno moje delo in delo sester Budja sponzorira Urad Vlade RS za Slovence po svetu, ki črpa sredstva iz skladov EU. Tiskam le v majhnih nakladah in temu primerna je tudi cena vsake knjige, pomeni - dokaj visoka. No, pred kratkim so mi povedali, da je moj učbenik Švedska slovnica za Slovence pri založbi Družina povsem pošel. O ponovni izdaji še ne razmišljajo.

Prebrala sem, da je 2010 tudi Tone Partljič – slovenski pisatelj in dramatik - oddal založbi rokopis svoje avtobiografije z naslovom *Hvala vam, bogovi, za te blodnje*. Kratka predstavitev njegove knjige pove, da je to delo, v katerem Partljič poskuša prikazati ljudi in dogodke, ki so vplivali na razvoj njegove osebnosti in ga oblikovali. S podnaslovom knjige *Ljudje, kraji, dogodki v mojem življenju*, pisatelj to potrjuje. Tudi sama pišem zaradi notranjega vzgiba, potrebe po pisanju. S knjigo ***Družinske podobe*** ponujam svoj pogled na družino Budja. Z drugačno življenjsko izkušnjo bi pač pisala o čem drugem. Neizogibno je, da se avtor avtobiografije nekoliko samovoljno postavlja v središče dogajanja, ko se poskusi z interpretacijo nekega časa – ljudje smo različni, takšni so tudi naši prikazi, opisi/razmišljanja in dožemanja. Do svoje tematike čutim veliko naklonjenost, hkrati pa tudi z distanco utemeljujem svoja stališča in videnja. Včasih je na mestu vprašanje, če so zgodbe nastale v mojih sanjah in sem jih prežela z resničnostjo ali pa sem resničnost pobarvala s sanjami. Hvaležna sem za svoj dar izražanja, hvaležna, da sem dočakala upokojitev, da sem zdrava, hvaležna, da imam družino, za razumevanje mojih bližnjih, da lahko v miru pišem in ustvarjam po svoje.

Znano je, da karkoli delaš in kakorkoli to počneš, nikoli ne moreš biti vsem všeč in dovolji. Sveta sama ne morem spremeniti, spreminjam pa lahko samo sebe, če to hočem. Začeti je treba pri sebi. K svojemu besedilu prilagam še zbirko fotografij, ki z obrazi in liki dopolnjujejo misli pogovorov. Na naslednjih straneh pa objavljam nekaj izbranih kopij iz zapisnikov zaslišanja mojega očeta Avgusta Budje nekaj let po koncu druge svetovne vojne, ki se pa za našo družino takrat še ni končala. Oče je bil namreč obsojen na zapor v Mariboru. Kje je potem bil tudi zaprt, je ostala skrivnost. Po odsluženi zaporni kazni pa nam slovenska UDBA še ni dala miru. Ves čas so nas zalezovali in za nami pošiljali vohune, tudi na Švedsko. Dokumentirano v knjigi **Temna stran meseca, kratka zgodovina totalitarizma v Sloveniji 1945-1990**, zbornik člankov in dokumentov. Ur. Drago Jančar. Ljubljana: Nova revija, 1998. To spada sicer k manj prijetnim spominom.

Pričujoče zgodbe naj nas vrnejo v otroštvo in nam v zavestni spomin priključijo že pozabljene dogodke.

DRUŽINSKE PODOBE

Avtobiografija I.del

Avgušтина Budja

SLOVENIJA

Vojna je kočana!

Ideja o združenih Evropi je bila nekoč prisotna zgolj kot razmišljanje filozofov in vizionarjev. Že v prvi polovici 19. stoletja je Victor Hugo govoril o "Združenih državah Evrope", kjer bi vladali mir in humanistični ideali. Te sanje sta razblinili dve svetovni vojni, ki sta v prvi polovici prejšnjega stoletja opustošili celino. Podobno kot 1. svetovna vojna je bila tudi 2. svetovna vojna predvsem uničujoča za Evropo in za mnoge dežele sveta. Izgleda, da se ljudje ničesar ne naučijo iz zgodovine, nove vojne divjajo zdaj tu zdaj tam. Ideja o ustanovitvi EU vzbuja močno upanje, da je vsaj v Evropi konec vojnih barbarstev. Katera vojna neki je bila kdaj komu koristna?!

Po skoraj šestletni vojni moriji so 9. maja 1945 zavezniške sile razglasile uradni konec 2. svetovne vojne. 15. maja je bil nato tudi konec bojev v Sloveniji in v Evropi! To je bilo še pred izbruhom t.i. „revolucije“ v Sloveniji, pred začetkom bratomornega pobijanja, ko so pripadniki zmagovalcev, rdeči, pobili na desettisoče nedožnih Slovencev, brez predhodnih sodb ali obsodb. Tudi po drugih republikah takratne SFRJ so zmagovalci morili brate in sestre ter njih otroke. Žalostno je, da tistih, ki so to počenjali, še dandanes ni dosegla roka pravice. Ali jih sploh kdaj bo?! Dostojanstvo in uglednost v Sloveniji, kjer sem odrasla, se vse bolj meri zgolj po denarju, v skladu z dialektiko materializma. Vrednote, kot jih pozna zahodna civilizacija, niso več prisotne v opranih povojnih možganih enoumja večine slovenskih državljanov. Kontinuiteta - *otroci rdečih plenit*, potomci bivših komunistov, so si zagotovili vodilne položaje v politiki ter poskrbeli za primerno izobrazbo svojih otrok (pravniki, sodniki, zdravniki, profesorji ...). Na ta način jim brez težav uspeva ostajati na vodilnih položajih v politiki, šolstvu in gospodarstvu. Morda se bo stanje izboljšalo čez nekaj desetletij, toda predpogoj je, da bo konec s t.i. *slovensko rdečo levico*, ki je *spaček* v sklopu evropskih zahodnih *levic*, ali pa da se bodo ljudje na položajih spreobrnil. Naša mama bi rekla: pijanec se spreobrne, ko se v jamo zvrne!

Ali velja to morda tudi za kapitalistične komuniste – nova raja? Zadnje čase je slovenska levica, vladajoča stran, močno na tapeti tudi zaradi suma korupcije in poslov z drogami. Kaj naj to pomeni? Oblika današnjega kapitalizma namreč še daleč ni dovolj humana, da bi lahko vlagali svoje upe v pravičnost družbe. Kaj nam potem še ostaja?!

Robert Schuman (tedanji francoski zunanji minister) je 9. maja 1950 na osnovi ideje, ki jo je oblikoval Jean Monnet, predlagal ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo (ESPJ). Proizvodnja premoga in jekla v državah, ki so se nekoč bojevale med sabo, naj bi prešla pod skupno tako imenovano Visoko oblast. Ne samo v praktičnem smislu, tudi na simbolni ravni sta surovini, ki sta se uporabljali v vojne namene, postali sredstvo za spravo in mir. Tako se je začelo več kot pol stoletja trajajoče miroljubno sodelovanje med državami članicami evropskih skupnosti, ki so z Maastrichtsko pogodbo leta 1992 prerasle v Evropsko unijo s širšimi pristojnostmi. Čeprav je Evropska unija (1992) nastala z namenom, da doseže določene politične in gospodarske cilje, predvsem svobodno konkurenco enotnega trga, je visoko lestvici vrednot EU solidarnost. Slednja je danes vidna v obliki pomoči, ki naj se nameni državljanom in državam, predvsem skozi delovanje različnih skladov. Ta sredstva se uporabijo za pospeševanje razvoja manj razvitih regij, preoblikovanje starih, opuščenih industrijskih območij, pomoč mladim in tistim, ki so že dolgo brezposelni, da najdejo delo, za posodabljanje kmetijstva in pomoč zapostavljenim podeželskim območjem. V Sloveniji so težave, da bi se politika zedinila glede uvedbe pokrajin. To je za državo seveda slabo, saj ostaja brez finančne pomoči EU za manj razvita območja Slovenije, ki bi ji sicer pripadala. Politika se ukvarja sama s sabo.

Pred kratkim mi je prijateljica Meta, po rodu Slovenka, učiteljica na eni od slovenskih šol, dejala, da zaradi direktiv od zgoraj (beri: s strani vlade) v šoli učitelji ne smejo otrokom govoriti o današnji politiki ali o dogodkih iz časov osamosvojitve RS. Še vedno se prednostno obravnavajo partizanski boji med drugo svetovno vojno, ne pa tudi poveljni poboji. Glorificira se OF. S proslavo 20-letnice osamosvojitve Republike Slovenije je šolski minister decembra 2010 združil proslavo OF z motivacijo, da je ena potekala pred sedemdesetimi in druga pred dvajsetimi leti, torej okrogle obletnice. Na vsebinsko raznolikost dogodkov se najbrž požvižga. Ni torej čudno, da so dogodki, ki so pripeljali do osamosvojitve naše države Slovenije 1991 in današnja politika v slovenskih šolah tabu. Da je temu tako, potrjuje nezainteresiranost, nevednost in neosveščenost, ki jo Slovenci – mladi in stari - doma kažejo, ko gre za volitve ali referendum. Mnogi pasivno ostajajo doma, ker se ne zavedajo, da s tem, ko ne dajo svojega glasu, prepuščajo vajeti vladajočim, ki so v resnici le podaljšek nekdanjega komunističnega režima v Sloveniji. Človek bi mislil, da je ljudem vseeno, vendar temu ni tako. Pomen SFRJ ob koncu 2. svetovne vojne in slovenska osamosvojitve 1991 imata za Slovence povsem različni vsebini. Prva se je

z vso politično močjo ostro protivila samostojnosti Slovenije, druga pa je v opozicijskih vrsta stremela za samostojnostjo Republike Slovenije in v tem uspela. Kje je torej najti kakšno vsebinsko podobnost? Še en dokaz, da ljudje dojemamo stvari in dogajanja različno.

Privekala sem na svet

1945 Po koncu vojne vaščani v Grabšincih niso čutili nekih posebnih sprememb, ker se jih ta vojna morija ni direktno dotikala, v vojni, k sreči, niso nikogar izgubili. Budjeva otroka, Gabrijela in Janez, sta takrat že hodila v šolo k Sv. Duhu na Stari Gori. Oče Avgust Budja je bil kmetovalec, mati Angela, rojena Bohanec, pa gospodinja in kmetovalka. Med vojno sta sicer s hrano pomagala domačinom in nekaterim sorodnikom, in jih skrivala v prostorih svojega doma, da jih ne bi na silo mobilizirali ti ali oni – *partizani, beli ali Nemci*. Budjeva sta obdelovala zemljo, vzgajala otroke, gojila dve glavi goveje živine, psa, kokoši ter nekaj prašičev. Odsluževala sta tudi nekatera dela, ki so jih na njuni kmetiji opravili tuji veleketje s konjskimi vpregami – povračilo za oranje, prevoze, za dobavo majhnih prašičev za nadaljno rejo in še in še. Veliko število teh dni letno sta opravila, doma pa je delo večkrat čakalo in ju seveda vedno tudi počakalo.

Moja mama Angela se je rodila v vasi Godemarci, ki spada v župnijo (današnja krajevna skupnost) Mala Nedelja, zato ji je bilo po poroki pomembno obdržati vezi s preostalo družino Bohančevih. Prevoznih sredstev ni bilo ne takrat in razen osebnih vozil jih tudi danes ni. Angela je bila prvorojenka Vinca in Alojzije, roj. Zmazek. Vinc se je rodil 1884, žena Alojzija pa leta 1894. Bohančeva sta po Angeli imela še 11 otrok, od katerih pa sta dva že v zgodnjem otroštvu umrla. Preživelo je torej 10 otrok: Angela, roj. 1916, Terezija, roj. 1917, Vinko (1919) in Janez (1920) sta umrla v otroštvu, Stanko, roj. 1922, Alojzija, roj. 1924, Franc, roj. 1926, Alojz, roj. 1928, Marija, roj. 1929, Anton, roj. 1931, Avgust, roj. 1933 ter Ljudmila, roj. 1936. Kmalu potem, ko se je Angela poročila v Grabšince, je njena mama Alojzija začela bolehati. Najmlajši otrok Bohančevih, Ljudmila (Milica), se je rodila 11. 01. 1936, Angelina najstarejša hči Gabrijela pa 10. 10. 1936, teta in nečakinja sta se torej rodili istega leta. Angela je čutila dolžnost in večkrat priskočila na pomoč domačim, nekaj časa sta z možem Gustekom celo živela v Godemarcih, kjer se je Gabrijela (Jelka) tudi rodila. Nato sta Budjeva našla začasno gnezdo v Kuršincih, blizu Angeline

domačije. Tu se jima je rodil Janez. A še pred izbruhom vojne sta se spet vrnila v Grabšince, na Budjevo domačijo.

V mesecu maju se narava docela prebudi. Ptički po drevju pojo, vse ozeleni, cvetje se v razkošnih barvah bohota. Vas Grabšinci spada tudi danes pod občino Sv. Jurij ob Ščavnici, (tedaj okraj Gornja Radgona). Naselje se po dolgem razteza po dokaj ravnem grebenu nad grabšinsko dolino in grapama z lokalnim nazivom Polana in Jazbine ter z druge strani nad grapo Prepadi, kjer so Budjevi imeli svoj gozd in travnik nad potokom. Že nazivi teh delov posestva povedo, da svet ni raven. Obdelovanje zemlje in vinograda na tem bregu ni bil lahek posel. Večina poljskih del – oranje, okopavanje, osipavanje, košnja, setev in žetev ter spravljanje pridelkov - je bilo ročno opravilo, ker pač strojev takrat še niso poznali. Do prve vaške trgovine, *pri Simonu* v Moravskem vrhu, je bilo treba iti dva kilometra daleč, do šole pri Sv. Duhu na Stari Gori pa dobre tri. Farna cerkev je bila v resnici pri Sv. Juriju ob Ščavnici, dobrih 6 km daleč, zato so k maši ob nedeljah šli Budjevi v cerkev sv. Trojice k Mali Nedelji, oddaljeni „le“ kakšnih 5 km.

MAJ

*Breskve so in žlahtne
jablane odcvetele;
Sonce jih poljublja
nežno ob slovesu.
Trave z bujnim cvetjem
so se spet odele,
Ptica plete gnezdo
v vejah na drevesu.
Češnje na osojah tudi že zorijo,
V logu so se jagode lepo obrasle.
Šipkov grm, solzice, šmarnice
cvetijo,
Krave so za hišo deteljo popasle.
Maj s cvetočim spremstvom
je prišel v deželo,
Ptice svoj t e d e u m pojejo
naravi.
Spogledljivo vabi lipov cvet čebelo,*

*Zajčkov par skaklja se igra na
travi.
Stvarstvo se dodobra spet je
prebudilo,
Zdramilo; skrivnostno polje v njem
življenje.
Kar živi, vse čuti neustavljivo silo,
V njej je vir življenja - slo in
hrepenenje.
Maj je res najzaljši mesec vsega
leta,
Žal pa tudi čas cvetenja hitro mine.
Ko je na vrhuncu bujnega
razcveta, Majnik se poslavlja s
senco bolečine.*

*Augustina Budja
Objavljeno v knjigi Letni časi, 2005*

Angela je bila v maju 1945 visoko noseča. Zakonca sta tedaj imela že štiri otroke, Jelko in Janeza ter dva fantka, Milana in Slavka, ki pa sta jima v medvojnem času umrla. Tudi zdaj bi želeli fantka, a glavno je, da bo otrok zdrav. Gustek bo 28. maja star 40 let, Angela pa je 28. aprila napolnila 29 let. Otrok lahko pride danes ali jutri, točno nista vedela, kdaj. Dnevi so tekli. Angela je opravljala eno od dnevnih opravil na polju, ko je začutila, da je otrok na poti. Poklicala je Gusteka in mu povedala, da se bliža čas poroda. Gustek se je hitro odpravil v sosednjo vas po babico, ki bo pomagala Angeli pri porodu. Babica je kmalu prišla in priprave so se začele. Treba je bilo zakuriti štedilnik in pogreti vodo, v kateri bodo okopali novorojenčka. Pred nekaj leti jim je mož od Angeline sestrične Anike, Franc Šijanec, zazidal v kuhinjo prvi štedilnik. Pred tem so pri Budjevih imeli le črno kuhinjo in so kurili in v lončenih posodah kuhali v krušni peči. Sprva pa je celotno poslopje služilo kot velika preša, stiskalnica za grozdje. Ko sta prešo Gustekova starša Alojz in Jožefa nekoč kupila, je bilo potrebno veliko tega spremeniti, podreti, dograditi, da je v njem nastalo človeško bivališče. Zdaj je torej v kotu kuhinje stal pravcati štedilnik, *šparhet*. Pripraviti je bilo treba tudi nekaj za kosilo ostalim članom družine, tako je babica imela polne roke dela.

In sem prišla na svet. Sama se seveda svojega rojstva ne spominjam, mama pa mi je pozneje pripovedovala, da takoj po rojstvu moja pljuča niso hotela delovati, zato sem bila povsem tiho in skoraj modra v obraz, kar ni kazalo najbolje. Šele čez nekaj časa sem prišla do zraka, baje sem glasno zajokala in s tem pokazala znake življenja. Budjeva družina se je tako povečala za še enega člana, Jelka in Janez sta dobila malo sestrico - prišla sem na svet – majhno darilce za atekov 40. rojstni dan (poznejša Olgina pripomba)! Kakšen neki bo ta svet zame in za ostale Budjeve?

Množični poboji

Vojna je tik pred mojim rojstvom sicer bila uradno končana, toda bratomorno divjanje v Sloveniji in drugod se je nadaljevalo in opletalo kot dolgi rep jare kače, ki je pustošila po naši zvezni državi SFRJ. Širile so se govorice, da se v naši domovini vršijo zločini, likvidacije nad civilisti, ki jih je izvajala OZNA in pozneje UDBA. O tem se v javnosti seveda ni smelo glasno govoriti. Ljudi so ustrahovali do te mere, da so dejstva o takratnih pobojih ostala javna skrivnost vse do pred kratkim. V sedemdesetih letih je o teh množičnih povojnih pobojih sicer za tržaški Zaliv urednika Borisa Pahorja pisal rojak Edvard Kocbek (marec 1975), doma iz vasi Sv. Jurij ob Ščavnici, (Pisatelj Igor Omerza: Edvard Kocbek, Osebni dosje št. 584, Ljubljana 2010). V Besedi avtorja Omerze beremo med drugim, „--- da je vojna in povojna tortura nad pesnikom in pomembnim voditeljem osvobodilnega gibanja Edvardom Kocbekom imela več faz in je trajala vse do njegove smrti. Odurnost

ovaduštva je bila neverjetna – ob smrtni postelji Kocbeka je špijonirala sodelavka tajne partijske policije s kodnim imenom Zala---“ Nikogar od zločincev – izvajalcev številnih groznih zločinov nad lastnim ljudstvom v Sloveniji, vse do danes še niso prijeli, še manj obtožili ali obsodili. Največ množičnih usmrtitev v Sloveniji je bilo v obdobju med majem in julijem 1945. Leta 1946 pa je bila sprejeta ustava SFRJ in OZNA je morala taborišča prepustiti organom ministrstva za notranje zadeve. Ustanovljena je bila slovenska UDBA.

Obstaja seznam grobišč žrtev povojnih pobojev v Sloveniji (maj/avgust 1945), ki jih je priznalo in evidentiralo pristojno državno telo oziroma organ. Po trenutnih podatkih je topografsko določenih več kot 600 večjih in manjših grobišč. Po koncu 2. svetovne vojne je OZNA upravljala taborišča za sprejem in obravnavo v Slovenijo vrnjenih domobrancev ter ostalih veleizdajalcev naroda in kolaborantov (ustaši, četniki itd.) z nacisti in fašisti. Pripadniki OZNE so ujetnike kratko zasliševali in zapisnike pošiljali vodstvu slovenske OZNE (vodil ga je Ivan Maček-Matija), kjer so zaslišance razvrščali v skupine A, B ali C (slednja je pomenila usmrtitev). Določene za usmrtitev so navadno zvečer odpeljali na kraj usmrtitve: iz Teharij z avtomobili do opuščenih rudniških rovov pri Hrastniku, iz Šentvida pa z vlakom do Kočevja in naprej s kamioni do kraških brez in v Kočevskem Rogu, med katerimi je najbolj znano brezno pod Krenom.¹

Nasilni obračuni

Ne morem mimo nekaterih zgodovinskih dejstev, ki so zaznamovali mojo in prejšnjo generacijo Slovencev. Čeprav sem živela v Sloveniji le do devetnajstega leta moje starosti, se čutim prizadeta, ker se ti številni zločini nad nedolžnimi ljudmi ne raziščejo in krivci ne kaznujejo. To mojo grenkobo je posledično čutiti delno tudi med vrsticami v tej avtobiografiji. Sledi nekaj pomembnejših točk iz zgodovinskih povojnih dogodkov na slovenskih tleh:

- Ob koncu vojne se je večina jugoslovanskih – tudi slovenskih enot umaknila na avstrijsko Koroško, predala se je britanski vojski. Konec maja 1945 so jih Angleži pod pretvezo, da jih bodo premestili v severno Italijo, prepeljali nazaj v Jugoslavijo – predvsem v Slovenijo, prepuščene na milost in nemilost zmagoviti Titovi vojski. Za kratek čas so jih zaprli v zbirna taborišča: Teharje pri Celju, Kranj, Škofja Loka, škofove zavode v Šentvidu pri Ljubljani; nato so večino pobili v Kočevskem Rogu, Hrastniku, v Hudi jami pri Laškem in drugod po Sloveniji. Do danes odkrita grobišča kažejo nad sto tisoč (več kot

¹ Vir: Wikipedija

5 % slovenskega prebivalstva) brez sodbe zverinsko umorjenih ljudi obeh spolov.

- Iz Wikipedije razberemo, da so bila ustanovljena sodišča narodne časti, ki so obsojala ljudi zaradi kolaboracije z Italijani in Nemci, in tiste, ki se med vojno niso držali kulturnega molka ali so izdajali časopise v režiji okupatorjev. V Ljubljani je bil na smrt obsojen domobranski general Leon Rupnik. Ljubljanski škof Gregorij Rožman, ki je na koncu vojne s tisočimi civilisti pobegnil kot velik nasprotnik komunizma, je bil v odsotnosti zaradi sodelovanja z Nemci obsojen na 18 let prisilnega dela, do izvršitve kazni ni prišlo, saj se ni nikoli več vrnil v domovino. Šele pred kratkim je bil škof Rožman uradno oproščen vsake krivde, ki mu jo je takrat naprtil komunistični režim. Leta 1947 je politična opozicija v Sloveniji dokončno uničena: liberalno usmerjena skupina Stara pravda, tudi po vodji imenovana Nagodetova skupina, je hotela obnoviti politično dejavnost kot legalna opozicija, proti njej je organiziran sodni proces – Črtomir Nagode usmrčen, ostali obsojeni na zaporne kazni.

-Intenzivna obnova Slovenije je potekala v letih v letih 1945 – 1947; spremljale so jo velike težave, zlasti pomanjkanje strojev in hrane. Najpomembnejši orodji sta bili kramp in lopata, simbola prvih povojnih let. Načini obnove: Prostovoljno delo – množične delovne akcije prebivalstva, mladinske delovne brigade. Udarništvo – udarnik je po letu 1945 častni naziv za delavca, ki je močno presegel normo ali delovne zahteve. Prisilno delo – političnih zapornikov in vojnih ujetnikov. Prostovoljni prispevki enodnevnega zaslužka industrijskih delavcev (tudi sama sem pozneje prispevala nekaj dni zaslužka iz zaposlitve v MTT, Maribor).

Med prebivalci se ni smelo o medvojnih in povojnih grozotah niti črhiniti. Ljudje so se bali, da bi jih sogovorniki ovadili, zato so težko skrivnost o tem nosili v srcu, mnogi so jo odnesli s seboj v grob. V šoli in v javnosti je bilo še huje, zgodovinarji so ponarejali resničnost in se v zgodovinopisju osredotočili na medvojni in povojni čas (v resnici do neke mere velja ta režim v šolstvu in v zgodovinopisju še danes). Poklicne učitelje so odstavili, če se niso ravnali po napotkih, zaposlovali so neuke učitelje, ki so se bili voljni prilagajati novemu političnemu vetru. Slovenci in slovenska zemlja pred tem po njihovem niso obstajali. Težili so k *pojugoslovanjenju*, vse drugo je bilo protizakonito. Slovenski izseljenci po svetu so delovali v duhu samostojne Slovenije, kar je bilo v domovini obravnavano kot protizakonito in kaznjivo početje (četudi le kot miselnost). V učbenikih so prevladovali junaški podvigi partizanskih enot, partizanski junaki, povojni pesniki in pisatelji. Na ta način so prali možgane že majhnim otrokom v vrtcih in pozneje v šolah in na univerzah. Slovenski mediji so bili vsi pod vplivom KP.

Kot protiutež je leta 1951 začel izhajati verski tednik *DRUŽINA*, v zamejstvu pa mesečnik *NAŠA LUČ*, ki so ga izdajali slovenski izseljenski duhovniki po svetu, s sedežem v Celovcu. Naša luč je bila strogo prepovedana v Sloveniji. Če so na meji koga zalotili s tem mesečnikom v rokah, so mu revijo zaplenili, moral je na zaslišanje in naložena mu je bila sankcija s strani države. Samo v Naši luči so občasno objavljali vesti o dejanskem stanju na političnem polju v domovini. Odkrivali so tudi zatajeno resnico o bratomorilstvih v povojem času. V času komunistične diktature v Sloveniji se je slabo godilo s pisatelji, ki so pisali o krvavih dogodkih med vojno in po vojni, in so poskušali osvetliti drugo plat legalne »resnice« v državi. Literarna dela teh avtorjev so bila strogo prepovedana čtivo v Sloveniji, mnogi so morali ilegalno zapustiti državo (Franc Jeza in drugi). Novi režim tedanje domovine je bil usoden za marsikoga. Kdor ni obračal plašča po vetru, se mu je slabo pisalo. Stare vrednote niso bile več cenjene, kristjani so se bili prisiljeni spreobračati v ljudi s prazno lupino, v duhovne razvaline, da bi tako mogli uresničevati svoj pohlep po materialnih koristih in graditi lastno kariero, čeprav na truplih in storjenih krivicah, ki jih je takšno stanje povzročalo. V to jih je silila nova družba tedanjega časa. Da bi se temu zares uprli, ni šlo, to bi jih lahko stalo osebne svobode ali celo življenja. Povojni poboji (1945/46) so v dobi komunizma postali in ostali prepovedana tema, tabu.

Vprašanje poprave krivic

Tudi naš oče o svojih doživetjih v zaporu, kamor so ga odpeljali zaradi neke ovadbe, ni nikoli pred nami ali s kom drugim upal govoriti. Le ugibali smo, kako mu je bilo, dokler nisem leta 2008 zasledila v verskem tedniku Družina, da svojci lahko iščejo podatke o ravnanju s sorodniki po vojni s posebno vlogo, ki jo dostavijo Komisiji za popravo krivic. To sem po posvetovanju s svojci potem tudi naredila, čeprav očeta že od leta 1987 ni več med nami. Nato sem čez dobro leto glede očetove zaporne kazni 1948/49 prejela odgovor in delno izvedela za vzroke in posledice. Po krajšem dopisovanju so mi sporočili:

Augustina pravi: *Spoštovani!*

Pred nekaj časa sem v tedniku DRUŽINA prebrala intervju Bogomira Stefaniča, ko se je pogovarjal z ministrom za pravosodje, g. Šturmom. Med drugim je povedal o pripravah spremembe nekaterih zakonov RS in o delu komisije za izvajanje zakona o popravi krivic.

Mene zanima vprašanje, kam naj se postumno obrnem z zahtevkom za popravo krivice v imenu mojega pokojnega očeta (umrl je l. 1987), ki je bil l. 1948 po nedolžnem obsojen na 6 mesecev zapora v Mariboru za dejanje, ki ga ni zagrešil. Oče je bil izpostavljen povojnemu komunističnemu nasilju. Morda obstaja še kje v Mariboru arhivsko gradivo nekdanje tajne politične policije komunistične partije, ki

je preganjala kristjane, ker niso podlegli pritiskom in obrnili plašča po vetru. Gre za mojega očeta, pozneje organista pri Mali Nedelji, Avgust Budja, rojen v Grabšincih, dne 28. maja 1905, umrlega dne 8. Marca 1987, torej štiri leta pred osamosvojitvijo Slovenije.

Moje vprašanje je torej, na kateri naslov in s kakšno formulacijo naj se obrnem za popravilo krivice, storjene očetu in njegovi družini v letih 1948/49. V upanju, da mi lahko pomagate z nasvetom, vas lepo pozdravljam.

Augustina Budja, Švedska, e-naslov: budja@bredband.net

Bogomir Štefanič pravi: Spoštovani, prilagam vam daljši zapis o popravilu krivic, ki smo ga sicer že pred časom v nadaljevanju objavljali v Družini. Na koncu so objavljeni tudi nekateri kontaktni podatki. Naj tudi povem, da se rok za vlaganje zahtevkov po tem zakonu zapre z 31. decembrom 2007, vendar pa je vlada v parlament že vložila predlog sprememb, ki bi ta rok v celoti odpravile, kar pomeni, da bi upravičenci lahko kadarkoli v prihodnosti vložili zahteve. No, o tem mora seveda še odločiti parlamentarna večina.

Augustina pravi: Spoštovani!

Hvala vam za odgovor. Saj nisem povsem prepričana, da bom popravilo krivice zares tudi uveljavljala, predvsem zato, ker ne vem, komu ali čemu v korist. Očeta ni več med nami. Lepo pozdravljeni, Augustina Budja

Bogomir Štefanič pravi:

Vaš pomislek je po svoje upravičen, lahko pa tudi ne. Morda gre pri vsem skupaj vendarle za čast in dobro ime, ki je bilo ljudem ukradeno in nikoli vrnjeno. Sklep vladne komisije za izvajanje zakona o popravilu krivic, da je bil nekdo žrtev totalitarnega sistema, je vsaj obliž na to rano.

Bogomir Štefanič

Spoštovana,

Sporočam vam, da je rok za vlaganje vlog odprt in zato čimprej vložite vlogo za priznanje statusa bivšega političnega zapornika za vašega pokojnega očeta. Ta vloga naj vsebuje kratko obrazložitev kot ste že tu navedla je bil v zaporu okrog leta 1948. Poleg tega potrebujemo očetov mrliški list in vaš rojstni list kot dokazilo, da je pokojni Avgust Budja vaš oče. Za vaš rojstni list lahko zaprosimo UE Maribor, niste pa napisali vašega rojstnega datuma in tudi ne datuma smrti vašega pok. očeta. Če imate kaj dokazil o njegovem zaporu nam te dostavite, sicer jih bomo iskali uradoma v Arhivu RS. To vlogo podpišite in čimprej pošljite na naš naslov. V prilogi vam pošiljamo obrazec.

Lep pozdrav, Darinka Kalan

Osebni dosje: Avgust Budja (1948-1953)

4141864

ODDELEK ZA ZAŠČITO NARODA (OZNA)
Z A S L O V E N I J O
 MINISTRSTVA NARODNE OHRANBE FEDERATIVE JUGOSLAVIJE

Strogo zaupno!

OSEBNI PODATKI

Štev. 47203
 Datum 31. 8. 1948

Priimek in ime **B u d j a A v g u s t**

Hrano ime **bojniški**

Poklic **vojniški potnik**

Bojstni kraj **Prva divizija - potnik**

Državljanstvo **SRJ**

Vera **ATCJ**

Ime očet **matere**

Štani **Ime zak. druga**

Število otrok **Imena in starost otrok**

Rojstni dan **28.5.1905**

Narodnost **SRJ**

Pristojnost **Atotsija**

rojena **6 rhtanke**

rojena

strokovna in šolska izobrazba

katere jezikne obvlada

Kraj stanovanja, ulica, številka, pošta, občina, republika, država

Ozke zveze

Predmeti

Oddelak	UDR na Slovensko	St. ref. mat. objekta	St. knj. registra
Okraj	MARIBOR	St. skup. registra	
Referent	ŠTIRŠČ	St. ref. prip. sovnikov	10991

OSEBNI OPIS

Postava *visok* lasje *kratkostrižna* oči *svetlo*

Usta *normalna* zobje *normalni* nos *normalen*

Brki *normalni* brada *normalna* posebni znaki

Daktiloskopska formula

Od katerega oddelka je tek. registriran

št. dne

Budča August star 60 l poročim ača
s oblik, organizat v Buchovcih, staryj gubčičevič olčina
voden, poročim poročim 3-4 ka, bil je vs okopi
v kraljevem dvorcu, v kraljev dvorcu se je našel nekaj
jara je organizat pri kraljevu Bohanes Franca, je šara
voda mi je guano, byi 6 lit. Po avtoritativ je bil v
okopi doma avtoritativ v Luvish pu Epovih strogih,
poročim je strogih v Luvish v Avunju, byi je
bil byi avtoritativ vodi nobih poročim. Leta 1958 je
bil na poročim Bohanes Franca v Buchovcih, byi je z
bil je organizat, je organizat je je do 1960 leta po
vodi organizat v vodi avtoritativ.

Imena so Bohanes Franca Buchovci, Bohanes Joz
Keršič, Bohanes Lina in Kraljeva Gostanovci, Bohanes
voda Kraljevi, Ljupka voda in Franca Gostanovci, Bohanes
voda in Lina v Buchovcih, tu Bohanes Franca Kraljevi.

Budča je veliki zavojnik gubčičevič gubčičevič
voden, avtoritativ vodi avtoritativ poročim. Je avtoritativ
voden, kraljeva voda in avtoritativ poročim vodi mi
voda, guano mi je 6 v Luvish voda je je kraljev
vodi.

V gubčičevič Buchovci staryj.

Imena v vodi, z gubčičevič prof. Buchovci, voda in vodi
vodi, tu so v vodi gubčičevič.

Imena v vodi stara 60 l. gubčičevič gubčičevič
vodi, tu je bil v vodi avtoritativ v Buchovcih gubčičevič
vodi je bil gubčičevič tu kraljev voden poročim

Prejela sem obrazec, pet strani, ga izpolnila in poslala na navedeni naslov. Čez dobro leto sem prejela prvi odgovor, nato sem proces nadaljevala, dokler mi iz

- 2 **A.141869**

nal. Je oesili Tatrovo sliko. Nekjakrat mi je tudi povedala, da je že 13 bolnikov pripravila do tega, da so zantevali dunovnika za spoved in oenajjilo. Pritoževala se je doktorat, da mora sama delati v laboratoriju, ker se drugi ljudje na to ne razumejo. Na splošno vedno povdarja, da ji je težko za sestrami, ki so bile iz bolnice pregnane.

Ali ste govorili v zvezi zadnjih političnih dogodkov?

Med pacijenti v bolnici sem govoril, da je maršal Tito pobegnil in tudi Edvard Kardelj, ter da bo kmalu vojna. Od Hauptman Rozalija sem izvedel, da je maršal Tito ukazal vsem partizanom v Beogradu, da se morajo iz mesta odstraniti. Vse te stvari sem govoril tudi Kranjco Gabrijele.

Ali vam je še govorila Hauptman Rozalija?

Približno pred teden dni mi je Hauptman Rozalija pripovedovala, da so nekateri ministri pobegnili z državnim oenarjem, nekaj ministrov pa so v zadnji trenutek ujeli, ko so bili še na poti, da zapuste državo. Dejala mi je še, da je maršal Tito zapustil jug. vojsko, da bo kmalu prišlo do nove vojne ter da se v tem v zvezi že koncentrirajo angleži svoje sete v Avstriji. Tudi te vesti sem pripovedoval Kranjco Gabrijele in Doris Ani, ki dela skupaj z Kranjco Gabrijele v laboratoriju.

Ali vam je še govorila Kranjco Gabrijele?

Dostikrat je pred menoj trdila, da se v naši državi zatira vera in da ne dopustijo, da bi se ljudje - pacijenti v bolnici spovedovali.

Ali priznate, da ste širili protidržavno propagando?

Priznam, da so stvari o pobegih maršala Tita Edvarda Kardelja in ministrov neresnične, kakor tudi to, da se na naši meji v Avstriji zbira unio - ameriška vojska ter da bo kmalu prišlo do vojne. Priznam tudi, da sem vedel, da je neresnična vest, da je maršal Tito zapustil svojo vojsko in druge stvari, ki sem jih v zvezi s tem govoril Kranjco Gabrijele, Doris Ani inostalih osebam, ki se jih ne spominjam. Vse te stvari, ki sem jih širil naprej, so bile neresnične in se zavedam, da se, širil protidržavno propagando.

Arhiva Republike Slovenije, Ministrstvo za kulturo, niso poslali kopij s podatki o odvzemu prostosti Avustu Budji. Gradivo je ohranjeno le v obliki mikrofilmske kopije, slabo čitljivo, ker je bilo originalno gradivo na papirju uničeno (pojasnilo Dragan Matič, 22. 11. 2010).

Iz dostopnih kopij je med drugim razvidno, da je bil oče Avgust Budja ovaden, obdolžen in obsojen zaradi širjenja sovražne propagande. Zasedovan je bil tudi pozneje, (zapisnik iz 1953) in vse do odhoda na Švedsko.

Zasledovanje se je sicer nadaljevalo tudi na Švedskem, vendar je bilo to manj očitno.²

V spodaj omenjeni knjigi Draga Jančarja je razvidno tudi, da V vsej dobi mojega odraslega življenja me je zasledovalo vprašanje, zakaj neki so očeta takrat obsodili in kako mu je bilo v zaporu. Pa sem naposled leta 2009 uspela priti do delnega odgovora. Po danes dostopnih zapiskih je bil oče Avgust Budja obtožen z banalno podtaknjeno obtožbo, češ, da se je z nekaterimi sodelavci pogovarjal stvari, ki so ogrožale režim in državo. Med drugim naj bi se pregrešil, ker se je z bivšo nuno pogovarjal o nezadovoljstvu ljudi z novim režimom, pri zaslišanjih je bil prisiljen podpisati tudi naslednjo izjavo: --- *"Med pacienti v bolnici sem govoril, da je maršal Tito pobegnil in tudi Edvard Kardelj, ter da bo kmalu vojna. Od Hauptman Roze sem izvedel, da je maršal Tito ukazal vsem partizanom v Beogradu, da se morajo iz mesta odstraniti. Vse te stvari sem govoril tudi Kranjc Gabrijeli"*---.³ Hauptman Roza je bila soproga mariborskega organista, pod katerega taktirko je naš atek pel v Mariboru pri cerkvenem pevskem zboru.

Navedenih je bilo še veliko podobnih podtaknjenih obtožb, ki jih je oče po hudih zaslišanjih priznal, saj ni imel druge možnosti. O tem nam sam ni nič natančnega povedal, le slutiti je bilo, da ga je strah nadaljnih represij, če bi o tistem času karkoli govoril z nami in bi prišlo na ušesa doušnikom. Tedaj je bil obsojen na šest mesecev zapora - motivacija za sorazmerno kratko kazen je bila ta, da ima doma tri mladoletne otroke, ki jih bo treba preskrbeti. Oh, kako so bili uvidevni! Njegovi dozdevni sogovorniki, ki niso imeli majhnih otrok, so bili namreč obsojeni na eno leto zapora. Ovaduh, ki je vse to povzročil, pa je ostajal neznanka. Mogoče je, da je bilo tudi ovaduhu zagroženo in naloženo, da opravlja tako umazane posle – vohunstvo.

Po zmagi revolucije leta 1945 je v Sloveniji vladalo obdobje hudega zatiranja. Čas takoj po vojni je bil poln očitnega teptanja človekovih pravic. *"Prvo obdobje grobe represije po zmagi revolucije leta 1945 pomeni očitno teptanje človekovih pravic. Zanj so značilne množične hude neposredne kršitve človekovih pravic in dejansko izvajanje nasilja in strahovlade, ki ga je partija potrebovala za osvojitve svoje oblasti in njeno utrditev"*⁴ Upoštevali niso niti najosnovnejših pravnih norm, obtoženci niso imeli primerne obrambe. Priskrbeli so obsežno obremenilno gradivo, delno tudi ponarejeno, razbremenilnega večinoma sploh niso upoštevali. Mnogokrat so bile obsodbe določene, še preden so se procesi pričeli. Obtožencu je preostalo le, da podpiše že v naprej napisano bremenilno izjavo in posledično svojo obsodbo.

² Objavljeno v knjigi *Temna stran meseca*, ki jo je uredil in objavil Drago Jančar.

³ Iz zapisov zapisnika o *krivdi* Avgusta Budje

⁴ Objavljeno 10. maja 2010. *Komunisti prevzamejo oblast; Vir: Tamara Griesser-Pečar: Razdvojeni narod. Ljubljana: Mladinska knjiga, 2007, str. 515-526).*

Zgodnji spomini, zgodovina v kratkem

Rodila sem se torej v vasi Grabšinci, hišna številka 24. Tam moja rojstna hiša še stoji, vendar je zdaj že dolgo prekrita s strešno opeko; ko sem se jaz rodila, je bila pokrita z žitno slamo. Grabšinci so dokaj odročna vas, ki spada pod občino Sv. Jurij ob Ščavnici, okraj Gornja Radgona. Vsaj ob času mojega rojstva je bilo tako. Datum rojstva je bil 28. maj 1945, to je bilo le nekaj dni po premirju ob koncu druge svetovne vojne. Prva leta mojega življenja mi niso kaj dosti ostala v spominu. Po pripovedovanju mojih staršev na našem koncu vojnih grozot skoraj ni bilo čutiti. Prebivalstvo se je ukvarjalo s kmetijstvom in živinorejo, nemški vojaki, ki so bili nameščeni po hišah v vasi, so od časa do časa prišli po živež. Bojev na tem področju skoraj ni bilo. Nekajkrat so preiskali hišo, hlev in skedenj, ker so iskali skrite partizane. Enako so prišli občasno partizani in iskali Nemce in druge nasprotnike. Pri nas k sreči niso nikoli nikogar našli, čeprav sta starša na podstrešju skrila kar nekaj znancev in sorodnikov. Po njunem pripovedovanju smo med vojno doma imeli tudi dovolj hrane, čeprav so občasno prišli zdaj ti zdaj oni, da vzamejo, kar se je dalo dobiti za pod zob. Jajca, kruh in zaseka so bili najbolj na udaru, zato sta starša nekaj svoje skromne zaloge skrila za lastne potrebe. Že s 1. februarjem 1941 so bile tudi uvedene živilske karte za kruh in moko, ukrepi so se izpeljali najprej v Dravski banovini Kraljevine Jugoslavije, kot se je območje Slovenije takrat uradno imenovalo.

Moji predniki so se rodili še pred nastankom Kraljevine SHS, v času avstro-ogerske vladavine. Leta 1918 je razpadla Avstro-Ogrska, Slovenci pa so 29. 10. 1918 ustanovili Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov (Državo SHS). 1. 12. 1918 se je Država SHS združila s Kraljevino Srbijo in Črno goro v novo državo Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (Kraljevina SHS). Dravska banovina je bila banovina (provinca, regija) Kraljevine Jugoslavije od 1929. do 1941. leta. Banovina se je nahajala na področju današnje Slovenije in dobila ime po reki Dravi. Administrativni sedež je bil v Ljubljani. Dravska banovina je oblikovana po uvedbi diktature in po objavi Proklamacije kralja Aleksandra I Karađorđevića *Mom dragom narodu*, s katero je bila Kraljevina razdeljena na devet banovin. 1941. leta, v 2. svetovni vojni so Dravsko banovino okupirale sile osi in jo razdelile med nacistično Nemčijo, fašistično Italijo in Madžarsko. Po koncu 2. svetovne vojne je temu področju pridani teritorij Julijska krajina, kar je skupno predstavljalo današnjo Slovenijo. To področje je bilo potem kot Socialistična republika Slovenija del SFRJ (Socialistične federativne republike Jugoslavije) vse do leta 1991.

- Oktober 1929 - kralj razglasi novo državo, diktaturo - Kraljevino Jugoslavijo. Prepovedano je ime Slovenija in ukinjena slovenska zastava. Nastanejo banovine in nekdanja Slovenija se po novem imenuje Dravska banovina. Meje prejšnje Slovenije in nove z diktaturo

nastale Dravske banovine niso enake. Slovensko ozemlje od Reke oz. Kantride in Kastava do Čabra in Prezida (Slovenski pas) je bilo odtrgano Dravski banovini (Sloveniji) ter priključeno k Savski banovini (Hrvaški).

- 1943 fašistična Italija kapitulira in Reko zasedejo Nemci.
- 1945 osvobodijo Reko enote JA s precejšnjim številom slovenskih borcev (v Prekomorskih brigadah), ki pa odhitijo naprej proti slovenskemu Trstu in ga osvobodijo. Od maja 1945 do jeseni 1947 je bila ustanovljena t.i. Julijska krajina s conama A in B. Cona A je bila pod upravo Anglo-Američanov, cona B pa jugoslovanske vojske. Cona B je obsegala celotno Istro in tudi mesto Reko.
- Med leti 1945 in 1947 na Reki ostanejo v glavnem srbo-hrvaške enote JA. Hrvati takoj pohitijo z zasedanjem čim večjega dela Istre in naseljevanjem v vojni pregnanega hrvaškega in bosanskega prebivalstva na tem ozemlju. Istra nikoli v zgodovini do leta 1945 ni bila Hrvaška, Hrvati niso nikoli imeli nikakršnega stvarnega upravnega nadzora nad Istro. Hrvaška z Istro ni imela niti teritorialnega stika, dokler ji tega ni prinesla diktatura kralja Aleksandra Karadžordževića, leta 1929, ki je vmesno slovensko ozemlje (Slovenski pas) med Italijo in Hrvaško dodelila Savski banovini (Hrvaški), namesto Dravski banovini (Sloveniji). Hrvaška OZNA (UDBA) in KNOJ izvedejo v Istri strašne pokole nad avtohtonim prebivalstvom (Slovenci in Italijani), ki v velikem številu zbeži ali konča v »fojbah«. Zanesljivo je le to, da je Slovencev v Istrskih fojbah veliko več, kot velja v uradni zgodovini. Hrvati so se namreč pogosto izgovarjali, da so likvidirali italijanske fašiste, v resnici pa so etnično čistili predvsem Slovence v Istri, Italijane pa pregnali iz Istre. Drug izgovor za etnično čiščenje Slovencev je bil, da gre za protikomuniste.
- 1947 – 1954. S Pariško mirovno pogodbo je bilo ustanovljeno Svobodno tržaško ozemlje (STO) in Slovenci smo dobili dostop na odprto morje, od reke Timave do reke Mirne. Svobodno tržaško ozemlje je bilo razdeljeno na dve coni – cono A in cono B. Uradna jezika v obeh conah sta bila slovenski in italijanski. V Coni B Svobodnega tržaškega ozemlja je bilo ustanovljeno Istrsko okrožje s sodiščem v Koprju, ki je segalo na jugu do reke Mirne. Sestavljala sta ga okraja Koper in Buje, Občina Piran je obsegala tudi Kaštel in Savudrijo, skupaj 7.973 hektarjev slovenskega ozemlja.

S pomočjo predelane literature in poznejšega študija slovenske zgodovine na FF v Ljubljani (1988/89), sem šele na Švedskem in v zrelih letih izvedela za nekatera dejstva v zvezi z dogodki v Sloveniji in zunaj nje. Veliko tega pa je prikrito tudi danes, ker so dogodki tistega časa še preveč sveži, da bi jih mogli obravnavati povsem objektivno. V času mojega otroštva in osnovnošolskih let pa teh zgodovinsko pomembnih dogodkov za Slovenijo tudi nismo

obravnavali. V moji mladosti je za posameznika bilo nevarno imeti lastno mnenje. Ljudje so se naučili biti tiho, kimati in se brezpogojno ravnati po volji vodstva KP, v pogovorih se niso dotikali teme minule vojne. Bilo je, kot da je vse začelo šele po vojni, kot da je Bog šele takrat ustvaril Slovenijo.

”--- Meja države je za posameznika, osveščenega državljana, enako pomembna, kot je zanj pomembna meja njegove parcele, njive, hiše, stanovanja, ali njegova zasebnost”. ---- »Narod, ki ne pozna svoje preteklosti, jo mora doživeti še enkrat. Kdo od Slovencev bi želel, da bi naš narod moral pretrpeti še enkrat, kar je že pretrpel? Zato se je potrebno potruditi in spoznati svojo zgodovino, da se bomo znali braniti in obdržati, kar so nam zgradili naši predniki«⁵

Smo danes res bolje osveščeni?

Moja rojstna hiša

In kako je takrat izgledal moj prvi dom? Moja rojstna hiša ni nič posebnega; to je morda stoletje ali več stara lesena (cimprana) kmečka hiša, z majhnimi okni, zastrta z lesenimi polknicami, pokrita s slamo, zraven dokaj velik hlev, s kravami in prašiči v svinjaku, na koncu listnjak, kjer smo spravljali steljo za živino, vmes pa je gumno ali skedenj, kjer smo spravljali kmečko orodje. Seno smo spravljali *na štalah*, to je nad štalo, pod streho. Na prostranem vrtu so bile (morda so še vedno) številne stare sorte sadnega drevja – slive, hruške, jablana in murve (murvam smo rekli *malije*). Za hišo je stalo nekaj češenj, katerih sadike je oče pozneje presadil in vcepil tudi v sadovnjakih naslednjih naših domačij – najprej v Moravcih, nato pri Mali Nedelji. V bližini poslopja je bil velik vrt, kjer je mama pridelovala povrtnino – solato, fižol, zelje, čebulo, peteršilj in drugo, pa tudi rože. Mama mi je pred kratkim povedala, da so očetovi starši to poslopje nekoč kupili, vendar je prvotno bila zgradba namenjena le za veliko leseno prešo, ki so jo potem predelali v stanovanjsko hišo, našo domačijo. Kaj več podrobnosti o tem mi ni znanih.

Pozneje sem se občasno večkrat odpeljala mimo moje rojstne hiše, nazadnje sem bila tam novembra 2010 in jo tudi fotografirala. Nekoč me je bivši lastnik, Filipič, ki je kupil našo hišo, povabil v notranje prostore. Po mojem spominu se ni kaj dosti spremenilo, le kuhinja je bila sveže pobarvana. Zdaj je tudi Filipič že umrl. Novi lastnik moje rojstne hiše v Grabšincih je meni nepoznana oseba. Ob tem zadnjem obisku sem videla, da je celotno poslopje v obnovi.

⁵ Dr. Luka Sienčnik, Koroški plebiscit 1920, Uvodna beseda

1 Grabšinci: Moja rojstna hiša ob obisku 2008, razen strešne opeke na prej slamnati strehi se niti zunanost in ne notranjost nista dosti spremenili zadnjih 60 let

In kakšen je bil moj otroški svet? Velik, mikaven in prav nič prizanesljiv. Bala sem se, da bo moje življenje ostalo nepopisan list, da ne bom ničesar doživela. Pa sem spoznala, da je kmetija kot odprta knjiga, ki te uči in plemeniti, le ušesa je treba nastaviti in odpreti oči. Ko danes pomislim na svoje otroštvo, sem prepričana, da je bilo nadvse zanimivo, kreativno in poučno. Tistega časa med svojimi domačimi, otroštva na deželi, bi ne hotela zamenjati za nič na svetu.

Maribor

Že po prvih dveh letih mojega življenja smo se preselili iz Grabšinec. Prvi blede spomini iz otroštva se nanašajo na naše bivanje v Mariboru. Bilo je v začetku leta 1948. Na kakšen način in kdaj točno smo se preselili v Maribor, o tem ne vem veliko. Spominjam pa se, da sem – kadar je tako nanese – skupaj s kom od domačih zelo rada posedala pri prijaznem župniku Magdalenske župnije v Mariboru, mislim da se je pisal Meško (ne vem točno, tudi moja mama se ne spominja več). Imel je ogromen stol gugalnik, na katerem sem smela sedeti in se gungati! Ta občutek ugodnosti me v spominu spremlja še danes; morda pa si kdaj kupim podoben gugalnik in se prepričam, če je res tako prijetno sedeti v njem

Takrat že desetletni, od mene sedem let starejši brat Janez je ministriral v cerkvi sv. Magdalene v Studencih, oče in mama pa sta pela v cerkvenem zboru. Sprva smo stanovali na Rajčevi ulici na Studencih, od aprila 1948 pa smo živeli na Pobreški cesti 8. Ta podatek sem našla na kopiji zapisnika iz zaslišanja mojega očeta v Mariboru leta 1949. Oče je bil takrat zaposlen kot bolničar v mariborski bolnici. Tu se je ob delu tudi izobraževal. In ravno v tem času izobraževanja in službovanja v bolnici v Mariboru je očeta doletelo nekaj težkega, podobnega kot je doletelo mnoge druge Slovence v povojnih letih – bil je ovaden, aretiran, obtožen in obsojen na zapor!

Tu bom za trenutek naredila hud časovni preskok naprej za več kot 60 let: Te dni (nov. –dec. 2010) je mednarodno najbolj razburljiva novica, ki buri svet, da Wikileaks razkriva in na spletu in v nekaterih časopisih objavlja depeše vidnih diplomatov po svetu. Nekaterim se pred razkritji tresejo hlače, drugim to ni dosti mar. Med razkritimi sta tudi švedska in slovenska politika, slednja z več kot 800 depešami. V času vladanja komunistov je bilo to nekaj čisto normalnega, da so ljudem prisluškovali in jih nadzirali, si izmišljali in konstruirali obtožbe. Svet je presenetilo dejstvo, da se prisluškovanja in nadziranja dogajajo tudi danes med najvišjimi krogi in s strani državnih vlad, kot so ZDA, Slovenija, Švedska, Francija, Iran, Nemčija, Francija, Velika Britanija in druge. Komunizma na Zahodu ni več, torej so tajne službe bile, so in bodo tudi v demokracijah. Tudi jaz in ti ne veva, če naju nadzirajo in/ali

prisluškujejo pogovorom. Marsikdo ob tem skomigne z rameni in reče: Pa naj nadzirajo in prisluškujejo, saj nimam nič skrivati! Že, že, do tu je vse v redu. Kaj pa, če si bodo pri tem kaj izmislili, kar te bo bremenilo in boš potem moral dokazovati, da je napaka?! Mnogim pa se ne nudi niti prilika, da bi se lahko zagovarjali in dokazali svojo nedolžnost, v tem je največji problem in kršenje človekovih pravic. Wikileaks ima tokrat na očeh le velike ribe, mi majhni smo lahko še brez skrbi, razen tega, seveda, da nas zaradi določenih odkritij tajnih pogovorov in dogovorov lahko zadene »šiba« od zgoraj navzdol (spor med državami).

Spet se vračam nazaj na življenje Budjevih v Mariboru! Naša mama Angela je delala v kuhinji bolniške oskrbe in se je med očetovo odsotnostjo dodatno zaposlila pri neki družini v bližini našega stanovanja v Mariboru in tam pomagala v gospodinjstvu. Na ta način je lahko preživljala družino. Pri nas je takrat živel tudi mamina mlajša sestra, Alojzija Bohanec, klicali smo jo teta Lojzika, meni in pozneje Olgi je bila tudi krstna botra. Lojzika je skrbela za nas otroke, medtem ko je mama hodila na delo v bolnico ter ob večerih opravljala službo gospodinjske pomočnice. V neposredni bližini hiše, kjer smo stanovali, je bilo ob večerih opaziti razne prihuljene ljudi, ki so skrivaj nadzirali naše stanovanje. Občutek, da smo bili zalezovani od strani UDBE, nas je polnil z grozo, vzdušje v družini je bilo napeto. Jelka in Janez sta takrat že razumela, za kaj je šlo, jaz seveda še ne. Šele pozneje sem uvidela, v kakšnem strahu smo živeli.

Oče se je po odsluženi kazni leta 1949 vrnil v službo kot bolničar v mariborsko bolnico. Ta vrnitev se je izkazala za bolj problematično, kot je sprva mislil. Ves čas mu je namreč nekdo stal za petami, mu dihal za vrat in ga nagovarjal, mu ukazoval, da naj vohuni za svojimi sodelavci in predpostavljenimi na oddelku. Svojim bližnjim ni smel o vsem tem niti črhniti, tako mu je bilo zabičano, ker bi se sicer moral spet zagovarjati. Kmalu pa je uvidel, da tako ne more naprej in je šefu oddelka, dr. Arharju vendarle povedal, kaj mu je glede vohunjenja bilo naloženo. Šef ga je razumel in mu svetoval, da naj poskrbi, da se bo z družino preselil v Ormož, kjer so iskali bolničarje. Šef mu je pri tem tudi pomagal. Oče je vedel, da v Mariboru ne bo imel miru pred agenti in tako sta z mamo začela priprave za selitev. Mami je seveda zaupal vzrok selitve, nikoli pa tudi življenja in vsebine tistih dni v zaporu.

Spomini na Ormož

Nekje v drugi polovici leta 1949 se je družina res preselila v Ormož. Jelka je bila takrat v trinajstem letu starosti, Janez pa je bil star 11 in jaz 4 leta. To preseljevanje pa je za Jelko in Janeza pomenilo dodatno težavo, saj sta že

tretjič morala zamenjati šolo. To seveda ni bilo ugodno za njun šolski napredek. A zaradi določenih okoliščin ni bilo druge izbire. Vzlic nekemu surovežu v bolnici, zdravniku Stojku po imenu in njegovi enako grobi ženi (oba sta poskušala zastrašiti moja starša in sta jima grenila življenje), smo se v Ormožu kmalu znašli. Oče je takoj dobil zaposlitev kot bolničar, mama pa kot kuharska pomočnica v ormoški bolnici. Jelka in Janez sta tudi kmalu našla prijatelje in nadaljevala osnovno šolo v Ormožu, mene pa so dali čez dan v vrtec. Iz časov, ko sem hodila v vrtec, se v moji glavi porajajo posamezne podobe - spomini, ki jih je včasih mogoče strniti v celoto, včasih pa tudi ne. Spominjam se, da smo doma od nekje dobili majhnega psička, ki smo ga predvsem otroci imeli zelo radi. Klicali smo ga Rinko. Zgodilo se je, da je nekega dne Rinko zaspal pod kolesi tovornjaka, ker mu je bilo na soncu prevroče. Nam neznani šofer tovornjaka je nenadoma odpeljal iz mesta in zadnje kolo je šlo čez Rinkov trup. Nastal je vik in krik, da je neki tovornjak na cesti do smrti povozil našega Rinka! Žalost je potem doma bila nepopisna, predvsem Jelka je jokala za svojim ljubljencem. Otroci so nato složno organizirali nekakšen pasji pogreb. Udeležili smo se ga vsi šmrkavci s soseske, pospremili smo Rinka do mesta, kjer smo ga potem tudi zakopali - nekateri jokajoči, drugi samo žalostni.

Pa še tega se spominjam, da smo se otroci večkrat igrali na grajskem dvorišču, kjer se je pasel tudi nek zelo hud bik z ogromnimi rogovi. Otroci so zviševali svoj adrenalin tako, da so bika dražili in se nato, ko jih je zasledoval, razbežali vsak na svojo stran. Jaz sem bila majhna "cujzika" in sem bila ostalim pri igri v breme. Navadno me je Jelka držala za roko. Vlekla me je za sabo, da nisem zaostajala za ostalimi. Stekli smo do obzidja in se splazili skozi luknje v betonu, ki jih je že takrat načel in močno zlizal čas. Nekateri dečki so pri svojih bojnih igrah na grajskem dvorišču uporabljali tudi frače, drugi nekakšne ročno narejene pištole in drugo lahko orožje, se zbirali v sovražne skupine in se vojskovali med sabo. Bilo je kmalu po koncu vojne, kar je tem ormoškim otrokom gotovo vtisnilo svojstven pečat, predvsem dečkom.

V hiši, kjer smo stanovali, je bilo več nadstropij. Naše stanovanje je bilo podstrešno, v tretjem nadstropju, spodaj je bilo široko dvorišče. Naslova ali lege hiše se ne spominjam več. Spomnim pa se, da je bila v hiši tudi klet. Otroci smo seveda našli vhod v klet. In tam smo odkrili pravi zaklad – veliko količino slovenskih knjig, zmetanih križem kražem na en kup, nekatere so bile tudi že poškodovane od vlage. Nihče ni vedel, kdo in zakaj je te knjige zmetal na gomilo in tudi ne, kdo je bil njihov lastnik. Dovolili smo si, da smo listali in prebirali med knjigami in si nekatere odnesli domov. Predvsem Jelka in Janez, ki sta hodila v šolo in znala brati, sta z očmi kar požirala knjižni zaklad in ga tudi delček spravila k nam pod streho. Jaz sem seveda gledala podobe in slike, saj brati še nisem vedela. Nekaj teh knjig imamo še zdaj zloženih na

našem podstrešju pri Mali Nedelji. Iz vlažne kleti so našle takrat pot k mladim bralcem in nazadnje na podstrešje, kjer spet samevajo. Ostale knjige v kleti naše hiše v Ormožu so nekega dne brez sledu izginile. Nekdo je povedal, da so jih zmetali na kup nekje zunaj mesta in zažgali, kajti bile so to knjige predvsem nabožne vsebine. V kolikor niso slovenskih knjig uničili Nemci, so jih pozneje kmalu po vojni komunisti - žalostno, toda resnično. Knjige, ki smo jih v Ormožu takrat iz kleti rešili otroci, so bile moje prve knjige, ki sem jih pozneje prebirala, ko sem čez nekaj let začela hoditi v šolo pri Mali Nedelji, nadaljevala pri Sv. Duhu na Stari Gori in se naučila brati. Tu so se delno oblikovale tudi moje smernice za življenje. Avtorjev in naslovov knjig si nisem zapomnila, vsebine nekaterih pa se še vedno rada spominjam, saj se me je globoko dotaknila. Moja sestra Jelka je že takrat veliko brala, včasih tudi naglas. Sedela sem na pručki in z ušesi požirala vsebino pripovedk iz najdenih knjig in si v mislih ustvarila lastne podobe iz opisanih zgodb. Vzljubila sem knjige.

Že takrat pa sem bila po svoje tudi trmast otrok. Nekoč je bil v Ormožu cepilni dan za vse otroke moje starosti (4-5 let). Cepljenje se je dogajalo v prostorih bolnice. Tudi mene je naša Jelka odpeljala tja na cepljenje. Ko pa sem prišla na vrsto, se je v meni uprlo in sem zagnala hud vik in krik ter se zapodila ven s prostora. Nič me ni moglo zadržati, najmanj pa osuplo osebje, ki tega od mene ni pričakovalo! Tekla sem domov in se vso pot drla na vse grlo. Nazaj me niso peljali, tako sem se takrat izognila cepljenju, ki so ga ostali vrstniki bili deležni. Ne spominjam se, za kakšno cepljenje je šlo in kaj sem zamudila. (Morda pa me danes občasno napadata pasovec in šen na nogi ravno zaradi te vrzeli v verigi otroškega cepljenja, kdo ve.)

V vrtec sem šla rada. Tam smo se igrali, poslušali pravljice, peli in se učili pesmice. Predvsem se spominjam, da sem pri pesmici Otona Župančiča CICIBAN IN ČEBELA dobila vlogo čebelice. V ta namen sta mi starša dala zašiti oblekco, ki je na kratkih rokavčkih imela nekakšne prišitke, ki naj bi ponazarjali krila čebelice. V času mojega otroštva gotove konfekcije še ni bilo dobiti v trgovinah, zato smo si poiskali svojo šiviljo. Takrat je nastala tudi moja prva fotografija pri fotografu. Oblečena sem bila v to "čebeljo" oblekco, z mano pri fotografu je bila teta Milica. Prepričana sem, da mi občasen pogled na to fotografijo iz otroštva pomaga priklicati prenekateri spomin iz tistih časov v Ormožu, ki bi sicer ostal za vedno skrit.

"Vi pa mate malo ke-kelino...!"

Mama je že nekaj časa bila zopet noseča. Hodila je v službo, kjer je pomagala v kuhinji za bolnike, oče pa je delal kot bolničar in pomagal tuberkuloznim bolnikom lajšati njihov vsakdan. Takrat je bila tuberkuloza

nevarno nalezljiva in skoraj neozdravljiva, mnogi so zaradi te bolezni umirali, le redki so ozdraveli. Vendar se je oče tu počutil varnega vsaj pred agenti, ki so ga v Mariboru neprestano zasledovali in mu žugali in to je staršema veliko pomenilo. Sama se kaj dosti od vsega tega ne spomnim, ampak, ko danes v mislih sestavim skupaj po dve in dve, si poskušam predstavljati nekatere dogodke, kako so izgledali. In o tem zdaj pišem, da se ne pozabi še tisto malo, kar mi je iz Ormoža ostalo v spominu. Prišel je dan, ko je mama morala v bolnico na Ptuj, ker v Ormožu ni bilo porodnišnice. Bilo je 14. januarja 1950. Najprej je mama poklicala očeta in mu povedala, da je napočil čas. Nato je oče uredil, da je po mamo prišel rešilni avto. Oče se je skupaj z mamo odpeljal v rešilcu, pri nas doma pa je bila za varuško neka soseda. Jaz sem bila takrat stara dobra štiri leta in pol, zato se podrobnosti ne spominjam. Vendar se spominjam poznejšega pripovedovanja očeta in matere, kako je potovanje z rešilcem do Ptuja potekalo. Po spominu in lastni domišljiji sem nekoč v zvezi z rojstvom naše Olge, moje najmlajše sestrice, v tretji osebi objavila naslednjo zgodbo,⁶ ki jo z nekaj popravki tukaj ponovno objavljam:

Nekega hladnega januarskega dne ...

Zagotovo je vedela, da se bo tega dne zgodilo nekaj posebnega. Očeta ni še nikoli videla tako vznemirjenega. Že ves dopoldan se mu je zaman skušala približati. Odpravil jo je, še preden se ji je posrečilo izvedeti, kaj se pravzaprav dogaja. Matere ji danes sploh niso dovolili videti. Navsezadnje je bilo Gustiki dovolj teh skrivalnic. Sklenila se je skujati in maščevati očetu in delno tudi materi. Saj bi lahko poslala ponjo, če bi ju zanimalo, kje je. Odšla bo, pa naj le potem oče pelje svoje čudaštvo naprej! Gusti se mu bo lepo skrivaj umaknila.

Ni marala, da jo kdo vidi pri odhodu. Ogrnila si je dosti prevelik plašč svoje starejše sestre Jelice, ki ji je bil najbliže pri roki. Gustika je vedela, da v sami bluzi in krilcu ne bi bila kos vremenu, saj je ves dan snežilo. Zavita do nosu v topel šal se je pravkar nameravala odpraviti, ko je zaslišala, da si nekdo pred vrati otresa sneg s čevljev. Kdo bi le mogel biti! Brat in sestra, to je Gustika vedela, še nista prišla iz šole. Torej mora biti nekdo drug. Za nobeno ceno bi ne marala, da jo sedaj kdorkoli vidi takole opravljeno. Oče bi se ji pravgotovo na vso moč smejal, ona pa jo je prav njemu in materi hotela zagosti in oditi za nekaj časa od doma. Zato se je odločila, da se skriva pred neznanim gostom.

⁶ (Naš glas, glasilo slovenskih društev na Švedskem, št. 32/33, maj/junij 1979, str. 10-12, 14-15)

Zaradi pomanjkanja časa je izbrala temen kot v hodniku za velikim lesenim obešalnikom. Bil je že skrajni čas, kajti oče Gustek je že prihajal odpirat vrata. Gost je bila žena iz sosednje ulice, klicali so jo babica. Pa ne babica iz sorodnih vezi. Mama je Gustiki nekoč povedala, da je babica posredovala med štokljo in družinami, ki hočejo kupiti malega otroka. Tako je menda tudi pri Gustiki ter sestri in bratcu posredovala babica. Vsi otroci so jo imeli radi. Mala Gusti ji je nekoč dejala, da jo ima rada zato, ker je poslala štokljo z Gusti ravno k mamici in očku, ne pa k Rajhovim, kjer s svojimi otroki niso prijazni. Seveda se je babica takrat od srca nasmejala Gustini prisrčnosti. Zadnje tedne je Liza pogosto prihajala k Budjevim na krajše pa tudi daljše obiske. Največ se je mudila pri materi. Gusti je nekoč ujela delček njunega pogovora, ki pa si ga ni znala razložiti.

"Angela, nič toliko ne skrbi! Tudi tokrat se bo dobro izteklo. Saj vendar nisi otrok, pa tudi prvič ne bo sedaj! Jelica ti bo v veliko pomoč, kaj te pravzaprav skrbi?" "Kakor se veselim, me pa tudi skrbi. Veš, Jelica in Janez sta že velika, nič ne vem, kako se bosta prilagodila novemu članu družine. Za Gustiko ne bo težko. Vem, da bo vesela, prav kakor midva z možem." Gusti vzlic naprežanju ni mogla pogruntati, o čem teče skrivnostni pogovor. Tole - o novem članu - ji pa ni in ni hotelo iz glave. Ko je takrat babica odšla, je poskušala izvleči skrivnost iz mamice, zato je napeljala pogovor o tem. Z resnim glasom je dejala Angeli: "Veš, mama, tisto, kar si dejala babici o novem članu, tudi mene zelo skrbi. Ne odprimo vrat, ko pride, pa ga Jelica in Janez ne bosta niti videla." Angela je Gusto sicer malo začudeno pogledala, vendar ji je odvrnila samo, da naj si ona s tem ne dela skrbi, pa tudi Janezu in Jelici naj o tem nič ne pove.

Ko jih je potem babica čez nekaj dni zopet obiskala, je Gusti morala na dvorišče, češ, da jo je sosedova Majda že dvakrat iskala. Takoj je podvomila v to in ko je prišla na dvorišče, ji je Majdina mama dejala, da je Majdka že dva dni pri teti na deželi. A tako! Gusti je tedaj zatrdno vedela, da so jo domači potegnili za nos. Le čemu? Tega ni izvedela tako kmalu. Bila je jezna na mamico. Ko bi ji rajši dala za bonbončke. Šla bi k slaščičarju, če jim je že bila doma v napoto, ne pa da jo odpravijo s prav smešno pretvezo na dvorišče. Gustika že ve, tudi babici bo povedala, da je huda nanjo. Mogoče je vse skupaj njeno maslo. Od tedaj je še do danes ni videla, sedaj pa, ko se je odločila oditi od doma, tudi ne mara govoriti z njo. Gusti je še naprej neslišno ždela za obešalnikom, dokler se vrata za očetom in babico niso glasno zaprla. Tedaj se je, užaljena, neslišno odpravila od doma, v mrzel januarski dan.

Gustek je urno pomagal babici iz plašča in mokrih čevljev. Angeli je zopet malo odleglo. Vidno se je razveselila Lizinega prihoda. Sedaj je dobivala popadke že vsakih pet minut. S strahom se je od časa do časa ozrla na veliko stensko uro v kotu sobe, ki je neutrudno tekla svojo pot z enakomerno tolkla svoj tik-tak, tik-tak. Babica je navidez brezbrizno stopila k Angeli ter ji obrisala znojne kaplje s trpečega obraza. Pred dnevi ji je svetovala, da bi bilo dobro, če bi tokrat šla v bolnico. Angela je tedaj vztrajala, da hoče tudi tega otroka roditi doma, z njeno – babičino – pomočjo. Le-ta ji takrat ni mogla odkriti svoje bojazni, da bi se ob tem porodu mogle pojaviti kakšne komplikacije. Angela je bila v štiriintridesetem letu, od Gustinega rojstva pa je tudi poteklo že skoraj pet let. Po vsakem pregledu, ki ga je na bodoči materi opravila v zadnjih tednih, je Lizo zalezovala ista skrb. Angeli tega ni mogla naravnost povedati, toda ukrepati po svoje se je zatrdno odločila.

Ko je porodnico popadek za trenutek popustil, je Liza poklicala Gusteka v sosednji prostor. V kratkih besedah mu je pojasnila svojo skrb za Angelo. Tokrat mora Angela v porodnišnico! Ko bo rešilec in bolničarji že enkrat tu, se pač ne bo branila iti v porodnišnico. Gustek je poslušno kot otrok stekel do mestne ambulante ... "Liza, daj mi vode, prosim!" Babica ustreže Angelini prošnji. "Samo malo si namoči ustnice, Angela, takole. Sedaj ti bom oblekla nogavice, ti kar lepo leži." "Kje je Gusti?" "Verjetno je pri Majdi, bolje je, da je sedaj ni doma." Babica je nemirno zrla skozi okno. Mora ji povedati, preden pridejo. Takoj ji pove. "Gusteka sem poslala po rešilni avto. Kmalu bodo tukaj. Angela, ne boj se. V porodnišnici je vse bolj praktično, pa tudi zdravniki so tam bolj pri roki." Angela jo je gledala z velikimi očmi, vendar ni rekla besede. Telo ji je prežl nov popadek. S stisnjenimi zobmi je bolečino tokrat molče prenesla. Nato se je mirno zazrla Lizi v oči. "Liza, povej mi, če je kaj narobe z menoj ali z otrokom, ne smeš tajiti!" "Za božjo voljo, Angela, saj nisi prva, ki sem jo poslala v bolnico roditi! Večina žensk sedaj že celo hoče tja, boš videla, da bo vse dobro! O, so že tu! Gustek bo šel s teboj v avtu, jaz bom pa poskrbela za otroke, dokler se ne vrne. Grem jim odpret. Takoj bom nazaj!"

Angeli ni bilo do razmišljanja, zakaj ta nenadna sprememba. Bilo ji je vseeno, kaj bodo storili z njo. Želela je le, da bi bilo najhujše kmalu za njo. Sedaj ji je bilo prav malo mar, kje bo rodila, le da bi šlo hitro in po sreči. Ni se še dobro zavedela, ko sta jo dva bolničarja dvignila na nosila. Babica jo je ovila s toplo odejo in jo pospremila do avtomobila. "Srečno, Angela, za dom naj te ne skrbi, bom že jaz pomagala pri gospodinjstvu, dokler se ne vrneš. Tudi nakupe bom opravila, kar bo potrebno. Boš videla, da bo vse v redu!" "Hvala, Liza, hvala ti!"

Vrata rešilca so se zaprla in šofer je odpeljal. Gustek je prepaden zrl v ženino lice. Lepo čelo ji je žarelo v porodni vročici. "Še malo vzdrži, Angela, pa smo v bolnici! Ostal bom pri tebi, če želiš, ljubica! Kako naj ti pomagam? Angela, ne, ne! Ne prenesem! Ne morem te gledati, kako trpiš! Reci mi kaj!" Angelin smehljaj je bil prisiljen, toda besede so bile pristne: "Ko bom na oddelku, Gustek, moraš takoj domov. Janez in Jelica bosta tedaj že doma. Poskušaj jima povedati, kako je. Pa saj menda že slutita, otroka. Na Gusti pazi posebej, nekam čudna je zadnje dni, mar ne? Zame pa ne skrbi! To je usoda vsake matere porodnice in tu mi ne moreš pomagati. Daj mi roko, spet sem dobila popadek!"

Gustek je le s težavo zadrževal solze, ki so se mu nabirale v grlu in ga dušile. Ni zmožgel spraviti glasu iz sebe. Ko bi le bilo že vse mimo! Rešilec je nenadoma ustavil. Torej so na cilju. Gustek ni čakal, da bi ga bolničarja prehitela. Odprl je zadnja izhodna vrata na kombiju, izstopil in dvignil Angelo v naročje. Sam jo je sklenil spremljati do porodnišničnega oddelka. Toda, komaj je Angelo začutil na rokah, je avto sunkoma odpeljal naprej. Zadnja vrata so zaloputnila, saj jih ni utegnil zapreti. Šele tedaj je Gustek ugotovil, da sta z Angelo pri vratarnici v bolnico in da je še lep kos poti do porodnišnice. Kaj sedaj? Bolničarja sta se odpeljala naprej brez vednosti o tem, da jima je porodnica predčasno izstopila. Kam naprej? Gustek se je z Angelo v naročju brez oklevanja napotil k najbližnjemu poslopju. V isti smeri je izginil tudi rešilni avto.

Z Angelo se nista sedaj nič pogovarjala. Vendar je žena brez dvoma razumela, kaj se je zgodilo. Stopila je na tla in s skrhanimi močmi nadaljevala ob njem. Končno se je tudi tej težki poti bližal konec. Prispevši do porodniškega poslopja, sta zakonca zagledala kaj čuden prizor. Bolničarja, naša znanca, ter še skupina drugih uslužbencev so zaskrbljeni tekali sem in tja okrog praznega avtomobila ter zaman ugibali, kam le je lahko izginila porodnica z možem! Angeli sicer ni bilo do smeha, vendar ji je hudomušnost za trenutek zaigrala v očeh. "Pa sva prispela", je rekla. Gustek ji je hvaležno stisnil roko in jo molče izročil oskrbi ptujske bolnice. Za pojasnjevanje sedaj ni bilo časa. Bolničarja sta med tem izvlekla nosila iz avtomobila, na njih so sedaj naglo položili Budjevo Angelo. Gusteku ni uspelo spraviti besede iz ust, prepadeno je strmел za odhajajočimi. In vrata za njegovo ženo so se zaprla ...

S povešeno glavo in prezeblimi rokami je Gusti že celo uro tavalala skozi snežni metež. Preširok Jeličin plašč ji je opletal okrog nožic, da je bila videti kot ptičje strašilo poleti. Tanki čeveljčki so bili že

popolnoma premočeni, pozabila je obuti zimske. Toda Gusti kot da ni čutila mraza. Zatopljena v žalostne misli se je počasi, nevede oddaljevala od domače četrti.

Kaj le je pičilo očka in mamico, da sta postala tako čudna?! Ko ji je Miklavž pred enim mesecem prinesel sanke in lepo majhno punčko, je bilo še vse drugače! Očka je dejal Miklavžu, da je Gustika pridna. Naj ostane takšna še naprej, pa bo vse dobro, je rekel Miklavž in ji izročil darilo. Gusti se od takrat pač ni spremenila! Pa je vendar sedaj vse drugače. Torej se je spremenil očka. Ali pa mogoče mamica. Da, tako bo! Mamica je vendar takrat rekla babici, kako zelo jo skrbi novi član. Gusti se jezi nase, zakaj ni o tem poskušala govoriti z očetom. Mamica ji je bila rekla samo za Janeza in Jelico, da naj njima ne črhne. Očeta bi torej smela vprašati. Kako, da se tega ni že prej spomnila, domov mora pri tej priči! Šele sedaj je tudi opazila, da se vse bolj mračí. Torej hitro domov!

Gustika je zaman poskušala ugotoviti, kje je. Oziraje se naokoli je sprva dokaj mirno stopala po skoraj praznem pločniku. Za seboj je puščala razsvetljene izložbe zaprtih prodajaln, ki je pa tokrat niso nič privlačile. Do domače ulice je bilo še daleč. Opazila je, da so jo redki mimoidoči nekam čudno gledali. Neka starejša gospa jo je prijazno vprašala, kam gre. Gusti ji je na kratko odgovorila "Domov!" Odgovor je tujo gospo zadovoljil, kajti nadaljevala je svojo pot v naprotno smer. Gusti je kmalu ugotovila, da je bilo lažje odgovoriti, kot pa to tudi izvesti. Sedaj jo je že pošteno zeblo. Noge je komaj še čutila. Premrle roke je skušala ogreti v preširokih rokavih sestrinega plašča. Utrujenost, pomešana s pritajenim strahom, se je je polaščala. Ljudi si ni upala nagovoriti, saj ni srečala nobenega znanca.

Tiho je jokala. Mrzel veter ji je solze sproti spreminjal v trdo skorjo na licu. Utrujenost je storila svoje. Deklica je s pojemajočimi močmi odkrila samotno klop ob zaledenem tolmunu. Tu se je sklenila malo odpočiti. Mrak se je naglo zgoščal ... Gusti je v dremavici, ki jo je vse bolj prevzemala, zaslišala nekoga klicati svoje ime. Hotela se je oglasiti, toda ni zmogla takoj zdramiti prijetno dremajočih udov. Tedaj je prepoznala očetov glas, ki jo je klical iz neposredne bližine. "Gusti! Gu-usti-i-i-ka!" "Atek, tukaj!" Gusti je napela vse moči ter počasi dvignila zasneženo glavico. Gustek sprva ni mogel verjeti svojim očem. "Dete moje, kdo te je pripeljal sem? Ubožica, saj si čisto prezebla!" "Očka ... sama sem prišla." "Ne, sedaj ne govori nič. Odneseš te bom domov, tam mi boš pa vse povedala!"

Nejasno se je zavedal, da so pozabili na njo in zakaj je deklica šla od doma. Ne bi je smel zanemarjati, toda takrat ni vedel, kje se ga glava drži! Angelino stanje ga je čisto vrglo s tira. Hvala bogu, da je otroka našel še pravi čas! Sedaj šele se je zavedel, da bi ob rojstvu enega skoraj izgubil drugega otroka!

Končno je Gustek s hčerko v naročju zavil v domačo četrt. Deklica se je očeta s svojimi premrlimi prstki tesno oklepala. Napol spečo jo je Gustek doma položil na posteljo, nakar sta jo z Lizo preoblekla in pogrela. Prišla sta Janez in Jelica in sestrico božala po laseh. Gusti je kmalu trdno zaspala. Janez je po prstih zapustil sobo, da bo pomagal Jelici v kuhinji. Babica je medtem otrokoma že povedala, kje je njuna mati. Veselo sta jo presenetila z odkritjem, da zanju cela reč sploh ni bila več skrivnost! Le tega poprej nista vedela, da se bo to zgodilo že danes, 14. januarja. Tako torej, Angela si je po nepotrebnem delala skrbi glede otrok, kako bodo sprejeli novega člana! Liza je dejala Gusteku, da naj se odpravi v bolnico poizvedovat o najnovejšem. Tega si ni dal dvakrat reči. Z deljenimi občutki se je odpravil v bolnico.

Veselo presenečen je že na vhodu izvedel, da je Angela kmalu po prihodu v porodnišnico rodila zdravo hčerko. Porodnico je za kratek čas smel že tudi obiskati. Brezmejno čustvo hvaležnosti je preplavilo Gusteku srce. Vse se je vendarle srečno izteklo! Angele sedaj še ni smel vznemirjati s pripovedovanjem o Gustini nevarni pustolovščini, ki bi se bila lahko tragično končala. Veselo razpoložen je Angeli povedal le to, da sta Jelica in Janez želela ravno to, da dobijo deklico. "To se mi je že nekaj časa zdelo, da jima ni bila skrivnost, kako je z menoj! Mladina je dandanes bolje poučena o vsem, kot pa smo bili mi v teh letih. Praviš, da sta želela deklico? Upam, da si tudi ti zadovoljen, Gustek." "Hvala, seveda sem, ženkica! Tokrat bom jaz odločil, kako bo deklici ime. Olga jo bomo klicali in upam, da boš s tem imenom tudi ti zadovoljna!"

Gustek je bil zadovoljen, ko je videl Angelo spet na poti okrevanja. Z nežnim poljubom na čelo se je poslovil od nje, saj je danes še ni smel preveč utrujati. "Toda, že nočoj bom poskušal pregovoriti sestro, da mi pokaže najino malo deklico. Lahko noč, Angela! Počitka si potrebna. Dobro spi. Jutri pa spet pridem." "Lahko noč, Gustek!"

"...39,8 stopinj! Vročino ima. Ko bi le pljučnice ne dobila. Če do jutri ne bo bolje, bo treba poklicati zdravnika!" Gustek je Lizi zaskrbljeno prikimal. "Torej, obstaja tudi nevarnost pljučnice! Angela ne sme nič izvedeti o tem. Jutri pokličem zdravnika. Ničesar ne smem zanemariti!" "Tako hudo pa spet ni. Zaenkrat ne moremo storiti drugega, kot

počakati do jutri. Nocoj bom jaz bedela ob Gusti, ti pa pojdi spat. Tudi Jelica in Janez sta že v postelji. Če nama boš z Gusti potreben, te bom že poklicala.”

Gusti je z vročično razpokanimi ustnicami šepetaje klicala očeta. Liza je vedela, da se deklica tega ne zaveda, zato ji je naprej stregla sama. Prijela je Gustino vročo roko in jo z drugo božala po čelu. ”Gusti, očka je tukaj, mirna bodi!” ”Ni ga tukaj, vem! Ko pride, mu povej, da naj govori z mamico. Mora ji povedati, da naj se nič ne boji ... jaz že ne bom povedala Jelici in Janezu tistega, ne morem se spomniti, tisto, veš! Mami bo že vedela, kaj mislim!” ”Mamica se ničesar ne boji. Daj, Gusti, spij še malo čajčka!” ”Bom pa jaz povedala očku, če mu ti nočeš! ... Zebe me, tako hladno je v sobi, nekaj toplega moram obleči! Mamica bo huda, če se prehladim. Kje pa je mami danes tako dolgo, da je ni?”

Liza je vedela, da se deklici blede zaradi visoke vročine, ki jo je kuhala. Še tesneje je Gusti zavila v odejo in ji od časa do časa ponudila čaja. Počasi se je bolnica umirila in trdno zaspala. Babica je ostala ob njej vse do jutra, ker se je bala, da bi se mali stanje poslabšalo. Nato je tudi babica zadremala ob poselji. Potem jo je silovito vrglo kvišku, ko je zjutraj potrkal na vrata. Ne da bi počakal na povabilo, je v sobo vstopil, skoraj planil, sosedov fant, na ustih mu je sijal širok nasmeh, ko je jecljajoče glasno povedal: ”**Vi pa mate malo ke-ke-ke-lino!**” Prebudila se je tudi Gusti. Fanta je dobro poznala, zato je tudi razumela, kaj je jecljajoč povedal. Začudeno ga je pogledala. ”Deklino, imamo malo deklino?” Tedaj je vstopil še Gustek. Videl je, da je bila bojazen za Gustino zdravje mimo, saj je bila že pokonci in se mu smehljala z roba postelje. V mislih je iskal primerne besede, kako bo Gustiki povedal, kje je mamica in ji odkril veselo novico o rojstvu male Olge. Vendar mu je Gusti prišla prva nasproti z besedami – ”Očka, dobili smo malo deklico ..., malo ke-ke-lino!” Hudomušno je pogledala po fantu, ki je prinesel vest o Olgi ter se privila očetu v naročje.

Mala ”Picika”

Atek me je včasih klical naša mala Picika. Ko sem bila pridna, je to izrekel ljubkovalno, ko sem nagajala, pa svarilno. To ime se me je držalo potem kar nekaj časa. Mogoče se me je oprijelo, ker je živel moj ujec Gustek, Avgust Bohanec, mamin najmlajši brat, nekaj let po materini smrti pri nas. V domačem gnezdu pri Bohančevih je ostalo kar nekaj majhnih otrok po smrti matere, moje babice Alojzije. Dedek Vinc Bohanec je ostal zgodaj vdovec in

obenem samohranilec. Zato sta moja starša delno skrbela tudi za mamine mlajše bratce in sestrice. Mene takrat še ni bilo na svetu. Gusteku so otroci vzdeli ime *Picek*, ki se ga med domačimi še danes drži. Ko se o njem pogovarjamo, ga včasih imenujemo *Picek* in vsi vemo, da gre za vujeca (ujca), ki že dolga desetletja živi v Los Angelesu v Kaliforniji – August, Gus Bohanec. Torej, on je naš *Picek*. Na tem mestu je primerno, da povem tudi, da je naš *Picek*, Avgust Bohanec, leta 2009 mariborskemu Mestnemu muzeju podaril ogromno zbirko več stotih fotoaparatorov znamke Laica. Mesto Maribor pa naj bi pripravilo primerne prostore in odprlo stalno fotografsko razstavo te dragocene zbirke. O tem smo lahko brali v lokalnem slovenskem časopisu, objavljeno pa je bilo tudi pri Novicah na RTV Slovenija. Na našega ujca iz Ameriki smo Bohančevi in Budjevi zato še prav posebno ponosni ...

Malo sem spet ušla s poti moje tematike, pa nič zato. Seveda se vse ni dogajalo natanko tako, kot po spominu in fantaziji opisujem v tem svojem življenjepisu. V meni se mešajo spomini iz tistih časov sem in tje. Spet sem pri moji sestrici Olgi. Med drugim se spomnim tudi tega, da sem bila male sestrice Olgice sicer zelo vesela, vendar mi ni ugajalo, da je le ona smela ležati na maminih prsih, ko jo je mama dojila. In spomnim se tudi, da so mi morali domači odslej nekaj časa spet kuhati mleko, ki sem ga potem pila skozi dudico iz flaške. Takrat sem bila v petem letu starosti. Sedela sem na pručki pri maminih nogah, ko je dojila sestrico Olgo in se ukvarjala s svojo flašico z mlekom. Spominjam se tudi, da je sestrica včasih jokala na ves glas in da sta jo Jelka in Janez – predvsem Jelka – vozila v vozičku po dvorišču sem ter tja, dokler se Olgica ni umirila in zaspala. Meni vozička niso zaupali.

V Ormožu smo nato živeli še nekaj mesecev, ne vse leto. Na obisk k nam so ob nedeljah in praznikih prihajali mamini sorodniki, saj očetovih ni bilo v bližini. Oče je imel le enega vsaj 10 let starejšega brata, Alojza, ki je z družino živel v Sevnici. Alojz Budja, Lojzek je bil poročen z Ostrovharjevo Jožico. Imela sta dva sinova – Milana in Slavka. Slavko je umrl v juliju 2010, Milan pa že pred mnogimi leti. Milan je živel v Jesenicah, Slavko pa, kolikor vem, sprva v Kranju, nazadnje pa v Ljubljani. Obiskovali so nas le mamini sorodniki, predvsem mlajša sestra Milica in mamin oče, moj dedek Vinc Bohanec. Prihajali so peš, čez travnike zelene, pozimi pa tudi čez zasnežene! Včasih me je dedek vzel s seboj domov v Godemarce. Razdalja med Ormožem in Godemarci je po cesti kakšnih petindvajset kilometrov, po pešpoti in bližnjicah pa kakšnih petnajst kilometrov. Točno seveda ne vem, saj danes ne bi našla tistih poti, po katerih smo takrat hodili. Spominjam se le, da sem rada trgala poljsko cvetje, ko sva z dedekom šla peš čez travnike v to ali ono smer. Vedno smo šli peš, primernih prevoznih sredstev za nas takrat ni bilo. Konjske vprege si nismo mogli privoščiti, saj so kmetje zahtevali dokaj visoko plačilo, avtobusi niso vozili, vlak pa je ubiral povsem drugo pot.

Nekoč sva z mojo starejšo sestro Jelko šli na sprehod ob reki Dravi. Jelka me je peljala za roko in poskušali sva prebresti Pesnico, ki se zliva v Dravo. Jaz sem bila radovedna in sem spustila Jelkino roko, da pogledam, kaj se skriva na dnu Pesnice. Tedaj pa me je seveda pograbil tok in me začel nositi proti Dravi. Jelki je uspelo, da me je ujela in me tako rešila valov, ki so grozeče grabili po meni! Od takrat me je bilo vedno strah deročih voda, saj me je dogodek v Ormožu pošteno prestrašil.

Bučkovci ali Čreta

Iz meni neznanega vzroka sta se naša starša proti koncu leta 1950 odločila, da se odselimo iz Ormoža. Nekaj časa smo potem živeli v Grabšincih, ker je dogovor z bivšimi stanovalci v naši hiši potekel. Tu je naša Olga, takrat stara devet mesecev, tudi shodila s pomočjo novega psička Rinka. Ni mi znano, na kak način sta potem starša izvedela za možnost, da se vselimo v hišo neke starejše gospe, ki naj bi postala naša prevžitkarica - mi bi jo preživljali, obdelovali njen grunt, po njeni smrti pa bi podedovali njeno hišo in posestvo v vasi Bučkovci. Očetovo domačijo v Grabšincih smo med našo odsotnostjo oddajali v najem tujim družinam, ki so tam živele in skrbele za živino ter polja, tako da domačija v naši odsotnosti ni ostajala zapuščena. Naša mama je ves čas teh naših selitev naokrog načrtovala, kako najti način, da bi se lahko priselili bliže k Mali Nedelji, kamor si je želela. Zdaj se je ponudila priložnost, da se vselimo v sosednjo vas Bučkovci, zaselek Čreta k *Frjanovi Ajnci*, kot so staro gospo po domače klicali.

Ajnca je nekoč imela hčer, ki pa so jo partizani, oziroma ostanjki partizanov iz okolice, maščevalno ubili. Hčerka je namreč govorila nemško in to jo je stalo življenje. Pogovarjala da se je z Nemci, v tem je bil njen greh. Sosed Lahov Martin je našel Slavico, tako je bilo Ajncini hčerki ime, vso krvavečo, več desetkrat zabodeno z nožem, usmrčeno na zločinski način. Ležala je v sosedovem gozdu, razgaljena in hudo zmaličena. Nikoli niso zasledovali, odkrili, obtožili, še manj pa kaznovali storilca tega dejanja. Tako je Ajnca ostala sama, brez otrok ali koga, ki bi na stara leta skrbel za njo. Vendar je bila že takrat močno dementna in je imela čudne ideje in obnašanje. Vmes pa je imela včasih tudi svetle trenutke, takrat pa se je upravičeno hudovala na hčerine morilce in jih v nekem posebnem dialektu glasno obtoževala – "(pre)kleti patazani, morilci, ubili so mi hčer!"

Bilo je proti koncu leta 1951. Olga je bila stara blizu dve leti, jaz pa dobrih šest let, ko smo se res preselili v Bučkovce, ki jih pod imenom zaselka poznamo tudi kot Čreta. Jelka in Janez sta bila stara 15 in 13 let. Jelka je takrat že končala osnovno šolo v Ormožu, Janez pa je do konca nadaljeval nižjo gimnazijo pri Mali Nedelji. Šolska pot Jelke in Janeza z vsemi selitvami

je bila približno naslednja: od 1943/44 do 1947/48 Sv. Duh na Stari Gori, 1948/49 Magdalenska OŠ v Mariboru, delno tudi že prvo polletje 1949/50 OŠ Hardek v Ormožu, in nato nižja gimnazija pri Mali Nedelji 1950/51-1951/52. Med starimi dokumenti sem našla Janezovo spričevalo, ki mi je bilo v veliko pomoč pri časovni raziskavi iz Maribora, Ormoža in Bučkovec. Jelka in Janez po končani osnovni šoli nista iskala naprej v šolo, saj je bilo že njuno osnovno šolanje zaradi številnih menjav dokaj naporno. Tako smo živeli takrat doma šestčlanska družina – atek in mama ter štirje otroci v skupnem gospodinjstvu. Tu je bila tokrat tudi gospa Frjanova Ajnca. S sosedomi, po priimku Lah in po domače Brbolanovimi, smo takrat predvsem otroci navezali globoke prijateljske stike, ki delno držijo še danes. Samo *delno* zaradi razselitve, ki so nas popeljale daleč vsaksebi. Tudi pri njih so imeli veliko družino – najstarejši, Južek, se je kmalu poročil, Nežika je potem odšla v Belgijo, Trezika v Škofjo Loko, postopoma za njo še Lojzika in Stanko, najmlajša, Marica, pa je bila le en dan starejša od mene, rojena 27. maja 1945 in sva bili ves čas najinega otroštva navezani druga na drugo, skoraj kot dvojčici. Marica že iz zgodnje mladosti in tudi zdaj z možem Jovom živi v Kopru.

Kot že rečeno, moja sestrice Olga je bila takrat stara skoraj 2 leti. Nekoč jo je pri sosedovih doletela huda nezgoda, ki bi lahko bila zanjo usodna. Ker smo se otroci veliko potepali pri Brbolanovih, je Olga nekega dne odšla tja kar sama. Hodila je okrog hiše in se znašla na trati pred globoko jamo, v kateri so Brbolanovi žgali apno. Apno v jami je bilo še živo, ko je Olgi iz neznanega vzroka spodrsnilo in je padla vanjo z glavo navzdol. Na srečo je bilo apna v jami takrat le še zelo malo, tako ji ni poškodovalo oči ali drugih vitalnih organov. Nekdo od odraslih jo je opazil še ob pravem času in jo potegnil iz jame. Seveda smo po dogodku bili vsi pretreseni, ker bi nesreča lahko pustila veliko hujše posledice. Sklenili smo bolje paziti na Olgo.

Spet drugič smo šle – Olga, Marica in jaz – skupaj od doma. Ne vem več, koliko smo bile stare, ker smo se tudi pozneje, ko nismo več stanovali v Čreti, rade družile. V bližini Črete teče reka Ščavnica. Tam za prvim gozdom je videti prav nedolžna, ne preveč široka in ne globoka, kratka, vabljiva za otroke. Me tri smo jo hotele prebresti. Držale smo se za roke, jaz sem šla prva, čeprav sem se bala vode, sledila mi je Olga in nato Marica. Ko sem prišla nekje do sredine, me je zagrabil močan tok in me vlekel v globino vrtinca, ki ga prej nismo opazile. Močno sem se upirala, oprijela sem se Olgine majhne rokice, z druge strani jo je trdno držala Marica in uspelo jima je, da sta me izvlekli iz mokrih valov vrtinca! Že drugič so me grabili mokri valovi v svojo sredino! To je zraven prelepih tudi nekaj neprijetnih spominov na naše otroštvo v Čreti. Povečini pa smo se lepo imeli, otroci se pač znajdejo, najsi bodo tu ali tam. In vse te naše nezgode so se vendar srečno končale!

Tega dogodka se Olga spominja in v prvi osebi pripoveduje drugače: Takrat nismo več živeli pri Ajnci, ko se je to dogajalo. Prva je šla v strugo Ščavnice Marica, ker je ona bila tam bolj domača in rojena v tistem kraju. Za njo se poda še Gusti in nazadnje jaz, Olga. Vendar jaz še nisem čisto zabredla v vodo in na srečo smo se vse tri držale za roke. Marico je nenadoma objel vodni tok. Še danes vidim pred seboj Maričin prestrašen obraz, ki je bil do polovice v vodi, saj se je že borila z vodnim tokom. Tudi Gusti je začelo zmanjkovati tal pod nogami in jo zanašati. Vendar je meni v tisti grozi ali celo smrtnem strahu uspelo zagrabiti z levico vejo jelše, ki je visela nad vodo. Še vedno sem imela tudi trda tla pod nogami, čeprav z desno nogo že v vodi. Tako sem uspela zadržati ravnotežje in potegniti Gusti in Marico iz vode, saj smo se vse tri krčevito oprijemale rok druga druge. Ko smo na srečnem prilezle ven, smo bile smrtno prestrašene, pa še mokre povrhu! O tem v otroštvu nismo potem nikoli upale javno razpravljati in pripovedovati domačim ali komu drugemu. Šele v poznejših letih je prišla ta zgodba bolj podrobno na površje. To se je godilo okrog leta 1956, ko sva z Gusti smele iti k Marici na potep v Čreto iz Moravec/Kešovščaka. Jaz sem bila takrat stara nekje okrog 6 let. V šolo še nisem hodila. Vendar sem danes hvaležna in ponosna, da se je ta avantura na srečnem končala. Zdi se mi tudi, da po tem dogodku nikoli nisem šla več v Čreto na potep.

Zgornji pripovedi sta lep primer, kako se ljudje enakih dogodkov s preteklosti spominjamo na različne načine. To se nam dogaja v otroštvu, v poznejših letih pa še toliko bolj, ko imamo že polne glave raznih informacij in vtisov. Pomembno je slišati več glasov, ko gre za to, da bi dobili "pravo" sliko o nekem dogodku. Pa še takrat ni prave garancije, da je bilo res vse tako.

Mala Nedelja

V šolskem letu 1952/53 sem iz Bučkovec (s Črete) začela hoditi v prvi razred (september 1952), seveda že v OŠ Mala Nedelja. Prevžitkarstvo pri Ajnci pa ni bilo ravno uspešno. Nekoč je namazala pročelje hiše z lastnim blatom, česar se najbrž ni dobro zavedala. Postala je hudobna, zadirčna in ni nam preostalo drugega, kot da se spet selimo. Že pred koncem prvega šolskega polletja smo se preselili nazaj v moj rojstni kraj Grabšinci, kar je pomenilo, da sem drugo polletje prvega razreda nadaljevala pri Svetem Duhu na Stari Gori (1953). Tu sem obiskovala šolo do konca prvega polletja tretjega razreda (december 1954), medtem smo prodali našo domačijo v Grabšincih in kupili posestvo v vasi Moravci, zaselek Kešovščak, ki spada v krajevno skupnost Mala Nedelja.

V tej vasi, v Moravcih, so danes razkošne **Bioterme**. Upati je, da bo to zdravilno kopališče doprineslo k boljšemu gospodarskemu razvoju krajevne

skupnosti Mala Nedelja. V osrčju Prlekije, v občini Ljutomer, se torej nahaja termalno kopališče Bioterme, z novim štirizvezdičnim hotelom. Kraj Mala Nedelja leži med Ptujem in Ljutomerom. Pripeljete se lahko po novi avtocesti Pomurka, kjer sledite izvozu Sveti Jurij ob Ščavnici. Od izvoza je do Bioterme še 10 km.

Na zimo leta 1954 smo Grabšince za vedno zapustili, naši mami pa se je izpolnjevala srčna želja, da bomo živeli bliže njenih sorodnikov Bohančevih, bliže njeni rojstni fari. Zame je to seveda spet pomenilo zamenjavo šole. Drugo polletje tretjega razreda (jan. 1955) sem nadaljevala pri Mali Nedelji, kjer sem nato ostala vse do konca osemletke junija 1960. Kraj Mala Nedelja so kmalu po vojni preimenovali v Bučkovce, ker je bilo po komunistični obravnavi ime Mala Nedelja preveč cerkveno. Šele nekaj let po osamosvojitvi Slovenije, okrog leta 1995, je kraj spet dobil svoje prvotno ime - Mala Nedelja. Kraj Mala Nedelja se prvič omenja v letu 1441 pod imenom Sonntaglein under Rakespurg, leta 1480 pa kot Klein Sonntag. Ime je nastalo po cerkvi Sv. Trojice. Cerkev pri Mali Nedelji naj bi bila zgrajena že v 9. stoletju na temeljih nekakšnega templja poganskega, slovanskega boga. Cerkvici so pozneje rekli Marija v hrastju, ker je bila posvečena Devici Mariji, vse okrog pa so rasli mogočni hrasti. Zgraditi naj bi jo dal slovanski knez Pribina svojim zvestim plemičem slovanskega rodu, na katere spominjajo tudi imena vasi Radoslavci, Bodislavci, Godemarci, Moravci. Cerkev Svete Trojice je grajena v gotskem slogu in stoji na nadmorski višini 279 m, od koder se v lepem vremenu razprostira krasen razgled vse do Razkrižja, Lendavskih goric, Murske Sobote, goričkega dela Prekmurja in Pohorja. V daljavi proti jugu so vidni tudi hrvaški hribi, na vzhodu je zaznati madžarsko pobočje in na severu avstrijsko gorovje.

Šolski spomini in dogodivščine

V šolo sem torej začela hoditi pri Mali Nedelji. Moja razredničarka je bila gospa Heda Ritonja, doma iz okolice Maribora, poročena pa z našim domačinom, Tončekom Ritonja. Učiteljica Heda je bila takrat že dokaj v letih, saj je poučevala že mojo mamo. Prve dni pouka v prvem razredu nas je učiteljica ob priložnosti vprašala, kdo od otrok bi želel povedati kaj o sebi in o svoji družini. Brž sem se oglasila jaz in rekla, da bi jaz povedala kaj o naših. Učiteljica mi je sprva bodrilno postavila neko vprašanje, ki pa se ga več ne spominjam. Ko sem ji na vprašanje poskušala sproščeno odgovoriti, me je brž surovo postavila na tla. Rekla mi je namreč s strogim glasom: *"Budja, tukaj bomo govorili slovensko!"* To me je močno prizadelo - najprej to, da me je klicala Budja, z mojim priimkom, nato pa še to, da bomo *tukaj govorili slovensko*. Kako neki pa sem jaz drugače govorila, če ne slovensko?! Ja, Prleki pravzaprav *gučimo po prleško*, vendar je to naša materinščina. Dialekti

so materinščina! Rekla sem ji, da mene doma kličejo Gustika, pa mi je odgovorila: "V tvojih papirjih piše Avguština Budja, Avguština je zame predolgo ime, zato te bom klicala *budja!*" Šlo mi je na jok, bila sem užaljena, veselje in židana prešernost, ki sem jo čutila pred začetkom šole – vse je kot splahnelo, usahnilo. Potem je nadaljevala učiteljica Heda strogo, po moji presoji povsem brez najmanjšega razumevanja: "... slovensko, zapomnite si otroci, govorili boste slovensko!" Pozneje sva se z Ritonjevo na srečo kar dobro razumeli. Oceno slovenščine sem skozi vso osemletko imela odlično (5), tudi pri njej v prvem polletju prvega razreda.

Mala Nedelja leži v osrčju Prlekije, ljudje tu vendar govorijo samo prleško narečje, prleščino, ki pa se – resnici na ljubo - močno razlikuje od knjižne slovenščine. Vendar je ta dialekt prastar, izhaja iz prastarih časov, vreden je spoštovanja! S svojim ukazom in prepovedjo je učiteljica Heda otrokom zavezala usta, saj nihče pri nas takrat še ni poznal knjižne slovenščine. V času mojega otroštva nismo imeli modernih komunikacij – radija, televizije, niti časopisov ne. Naš pogovorni jezik - materin jezik - je Ritonjeva s svojimi ukazi močno ponižala. Prepovedala nam je, da ga uporabljamo kot medsebojno sredstvo komunikacije. Mi, ki govorimo prleščino, po njenem mnenju nismo enako dobri kot tisti otroci, ki govorijo drugačno slovenščino. Ni sicer imenovala jezika "knjižna" slovenščina, pa smo vseeno razumeli, da nas podcenjuje zaradi našega jezika. V meni se je takrat nekaj podrlo, saj je to bil začetek diskriminacije izraznega jezika, mojega govora, kakršnega sem uporabljala doma. Nikoli tudi nisem pozabila njenih besed in jih najbrž ne bom. Ni mi znano, če je bilo to leto prvič, da je z otroci tako postopala ob sprejemu v prvem razredu ali če je bila to njena praksa že od prej. Nikoli se namreč o tem z ostalimi pozneje nismo pogovarjali med seboj. Tudi moja mama mi o kakšni podobni izkušnji iz šole leta 1923 nikoli ni nič povedala. Če je Heda morda tudi v času, ko je ona hodila k njej v šolo, tako postopala z malimi Prleki, mi torej ni znano. Moja mama se pravzaprav ne spominja več. Lahko tudi, da so bile takšne tedanje smernice vodstva šole, da je treba izvajati korenito prevzgojo že pri malčkih iz prvega razreda, kdo ve.

Diskriminiranje dialektov je v Sloveniji povsem legitimno. Slovenci žive v državi, kjer se posamezni dialekti vrednotijo kot nekaj spačenega in nenaravnega! Raznolikost slovenskih dialektov se v javnosti uporablja le še v satiričnih programih. Edini dialekt, ki je sprejet kot sredstvo komunikacije na televiziji in radiu, je neke vrste ljubljanski, ki pa je tudi umetno prikrojen za potrebe govorcev. V meni tli živo prepričanje, da so dialekti v slovenskem jeziku pravo bogastvo. Pričajo o častitljivi starosti jezika, ki se je prilagajal in razvijal skozi zgodovino. Z upoštevanjem samo »knjižnega« jezika v javni uporabi, skrunimo bogastvo slovenščine, ker podcenjujemo stare dialekte in s tem ljudi, ki govorijo v katerem od dialktov ter jih marginaliziramo. Danes bi temu lahko rekli mobing.

Še nekaj spominov na moj rojstni kraj Grabšinci

Grabšinci kličemo po domače – Grabšenščak. Kar dve leti sem iz Grabšenščaka hodila v šolo k Sv. Duhu na Stari Gori. Hodila sem seveda peš, sama. Od doma do Stare Gore je bilo približno 3 km pešhoje v eno smer. Najbrž danes zato tako nerada prostovoljno hodim peš na daljše proge, ker sem to nekoč morala!!! Med potjo sem morala iti skozi gozd, potem sem prečkala cesto in šla čez ozko brv nad potokom, ki je bil pozimi zaledenel, poleti pa je veselo žuborel pod brvjo. Šla sem čez travnike, po ravnici in po bregovih v Trbegovcih in fantazirala o vsem mogočem. Nihče od otrok ni šel isto pot z menoj, tako sem to pot vsak dan prehodila sama. Pozimi je bilo zjutraj še temno, včasih me je bilo tudi malo strah. Iz šole pri Sv. Duhu na Stari Gori nimam nekih posebnih šolskih spominov. Mislim, da mi je šlo tam kar dobro, skratka, bilo je vse v redu. Spominjam pa se nekaterih imen sošolcev – Marice Šijanec, Franca Zvera - in to, da sem hodila k verouku v cerkev Svetega Duha v bližini šole. K prvemu sv. obhajilu sem šla v drugem razredu skupaj z ostalimi sošolci v cerkvi pri Sv. Juriju ob Ščavnici. Večkrat pa se spomnim tiste dobe v domačem okolju, na domačiji v Grabšincih. Olga je bila še zelo majhna, tako z njo še nisva dosti skupnega počenjali. V naši soseščini pa je bilo še nekaj drugih otrok, vendar so bili vsi ali starejši ali mlajši od mene. Jelka in Janez sta bila takrat že skoraj odrasla, tako da z njima nisem kaj dosti fakinila. Razen z Janezom pozimi, ko smo si sposodili mamine *nečke* za vožnjo po hribu navzdol, po vratah ob njivi, kot smo temu rekli. Kakšnih sank ali smučk pač nismo imeli, tako se je Janez spomnil na kruhovo korito, ki je bilo leseno in dovolj veliko, da sta v njem imeli mesto vsaj dve otroški zadnjici.

Doma smo imeli dve do tri krave, pujske, kokoši in psa, Rinko mu je bilo ime. Olga je ob Rinku shodila – ko je bila stara približno 9 mesecev, se je oprla na psa in ga vlekla za dolgo dlako. Rinko je Olgi takrat sicer pobegnil, ona pa je odcapljala za njim. In tako je shodila. Močno se spominjam tudi, kako smo orali s kravjo vprego, oziroma, mama in atek sta delala na polju, mama je furala krave, atek pa je držal za plug in *ojaril* (uravnaval plug) – tako sta orala. Potem je bilo treba pripeti še brano, da sta poravnala zorano njivo in jo očistila grudja. Ponavadi je nekaj grudja vseeno ostalo, tiste grude je bilo treba razbiti z motiko, s hrbtno stranjo motike – pok po grudi, da se je razletela! Druga za drugo, po vsej njivi ... Kravama so naredili vprežni homot in ju vpregli pred vozom na oje, za oranje pa pred plugom ali brano.

Krave je mama molzla dvakrat na dan – zjutraj in zvečer. Mleko smo vedno porabili kar doma, nekaj smo ga prekuhali in spili še vročega z žganci, včasih tudi nič prekuhali in ga spili kozarec kar tako. Ostalo pa smo nalili v »štuc«, glinast vrč, kjer se je mleko kisalo, smetana pa je priplavala na površje. Čez dva ali tri dni smo posneli smetano in jo shranili v lončke. Mleku smo rekli

zvara, smetani pa mleko. Maslo smo imenovali püter, kisló mleko kisilina, skuto pa sir. Tekočina, ki je ostala od skute, je bila sürotka. Obrano kisló mleko smo uporabljali za razne jedi – kmečke kumare in podobno. Večino kislega mleka pa smo pustili, da se še naprej kisa, ga nato zavezali v culo in obesili nad vročo paro, da je nastal sveži sir, skuta. Iz mase smo izcedili sürotko, ki je bila okusna, zdrava pijača za otroke. Ko smo pekli kruh, je mama postrgala rženo testo in spekla postržjačo. Na postržjačo je natresla ocvirke ali jo namazala z zaseko. Iz bele moke je spekla sirovo (skutino) kvasenico. Skuto je požlahtnila s smetano. Včasih je v nadev zamešala tudi ribano jabolko ali mlete orehe. To so bile nepozabne dobrote naše mame! Imeli smo tudi lastno stopo. V njej smo tolkli proso, ajdo in nekatera druga semena žitaric.

Ne trudim se prikazati stvari takšnih, kot so to bile, ampak takšne, kot so se meni vtisnile v spomin in me zaznamovale. Razmišljam, počasi, korak za korakom o toku mojega življenja, ki me vrača daleč nazaj. Moja igra je bilo delo, paša in kmečko orodje moje igrače, dokler si nisem sama začela izdelovati punčk iz cunj. Začelo se je tako, da sem nekje utrgala krpo belega platna (najbrž iz kake odslužene posteljne rjuhe, približno 15x15 cm), iz koščkov blaga zgnetla za oreh debelo kroglico in jo nato prevlekla s to belo krpico. Pokrita kroglica je služila kot glava punčke, pod brado sem jo zavezala z nitko in zategnila, to je služilo kot vrat, nato sem vzela 5 cm dolgo palčko, jo položila pod vratom in pokrila z drugim koščkom krpice, kjer sem izrezala odprtino za glavo ter punčko z njo oblekla, Oba konca palčke pa sta služila kot dve rokici. Potem sem platno spet prevezala pod rokami in punčki narisala oči, nos in usta in to je bila zame najdrogoceneja punčka, ki sem jo takoj vzljubila in ji seveda dala ime.

Takšne punčke sva potem izdelovali obe z Olgo še dolgo, tudi v Moravcih, ko mi je bilo že 12 let, Olgi pa 7. Res svojevrstna mladost, ki pa ni bila nikakor dolgočasna, še manj enolična, čeprav so se opravki iz leta v leto ponavljali. Začelo se je spomladi, ko so na obrobju gozda in ob mejah ter potokih vabile z rumeno zelenim brstjem odete vrbe. Janez mi je pokazal, kako se iz ravnih vrbovih stebel izdelujejo piščali, tako sem potem tudi sama z nožičkom (s sklúpecom) izdelovala piščalke in iz njih izvabljala različne zvoke. S pomočjo brata sem znala izdelati mlinček in ga pravilno postaviti v potočku, da se je vrtel. Vrtel se je, dokler ga ni bistri potoček odnesel s seboj na dolgo potovanje. Iz hrastovega listja sem si spletla opanke, ki so mi segali do kolen. To je bilo predvsem na paši, kjer sem bila vedno bosa.

Čevlje smo otroci nosili na nogah le pozimi ali ko smo šli v šolo ali v cerkev. Takrat je bilo za obutev zelo težko. Spomnim se, da sem nosila nekakšne babičine čevlje, ki smo jih čez poletje hranili nekje na podstrešju. Pred mano jih je nosila že Jelka. Izdelovala sem tudi vence in druge izdelke iz cvetja,

listov in travnatih bilk. Mojo najljubšo »živo igračo« pa sem vedno našla pri mačkah. Muce so bile moje najljubše živalce, mehke in cartlave. Naših *mačakov* se nisem nikoli naveličala. Božala sem jih in objemala in bili so mi hvaležni, kar so pokazali s svojim glasnim predenjem. Tega občutka se ne da opisati, to moraš doživeti. Dandanašnji pri nas doma muce ne moremo imeti, ker imam hčerko in enega vnuka, ki sta alergična na mačke. Tudi na pse sta občutljiva, ampak na te živali njuna alergija ni tako občutna. Zato smo si zadnjih deset let pri nas privoščili psa.

Za pustnimi norčijami je vsako leto sledil štiridesetdnevni post. V meni pa je kmalu že tudi vzniknilo pričakovanje velike noči. Pirhe (remenice) smo barvali z lupinami čebule. Na veliko soboto smo kuhali zelhano svinjsko pleče in domače klobase ter nastrgali hren. Nato smo jedi odnesli k žegnu v cerkev ali h kapeli. Velikonočni zajtrk je bil obilen, hren na mizi nastrgan, brez dodatkov. Tudi kosilo je bilo obilno. Ko primerjam današnji čas, ki vse prehitro mineva, se mi je v otroštvu zdelo neznansko dolgo dočakati velikonočne praznike, božič in novo leto. V decembru so nas otroke seveda obiskali v spremstvu Miklavža (Mikloša) hudi parklji. Kot otrok sem jih bila vesela, ker so mi prinesli suho sadje (klüjece), pozneje pa sem se jih bala, saj so parklji – mladi fantje iz vasi, posegali po mojem otroštvu in deklštvu ter me večkrat navdali z grozo.

December je bil pri nas tudi mesec kolin, ko smo mesarili (zaklali prašiča). To je bil domači praznik. Ob koncu dneva se je na *lükif* zbralo kar nekaj domačih, sosedov in sorodnikov, ko je mama za večerjo pripravila juho s hrbtovih kosti in smo nato iz dobro prekuhanih hrbtovih *čont* obirali mehko meso. Za zajtrk nam je pripravila sprži-spraži (dodali smo še: rit namaži), to so bili prepraženi ostanki mesa s posnete svinjske kože. Tudi pečena jetrca smo kmalu pojedli, saj je bila to pokvarljiva roba. Ledvičke smo navadno dobili mlajši otroci, pri nas midve z Olgo. In to je bilo nekaj sijajnega, pravi priboljšek. Včasih so nas poslali tudi k sosedovim na dan kolin, da naj dajo mero za *znubel*, to je odprtino v peč. Tako smo z razširjenimi rokami prinesli mesarjem »mero«, ki se je med hojo seveda premikala. Kot plačilo za trud so nam otrokom potem dali svinjsko ledvičko (ribico).

13. decembra goduje sv. Lucija. Tudi na lucijin predvečer so nas otroke »svarilno« strašili. Spominjam se, da se je oče oblekel v belo rjuho in potrkal na vrata, s krožnikom in vilicami v roki. Na krožniku so bile pravcate svinjske oči, ki naj bi simbolizirale mučeništvo svetnice, ki so ji iztaknili oči. Da je bil pod rjuho zakrit naš atek, sem izvedela šele pozneje. Takšen je bil takrat pač običaj. Tudi to sem shranila nekam globoko – med svoje sicer manj prijetne spomine iz otroštva.

Doma smo takrat tudi kuhali lastno milo iz živalskih kosti, vendar se natančnega postopka ne spominjam. »Moji igrači« sta bili zraven punčk iz cunj tudi motika in krampec. Z njima se nisem igrala, temveč sem se na njivi spopadala s plevelom v krompirju, koruzi, korenju. Dan je bil dolg in njive ni hotelo biti konec. Še dobro, da smo si z govorjenjem, včasih tudi opravljanjem koga iz vasi, krajšali čas. Ko je bilo polje obdelano, nas je čakala paša in druga *opravica*, to je krmljenje prašičev in pozneje molža. Pomagala sem, kolikor sem lahko. Kosa, grablje in vile, oziroma lesene rasohe so mi nudili "igro" v času košnje. Seno smo sušili dva dni, če nam ni nagajal dež. V tem primeru je vzelo več dni. Prvi dan smo ga pod večer spravili v *navile* ali kopice, naslednji dan pa smo ga povsem posušili in naložili na vozove ali seno zvozili domov na *kankolah* (vrsta samokolnice). Spravili smo ga v gospodarsko poslopje, kar je bilo dokaj naporno in prašno opravilo.

GRABŠENŠČAK (prleško narečje) *Augustine Budja, Letni časi, 2005*

*Zä je dugo že od toga, gda smo deca še bili.
Dobro se še spotin vsega, tak kak včera, se mi zdi.
Grabšenščak je malo mesto, redke hiše in lidje.
Če po poti greš na cesto, v blati gujzneš do glave.
Same müže ta do konca, do štacüna vüro greš.
S cirkvi najč ne čuješ zvonca, v pürgo hodiš vüro peš!
Šola bla pri Sveten Dühi, to smo šli se peš vičit.
Že zaran pri sühen krühi, pamet v šolo si solit.
Mamika se je jezila, kak te s šole greš domo?!
Hitro bi še bita bila, kda je le predugo šlo.
Z Janezom smo krave pasli, žleht bili, kak deca so.
Z Jelicoj smo vküper rasli, Olgi leta je bilo.
Atek je gorice pleja. Vsega teeeko meli smo!
Še gnäs se o vsän mi seja: črešje, grüşke, kütino.*

*Ene zime se še spotin, šli smo na vrati v ničkah
Krühovih, če se ne motin. Ne zapstoj nas mantra strah!
V črešjo smo se zaleteli, mene še je vrglo v jo.
Z ničk smo same treske meli, jaz pa škrampjeno glavo.
Lüşno je bilo pred leti, tak blo potli nikdar ne!
Mine vse na toten sveti, cajt gre svojo pot napre.
Te blo lüdstvo bol veselo, z malin zadovolni vsi.
Po večerih se je pelo, kda s kopi lidje so šli.
Zä je dugo že od toga, Grabšenščak pa še stoji,
V jän pa nega marsikoga tistih, ge so tä bili.
Mi smo bek se odselili, bliže pürge, v drügi Krä.
Moje misli pa posili še zä silijo nazä.*

Ko je sonce v juliju potovalo po najdaljši poti, je bila tu tudi že žetev. Naporno in slovesno opravilo. Spoznala sem srp, a se ga nisem nikoli naučila tudi uporabljati. Pri povezovanju v snope je bilo najzahtevnejše napraviti povresno (povreslo) ali pasico. Starejše žanjice so me kmalu naučile tudi te veščine. Potem smo zložili snope v večje formacije kar na njivi, da se je žetev – pšenica ali žito, posušila. Nato je bilo tudi to spet treba odpeljati domov. V skednju so potem opravili mlačev mlatiči. Štirje so se na skednju postavili v krogu okrog snopja, po katerem so v taktu enakomerno tolkli s cepci pika-poka, pika-pok, dokler ni vse zrnje padlo iz latovja.

*Preizkusi se v izgovorjavi, tako da ponoviš devetkrat zapovrstjo stavek:
"Ded s kolom pod podom bob mlati ..."*

Z omlatenimi snopi žita - otepi, smo potem pokrili slamnato streho ali jo zakrpali, kjer je popuščala. Tudi otroci smo pomagali pri mlačvi. Bili smo prepoteni in črni od prahu, ko smo odmetavali slamo. Iz nosne votline nisem in nisem uspela odstraniti lepljivega prahu, ki me je dušil in gnjavil tudi po več dni. Mi smo pomagali sosedom in sorodnikom, sosedje in sorodniki pa nam. To težko delo sem vedno doživljala kot fizični teror nad sabo.

Jeseni pa je bilo treba izkopati krompir in ga spraviti v kletne prostore, potrgati koruzo, jo potem zličkati, povezati skupaj po dva storža in jih obesiti na lesene trame. Zdaj je dozorela tudi repa, ki jo je bilo treba pobrati na njivi. Nato smo repo obrezovali na domačem dvorišču. Pa korenje in pesa, tudi to poljščino je bilo treba pospraviti. Poleg ličkanja koruze in obrezovanja repe je bil poseben dogodek ribanje zelja in repe. Ogromno količino zeljnatih glav smo zrezali z ribežem in z naribanim zeljem polnili veliko kad v kleti. Bila sem prisotna pri tlačenju zelja, ki je potekalo tako, da smo z umitimi nogami hodili v kadi po zelju, ga plast za plastjo solili in ga sproti tlačili. Potem nas je čakalo še trebljenje buč, sušenje bučnega semena ter v zimskih večerih luščenje letega. S tem zluščenim in posušenim bučnim semenjem smo potem odšli v bližnji mlin, ki je imel tudi oljarno in pripravili bučno olje za domače potrebe ali seme zamenjali za že pripravljeno olje.

Jeseni smo porezali tudi sončnicam z zrnjem napolnjene glave, jih spravili domov in jih nato ročno *sklopfali* na skednju, da smo dobili sončično seme. Tudi sončnice smo uporabili za jedilno olje, zamenjavo smo naredili kar pri mlinu. V Prlekiji je še vedno nekaj oljarn, ki imajo bučno in sončično olje na razpolago vse leto. Perje perutnine, ki smo jo pojedli čez leto – kokoši, race, gosi - smo ročno česali (*čésali*). Naša mama nam je ob zimskih večerih rekla: "Deca, gremo perja česat", in smo šli. Pomagali smo tudi pri sosedovih. Perje in puhek so potem očiščenega gospodinje uporabile za ležišča in vzglavnike. Pri vseh teh jesenskih in zimskih opravilih smo vaščani pomagali drug drugemu, enkrat smo bili mi pri sosedovih, drugič oni pri nas doma.

Postreglo se je s suhim sadjem, kuhanim vinom, kosom kruha in podobno. Veliko zgodbic je bilo slišati, obiranja ljudi in petja, pa tudi zanimivosti, ki so jih pripovedovale ženske. Včasih so bili zraven tudi možje in fantje. Jesenski dnevi so hitro minevali. Pozimi pa smo se otroci s sanmi podili po bregeh in vratah ter trgali čevlje po zaledenelih mlakah in potokih.

Nekoč sva se z bratom odpeljala po zamrzlem snegu s kruhovim (lesenim) koritom, z maminimi *ničkami* ali nečkami, Janez spredaj, jaz sedeč odzadaj, navzdol po vratah proti Jazbinam ali na drugo stran proti Prepadom. Okornega korita ni bilo lahko voditi, tako naju je zaneslo naravnost v češnjo, mene je vrglo čez Janezov hrbet. Tedaj sem z glavo zadela v češnjo in si seveda razbila čelo. Kaj hujšega se mi ni zgodilo, vendar je ta nezgoda zadostovala, da je Janez bil doma kaznovan. Korito je šlo namreč na dvoje. Tako smo ga dali v popravilo k sosedu Roškarjevemu Frančku, ki je bil po poklicu mizar (pintar). Franček nam je pozneje izdelal majhne sanke, da smo se lahko spet sankali po snegu. Z ženo Fefiko (Jožefo) nista imela otrok. Fefika je Olgo večkrat drezala – malo zares, malo za šalo – češ, da jo bosta s Frančekom posvojila, če bosta naša dva starša za to. O tem doma seveda ni bilo govora, Olgi pa se je Fefikina zamisel vseeno grozljivo vtisnila v spomin, čeprav ji je bilo takrat šele kakšna tri leta!

Tudi sama sem pogosto iznašla svojstvene igre. Z Lašpaharovima (priimek Budja) dekletoma iz grabe, s Treziko in Toniko, smo se igrale igrice, ki so se največkrat nanašale na temo *mama-oče-otrok*. Ujec Lojzek Bohanec in žena Milica sta 1952 dobila prvega otroka, Slavkota, in nas včasih obiskala, oziroma smo se srečali pri dedeku v Godemarcih. To nam je, deklicam, potem služilo za vzorec družine, ki smo jo v igri po svoje improvizirale, največkrat na mojo pobudo. Jaz sem bila oče, za moškost sem poskrbela tako, da sem si s pomočjo slamnate ali travne bilke pričvrstila na hlačke bučno bilje, ki je sicer bodeče a tudi votlo. Skozi to bilko sem se potem trudila, da sem po moško stoje lulala. Včasih mi je uspelo, največkrat pa sem bila mokra po bedrah in navzdol. Trezika je dobila vlogo mamice in njena sestra Tonika je bila najin sinček (Slavko). Kuhale smo in pekle jedi iz blata, jedle seveda tega nismo. Tudi kadile smo, jaz sem bila pobudnik. Ne spominjam se več, kako smo prišle do vžigalic, vendar smo kadile napol suho, zvito listje, ali vsaj jaz sem ga, dokler me ni začelo dušiti, moker dim ima namreč svojstven čar!

Z Olgo sva počeli tudi druge reči, seveda največ na mojo pobudo, ker sem bila pač skoraj pet let starejša. Na dvorišču naše hiše v Grabšincih smo imeli veliko mlako, kamor se je stekala deževnica. Voda je služila za napajanje živine in za splakovanje opranega perila. Mlaka je bila na dnu pokrita z blatno paljo. V njej so bile tudi žabe, na površju so plavala žabja jajca, dračje in odpadlo listje. Žabe so ob večerih veselo kvakale v mlaki pod hišnim

vogalom. Domislili sva si, da zgradiva žabam novo domovanje. Pod listjem nama je uspelo ujeti nekaj žab in tudi paglavcev, ki smo jih imenovali kukci. Z Olgo sva zajeli nekaj blata, najbrž je bila to ilovica, oblikovali majhne izbice, v katere sva potem naselili žabe in paglavce. Tu naj bi jim bilo lepo in toplo. Nobena seveda ni pomislila, da sva jih obsodili na najhujše... kajti, ko sva drugi dan odprli zidove blata, so žabe in paglavci ležali v njih stegnjeni, skratka mrtvi. Uh, to seveda ni bil najin namen, vendar naju je takrat to tudi izučilo, da tako ne pomagaš žabjemu rodu, ampak mu odmagaš živeti! Tega pač nisva nikoli več ponovili. Pozneje smo se pogovarjale s starejšo sestro Jelko o teh najinih žabjih hlevih iz ilovice. Takrat je prišlo na dan, da je tudi ona z Janezom prakticirala podobne stvari, ko sta bila še majhna! Najbž sva z Olgo na nek način dobili prav od njiju inspiracijo tudi midve, kdo bi vedel. Ja, kdo bi vedel, kje otroci dobivajo svoje ideje

Spominjam se tudi neke epizode, ko sem se vračala iz šole pri svetem Duhu na Stari Gori. Bilo je jeseni, najbrž leta 1953. Mama mi je prepovedala se igrati s sosedovo Tiliko (Miklčko), ker me ona samo zavaja v razne neumnosti, tako da prihajam pozno domov. Pravzaprav mama ni zares vedela, kaj počneva. Obljubila sem, da se ne bom več družila s Tiliko. Vendar je nanoslo drugače. Nekega dne sem šla s šole, ko me je na poti pričakala Tilika. Povabila me je, naj se ji pridružim in sem šla z njo. Ne spominjam se več, kaj sva počeli, gotovo nič posebnega, vendar je čas hitro mineval in jaz sem se šele proti večeru spomnila, da moram domov. In sem šla. Ko sem prišla do doma, ni bilo nikogar naših domačih nikjer, tako sem šla v hišo in gruntala, kaj naj rečem, zakaj me ni bilo tako dolgo domov. Pa sem se spomnila, da je najbolje, če zlezem pod posteljo, da mi ne bo treba odgovarjati na mamina stroga vprašanja.

In sem zlezla pod posteljo, kjer sem kmalu zaspala. Ko sem zaslišala glasove od zunaj, se je že stemnilo. Zdaj me je pa postalo pošteno strah, kaj bo rekla mama. In sem ždela pod posteljo, tiho kot miška. Slišala sem klice, ko sta me z očetom klicala, slišala sem tudi pogovor o tem, da bi zdaj že na vsak način morala biti doma. Oče je poiskal grablje in me iskal po mlaki, če sem slučajno padla in me je zalila voda. Tako daleč je šlo, da je splezal tudi po dokaj globokem studencu po zidnih kamnih navzdol in tipal, če sem morda padla v vodo. Zunaj je bila že trda tema. Starša sta prišla v hišo, kjer sem pod posteljo ždela in se tresla od strahu. Mama je dejala, da bo šla k Miklčki pogledat, če se potepam pri njih. Tedaj me je popadel kašelj in izdala sem svoje skrivališče. Ojoj, zdaj pa bo po meni! In tako je tudi bilo. Mama je vzela kuhlo in me pregnala s skrivališča. Nadevala mi je nekaj gorkih s kuhlo po zdanji plati, oče jo je miril, da "hvalabogu, nič se ji ni zgodilo" in tako je bilo te avanture konec. "Spat, brez večerje v posteljo," je bil mamin strogi ukaz.

Razna opravila na kmetih

Pri nas nismo bili prav ne kmetje ne vencarji, imeli pa smo nekaj hektarjev posestva, torej smo bili posestniki. Dela je bilo vedno na pretek, tudi jela smo imeli dovolj, vendar to ni bilo tisto, kar sem si v življenju zamislila. Sodobno kmetovanje se z nekdanjim nikakor ne da primerjati. Zdaj je veliko tega mehaniziranega, kmečko delo se je preusmerilo na določeno kulturo, v hribih predvsem v živinorejo. Kako se je nekdanj kmetovalo, o tem mladi rodovi komaj še kaj več vedo. Okvirno bom prikazala nekatera dela, ki so bila aktualna v 20. stoletju.

V moji rojstni vasi Grabšinci je bilo na vrhu brega, oziroma po grabšinskem grebenu razsutih nekaj hiš, morda 10 ali 11 domačij, točnega števila ne vem več. Naša hiša je imela številko 24 in je bila ena predzadnjih pred vasjo Moravci. Nekoliko več hiš je bilo v ravninskem delu Grabšinec. Oba očetova starša sta izhajala iz župnije Sv. Jurij ob Ščavnici, mati je bila rojena Jožefa Roškar, po domače Kočevarjeva, oče pa Alojz Budja. Moj oče ni imel bližnjih sorodnikov, razen še enega brata Alojza, ki je bil več kot 10 let starejši. Najstarejša dva brata – Ferdinand in Arnek Budja - sta umrla, še preden se je rodil moj oče. Atekova starša Jožefa in Alojz sta tudi umrla, preden se je mama poročila na Grabšenščak. O babici Jožici mi je znano le to, da je bila šivilja, velikokrat tudi potujoča od hiše do hiše, kjer je šivala, kar jo je kdo naprosil. Posestvo je podedoval moj oče, ker so starši pred leti izšolali in *odherbali* brata Alojza. Tako sta postala moja mama Angela in atek Avgust mlada posestnika. Rodilo se jima je šest otrok, preživeli smo štirje – Jelka (1936), Janez (1938-2010), jaz, Gusti (1945) in Olga (1950). Domačijo in posestvo v Grabšincih smo prodali jeseni leta 1954, istočasno smo kupili Ferenčovo domačijo v Moravcih, zaselek Kešovščak in se tja tudi preselili.

Neverjetno, a že leta 1961 smo prodali tudi domačijo v Moravcih in se postopoma preselili k Mali Nedelji. Sedanjo domačijo je zgradil bivši lastnik Janko Prelog leta 1930. O naši kupovini Prelogije in komplikacijah v zvezi s tem bom spregovorila na drugem mestu. Moj oče Avgust je umrl leta 1987. Sedaj živi mama Angela na okrog 3 hektarje velikem posestvu sama, vedno pa je zadnja leta ena izmed nas hčera pri njej. Zdaj, ko končujem mojo avtobiografijo, živi naša mama pri meni v Landskroni. Tu bo do pomladi, ko jo bo katera od nas spet pospremila k Mali Nedelji, kjer je mama najbolj srečna. Velik del našega, oziroma maminega posestva so gozdovi. Pri opravih pomagajo sosedovi, za plačilo, seveda. Njiva je oddana enemu od sosedov, Rakošu, ostalo je puščeno v zelenico. Travo je potrebno nekajkrat letno pokositi. Nihče v bližnji okolici več ne redi živine, zato travo s traktorjem pokosijo in zmulčajo, tako da obleži in strohni na mestu. Zelo težko je najti človeka, ki bi na posestvu postoril, kar je treba. Trava in trnje pa raste

neusmiljeno ... Hišo smo obnavljali, dograjevali, urejevali prostor okrog nje, vendar je še vedno veliko tega za postoriti.

V prvi polovici prejšnjega stoletja v zgornjem delu vasi Grabšinci še ni bilo konja, pač pa so imeli kmetje po dve ali tri krave v štali. Vprašanje je, če ima kdo konje tam danes. V gmajno ob domačijah so vsak dan gonili past govejo živino. Danes je paša opuščena. Kakšna so bila nekdanja glavna kmečka opravila, ni lahko opisati, saj je bilo veliko tega odvisno od velikosti kmetije ali posestva ter od same lege njiv – pobočje, ravnica in drugo. Vendar je gotovo, da je bilo tedanje kmetovanje veliko pestrejše, četudi težje v primerjavi z današnjim.

Pomladna dela: Ko je pomladansko sonce pobralo sneg, so ženske pri hiši trebile travnike in pašnike, da bi bilo delo koscev lažje. Moški so sekali leščevje in drugo grmovje, ki je raslo tu in tam. Ženske so iz posekanega delale pūšle ali butarce šibja, ki jih je bilo treba zvoziti domov in zložiti pod streho pri hlevu, kjer so se dobro presušile. Z njimi so zakurili peči, predvsem, ko se je pekel domači kruh. Tudi jaz sem kot otrok sekala šibje, nekoč sem se s sekirico mahnila po palcu na levi roki in si posekala prst. Še zdaj imam brazgotino, noht na palcu pa se dvoji. Po njivah smo že pozimi s kravjo vprego razvozili in nato z vilami raztrosili že navoženi gnoj. Za oranje smo uporabljali železni plug. Vanj so včasih vpregli par krav. Potem sta bila zraven potrebna dva človeka, eden je vodil živino, drugi pa držal plug, pri nas sta bila to atek in mamika. Največkrat pa nam je oral kak kmet s konji.

Orali smo navadno dopoldne; popoldne je mama (včasih tudi oče) sejala: z desnico je jemala žito iz posode v levici, in z vajenimi kretnjami – s širokimi zamahi metala zrnje po brazdah. Potem smo njivo pobranali s parom naših pridnih krav in končno pri koncih njivo čedno obrobili vse do vrati (do travnatega pasu ob njivi). Spomladi je mama razrezala semenski krompir v primerne kose, ki smo jih potem sadili tako, da smo jih podkopavali v prej pripravljene brazde zemlje in jih sproti pokrivali z motiko. Skratka, spomladi se je sadilo in sejalo, da smo potem jeseni obirali, kar je zraslo iz zemlje. Tudi mlada sadna drevesa, je bilo treba vsaditi in cepiti do svetega Jurija (24. aprila). Cepil jih je naš atek, ki je cepiče zavezal s trakovi, politimi z voskom in drevesno smolo. Danes skoraj nihče več ne pozna te umetnosti. Za vse je potrebno poklicati izvedenca.

Nato smo se lotili priprave drv. Posekali smo nekaj starih bukev v Jazbinah, kjer je bil naš gozd in debla ter debelejšje veje pripeljali domov. Na dvorišču smo jih razžagali in nacepili dolga polena za v peč. Kuhalo se je tedaj namreč največ le v peči, ker je peč ogrevala tudi ostale prostore v hiši, štedilnikov še ni bilo povsod. V naši črni kuhinji smo sicer imeli zidanega. Drva smo lepo zložili v skladovnice v drvarnici, kjer so se posušila. Neravni, grčasti deli debla

so ostali nerazcepljeni, le-te so v zimskem mrazu cele potisnili v peč, kjer so nas tleči ogrevali kar po več dni skupaj. Iz drobnih vej so ženske nasekale pūšle šibja (butarice), v tem času pa je bilo tudi veliko dela s pletvijo žita – pobirali smo modriž - ter z ogrebanjem in osipavanjem krompirja. Velike šture drv smo pokurili za vūzmenico, ob velikonočnem kresu.

Poletna dela: S poletjem se je pričela najprej košnja trave in sušenje sena in spravljanje sena. Doma je kosil atek, morda še kdo od sosedov, sam je pa šel tudi pomagat, tako so si sosedje pomagali drug drugemu. Ko smo imeli kosce, je morala mama poskrbeti za malo boljšo jed, to je bilo včasih zelje s fižolom in prekajenim mesom pa ajdovi žganci ali krompirjevi krapci; za malico pa zaseka na kruh, pili so vino, jabolčnik in žganje. Za košnjo je bilo treba koso dobro sklepati na stolu klepaču, potem jo je kosec tudi med košnjo brusil z brusom, namočenim v vodo, ki jo je imel v kravjem rogu, obešenim za pasom. Kositi so začeli zelo zgodaj, takoj, ko se je zdanilo, saj kosa reže najbolje dotlej, dokler se rosa ne posuši. Včasih so kosci zapeli to ali ono ljudsko pesem:

*Moja kosa je križavna,
ker ne reže mi nič več.
Moja dekle je kujavna,
ker ne mara me nič več.
Mrzle rose, ostre kose,
rada trav'ca se kosi,
jaz pa zmeraj preišlujem,
oh kaj dekle, delaš ti.
Holadrija, holadrom, holadrija,
holadrom.*

Holadrija, holadrom, holadri, holadrom. Šola s cerkvijo Sv. Duh na Stari Gori

Pokošeno travo so potem razgrabili in jo raztresli po košenini z grabljami ali rasohami (lesenimi vilami). Ženske in dekleta so pograbile travo izpod dreves in grmovja, da se je bolje sušila na soncu. Po južini jo je že bilo treba z grabljami obrniti. Proti večeru jo je bilo treba dati v kupe zaradi rose in naslednjega dne, ko se je rosa posušila, te kupe spet razstlati. Okrog poldne je bilo treba skoraj že suho travo še enkrat obrniti, da se je temeljito presušila. Po popoldanski južini, ko je sonce najbolj žgalo, smo se lotili spravila sena. Če smo voz naložali v strmini, je bilo treba paziti, da ni bilo postrani naloženo nanj, ker bi se sicer pri vožnji lahko zvrnil. To se je včasih tudi zgodilo. Silno neprijetno opravilo je bilo, če si moral pobirati zvrnjeno seno in ga ponovno nalagati na voz! Z voza so sneli žrd, da so jo uporabili za povezovanje in potem z lesenimi vilami (rasohami) pehali seno proti vozu. Takrat, žal o kakšnem fotoaparatu pri nas ni bilo ne sluha ne duha, zato nimam nič avtentičnih fotografij s tistih časov.

Na voz so metali le močni možje in močne ženske. Seno so nakladali tako, da je bilo čimbolj trdno naloženo. Jaz sem kot otrok navadno morala na vozu tlačiti seno, drugi pa so grabili in spravljali skupaj. Ko se je očetu zdelo dovolj visoko naloženo, je voz očistil, ograbil viseče šope suhe trave in ga povezal z žrdjo, pri čemer mu je moral kdo pomagati. Potem je voz še enkrat ograbil in vpregli smo kravi. V strmini so moški morali voz dobro podpirati, da se ni prevrnil. Kdor je vozil, ni imel prijetnega dela, saj so bile krave zelo nemirne, ker so jih pikali obadi. Potem je bilo treba doma seno raztovoriti in ga zmetati v zgornji štok skednja. Včasih smo vozili seno tudi v kankolah, neke vrste leseni samokolnici, izdelani iz letvic, če je bilo kje prestrmo za voz.

V prvi polovici junija so dozorele češnje, na katere smo posebno otroci radi zlezli in se najedli okusnega sadeža. Češnje pa smo tudi nabirali za razne potrebe – štruklje, kompot, sušenje in podobno. Obiranje češenj je bilo zamudno in na starih, visokih drevesih tudi nevarno opravilo. Nanje smo prislanjali visoko lestev, veje smo pripogibali z lesenimi grabljami. Spominjam se, da sem splezala visoko na staro češnjo, potem pa je bila težava, kako splezati z nje. Atek je nekoč dejal – gor je težko priti, dol je lažje, ker lahko padeš, če ne gre drugače. Skoraj bi se ravno to zgodilo tudi meni, vendar se je avanturica srečno končala.

Žetev žitaric je pričela v drugi polovici julija, večkrat so žele samo žanjice s srpi in tudi same delale povresla ter vezale snope, možaki so le zlagali snope v kopice, da se je sušilo na njivi. Pozneje so kosili kosci s kosami, ženske pa so povezovale snope. Včasih smo na ržišče (žitno strnišče) posejali ajdo. Čez dobre tri tedne je ajda že cvetela in nudila bogato pašo čebelam. Pa kako lepo rdečkasto je cvetela in dišala! Škoda, da so jo sedaj mladi opustili. Konec septembra smo jo poželi. Ajdovih žgancev je bilo tedaj vse leto dovolj! Včasih smo sejali tudi proso.

Za žetvijo rži, ječmena in pšenice je po velikem šmarnu (15. avgusta) prišel na vrsto še oves. Tedaj se je pričela tudi mlačev žita. Suhe snope je bilo treba spraviti na pod v lepem vremenu, mlatili so pa navadno ob slabem, deževnem vremenu. Takrat je po vsej vasi odmeval pika-pok mlatičev. Mlatili so po štirje na velikem podu s cepiči od jutra do večera. Slamo so potem z vilami pretresli in zmetali s poda, bila je dobra za rezanico, to je za kravjo steljo ali tudi zimsko hrano, ko je zmanjkovalo sena. Rezanico so rezali na ročni slamoreznici. Lepo rženo in pšenico slamo so skôpali. Nekoliko omlačene snope so še otepli z leseno grabljo, in jih zvezali v velike škopnike, iz katerih je pokrivač naredil ali popravil slamnato streho. Zrnje so potem še zvejali in očistili na rešetu, ga nasipali v vreče in znosili v žitne shrambe. Otavo smo pričeli kositi v začetku septembra. Ker smo precej trave popasli, je bilo otave malo.

Jesenska dela: V septembru smo izkopali krompir, pospravili fižol in posejali ozimino: rž, ječmen in pšenico. Zlasti pšenico je manj prizadela pozeba, če je bila posejana zgodaj. Kmalu so dozorele tudi hruške, tepke so bile najboljše za mošt, rumenke za sušenje, divje (necepljene) pa za žganje, hruškovo. Jabolk je bilo tudi veliko, bogato so rodile še slive, nekaj smo jih sušili, večino pa je oče uporabil za kuhanje slivovke. Kuhano žganje so shranili v opletene večlitrske steklenice. Orehe in kostanj je bilo treba sklatiti z dreves, potem pa orehe izluščiti, če se niso pri padcu izluščili sami, kostanje pa je bilo treba očistiti ostrih ježic. Hruške, jabolka in slive smo sušili na krušni peči. Jedli smo jih pozimi. Kuhali smo jih tudi za kompot, posebno hruševa voda je dobro odžejala. Posušili smo tudi orehe, ki jih pri nas nekoč ni bilo veliko.

V oktobru smo opravili trgatev, vsak posestnik je imel svoj vinograd, nekateri več, drugi manj. Pijača se je pridelala doma. Mama je spekla potice več vrst, z raznimi nadevi in okusi. Meni je bila najbolj všeč rožičeva potica. Tudi repo, korenje in peso smo spravljali v oktobru. Pri nas smo repo zvozili domov, jo obrezali in spravili v kletne prostore. Repjo nat (poganjke repe) smo po božiču mešali med solato. Repo smo narezali v majhne krljce in jih skuhalo s krompirjevimi krlji v zelenjavni juhi. Dišalo to ni, vendar je bilo užitno. Pozimi ni bilo lahko biti izbirčen pri hrani. Ko je v novembru odpadlo v gozdu bukovo listje, smo ga ob lepem vremenu grabili in ga nosili domov v velikih listnatih košarah ali ga pripeljali s kravjo vprego. Za steljo smo zlasti spomladi uporabili tudi slamo, če je listja zmanjkovalo. V našem listnatem gozdu smo pod bukvami pobirali žir za hrano prašičem.

Zimska dela: V drugi polovici novembra ali v decembru je navadno že zapadel sneg in dnevi so se zelo skrajšali. Delo se je preneslo v hišo, kar je pomenilo v prostorno dnevno sobo, pri nas je to bila obenem tudi spalnica, ki jo je grela velika kmečka peč. Že v novembru je navadno zmanjkalo mesa, čez leto smo imeli na mizi prevsem kokošje in piščančje meso, včasih tudi zajčje. Pred božičem so bile prave kolone, ko smo zaklali prašiča. Pripravili smo krvavice, ki se jedo sveže, jetrnice, mesene klobase, nasoljeno meso smo popekli, špeh smo narezali ali ga zmlleli na koščke in pripravili zaseko. To zaseko smo spravili v lesene kible, tünke, v zaseko pa podevali kose popečenega mesa, ki je potem moralo vzdržati do naslednje mesarije. Svinjsko pleče in klobase smo navadno prekadili, zelhali. Pojedli smo jih za veliko noč.

Pozimi je oče popravljajal orodja, takrat se je zvrstilo kar nekaj kmečkih praznikov, pravzaprav cerkvenih praznikov, ko je bilo treba le opraviti živino, potem pa hajde za gorko peč! Tam je bilo tako prijetno brati večernice in druge mohorjevke, ki so bile že od nekdaj pri hiši. V hišo je tudi prihajalo mnogo ljudi, predvsem na pevske vaje, česar se rada spominjam še dandanes. Velikokrat pa so prihajali k nam tudi kak berač ali beračica,

potovka. Odrajtali smo jih z obrokom hrane, včasih je kdo prespal v listnjaku in potem zjutraj izginil.

V predpustu so prišle naokrog pustne šeme, velik dogodek je bila tudi kakšna ohcet, gostüvanje. Mojo prvo priložnostno pesem sem napisala ravno za priložnost gostüvanja, ko se je poročila cerkvena pevka Anica Kranjc iz zaseljka Pistike v Moravcih s svojim Dravecom. Anica je potem kmalu umrla od tuberkuloze. To je bilo nekje leta 59 ali leto pozneje. Od časa do časa je prišla naokrog vaška šivilja, ki nam je kaj zašila, prišel je tudi vezač lončene posode. Ponavadi je v peči počil kak pisker ali skleda in jo je bilo treba povezati, kar je bilo ceneje kot kupiti novo. In tako je bilo leto naokrog.

Spomini na domačijo v Moravcih

Ko sem se leta 1954 ponovno vrnila na šolo k Mali Nedelji, me ni več poučevala Heda Ritonja. Iz Moravcev je bilo do šole dober kilometer hoda. Zdaj pa so se pojavljale drugačne težave s strani drugih učiteljev. Ob mojem povratku v drugem polletju tretjega razreda iz šole Sv. Duh na Stari Gori sem zaznala, da se je nekakšen podeželski komunizem zažrl globoko v celoten šolski sistem. **Podeželski komunizem** poudarjam zato, ker smo se na podeželju vsi med seboj poznali, vsak je vedel za vsakogar, kaj počne in kaj misli ali pa je vsaj mislil, da ve. Mi smo bili »novi« priseljenci in so nas držali še posebno natančno na očeh. Nekaj zagrizenih posameznikov, ki so po vojni vstopili v komunistično partijo in obrnili plašč po vetru, je držalo vajeti v rokah in z ideološkim bičem furalo ostale učitelje po poti, ki so si jo zamislili. Učitelji so bili prisiljeni ravnati tako, kot so jim velevali smernice nadrejenih, pri tem so bile žrtve predvsem otroci iz vernih družin, ki se niso prilagajale temu duhu. Med njimi je bila tudi moja družina. Oče je že leta 1952 postal organist v cerkvi sv. Trojice pri Mali Nedelji. Vsi člani družine smo takrat peli v cerkvenem pevskem zboru, ki ga je vodil oče. Režiral je tudi številne stare odrske igre (Prisega ob polnoči, Triglavska roža in druge), kjer smo tudi sodelovali vsi Budjevi, mama kot šepetalka, ostali pa smo imeli razne vloge. Vse to je seveda motilo oblast – ne le šolsko vodstvo pri Mali Nedelji, ampak tudi policijo in druge uradnike. Gnalo jim je vodo na mlin, da so imeli koga šikanirati. Med drugim so začeli izvajati mobing nad mano v šoli, nad očetom predvsem ob predstavah naših iger in podobno.

Spet kratka epizoda: Pred nekaj leti so nas, sestre Budja, tu na Švedskem znanci zaprosili, da zapojemo nekaj pesmi na pogrebu neke umrle gospe, Slovenke v Hästvedi. Pokazalo se je, da je bil sorodnik te gospe, ki je prišel s Slovenije samo zaradi pogreba, nekdanji šef policije pri Svetem Tomažu. To je sosednja fara, ki meji na občino Ljutomer, kamor spada mala Nedelja ter na občino Sv. Jurij ob Ščavnici, kamor spada vas Grabšinci. Prav od tam so

v povojnih letih prihajali policisti (miličniki), kadar je naš atek pripravljaj kakšno gledališko igro za nastop. Kljubovali so, cenzurirali vsebino, očeta zasliševali in nas poskušali prestrašiti do te mere, da bi prenehali s svojim prosvetnim delovanjem. Vendar policiji takrat to ni uspelo. Pregarjali so nas tudi v velikonočnem času, ko smo zakurili velikonočno vüzemico, kres. Slučajno smo torej po pogrebu v Hestvädi s tem gospodom Smrtnikom s Koroške prišli na pogovor o tem, kdo smo me tri in kdo je on, oziroma, da je bil nekoč policist. Tedaj nam je tudi povedal, da je bila ena od glavnih nalog policije takrat ravno to, da preganja in otežuje delo organistom in predvsem duhovnikom. Njegova roka je segala tudi k Mali Nedelji. Povedal je, da je bil tudi on sam povzročitelj nekaterih nevšečnosti, ki smo jih Budjevi doživljali. Zdaj mu je bilo žal za to, vendar se takrat ni mogel izogniti takšnemu ravnanju, je še povedal. In kaj naj bi mu odgovorile? Ironija usode, da se s to osebo prvič iz oči v oči srečamo na Švedksem, na pogrebu njegove sorodnice.

Vzlic vsem krivicam, ki se jih v otroštvu v resnici še nisem dobro zavedala, se šolskih let pri Mali Nedelji z veseljem spominjam. Doživela sem tudi mnogo lepih stvari, ki so gotovo močnejše vplivale na mojo osebnost kot tiste negativne. Težave, ki sem jih občasno občutila v zvezi z nekaterimi učitelji, so me utrjevale. Ostala sem zvesta naukom mojih staršev, ostala sem zvesta katoliški veri, četudi imam včasih dokaj kritičen odnos predvsem do cerkvenih uredb, ko gre n.pr. za vprašanje enakopravnosti med moškim in žensko ter na ravnanje cerkvenih poglavarjev ob odkritjih pedofilskih škandalov, ki so jih zagrešili številni duhovniki nad njim zaupanimi otroci. Prav kot do Cerkve tudi do komunizma nisi smel imeti kritičnega odnosa, ker bi te stalo preveč – med drugim bi se izničila možnost šolanja, pri zaposlitvi, pri napredovanju in marsikoga je kritično stališče do komunizma stalo tudi življenja. Cerkev pa je svoje kritike kaznovala na bolj prikrit način, v skrajnih primerih tudi z izključitvijo. Za preprostega človeka so bile vse te sankcije z ene ali druge strani seveda preveč, zato je rajši stisnil zobe in molčal.

Spominjam se nekaterih učiteljev in predvsem učiteljic, ki so mi skozi svoja delovanja zapustili svetle spomine na šolo. Imeli smo učitelja, po imenu Golob, poučeval nas je zgodovino. Pri njem smo se za oceno lahko nadržali kakšnega poglavja iz zgodovine na pamet, kar je meni kar dobro uspevalo. Koliko pa se v resnici na ta način otrok nauči, je spet drugo vprašanje! V tretjem in četrtem razredu sem imela učiteljico Tončko Krejač, ki me je *zasledovala* že iz šole Sv. Duh na Stari Gori, kjer je tudi poučevala. Tudi ona me je vedno poklicala s priimkom Budja, nikoli po imenu Gusti ali Avgušтина. Atek je medtem režiral razne igre, pri katerih sem sodelovala tudi jaz. Vaje smo imeli v vaškem gasilskem domu pri Mali Nedelji, tako je bilo zalezovalcem lahko ugotoviti, kdo vse sodeluje. Tudi mene so seveda kmalu odkrili. To je Krejačeva izkoristila ob vsaki priložnosti in me nazadnje

poimenovala z nadimkom "ponočna potnica", ker smo vaje imeli ob večerih in predvsem v zimskem času, ko se je hitro stemnilo ...

V šestem sem dobila razredničarko Roziko Dover. Bila je mlada, prijazna učiteljica. Mislim, da je bila naša šola pri Mali Nedelji njeno prvo delovno mesto. Ravnateljica šole je bila takrat Štefka Kosi, njen mož Ludvik pa je bil učitelj matematike, kemije in fizike. Te predmete smo imeli šele v poznejših letnikih, Ludvik je v sedmem in osmem razredu bil tudi moj razredničar. Kosijeva sta bila strah in trepet na šoli zaradi svoje vroče privrženosti komunizmu, v katerem je sodelovala; Ludvik ji je bil podvržen, obenem pa je delil hude kazni otrokom za prekrške, ki jih je pojmoval za kazni potrebne. Predvsem fante je velikokrat hudo pretepal; vzel je lesen meter, debelo štrioglato leseno grčo, ukazal dečku, da se mu skloni čez upognjeno koleno in ga nato mikastil – desetkrat, petnajstkrat po zadnji plati, kakor se mu je zdelo! Deček ni smel jokati, niti stokati, ker ga je potem zasramoval. Včasih je koga namahal tudi po roki, deček je moral stegniti svojo levo dlan, Ludvik pa je z metrom nekajkrat zamahnil po njej. Deklicam je predvsem delil zaušnice. Tudi meni jih je nekoč nadeval.

ŠOLSKA SLIKA

*Spominjam se dogodkov iz razreda,
Morda je šesti ali sedmi razred bil;
Predvsem sem bala slabega se reda,
Kdaj ga je brez izjeme vsak dobil!
Kadar Kosi fiziko ocenjeval je,
Mu vprašani največkrat le molčal je.
Iz petega – kot da bilo bi lani,
Golob nas zgodovino je učil,
Oceno narede mi Feničani:
Kje, kdaj in kakšen narod to je bil.
Napamet sem vso snov se nadržala,
Odlično stakniti pri njem – res šala!*

*Vsi radi Dovorjevo smo imeli,
Najbolj nas je, divjake, ukrotila!
Čez vse smo njenih ur bili veseli,
Med drugim zemljepis nas je učila.
Obliko Jugoslavije nekoč me vpraša:
»Obliko ima krompirja,« ne odlašam.
Odgovor moj neumen jo razkači,*

*(pol v šali, pol zares tako sem rekla).
A Doverjeva: »Leni razgrajači,
Kdaj že vam v prazne bom butice
vtepla,
Da med poukom se držimo čtiva!«
Tokratne graje jaz bila sem kriva.*

*Pepelnikova s slovnico polnila
Nam je glavice, včasih z muko pravo.
Ni se premnogokrat zaman jezila
In nam prirejela s tem le zabavo!
Uspeha več pri glasbi je imela,
Saj tudi sama je kot slavček pela.
Najčešče sem posreči jo odnesla;
Za vzor ne bom trdila, da sem bila,
Povprečno pa sem dobro se obnesla,
Če zlepiš ne, pomagala je sila!
Z veseljem se sošolcev vseh spominjam,
Ko v mislih šolsko sliko tu razgrinjam!*

Augustina Budja

Po pouku je večina otrok po določenem urniku obiskovala verouk. To se je dogajalo v farovžu v neposredni bližini šolskega poslopja. Učitelji so seveda vedeli, kateri otroci obiskujejo verouk. Nekoč me je vprašala dve leti mlajša Kosijeva hčerka Mileva, ki je tudi hodila v šolo, kam grem po pouku, ker ne grem takoj domov. Rekla sem ji, da grem k verouku in jo povabila, da naj gre z mano. Z menoj sicer ni šla, je pa pozneje povedala doma očetu. Drugi dan me je seveda doletelo. Ludvik me je poklical na hodnik, me grdo oštel zaradi mojega postopanja z Milevico minuli dan ter mi primazal nekaj krepkih zaušnic. Seveda nisem nikoli več ponovila povabila Milevi, čeprav sem tudi vedela, da za te razmere nikakor ni bila kriva ona, ampak njena starša. Spet drugič je Kosi prišel v razred, se postavil pri katedru in s prstom kazal na otroke ter jih izbiral za svoje potrebe: ti, pa ti, pa ti ... boste meni gnoj vozili ..., ti, pa ti, pa ti boste pri meni obirali breskve ... itd. Vedno smo sicer dobili plačano za delo, ki smo ga pri njem opravili (med poukom ali po pouku), vendar ni nikoli vprašal, če res lahko pomagamo. On je odločil in pika!

Sodelovala pa sem tudi na vseh proslavah in pri raznih nastopih in krožkih v šoli. Tako so neprijetne dogodivščine odtehtale tiste prijetne, ki se jih rada spominjam. Naučila sem se veliko deklamacij in jih recitirala, prebrala veliko igrice, ker smo nekatere tudi uprizorili. Sodelovala sem pri paradnih otroških plesih (baletu), s katerimi smo tekmovali skupno z nekaterimi osnovnimi šolami v Pomurju in tudi zmagovali. Predvsem rada pa sem sodelovala pri otroškem pevskem zboru, kjer sem bila večkrat izbrana za solistko. Sprva je bil naš pevovodja učitelj Janko Prelog.

Naslednja učiteljica slovenščine in petja je bila ga. Anica Pepelnik. Pri njej sem pridobila številne osnove za uporabo slovenskega jezika, predmet slovenščina me je ves čas močno zanimal in navduševal. Podpirala je tudi moje nagnjenje do petja, do branja poezije (lirike) in proze. Pritegnila me je k vsem šolskim dejavnostim, ki so se dogajale izven pouka – k športnim dejavnostim, k samostojnim nastopom na proslavah, k tekmovanju pevskih zborov, kjer smo zmagovali, k pisanju črtic itd. Pepelnikovo sem srečala spet mnogo pozneje. Tokrat je bila to stara gospa, poročena, s priimkom Pečovnik, mati in babica, upokojena, doma v Slovenskih Konjicah. Nekje okrog leta 2004 smo sestre Budja imele samostojni koncert v prekrasno akustični cerkvi v Vojniku. Prišla je tja in nas presenetila. Prepoznala je sicer samo Jelko, ki je v mladosti hodila pet v odrasli mešani pevski zbor, kjer je sodelovala tudi Anica Pepelnik, zdaj poročena Pečovnik. Predstavila sem se ji tudi jaz in ji hvaležno povedala, da imam na njo lepe spomine v zvezi s šolo. Na Švedsko sem pozneje izvedela, da je gospa Pečovnik umrla leta 2007.

V osmem razredu smo imeli predmetnega učitelja, ki je bil do mene posebno nesramen in nepravichen. Imenovali smo ga z vzdevkom *bacek*, ime pa mu je bilo Vlado, priimka se ne spominjam več. Bacek je izkazoval svojo politično moč proti meni tako, da mi je grozil, da me bo »vrgel«. Postavljal mi je vprašanja, ki niso spadala v pouk zemljepisa, katerega predmetni učitelj je bil. Vedno je tudi pripomnil, da »gliha vkup štriha«, s tem je mislil na sošolca Gašpariča in na mene – prvi mu na vprašanja ni vedel odgovoriti, jaz pa nisem marala, ker me je zafrkaval. Bila sem žrtev ideološkega obračuna med ideološko nestrpnim učiteljem in mojim poreklom iz verne družine. Potožila sem razredniku Ludviku Kosiju, kaj se mi dogaja. Nisem verjela, da bo razumel, vendar se je potem proti pričakovanju zavzel za mojo pravico in imenoval določeno šolsko komisijo, ki me je ocenjevala pri izpraševanju. Seveda sem se potrudila in dobila oceno odlično (5). Vendar sem pred tem v redovalnici dobila vsaj šest cvekov – enic, tako je bila končna ocena za zemljepis le trojka (3). Po intervenciji mojih staršev so se politične strasti v šoli umirile.

Okus po morju

Leta 1957 sem bila po določenih kriterijih izbrana, da lahko grem v brezplačno otroško kolonijo. Kolonija, kamor smo se dvanajst in trinajstletni učenci iz raznih šol v Pomurju odpeljali z vlakom, je bila na nekem rtiču pri Puli na Hrvaškem. Trajala je dva tedna. To je bil moj prvi stik z morjem v živo in tudi stik s Hrvaško. Bilo je nepopisno zanimivo! Podnebje je bilo drugačno, hudo vroče, zato nam je teknila pripravljena pijača v velikih pokritih posodah na prostem, sladka voda, v kateri se je kuhalo suho sadje. Nekoč sem s to sadno vodo nehote zajela tudi napol mrtvo oso in jo s pijačo pogoltnila. Še danes me spremlja občutek, kako je osa praskala po mojem grlu, ko sem se upirala, da jo spijem, hotela sem jo izpljuniti, a mi to ni uspelo. Ušla mi je po grlu navzdol. Potem sem si rekla, še sreča, da me ni ugriznila!

Spominjam se, da smo taborniki živeli v šotorih, ob večerih smo kurili taborni ogenj in peli taborniške pesmi. Eden od vodij nas je spremljal na kitaro. Zgodilo se je, da so dečki med tem, ko smo dekleta posedala pri ognju in pela razne slovenske pesmi, "minirali" naše postelje v šotorih, da so se le-te sesedle, ko smo se ponoči odpravile spat. Vzglavnike so nam namazali s črno kremo za čevlje ali s sajami in počenjali druge falotarije. Me smo dečkom potem vrnile tako, da smo jim na postelje skrivaj natresle moko. Potem so bili vsi prašni ob jutrih, ko je bil čas za

zbor. Če so koga pri tem zalotili, je moral za kazen drugi dan v kuhinjo lupit krompir, čistiti in pomivati posodo, pomiti tla ipd. Kaj hujšega se ni zgodilo.

Čez dan smo bili največ na morju ali vsaj na obali. Jaz še nisem nikoli prej poskušala plavati, že v zgodnjem otroštvu sem se nekajkrat močno ustrašila vode, med drugim reke Pesnice in pozneje Ščavnice. Tudi zdaj sem bila previdna, da bi ne šla predaleč v vodo. Vendar se je zgodilo, da so me že v prvih dneh bivanja v Puli nekateri frajerski dečki – mama bi rekla žlehtni - prijeli, me odnesli na skalo ter me od tam zagnali v morje. Najprej sem ob padcu trdo pljusnila ob gladino, potem pa me je voda vlekla pod njo. Poskusila sem seveda plavati, mahala sem z rokama, da se obdržim nad vodo, a mi ni uspelo. Tako sem skoraj potaplajoča se popila ogromno morske vode, preden so me rešili iz nje. Od takrat mi je morska voda že na 300 metrov oddaljenosti hudo smrdela. Nisem se več želela približati morju, ostajala sem na obali. Lahko bi rekli, da je moje plavanje takrat splavalo po vodi

Morje imam še danes najraje od daleč, čeprav občudujem morske širine in globine, vendar le iz varne razdalje. Samo v družbi varnega plavalca, npr. mojega Zvonka, si upam tudi sama zaplavati.

Drugi otroški spomini

O težavah v šoli staršem nisem kaj dosti pripovedovala. Kmalu sem namreč ugotovila, da bi mi onadva ne mogla kaj dosti pomagati. Morala sem se postaviti na lastne noge in se prebijati, čeprav to vedno ni bilo lahko. Tudi doma so se včasih pojavile težave, ki jih je bilo treba rešiti ali zaobiti. Predvsem je bilo na našem majhnem posestvu vedno veliko dela, kjer sem tudi jaz morala pomagati po svojih močeh. Jaz pa sem že od nekdaj rada brala. Knjige sem si izposojala v šoli ali našla kakšno kje doma, jo skrila za predpasnik in se kam zavlekla, dokler me niso poklicali, da naj jim pridem pomagat to in ono. Velikokrat sem pregovorila mlajšo sestro Olgo, da je postorila kakšno delo namesto mene, obenem sem ji obljubila kakšno nagrado v zameno ali pa jo pridobila s kakšno grožnjo, da jo bom za to in ono zatožila. Olga mi rada te stvari včasih oponese, in prav ima! Uh ja, danes se tega početja skoraj sramujem, vendar je to bil edini način, da lahko preberem neko knjigo, ki sem jo morda morala vrniti ali pa je bilo čtivo tako napeto, da branja zato nisem mogla prekiniti. Brala sem tudi do pozno ponoči, čeprav takrat doma še nismo imeli elektrike in je petrolejka pokurila preveč dragocenega

petroleja, če bi jo imela prižgano vso noč. Tako sem velikokrat uporabila očetovo žepno luč na baterijo, se skrila pod odejo in brala, dokler oče zjutraj ob petih ni vstal, da bo šel v cerkev zvonit. Zraven tega da je bil organist, je opravljal tudi mežnarsko delo – zvonjenje in čiščenje cerkve. Ko je oče odšel, sem zaspala tudi jaz, saj je bilo treba že čez poldrugo uro vstati, oditi na pašo in potem v šolo.

Pozneje sem morala hoditi tudi dninit, delat k drugim kmetom in jim odsluževat razne usluge – oranje, prevozi, nabavo odojkov za rejo itd. Denarja nisem za delo nikoli dobila, ker to ni bilo v navadi. Da bi lahko šla v kino ali gledat kakšno predstavo, sem si morala dinarje zaslužiti in izprositi pri starših. Hudo je bilo za denar. Če primerjam današnje razmere, je skoraj tako, kot da bi svoje otroštvo živela v pradavnini. Razlike z današnjimi razmerami so ogromne! Pa saj tudi drži, da zdaj živimo v drugem stoletju, je celo v drugem tisočletju ...

Ko smo bili še šolarji, smo otroci za fašenk, oziroma za pusta, v skupinah ali posamič našemljeni hodili po hišah. Tu smo dobivali razne darove, vse od jajc, krofov, piškotov, suhega sadja in kruha, pa tudi kak dinar, kar je bilo seveda otrokom pozneje kot priboljšek. Za fašenk so noreli tudi odrasli. Večkrat sem šla z atekom, ko se je našemil s kom od cerkvenih pevcev. Mama navadno ni bila zraven, ker je to ni zanimalo. Plesali in noreli smo v kinodvorani pri Mali Nedelji – otroci in odrasli. Potem se je zavilo v najbližnjo gostilno k Zadravcu. Tudi tu se je veseljačilo, jedlo in pilo. Pa kakšni godci so se vedno našli na mestu, da so veselo zaigrali, ljudje pa zaplesali. Spomnim se Veselkovega Frančka, ki je igral majhno frajtonarco. Na predvečer svetega Florijana, mučenca, pa so fantje hodili po hišah voščiti in pet Florijanovih pesmi. Sv. Florijan je pri kristjanih zaščitnik domov pred požarom, tako je bila nekoč to zelo čvrsta tradicija, da so mladeniči pobirali darove po domovih. Če je bilo treba hiteti na pomoč ob požaru, so se tudi hitro zbrali in pomagali. Za svoje nastope in lepe želje na Florijanov predvečer so *pebari* (fantje) dobivali v dar vse, kar so ljudje doma pač imeli in čemu so se lahko odrekli – jajca, meso, klobase, pijačo in včasih tudi denar. Pesem sv. Florijana se glasi nekako takole:

*Sveti Florijan je moga ´mreti,
On je strašno smrt prestal.
Zgrab ´li so ga, v ogenj vrgli
In mu spekli vso telo.*

*Vse ´mo vzeli, kar ´te dali,
Naj bo jajce al ´ meso.*

*Če pa boste penez dali,
Pa še lepši darek bo!*

Danes gasilci pobirajo prostovoljne prispevke brez pesmi. Prodajajo tudi koledarje, da napolnijo svojo blagajno. Po nabirki so nekoč na žurko fantje potem povabili tudi dekleta. Na domu pri katerem od mladeničev so pripravili pečena jajca, klobase, meso in postregli s pijačo. Nekoč je tudi mene eden od fantov povabil na takšno žurko. Potem je menil, da bova midva fant in punca, jaz pa nisem tako mislila. Vendar sva ostala prijatelja.

Pogruntavščine na paši

Doma smo imeli dve kravi, včasih tudi telička, dve do tri svinje, ki smo jih redili za zakol, in nekaj kokoši, da so nesla jajca. Telička smo pozneje prodali, izkupiček je bil tudi naš najpomembnejši dohodek, s katerim smo lahko potem poravnali nekatere obveznosti. Poleti smo pasli krave v domačem sadovnjaku, pozimi pa smo jih krmili s suho krmo, ki smo jo čez leto pripravili s košnjo sena in otave. Ponavadi sva pasli midve z Olgo. Največkrat sva držali vsaka svojo kravo na štriku, da sva jim lažje ubranili popasti prepovedane reči, kot so jabolka, hruške, povrtnina in trsje. Tudi v deteljo krave niso smele, ker bi jo vso popasle in bi jih lahko napelo. Detelja je sladkasta, zato jo krave še kako rade popasejo. Vse to nas je v sadovnjaku dobesedno obkrožalo, tako nama je bilo treba ves čas paše biti hudo na preži.

Branje na paši skoraj ni prišlo v poštev, ker je bilo potrebno imeti oči na kravah. Včasih sva lahko krave tudi izpustili iz rok, če sva jim zavezali vrv okrog vratu ali na rogove in jo pritrdili na eno prednjih nog. To jim je otežilo, da niso mogle pobegniti, ampak so se pasle na mestu in se le počasi premikale. Medtem sva z Olgo pogruntali razne igre, s katerimi sva si krajšali čas. Predvsem sva obe radi peli, vedno dvoglasno, vse pesmi, ki sva jih poprej kje slišali, sva priredili po svoje. Ker je oče vodil pevski zbor, se je pri nas na pevskih vajah obrnilo veliko ljudi, ki so radi peli. S pevci sva hodili tudi na proslave, na tombole, na prireditve drugih in srkali vase kulturno življenje, vse tisto, kar nama je bilo všeč. Tako sva si z Olgo nabrali izredno veliko število raznih ljudskih pesmi, ki so nama jih ob raznih priložnostih "prinesli" pevci. Nekaj teh pesmi je bilo lokalnega izvora, med njimi naslednje, katere objavljam s prvo od številnih kitic pri vsaki:

Po cesti gresta fanta dva,
:/: si žvižgata ino pojeta
Ter k ljubicam pojdeteta.

Cigani po vasi grede,
Dekleta si iščejo,
Katera najlepša bi b'la,
Da z njimi po svetu bi šla!

Snoč kaj so se fantje stepli,
Pod zelenoj lipicoj,
Ti drajlajleja, ti drajlajleja,
Pod zelenoj lipicoj.

Pa naj se tepejo, kak se čejo,
Da le moj'ga zraven ni.
Ti drajlajleja, ti drajlajleja,
Da le moj'ga zraven ni.

Tu sva si z Olgo izmišljali še dodatna besedila, obstoječa spremenjali, prilagajali dnevnim občutkom in potrebam ter dodajali povsem svoja besedila. Pa tudi novo govorico sva izumili – kar nekaj svojstvenih načinov za sporazumevanje sva iznašli in jih tudi medsebojno uporabljali. Če sva hoteli povedati kaj skrivnostnega, kar ni bilo namenjeno tujim ušesom, sva se pogovarjali čisto *po svoje*. Žal, danes je večina teh izumov iz najinega otroštva pri meni šla v pozabo. Mogoče je, da se naša Olga še spomni katerega od takrat nastalih jezikov, jaz se jih več ne ... Lahko se celo zgodi, da bo tudi Olga kdaj napisala svoj življenjepis ter objavila podobne spomine, ki so ušli iz mojih zapisov. Če sem na primer želela Olgi postaviti naslednje vprašanje:

Olga, kaj boš potem delala? sem jo vprašala nekako takole:
*Olšprdiglašprdi, kajšprdi bošprdi pošprditemšprdi
dešprdilašprdilašprdi?*

Olga je morda odgovorila:
Šla bom domov po kos kruha, kar je zvenelo takole:
*Šlašprdi bomšprdi došprdimovšprdi pošprdi kosšprdi
krušprdihašprdi ...*

Hm, ali ste od tega kaj razumeli?! Če ste, ste genialni, skoraj tako kot sva bili midve. Bilo je še nekoliko drugih variant najinega pogovornega jezika, ki pa se jih res ne spominjam več. Vsi ti otroški izumi so nama z

Olgo pomagali, da sva uživali na paši, v mrazu in dežju, pa tudi kadar je sijalo sonce. Včasih za pašo nisva imeli primerne obutve, včasih tudi ne tople obleke, vedno pa je bila tu dobra volja in inovacijski duh. Krave sva na paši branili pred obadi, ki so bili včasih zelo napadalni. Tudi na naju so pikirali, vendar so se nama predvsem smilile naše krave, ki se niso mogle braniti pred obadjimi piki. Tako sva si z Olgo nekoč izmislili maščevalno orožje proti njim: utrgaš daljšo travnato bilko ali slamko, uloviš obada in ga enega za drugim nabodeš na bilko ali slamo. Tu je imelo mesta veliko število obadov – deset, dvajset, trideset ... Vsi so seveda še živel, ko je bilo delo opravljeno. Včasih se nama je kri iz obadov cedila po rokah za rokave. Nato sva travo ali slamo z obadi sadistično spustili v zrak in četa nabodenih obadov je odplavala visoko pod nebo (dokler ni nekje v bližini strmoglavila na tla)! Skoraj bi lahko primerjali dogodke iz časov, ko so Turki nabadali svoje ujetnike na kole in jih pekli pri živem telesu, grozno! (Ivo Andrić: Na Drini ćuprija). To knjigo sem prebrala šele pozneje in se v mislih vrnila na mojo štorijo z obadi. Takrat seveda nisva tako razmišljali. Ta najin način zatiranja obadov je brati zelo kruto, gotovo, danes tega ne bi več počela, takrat pa je bilo to najino sladko maščevanje, ker so obadi pikali krave in jim pili kri, a krave se jih same niso mogle otresati, razen z repom. Čudno pa se mi zdi še danes, da teh obadjih padalcev nisva z Olgo nikoli nikjer našli, čeprav so morali pasti v travo nekje prav blizu vzleta.

Otroštvo se poslavlja

Mladostne more, sanje in stvarnost. Sledi zgodba, ki sem jo lastnoročno zapisala kmalu po dogodkih. Včasih se zgodi, da se v pripovedih iz mojega življenja ponavljam, vendar se temu ni mogoče povsem izogniti, veliko ljudi je bilo in je še vpletenih v mojo zgodbo, zato so nujni nekateri preskoki sem ter tja – časovno, predmetno in osebno ...

Že nekaj let je Gusti bila prepričana, da ji bo po osemletki uspelo nadaljevati študij na učiteljsku. Predvsem jo je veselil glasbeni pouk. Ta njena želja pa se ni izpolnila, zaradi nekaterih okoliščin, na katere sama ni mogla vplivati. Gusti je kmalu uvidela, da so sanje in stvarnost nekaj povsem ločenega v življenju. S tem, ko ji je zaradi zunanjih dejavnikov bila zavrnjena prošnja za štipendijo za študij na učiteljsku v Murski Soboti, ji je bil onemogočen tudi nadaljni študij. Zato je po končani osemletki obtičala za nekaj časa doma pri starših.

Oče je odkril prosto učno mesto v nekem gostinskem lokalu v bližnjem Ljutomeru. Gusti naj bi poskusila z gostinsko šolo. Vendar tudi tu ni imela sreče. Ko se je že začela privajati v novo delovno okolje, se ji je pripetil neljub dogodek. Tudi sobico je namreč imela v sklopu vajeniškega mesta, ki jo je delila s sobarico gostilne. In tu se je Gusti pripetila ta nezgoda, ki jo je sama takrat doživljala kot katastrofalno. Neke noči je namreč v spanju pomočila posteljo, kar se ji je občasno dogajalo že prej in tudi pozneje. Sledov te »nesreče« pa ji ni uspelo skriti. Zato je brez slovesa in opravičila zapustila svoje vajeniško mesto in odšla. Tudi doma ni povedala pravega vzroka, vrnila se je namreč k staršem. Nihče je ni kaj dosti gnjavil z vprašanji, roditelja sta bila zadovoljna, da bo Gusti ostala doma (o tej nezgodi nekoliko več v naslednjem poglavju).

Toda Gusti ni bila enakega mnenja. Sklenila je iskati druge priložnosti, da bi se lahko osamosvojila. Za dosego kakšnega poklica pa je bilo zanjo najbrž prepozno, s tem se je sprijaznila. Takrat je oče imel doma star harmonij, na katerega je veliko igral ob prostem času, Gusti pa ga je spremljala z vokalom. Pela je po notah iz ene od pesmaric, ki jih je oče imel kar veliko v zbirki. Tako je menila Gusti, da bo kot samouk poskusila z igranjem klavirja. Tako je tudi bilo, začela je kot samouk, potem pa naj bi ji pomagal naprej farni kaplan. Tudi v tem primeru ji je življenje nepričakovano pokazalo drug, doslej neznan obraz.

Oče in mama sta duhovnikom povsem zaupala, tudi kaplanu. Sprva mu je zaupala tudi Gusti. Nekega dne je šla na učno uro glasbe in povabil jo je v svojo sobo, kjer je imel harmonij; hitro je ugotovila njegov stvarni namen, namesto da bi ji pomagal pri glasbenem pouku, se ji je začel vsiljivo približevati in Gusti je za las uspelo, da je pobegnila s sobe. Zatem ni seveda nikoli več marala na vajo k njemu, a zato sta jo starša malo čudno obravnavala. Pravi vzrok jima seveda niti na misel ni prišel, Gusti jima tudi ni mogla povedati, kaj se ji je zgodilo. Ni zmogla zadati udarca tega razočaranja nad kaplanovim obnašanjem še njima. Pa, saj bi ji mogoče niti ne verjela. Tako vsaj je Gusti takrat čutila in bila prepričana. Duhovniki opravljajo sicer zelo plemenito delo v župnijah in jih ljudje potrebujemo, ravno zato je hudo govoriti o posameznikih, ki kvarijo to podobo. Vendar en sam slab duhovnik lahko pomeni katastrofo za ljudi, ki mu zaupajo.

Odtlej je včasih vadila le še doma na očetov stari harmonij. Vendar je prvi žar volje do igranja ugasnil v njej. Tudi sosodje so kmalu

začeli ogovarjati, če res nima drugega dela, kot da se špila s harmonijem, zvoki so bili namreč slišni tudi izven hišnih zidov. Kaplan ni kar tako odnehal, iskal je vsako priložnost, da je lahko prihajal k njim. Ob večerih je prihajal na partijo šaha ali taroka, česar se je Gusti naučila igrati pri Benkovih, po domače Karbečovih. Večkrat je ostajal dolgo v noč, tudi ko sta mama in atek že odšla spat. Gusti se je včasih skoraj smilil. Ob takih priložnostih sta se pogovarjala o vsem mogočem. Povedal ji je, da so ga starši že kot otroka določili v duhovniški poklic. Sprva seveda ni nasprotoval, pozneje pa zaradi matere ni mogel odstopiti s te poti. Gusti je tedaj prepoznala tudi to plat ozadja duhovniškega stanu. Ni bilo vse rožnato. V njej se je zasejal dvom v nekatere nauke in resnice, s katerimi je živela že od malih nog. Izgubila je zaupanje v ljudi, ki so navzven kazali gladko fasado. Podvomila je v pravičnost in v lepe besede, ki jih je poprej navadno jemala kot samoumevne. Predpis celibata pri katoliških duhovnikih je izgubil svoj pomen, saj se ga predvsem mladi duhovniki dostikrat dobredno kršili. S tem so v prvi vrsti onesrečevali sebe, pa tudi druge, velikokrat mladoletnike, ki so jim bili zaupani.

Vaškii jeziki so opletali in sproščali svoje fantazije, natolcevanja so se vršila seveda največ na račun Gusti, ker se je kaplan pogosto ustavil pri Budjevih. Prejela je tudi anonimno pismo z dokaj opolzko vsebino. Neka oseba jo je obdolžila za nekaj, kar bi sicer lahko bila, a v resnici ni bilo tako. Vendar je bil udarec prehud. Zagrozila je kaplanu, da bo povedala staršema vso resnico o njegovem svetohlinstvu, če še kdaj pride. Izvedelo se je, da ni bila le ona sama žrtev, ampak je bilo tu še več deklet, celo otrok, ki jih je nadlegoval. Dotični kaplan je bil kmalu po lastni želji premeščen nekam na Gorenjsko. Ne bi me čudilo, če je tudi tam nadaljeval s svojim neodgovornim ravnanjem in onesrečeval mlada dekleta. Vendar to prepuščam drugim, naj sodijo. Hudobni jeziki v domačem okolju pa so opletali še naprej in zalezovali Gusti. Nekoč ji je fant, s katerim sta bila prijatelja še s šolskih klopi, omenil kaplana in govorice, ki jih je slišati tu in tam. Gusti je takrat vzkripela, da ona nima slabe vesti pri vsem tem, nič ni zakrivila. Seveda je ni obsojal on, a v hudi užaljenosti je v naglici pretrgala z njim njune otroške prijateljske vezi. Ni prenesla misli, da bi tudi on lahko podvomil v njo. Zato ni zaupala nikomur več, zaprla se je vase. To pa njenega položaja ni izboljšalo!

Fant, ki ga je Gusti rada videla že več let, je bil takrat že drugo leto v obrtni šoli v Mariboru. Gusti ni imel nič manj rad kot ona njega.

Toda razdalja med Mariborom in domačim krajem je storila, da se po njegovem odhodu nista več dosti videvala. Večkrat je mladenič sicer prikolesaril celih 40 kilometrov tja in ravno toliko nazaj, da sta se potem arajši čas pogovarjala pod Gustinim oknom. Nadvse hitro jima je minila urica, ki sta jo prebila z roko v roki, on na zunanji strani, Gusti pa na notranji strani odprtega kuhinjskega okna. Toda takšni nočni izleti so neugodno vplivali na fantovo razpoloženje naslednji dan. Tako je njegova teta, pri kateri je v Mariboru stanoval, kmalu zasumila, v katerem grmu tiči zajec. Gusti je prejela pismo (telefonov takrat še ni bilo), v katerem je teta obtoževala njo kot krivca, če bo nečak končal drugi letnik s slabim uspehom. Tudi Gusti sama je že razmišljala o tem. Celo prepričevala je fanta, da naj neha ali vsaj ne hodi tako pogosto ponoči pod okno k njej. Lahko se srečujeta ob koncu tedna, ko bo prost. Toda vroče krvi in prve zaljubljenosti se ne da tako zlahka ugnati. Vendar je tudi tej kratki romanci bil usojen tragičen konec.

Ko je mladeničeva teta uvidela, da fant nadaljuje s svojimi nočnimi izleti v Prlekijo, je o tem obvestila njegovo mater. Ta je seveda hitro ukrepala. Gusti se je pravkar vračala s pošte, kjer je imela neke opravke, ko sta se srečali. Od žaljivk in groženj, s katerimi jo je fantova mati obsipala, Gusti ni prišla do besede. Pod težo krivičnih obtožb, je nazadnje zabrusila njegovi materi iz užaljenosti rojeno debelo laž, da saj njej ni nič do njenega sina, kaj le lazi okrog nje! Gospa je zatem v poziciji užaljene matere zapustila mesto jezičnega dvoboja. Tudi Gusti je ranjeni ponos narekoval, da naj si poišče zadoščenje. Po prihodu domov je svojemu fantu napisala pismo, da zaradi nje pač lahko zleze materi pod krilo in da ona ne mara nič več slišati o njem. On pa je prišel spet konec tistega tedna in se je trudil približati se ji. Toda trenutna trma in samoljubje Gusti nista dovolili do sprave. Tako ni niti odpisala na fantovo proseče pismo, kjer se ji je opravičeval tudi za mater. Gusti je sklenila ostati trdna. Zavedala se je tudi, da bi njeno popuščanje doprineslo, da bi fant popustil pri pouku in bi mu tako šolanje lahko celo spodletelo. Dovolj, da je ona sama zamudila priložnost priti do poklica. Pozneje bo še dovolj časa, je menila Gusti, da navežeta s fantom stike. A to so bili računi brez krčmarja.

Med tem je Gusti izvedela za prosto mesto v Mariborski tekstilni tovarni, podružnica Ljutomer. Proti materini volji je šla povprašat za delo. Bila je sprejeta. Toda najprej je bilo potrebno opraviti tritedenski seminar v Mariboru, ker je bil ljutomerski obrat na novo zasnovan. Gusti si je brž uredila vse potrebno ter se čez nekaj dni

odpeljala v Maribor. Po dogovoru z delodajalcem v Ljutomeru naj bi ostala v Mariboru le tri tedne. Zato si je tudi stanovanje poiskala le začasno pri svoji birmanski botri na Pobrežju, atekovi sestrični Nežiki Roškar, dokler bo pač trajal ta seminar. Botra je imela stanovanje v hiši svojega brata na Belokranjski ulici, sobico, ki jo je predelala v kuhinjo in špajzo. V tej špajzi je bila ozka postelja, ki sem jo lahko začasno uporabljala. Toda, ko je bil seminar po treh tednih pri kraju, so Gusti odkazali stroj in delovno mesto kar v Mariborskem obratu MTT. Nihče ni več omenil vrnitve in zaposlitve v Ljutomeru. Tako je Gusti nepričakovano ostala v Mariboru. S časom je začela delati v treh izmenah, čeprav je bila stara šele 17 let ... Botra ji je našla malo udobnejše stanovanje pri neki znanki na Teznem.

Neke nedelje, ko je bila na kosilu v samopostrežni restavraciji, sta se tam srečala z bivšim fantom. Bil je veselo presenečen, ko mu je dejala, da je za stalno zaposlena v Mariboru. Povedal ji je, da igra v nekem ansamblu, da nameravajo v poletnih mesecih v sezoni iti za ves mesec igrat nekam na Jadransko obalo. Povabil jo je, če bi hotela sodelovati v ansamblu in iti z njimi kot vokalistka. Gusti še ni prebolela prestanih krivih obtožb in žalitev s strani njegove matere. Obenem pa se je zavedala, da ima tega fanta še vedno rada. A tega mu za nobeno ceno ne bi marala priznati, še ne. V njegovi bližini pa ne bi mogla zaupati svoji odločnosti. Zato je to zapeljivo povabilo skoraj grobo odklonila. Srce ji je sicer narekovalo drugače, poskakovalo je od radosti, ker jo je povabil, toda neka notranja sila je bila močnejša od nje in je terjala čustvom nasprotujoče ukrepe. Tudi poznejših srečanj s tem fantom se je Gusti izogibala. Premnoge noči pa je prebila brez spanja in zaljubljeno prelivala solze, toda svojega sklepa ni spremenila.

Nekaj mesecev pozneje je Gusti srečala fanta, ki mu je bilo ime Peter. Bil je prijeten fant, prijazen in kmalu sta postala prijatelja. Peter je hotel tudi kaj več, želel je, da bosta par. Tudi Gusti je že resno upala, da bo z njim lahko pozabila na svojo prvo ljubezen – naprvega fanta (čudna so pota ljudi ...). V to je bila nekaj časa tudi prepričana, da ji je uspelo. Povabila je Petra na dom svojih staršev, s tem naj bi prepričala tudi mater prejšnjega fanta, da Gusti lahko shaja tudi brez njenega edinca! Gusti takrat še ni povsem spredidela, da je s temi svojimi ukrepi kaznovala največ samo sebe ... Bivši fant je tudi počasi prišel do spoznanja, da Gusti ne pomeni ničesar več. V tem prepričanju ga je podpirala Gusti sama s svojim izmikanjem. Ko je nato še izvedel od svoje matere, da je Gusti

razkazovala svojega novega ljubčka doma, se je v njem podrla zadnje upanje. Tudi on se je začel ozirati za drugimi dekleti. Kmalu se je izvedelo, da se je zapletel z neko Mariborčanko Marijo in tudi, da bosta dobila otroka. Sedaj je tudi Gusti začela razmišljati o posledicah svojega ravnanja, uvidela je svojo zмотo. Vendar, za korak nazaj je bilo prepozno. Trudila se je izbiti si ga iz glave za vedno. Podvomila je, da jo je fant imel kdaj zares tudi rad. In postopoma se ji je zdelo, da je svojo prvo ljubezen prebolela. Toda, Petra ni nikoli mogla vzljubiti, dopovedovala si je, da je pravzaprav srečanje z njim vzrok za takšen razplet dogodkov. Še vedno ni bila sposobna vzeti del krivde tudi nase. Življenje se ji je zazdelo ena sama ostudna laž. Peter ji je kmalu ponudil zakon, toda golo prijateljstvo z njene strani za ta korak ni bilo dovolj, to je Gusti vedela, zato sta se s Petrom kmalu prijateljsko tudi razšla.

Ko se je bivšemu fantu in Mariji rodil otrok, je njegova mati hotela, da se poročita. Toda, to se ni zgodilo, nasprotno, kmalu je zapustil Marijo in otroka. Pogosto je menjaval prijateljice. Z Gusti se potem nista več srečala. Že čez nekaj let je odšel na začasno delo v Švico, takrat je Gusti že bila poročena in je živela na Švedskem.

Gusti se je poslej nekaj časa posvečala samo delu. Začela je obiskovati večerni tečaj za strojepisje, tako je s tem ubijala prosti čas. Prijateljev ni imela. Sedaj je stanovala skupaj z dvema sodelavkama. Vse tri so delile eno sobo. Včasih sta jo Elica in Lojzka pregovorili, da je šla z njima na ples. Obe sta dokaj pogosto menjavali svoje fante. Takrat se je Gusti trudila pozabiti na svoje minule tegobe. Tudi sama si je želela imeti prijatelja. Toda nihče je ni dovolj privlačil. Tako so se fantje morali zadovoljiti le s spremstvom s plesa, kaj več jim Gusti ni dovolila. Sostanovalka Elica Šiško si je kmalu našla fanta, s katerim sta navezala dolgotrajnejše stike. Z Valterjem sta se imela rada. Elica je imela posebno zahtevo, da naj jima Gusti dela družbo. Kadar sta šla Elica in Valter na kavo ali v kopališče, je pogosto hotela, da je Gusti z njima. Tako se je zgodilo, da je Valterju Gustina družba postala prijetnejša kot Eličina. Gusti je resnico o tem kmalu zaslutila. Poskušala se je odtegniti Eličinim vabilom, da naj ju spremlja, a pravega vzroka ji ni mogla povedati. Zato so ostali izgovori plehki in niso uspeli. Valter je iskal priliko, da bi pregovoril Gusti, da naj bo njegovo dekle. Vabil jo je tudi, da naj se poda ilegalno z njim čez mejo, on da bo pobegnul na vsak način. Gusti je ta njegova ponudba sicer zamikala, saj si je želela, da se reši tega

okolja, ki jo je tako boleče spominjalo na preteklost in krivice, vendar mu je povabilo odklonila.

Gusti si ni mogla dovoliti in zahrbtno izdati Elice na ta način, da bi odšla z njenim dozdevnim prijateljem Valterjem. To je Valterju dala tudi vedeti, prosila ga je za razumevanje, zakaj je odklonila povabilo. Vendar je Valter nekega dne brez sledu izginil. Ni ga bilo več na spregled, nihče ni vedel, kje je. Čez nekaj mesecev pa Gusti dobi pismo iz Francije, kjer jo Valter vabi, da naj pride za njim. Uspelo mu je torej emigrirati in oditi v Francijo! Povedala je Elici. A ona je obsodila Gusti zlorabe prijateljstva in hinavščine. Ni verjela Gustini razlagi, kako je poskusila, da se umakne iz Valterove družbe, v katero jo je silila Elica. S tem je nastala globoka vrzel tudi v njunem prijateljstvu. Valter je še večkrat pisal in jo vabil, toda Gusti ni odšla za Valterjem. Kmalu pa je srečala osebo, ki je popolnoma spremenila tok njenega življenja....

Kako naprej?!

Spet kratek časovni skok nazaj. V juniju leta 1960 sem z prav dobrim uspehom končala osnovno šolo pri Mali Nedelji. V osmem razredu smo se učenci odločali, kaj želimo početi po končani osemletki. Jaz sem kmalu izrazila željo, da bi šla rada na učiteljišče študirat za učiteljico. Naš razrednik v osmem razredu je bil Ludvik Kosi, učitelj matematike, fizike in kemije. V svojih predmetih, predvsem v matematiki ni bil ravno vešč, zato je vsem nam, ki smo izrazili željo za nadaljni študij, dal na razpolago, da med počitnicami s pomočjo njegovega sina Boruta, ki je bil študent medicine in pozneje zdravnik, poglobimo znanje. Skupaj s še nekaterimi dijaki, med drugim z Marijo Novak, sem obiskovala dopolnilni pouk matematike. Med tem časom sem uspešno položila sprejemni izpit na učiteljišču v Murski Soboti. Zaprošila sem tudi za štipendijo, kajti starša mi študija in bivanja v Murski Soboti zaradi slabe domače ekonomije nista mogla financirati. Kmalu pa sem dobila prošnjo za štipendijo odbito. Oče je osebno šel po odgovor k odgovornemu uslužbencu, kjer je izvedel, da Avgušтина Budja zaradi cerkvenega delovanja očeta in matere ni primerna za podelitev štipendije za študij na učiteljišču! To je bil hud udarec za moje mlade sanje, saj sem se pred tem povsem osredotočila na učiteljski poklic. Želela sem si predvsem delovanje na glasbenem področju. Nič ni pomagalo – nekih možnosti za nadaljni študij brez štipendije ni bilo. Kako iti naprej?!

Naša mama je ves čas želela, da vsaj eden od otrok ostane doma. Jelka in Janez sta že pred leti zapustila domače gnezdo, najmlajša, Olga, je imela še pet let osnovne šole pred sabo, tako je mama hotela, da jaz ostanem doma. Že se je zdelo, da mi drugega ne preostane. Nekaj časa sem res hodila delat h kmetom, opravljala tekoča dela doma in obenem razmišljala, kako naprej. Toda - da bi ostala doma za vedno, se mi ni zdela dobra rešitev. Takšno življenje ni bilo zame. Oče me je pri tem podpiral. Tako mi je našel mesto vajenke v restavraciji Pri Zenkoviču v Ljutomeru, kjer naj bi se izučila za gostinsko delavko. Res sem se odpravila tja, proti mamini volji, seveda. Oče je naložil mojo potovalko na kolo in sva se oba odpravila peš čez Cezanjevce v Ljutomer. Tu sem se nastanila v sobi skupaj s starejšo vajenko. Dnevi so tekli, jaz sem čakala na svojo priložnost, kdaj bom lahko stregla gostom v gostilni. Namesto tega so me postavili v kuhinjo, kjer sem ure in ure lupila krompir in pomivala posodo. Potem pa se je zgodilo še nekaj, kar je dokončno zapečatilo mojo usodo v gostinjstvu.

Z vajenko, ki je bila tam že drugo leto, sva spali v isti sobi in v eni sami postelji. Ona je zjutraj odhajala na delo eno uro pred mano, meni je navila budilko in odšla. Ko me je tisti jutro budilka zjutraj zbudila, sem najprej začutila, da je postelja pod mano vsa mokra. Odgrnila sem odejo in v svojo grozo opazila, da sem v spanju pomočila posteljo! Kaj naj zdaj naredim, te nezgode vendar ne morem nikomur zaupati. Kako naj prikrijem, kaj se mi je zgodilo! Snela sem rjuho s postelje in jo namočila v umivalniku, ki je stal v kotu sobe. Vendar v sobi ni bilo ne praška in ne mila, imeli smo samo mrzlo vodo. Torej rjuhe ni bilo mogoče ročno oprati do čistega, madež z urinom je bil še vedno tu. Prala sem in prala, drgnila in ožemala, pa ni pomagalo. Sredi sobe je bila napeljana vrv za perilo, tu sem nazadnje obesila mokro rjuho. Rumeno obrobljen madež se mi je še vedno posmehljivo režal naproti. Blazina na postelji je bila tudi mokra. Zdaj bi morala že v gostilno, kjer bi začela s pomivanjem posode. Ne, ne bo šlo. Po glavi so se mi vrtele misli, kako naj rešim nastalo situacijo. Nisem našla druge rešitve kot to, da vse pustim in odidem domov! Od doma sem prišla peš, tudi domov pojdem peš. Vendar ne morem ponesti s sabo svoje potovalke, sem jo je pripeljal moj oče na kolesu. Zamislite si, kakšna zadrega, podobna katastrofi, me je takrat doletela! Tako po moji oceni zame ni bilo več možnosti, da bi ostala pri Zenkoviču za vajenko, sama sem to možnost dobesedno "polulala". In sem po približno dveh tednih vajeništva res tudi odšla peš domov.

Ko sem prišla domov, me je bila vesela predvsem mama. Tudi Olga je bila zadovoljna z mojo vrnitvijo. Ni mi preostalo drugega kot da staršema povem, kaj se mi je zgodilo. Mama me je pobožala in me tolažila.

Predvsem je bila zadovoljna, da sem spet doma, oče pa je postal zaskrbljen. Doma ne bom mogla ostati, to je vedel. Nisem bila tip človeka, ki bi bil ravno navdušen nad kmečkimi opravili, tudi on sam ni bil, zato me je razumel. S kolesom se je kmalu odpeljal v Lotmerk (Ljutomer) in nato pripeljal moje stvari v potovalki. O tem, kaj se je pogovarjal z mojimi predpostavljenimi v Lotmerki, mi ni povedal ničesar, pravzaprav ga o tem nisem nikoli, res nikoli spraševala. Te zgodbe je bilo tako konec. Tudi obiska pri Zenkoviču v Ljutomeru sem se dolgo izogibala, da me (poscanke) ne bi kdo prepoznal ...

O kakšni drugi zaposlitvi v našem kraju takrat ni bilo niti govora. Pri Mali Nedelji tudi še zdaj, leta 2011, ni nobene industrije, takrat je tudi v Ljutomeru še ni bilo kaj dosti. Torej bom morala poštudirati kaj drugega. Tako sem do jeseni ostala doma. Nato se mi je ponudila prilika, da grem avgusta z domačimi hmeljarji v Savinjsko dolino obirat hmelj. To je bilo sezonsko opravilo, pri katerem se je v dveh ali treh tednih, kolikor je obiranje trajalo, dalo nekaj zaslužiti. Naložili smo se na voz s konjsko vprego, ki nas je odpeljal v Žarovince na vlak. Vlak nas je potem odpeljal v Savinjsko dolino k enemu od lastnikov hmeljskega nasada. Vse je bilo že vnaprej organizirano. Tu smo vstajali ob pol petih in obirali hmelj do pozne noči – začeli smo v temi in nehali v temi. Zjutraj nas je moril mraz, čez dan vročina, zvečer utrujenost in lakota. Delali smo na akord – več hmelja si nabral, več boš dobil plačano. Postregli so nam z zelo skromnimi jedmi – za zajtrk močnik in kuhan krompir za večerjo. Za kosilo ne vem, če je sploh bilo kaj drugega razen kruha. No, po končanem obiranju smo dobili plačilo, kar je bila seveda svetla stran medalje. Jaz sem si takrat za plačo kupila mojo prvo pleteno jopico. Bila je svetlo vijoličaste barve.

Naslednje leto sem šla spet s hmeljarji, vmes sem bila tudi pri sestri Jelki v Škofji Loki. Pomagala mi je, da sem ostala nekaj časa pri naši znanki iz otroštva, bivši sosedi Treziki Lah, tokrat že poročeni in z drugim priimkom. Z možem Tinetom sta dobila dvojčka, fantka in punčko, ki sem ju jaz nekaj časa pazila, ko je Trezika odhajala v službo. Tu sem torej živela kot varuška, stanovala sem pri družini in tudi jedla z njimi. Tudi to ni moglo dolgo trajati, želela sem iti naprej. Izvedela sem, da je moj bratranec po očetovi strani, Slavko Budja, v službi na vodilnem položaju na Železnici v Škofji Loki. Gotovo bi mi lahko pomagal do kakšne zaposlitve. K njemu me je napotila Jelka. Poprosim naj ga, če bi mi pomagal do zaposlitve v Gorenjski predilnici. Poiskala sem torej Slavkota. Takoj sem uvidela, da me ni bil vesel, čeprav sva se takrat prvič v življenju srečala. Ko sem mu povedala, zakaj sem prišla, me je zavrnil, da mi ne more pomagati, ker nimam primerne izobrazbe. Rekla

sem mu, da sem pripravljena študirati, tudi ob delu, če bi bilo to seveda možno. Za začetek sem se želela naučiti strojepisja. Ne, ni bilo dela zame in ni mi mogel pomagati. Nisem mogla razumeti njegovega odbijajočega ponašanja napram meni, nikoli prej se z bratrancem nisva srečala, vsaj malo naklonjenosti in morebitne radovednosti bi mi lahko pokazal. Očitala sem si, da mu pač na nek način nisem bila dovolji.

Takrat mi še ni bilo jasno, da je med nama zijal globok ideološki prepad. Slavko je imel odgovorno službo, pri kateri je moral imeti tudi rdečo knjižico, da bi jo lahko opravljal. Ko sem pozneje o tem razmišljala, sem prišla do spoznanja, da si me Slavko Budja najbrž ni upal vzeti v službo, ker sem bila organistova hči. Ni bilo pomembno, da sem bila njegova sestrična, bolj odločujoče je bilo, da sem bila ideološko na napačni strani, daleč od tedaj prevladujoče ideologije v takratni družbi, oziroma, da je bil to moj oče. Druge razlage ne najdem. Nekoliko mi je žal, da Slavkova o tem nikoli nisem vprašala, saj sva se pozneje nekajkrat srečala. Med drugim sem bila na pogrebu mojega strica, njegovega očeta Alojza Budje leta 1972. Zamudila sem priložnost takrat in tudi pozneje. Poleti 2010 pa je moj bratranec Slavko Budja umrl. Zbolel je za alzheimerjevo bolezen. Nauk, ki ga iz tega dobivam je, ne odlašaj na jutri, kar lahko storiš danes. Nekatero reči se nikoli več ne ponovijo.

Razočarana zaradi neuspeha sem se vrnila k Jelki. Tudi tu nisem mogla ostati, zato sem kmalu šla k Janezu v Šempeter v Savinjski dolini, kjer je imel takrat dvosobno stanovanje. Janez je tudi s hmeljarji pred leti odšel s trebuhom za kruhom. Ko je bil star 16 let, se nekoč ni več vrnil domov. Ostal je in se zaposlil v rudniku premoga v Zabukovcu (Griže). Tam je ostal le nekaj let, pozneje je bil zaposlen kot davčni izterjevalec, kar pomeni, da je imel tudi partijsko knjižico, ker drugače ne bi mogel opravljati tega dela. O tem takrat nisem razmišljala, pozneje se je pokazalo, da je res bilo tako in da ga je organizacija KP kmalu tudi izključila s svojih vrst, ker ni v celoti upošteval njenih navodil ... V tem času, ko sem bila nekaj tednov pri njem, je torej opravljal ta posel. Tu sem prvič srečala tudi Janezovo bodočo ženo, Štefko Bezenšek iz Zadobrove pri Vojniku, ki je bila v Šempetru občasno na obisku pri svojih tetah, Šabirgljevih. V Žalcu so kmalu sprejemali nekvalificirane delavce v nekakšno tekstilno tovarno. Šla sem tja, da zaprosim za zaposlitev. Sprejeli so me za poskusno dobo. Istočasno z menoj so sprejeli še veliko mladih delavcev. Čez tri tedne so mene in še nekatere poklicali in nam naznanili, da nas več ne potrebujejo. Ostala sem brez zaposlitve, ki je pravzaprav še nisem imela v rokah. In spet sem se vrnila domov.

Kdo bi še dvomil, da je mladost norost, skače čez jarek, kjer je most?!

Zaposlitev

V Ljutomeru so leta 1962 odprli novo podružnico MTT, Mariborske tekstilne Tovarne. Prijavila sem se, da si poiščem delo v tovarni. In sprejeli so me. Podružnica je bila čisto nova, nihče ni imel prakse s poslovanjem v njej, tudi nekvalificirani delavci ne. Mene so že čez nekaj dni poslali v Maribor na specializacijo, oziroma, da se naučim ravnati z določenimi tekstilnimi stroji. Nastavili so me v mariborski navijalnici, v oddelku, kjer smo navijali beljeno predivo za nadaljno obdelavo. Moj problem je bil zdaj predvsem, kje bom stanovala. Začasno sem se vselila k moji birmanski botri (to sem na kratko že opisala), atekovi sestrični, Nežiki Roškar v Belokranjski ulici na Pobrežju. Botra je imela eno samo sobo, ki jo je predelala v kuhinjo in spalnico. Poleg tega je imela majhno shrambo (špajzo), kjer sem jaz dobila ozko ležišče, dokler mi ni našla malo udobnejšega stanovanja pri svoji znanki na Tržaški cesti. Vse to je bilo le začasno, saj naj bi se jaz kmalu vrnila v Ljutomer.

Meseci so tekli, nihče me ni vprašal, kdaj se vračam v Ljutomer, tudi sama nisem o tem z nikomer govorila, tako sem bila še vedno v Mariboru v MTT. Gospa, pri kateri sem začasno stanovala, mi je našla mesto pri drugi starejši znanki na Kolodvorski ulici. Nato sem v službi srečala dve dekleti, ki sta stanovali v Tirševi ulici kot podnajemnici v posebni sobi neke samohranilke z otroki. Tam je bil prostor še za eno sostanovlko, povabili sta me in sem se preselila k njima. Takrat je bila moja mesečna plača 28 000 din, sobica, kjer smo stanovala tri osebe, je stala na mesec 4 500 din za vsako, eno konfekcijsko krilo, kupljeno v Modni hiši pa 16 000 din. Zimski plašč, ki sem ga kupila na obroke, je stal 36 000 dinarjev. In to ni bil eden najdražjih, zagotovo ne! Za posojilo ob nakupu plašča sem morala najti dve priči, podpisali sta mi sostanovalki Elica in Lojzka. V sobi na Tirševi ulici sem ostala vse do svoje poroke leta 1964.

Spomini na MTT Maribor

V Mariboru se je krojila moja nadaljna usoda. Od jeseni leta 1962 sem bila zaposlena kot navijalka v oddelku predilnice. Mariborska tekstilna tovarna leži ob reki Dravi v mariborskem predmestju Melju. Pred vojno je bil lastnik tovarne Ruter, ki ga je pozneje komunistični sistem odstranil po njemu značilni poti, kajti podjetje so nacionalizirali. Danes so vsi industrijski giganti v Mariboru, med njimi tudi MTT, v krizi in se borijo za obstoj in s stečajji. Iz Tirševe ulice, kjer sem stanovala, sem v tovarno hodila peš. Kolesa si nisem mogla privoščiti, avtobusne povezave pa tudi

niso bile ugodne. Delo v tovarni je bilo zelo naporno. Obvladovala sem stroj s stotinami predilnih navijalk, ki sem jih kontrolirala in povezovala, če se je kje nit utrgala. V zraku je bilo ves čas polno drobnih vlaken tekstila, ki je rezal v oči in pljuča. Večkrat sem pomislila, da je to delo pravi "pekel na zemlji", ki sem si ga pa sama izbrala, če nisem hotela ostati doma na posestvu. Domov sem se peljala z avtobusom vsak tretji teden, kajti delala sem v treh izmenah in takrat smo delali tudi ob sobotah. Včasih sem lahko izvedla kak ugoden nakup tekstila po tovarniški ceni. Domov sem odnesla kar nekaj posteljnega perila, ki ga je sicer primanjkovalo. Po skoraj petdesetih letih imamo še vedno nekaj kosov te posteljnine iz MTT. Nekaj časa sem sodelovala tudi v Mladinski organizaciji MTT. Tu so na sestankih obravnavali zamudnike v službo in druge probleme med mladimi. Do drugih informacij nisem imela dostopa, saj nisem kazala interesa za rdečo knjiživo KP. Imeli pa smo tudi športne aktivnosti. Jaz sem sodelovala pri teku na 100 metrov. Včasih sem tekla z dobrim rezultatom, večkrat pa sem dosegla tudi (častno) zadnje mesto. Tolažili so me, da je pomembno sodelovati, manj pomembno pa zmagati. Kaj pravite na to?!

Prehranjevala sem se v mestni samopostrežni restavraciji, kajti k sobici, kjer smo vse tri – Lojzka, Elica in jaz - živele, ni spadala kuhinja, tudi stranišče je bilo na hodniku, v skupno uporabo z ostalimi člani družine. Lastnica stanovanja na Tirševi je bila zelo nedostopna ženska. Nikoli nam ni ponudila možnosti, da bi si pripravile topel obrok v njeni kuhinji. Delale smo v različnih izmenah, tako da nismo bile skoraj nikoli doma istočasno. Vse tri pa smo bile za prehranjevanje vezane na samopostrežno restavracijo v mestu. Tu se je takrat prehranjevalo veliko mladih Mariborčanov, kajti tudi takrat je vladala izredno velika kriza za pridobitev lastnega stanovanja. Mladim pogosto ni bil omogočen dostop do lastne kuhinje.

Za frizuro smo dekleta morale k frizerju, v skromnih stanovanjih ni bilo sanitarij, ki bi nam omogočale pranje las ali kopanje. Enako je bilo z nego kože in drugih osebnih potreb, hodile smo v lepotne salone, da so nam očistili kožo, populili in pobarvali obrvi, trepalnice in podobno. To takrat ni bil noben luksuz, bila je potreba, ker tega nismo mogle opravljati doma. Glede najlonk, ki so bile takrat zelo v modi, pa je bilo iz lastne izkušnje tako – kupila sem si en par najlonk in jih pazila kot zaklad, kajti stale so za tiste pojme veliko denarja. Če se je zgodilo, da je na nogavici ušla kakšna zanka, sem dala nogavico v popravilnico nogavic. Popravilo je bilo veliko ceneje kot nakup novih nogavic. Perilo sem ponavadi nosila prat domov vsake tri tedne, ko sem se odpeljala k staršem. Takrat sem imela prosto že v soboto popoldne, v ponedeljek pa

sem nato začela delati šele ponoči, zvečer ob 22. uri. Na srečo je bila takrat avtobusna povezava z Mariborom kar v redu za razliko od danes, ko gre tja in nazaj le ena tura.

V samopostrežni restavraciji so se pri obrokih mladi srečevali s sovrstniki, navezovali poznanstva in se zaljubljali. Tudi jaz sem srečala mojega bodočega moža, Martina Prevolnika, Tinka pri enem od kosil v tej restavraciji. Sedel je pri sosednji mizi z mlajšim bratom Ludvikom ter me "žical" (ogovarjal). Sprva se nisem zmenila zanj, med drugim se mi je zdel prestar. Nazadnje je prisedel k moji mizi in med nama se je razvnel klepet. Predstavil se mi je kot Helmut, kar seveda ni bilo njegovo pravo ime. Ob prvem srečanju name ni naredil posebnega vtisa, vendar je izlekel iz mene podatek, kje delam, kdaj in kaj. Tako me je nekega večera, ko sem šla domov iz popoldanske izmene po deseti uri zvečer, presenetil pred vhodom v MTT, kjer me je pričakal. Spremljal me je do doma na Tirševi ulici. Tudi naslednji in naslednji dan me je pričakal in šel z mano do doma. Skratka, ni me več izpustil, kar mi je po svoje tudi godilo (ali moji nečimrnosti). Dogovorila sva se, da me odpelje v Veliko Kavarno v Mariboru, kjer je že tedaj redno nastopal pevec Alfi Nipič, ki ga radi poslušamo še danes, 48 let pozneje!. Alfi Nipič je takrat obenem tudi delal v sosednjem oddelku v MTT. Vendar se midva osebno nisva poznala. Ponovno sem Nipiča srečala šele leta 2005, ko smo sestre BUDJA na pobudo vodje ansambla EKART, Jožeta Ekarta, nastopale na ptujskem koncertu ORFEJ, kjer je sodeloval tudi Alfi Nipič. Pozdravila sva se in med drugim sem mu povedala zgodnico iz MTT, da se ga spominjam od tam. Alfi se je k temu samo nasmehnil.

Martin Prevolnik - Tinko

V Veliko kavarno na Koroški cesti me je Tinko potem odpeljal večkrat. Spominjam se, da sem tu v toku večera skoraj vedno popila kozarec Vermoutha, to je posebej začinjeno močno vino, servirano z rezino limone na robu čaše. Alfi je bil redni nastopajoči pevec v kavarni, s Tinkotom sva rada plesala, se pogovarjala in opazovala plesalce. Postala sva redna gosta. Počasi so se med nama spletle vezi, ki so naju po svoje omrežile. Nekega dne mi je Tinko dejal, da bi rad srečal moje starše. In res, naslednji dolgi vikend sva se z avtobusom odpeljala k Mali Nedelji. Očetu je bil Tinko takoj všeč, mama je bila nekoliko bolj zadržana. Tudi Olgi je kmalu bil všeč, saj se je rad šalil in zganjal norčije, ki so tudi mene zabavale. Bil je dokaj neresen in otročji, kljub njegovi

starosti. Ko sta ga ob obisku doma srečala še Jelka in Janez, je bil Tinko sprejet v naše okolje. Seveda pa še ni bilo rečeno, da bo on moj mož.

O Tinkotovi družini nisem kaj dosti vedela. Tudi o njegovi zaposlitvi ali nezaposlitvi mi ni bilo takrat še nič znanega. Pozneje sem sicer šla z njim k njegovim v Ukrajinsko ulico 34 na Tezmem. Tu je zraven staršev, mlajšega brata Ludvika in najstarejšega Staneta s soprogo Lojzko, živel tudi sam. Stanetova žena Lojzka je bila pred tem poročena s Kostanjevcem, očetom Draga Kostanjevec, ki se je pozneje leta 1969 na Švedskem poročil z mojo mlajšo sestro Olgo. Skupaj imata dve hčeri – Leonidao (1971) in Dominiko (1976). Pri Tinkovih starših sem izvedela, da je Tinko bil po poklicu pek, vendar je trenutno bil brezposeln. Meni je bilo takrat 18 let, njemu pa 31, vendar mi sprva veliko stvari ni povedal po resnici, predstavil se mi je tudi pet let mlajšega. Bila sem silno neizkušena in naivna, ker nisem pomislila, da je neverjetno, da moški pri teh letih še ni imel družine ali vsaj izvenzakonske skupnosti. Pripovedoval mi je, da je poskušal večkrat iti čez mejo, da mu je to doslej vedno spodletelo in je tako ostal samski in zdaj tudi brez dela. Z več informacij v roki sem pozneje izvedela, da je res večkrat pobegnil v Avstrijo, pa tudi spet nazaj v Slovenijo, kadar se mu je tako zdelo. Nazadnje je imel prepoved vstopa na Avstrijska tla. Takrat o tem nisem imela pojma. Nisem se vpraševala, od kod mu denar za obiske v Veliki kavarni in ostalo, saj se mi je zdelo, da dobro živi. Tudi njega nisem o tem kaj dosti vpraševala. Življenje je teklo naprej svojo pot.

Prišli so prvomajski prazniki 1964. Tinko me je povabil na neko prvomajsko prireditev na Ptuj, kjer me je presenetil tudi, ko je v hotelu najel sobo s prenočiščem. Še nikoli nisem prespala v kakšnem hotelu, zato mi je bila ta njegova poteza kar všeč. Seveda so se stvari potem odvijale po njegovih načrtih. Prespala sva v isti postelji in zanosila sem. To sem tudi kmalu ugotovila. Ugotovila pa sem tudi, da je bil Tinko že enkrat cerkveno poročen in da ima iz prvega zakona dva otroka – punčko Rosito (1960) in dečka Rosanda (1962). To mi je po večmesečnem poznanstvu nazadnje povedala tedanja partnerica Tinkovega najmlajšega brata, Štefka Lešnik (danes poročena Berg). Zame je bilo za umik prepozno, čakala sem Tinkovega otroka, ni bilo druge poti, kot da se pogovoriva in poročiva. To se je tudi kmalu zgodilo.

Najina civilna poroka je potekala na matičnem uradu v Mariboru, junija 1964. Poročni priči sta bili nek Tinkov kolega (imena se ne spomnim) ter moj brat Janez. Janez nas je potem povabil na kosilo v ribjo restavracijo v Mariboru, po prihodu k nam domov pa je mama postregla s kokošjo juho in pečeno kokoško s prilogami. Stanovanja po poroki nisva imela,

jaz sem pustila službo – kar brez odpovednega roka - in ostala doma pri starših. S tem sem naložila dodatno breme mojima sostanovalkama Lojzki in Elici, ki sta bili dolžni plačevati moj dolg za zimski plašč, ki sem ga pozimi 1963 kupila na obroke. Svoj dolg sem jima poravnala šele nekaj let pozneje, takrat že s Švedske. Tinko pa je že drugi dan po poroki odpotoval na Švedsko, kjer je imel brata in sestro. Marica in Mirko (Fric) sta h koncem petdesetih emigrirala iz takratne skupne države SFRJ, ter naposled pristala v Landskroni na Švedskem. Tudi Fric je bil pek po poklicu, na ta način je po prihodu takoj zaposlil še Tinkota v mestni pekarni v središču Landskrone. Tinko je stanoval pri bratu. Kmalu sem dobila pismo, kjer me je vabil naj pridem k njemu na Švedsko. Pravzaprav nisem imela pojma, kje Švedska leži ali o kakšnih drugih podrobnostih o tej državi. Da bi odšla za možem na Švedsko, tega si sprva nisem mogla niti zamisliti, zato sem vztrajala, da ostanem pri starših.

Kmalu za menoj se je poročil tudi brat Janez s Štefko, rojeno Bezenšek iz Zadobrove 1 pri Vojniku. Tudi Štefka in Janez sta pričakovala otroka, zato se je s poroko mudilo. Poročila sta se v cerkvi Sv. Trojice pri Mali Nedelji, kjer je potem bil tudi glavni del gostije. Njun prvorojenec Jani se je rodil 15. decembra 1964. Takrat sem jaz že živela na Švedskem, kajti Tinkova pisma so prihajala drugo za drugim. Naposled me je le pregovoril, da sem šla za njim. Seveda je bilo sprva mišljeno le na obisk.

Odhod na Švedsko

Elektrike takrat doma še nismo imeli, kaj šele telefon ali internet! Tako je veljalo dopisovanje po pošti ali osebni kontakti, če si hotel komu kaj sporočiti. Kot že rečeno, me je Tinko vabil, naj pridem za njim na Švedsko. Res sem si vedno potihoma želela ven iz države, oditi po svetu, saj doma ni bilo pričakovati, da bom v življenju in karieri lahko napredovala. Vendar do konkretnih načrtov glede tega nisem prišla. Nekega dne se je z avtobusom k nam pripeljal Ludvik (Puba), Tinkov mlajši brat in me nagovarjal, da naj se odločim in odpotujem z njim in s partnerico Štefko na Švedsko. Sprva sem bila odločna, da ne grem, nato me je vendarle pregovoril, da sem privolila. Problem je bil denar za potovanje. Tinko mi ni poslal tudi sredstev za pot. Tako sem prosila starša, da mi posodita denar za pot. Sama dovolj denarja nista imela, tako sta šla prosit k sosedovim, naj jima posodijo. Pozneje sta prodala telička, da sta lahko denar sosedovim vrnila.

Najprej je bilo treba urediti vprašanje potnega lista. Izdajali so ga samo v Zagrebu. Morala sem navesti vzrok odhoda na Švedsko ter obljubiti, da se vrnem, ker mi potnega lista sicer ne bi izdali. Takrat sem tudi mislila, da se kmalu res vrnem, roditi sem nameravala v Sloveniji. A misliti je nič vedeti! Oktobra 1964 sem spakirala majhno potovalko z nujnimi potrebščinami in le malo garderobe, se poslovila od domačih ter se z avtobusom odpeljala v Maribor, od koder naj bi drugi dan s svakom Pubejem in Štefko odpotovala z vlakom na Švedsko. Z mano do Maribora je potovala mamika. Prespali sva pri ujcu Lojzku in ujni Milici Bohanec na Koroški cesti št. 3.

Zjutraj je bil čas za moj odhod. Slovo je bilo težko, posebno od mame, ki je ves čas želela, da ostanem nekje v bližini doma, če že ne doma. Obljubila sem, da se kmalu vrnem, saj vendar ne mislim roditi svojega otroka na Švedskem! Glede obljube o vrnitvi in drugih načrtov so se stvari obrnile povsem v drugo smer. Za mano so kmalu prišli vsi člani moje družine, sama sem v roku treh let rodila tri otroke, marsikaj je prišlo in odšlo s takšno naglico, da ni bilo lahko dohajati. Kaj šele, da bi se lahko vrnila v Slovenijo! H komu, s čim, kako in zakaj? Tako je moje življenje teklo naprej na Švedskem. V Sloveniji me zaradi tega zagotovo tudi niso pogrešali. Potovanje na Švedsko je potekalo dobro. Z nekaj prestopanji z vlaka na vlak smo končno prispeli do trajekta v severni Nemčiji, ki nas je z vlakom vred naložil in odpeljal na Dansko v pristaniško mesto Rödby. Morje je bilo sivo-modre barve, drugačno, kot sem se spominjala barve Jadranskega morja. Od tu smo potem z vlakom potovali po kopnem kar čez nekaj danskih otokov do Själlanda, ter se v pristanišču Tuborg v Kopenhagnu ponovno vkrcali na trajekt.

Kraljevina Danska je najstarejša in najmanjša nordijska država, ki se nahaja v Skandinaviji v severni Evropi na polotoku vzhodno od Baltskega morja in jugozahodno od Severnega morja. Vključuje tudi številne otoke severno od Nemčije, na katero meji tudi po kopnem, in Poljske, poleg teh pa še ozemlja na Grenlandiji in Ferskih otokih, ki so združena pod dansko krono, čeprav uživajo samoupravo. Le četrtnina teh otokov je naseljena. Danska je izrazito položna dežela. Najvišji vrh je Ejer Bavnehoj s 173 metri nadmorske višine. Največja reka je Gudena. Glavno mesto Danske je Kopenhagen, ki leži na enem izmed 443 otokov in otočkov, imenovanem Själland. Ob mirnem sprehodu čutiš utrip morja, ki mesto dobesedno preplavlja. Prepredeno je s številnimi kanalčki, ki se zajedajo prav v njegovo jedro.

Trajekt Scarlett (Linda ali Dana Scarlett) nas je nato odpeljal do Švedske v Landskrono. Bil je siv jesenski dan, ko smo prispeli na obalo mesta,

kjer sem se pozneje zakoreninila. Nihče od nas treh ni vedel, kako bo vsesкупaj izgledalo, kakšno mesto je Landskrona, še manj kakšni so ljudje in kaj nas tu čaka. Tudi jezika nihče od nas ni niti približno poznal. Podali smo se v neznano. Vsi trije pa smo vedeli, da nas pričakujejo Prevolnikovi, predvsem Mirko in Katica, kjer je takrat stanoval moj mož Tinko, Martin Prevolnik. Tudi Švedska je konstitucijsko Kraljevina, obmorska Nordijska država v Skandinaviji v severni Evropi. Na zahodu meji na Norveško, na severovzhodu na Finsko, na jugozahodu pa ima morsko mejo z Dansko; preostanek meje poteka po Baltskem morju. Glavno mesto je Stockholm, ki pa leži na obali severo-vzhodno od Landskrone, oddaljen točno 600 km.

Maribor: Glavni trg z Rotovžem

KAZALO

Avtobiografija I. del

4 DRUŽINSKE PODOBE

4 Predgovor

7 Uvod v avtobiografijo

10 DRUŽINSKE PODOBE I. del

11 SLOVENIJA

11 Vojna je končana!

13 Privekala sem na svet

14 Pesem: MAJ

15 Množični poboji

16 Nasilni obračuni

18 Vprašanje poprave krivic

20 Osebni dosje: Avgust
Budja

24 Zgodnji spomini, zgodovina
v kratkem

26 Moja rojstna hiša

27 Slika: Grabšinci

28 Maribor

29 Spomini na Ormož

31 »Vi pa mate malo ke-
kelino!«

32 *Nekega hladnega
januarskega dne*

38 Mala »Picika«

40 Bučkovci ali Čreta

42 Mala Nedelja

43 Šolski spomini in
dogodivščine

45 Še nekaj spominov na moj
rojstni kraj Grabšinci

48 Pesem: Grabšenščak

52 Razna opravila na kmetih

57 Spomini na domačijo v
Moravcih

59 Pesem: Šolska slika

61 Okus po morju

62 Drugi otroški spomini

64 Pogruntavščine na paši

66 Otroštvo se poslavlja

72 Kako naprej?!

76 Zaposlitev

76 Spomini na MTT Maribor

78 Martin Prevolnik - Tinko

80 Odhod na Švedsko

83 Slika: Maribor; Glavni
trg z Rotovžem

Kazalo fotografij iz domačega arhiva, naslednje strani

Slika

Stran 85-146

1.	Jožefa Budja, rojena Roškar	3	32.	Prijateljska srečanja	34
2.	Alojz Budja, Grabšinci	4	33.	Pomembna srečanja	35
3.	Bohanec Vincec in Alojzija,
1916	5	34.	Stari spomini od tu in tam	36
4.	Poroka Korošec idr	6	35.	Družina, prijatelji	37
5.	Novoporočenca Avgust in Angela
Budja idr	7	36.	Uradno in privatno	38
6.	Janez Budja igra v svojem
orkestru	8	37.	Budja in Stopinšek	39
7.	Mešani pevski zbori	9	38.	Charlie in lepi spomini	40
8.	Osnovnošolski pevski zbor	10	39.	Sorodniki	41
9.	Cerkveni pevski zbor	11	40.	Mamika v studiu 2003	42
10.	Pevski zbor Triglav idr	12	41.	Prvi nastopi	43
11.	Družinski posnetki	13	42.	Glasbena matica in Divertimento	44
12.	Bohančev atek in Lenkina birma	14	43.	Vadstena	45
13.	Delo na polju	15	44.	Koncert iz naših krajev
1988/89	46
14.	Družina Prevolnik	16	45.	Ribničani	47
15.	Tinkotov prvi avto	17	46.	Lastovke	48
16.	Otroci, Kolonigatan	18	47.	Spet Lastovke	49
17.	Božič 1967	19	48.	Sestre Budja	50
18.	Krst Leonide in Dominike idr	20	49.	Sestre s Severa	51
19.	Matej	21	50.	In druge slike	52
20.	Velika družina	22	51.	Lastovke in sestre Budja	53
21.	Lepi spomini na otroštvo	23	52.	Pevske skupine	54
22.	21 Zbrano sorodstvo	24	53.	Po krstitkah Mateja	55
23.	Zlata poroka idr	25	54.	Valovi in drugo	56
24.	Družinski prazniki	26	55.	Zbor Lipa	57
25.	Poroke otrok	27	56.	Sestre Budja v Ribnici	58
26.	Isak	28	57.	Bled, Landskrona idr	59
27.	Počitnice	29	58.	Skeč, obisk idr	60
28.	Majhni zrastejo veliki...	30	59.	Triglav, Valovi	61
29.	Mamika 90 let	31	60.	Valovi, studio, Lipa	62
30.	Slovenci s severa	32	61.	Šport in umetnost	63
31.	Med vojno za Slovenijo idr	33	62.	Janez Plestenjak 2007: Portret	64

Slika 2 Jožefa Budja, rojena Rožkar

Klein

RADKERSBURG.

Slika 3 Alojz Budja

Slika 4 Bohanec Vincec in Alojzija, s prvorojenko Angelo v naročju - 1916

Slika 5 Poroka Korošec, priči Bohanec Vinc in Alojzija, M.N. 1915; Avgust Budja z nečakom Milanom Budjo, Grabšinci 1926; Poroka Avgusta in Angele Budja, roj. Bohanec, 1935

Slika 6 Novoporočenca Avgust in Angela Budja, 3. 2. 1935;

Sestri Johana in Treza Bohanec, moji stari teti; Družina Budja, Avgust, Angela, mali Janez v maminem naročju ter Jelka v ospredju 1939;

Bohančevi v »vrhu« pri Bohanec Južeki, Kuršinci, po trgatvi v šestdesetih letih

Slika 7 Janez Budja igra v svojem orkestru v Žalcu 1961. Kitaro se je naučil igrati pri vojakih v Sarajevu; Janez Budja je pel tudi v mešanem pevskem zboru pod vodstvom šolskega ravnatelja Ivana Čeha, pri Mali Nedelji 1954/55.

Slika 8

Mešani pevski zbori pod vodstvom Avgusta Budje, Mala Nedelja
1958 in 1964

Slika 9 Otroški pevski zbor pod vodstvom Anice Pepelnik, pri Mali Nedelji 1959, Gusti druga z desne v zadnji vrsti; Spodaj - učitelji pri Mali Nedelji, desno zadaj Prelog Janko, Marija Bitežnik, treh imen ne poznam, spredaj prvih dveh z desne ne poznam, sledi Ludvik Kosi, Karel Stropnik, Heda Ritonja, Ela Stropnik in Mirko Potočnik (sedi), v ospredju ravnateljica OŠ Štefka Kosi

Slika 10

Cerkveni Pevski zbor, ki ga je vodil Avgust Budja, Mala Nedelja 1965 – blagoslovitev zvonov; Mladinska športna sekcija, Gusti stoji v zadnji vrsti desno, tekmovala je v teku, Maribor 1963

Slovenska kören sjunger Musikprogram vid museet

LANDSKRONA: Det blir slovensk sång och musik på söndag på Landskrona museum. Dessutom framträder en mera svenskklingande kör. Det är Triglav-kören som gör ett eftermiddagsprogram tillsammans med Landskrona kammarkör. Det musikaliska inslaget i museets söndagsprogram börjar kl 15.

Triglav-kören framträdde egentligen i julis, men eftersom den stora utrustningen inträffade samtidigt, blev det inte allt för många åhörare. De som lyssnade kunde efteråt konstatera, att slovenerna är "enormt" duktiga och inför söndagens evenemang

har man tränat flitigt. Triglav, den slovenska klubben, bildades 1969. Avsikten var att kunna samla den slovenska folkgruppen, som arbetar och lever i Landskrona. Man har spelat, sjungit, dansat och glömt det vardagliga livet, i sina landsmäns lag.

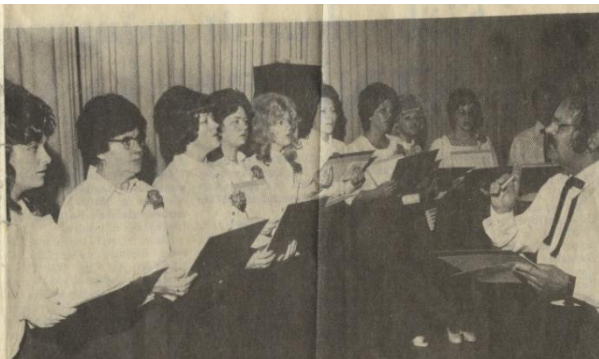
— Vi försöker behålla vår kultur och vårt sätt att leva, säger en av företrädarna för klubben, som också kan berätta, att man började i Folkets hus i Asmundtorp. Förutom kör har man även många bordtennis-spelare.

Det första framträdandet med

kören skedde i april 1970 i Landskrona. Bara någon månad senare var man i Malmö. Man sjunger slovenska körsånger, men har även en trio — systerarna Budja — som också sjunger på svenska.

Landskrona kammarkör behöver knappast någon presentation. Livligt i minnet är väl den gångna söndagens lyckade framträdande på Citadellet med programmet "I folkton".

Söndagens framträdande sker i samband med att utställningen med Alma Öhrström invigs. Utställningen heter "Naivisterna från Mölle".

Slika 11 Pevski zbor Triglav ter eden prvih koncertov, Landskrona 1974; Slovenski festival, pevci Lipa, Landskrona 13. september 1980; Zbor Lipa in Olga z dekljiško skupino, Škofja Loka 1967; trio sester Budja, Olofström in Malmö; Cerkvni pevski zbor pri Mali Nedelji, začetki pevske kariere...

Slika 12 Družinske: 1954—1964 ter Kragljevi 1985

Slika 13 Bohančev atek, moj dedek Vinc s svojimi devetimi otroki, potem, ko jim je leta 1939 umrla mamika Alojzija, hčerka Terezija je pred tem odšla v samostan; Veliko pozneje - Lenka pri sv. Birmi v Landskroni na Švedskem, botrca Olga Budja.

Slika 14

Delo na polju in življenje na deželi: Košnja trave, Olga Budja, grabljanje, Lojzka Ketler; metanje gnoja na njivi, Zvonko Bencek in Anika Vrbnjak. Ročno pranje in veliko drugega...

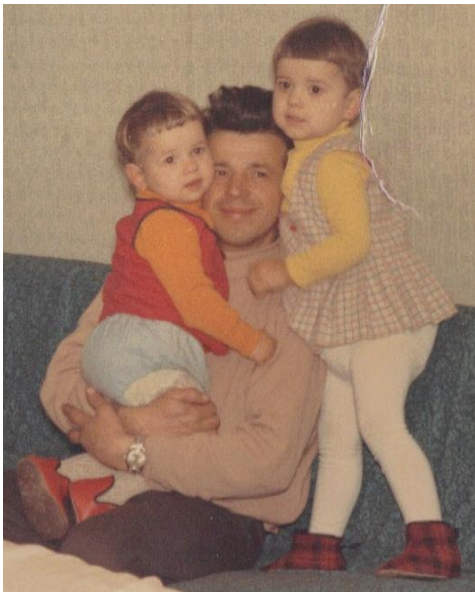
Slika 15 Družina
Prevolnik 1964-66

Slika 17 Tinko je kupil svoj prvi avto za denar, ki sem ga dobila za porodniški dodatek, ko se je rodila Dorica. Taunus je parkiran pred katoliško cerkvijo v mestu Malmö, kjer je bila Dorica krščena. Moja prva zaposlitev je bila z metlo v roki v podjetju Parajett; Naše novo stanovanje je bilo na obali na Strandvägen-u. Olga prvič na obisku na Švedskem 1967.

Slika 18 Dorica 3 leta, Lenka bo kmalu dve, Čakamo na Anne-Marie. Zdaj živimo v baraki na Kolonigatan in imamo Mercedes; Z Olgo pozdravljam sosedove, kajti odhajamo; 1967; Anne-Marie 1 leto, M.N. 15. julij 1969.

Slika 19 BOŽIČ 1967 v Gripenu; Novoletno srečanje na Suellsgatan-u 1967; Veselica v Asmundtorpu jeseni 1968; Na trati pri nas doma, M.N. 1969; In že smo spet na Švedskem, Landskrona, pomlad 1971.

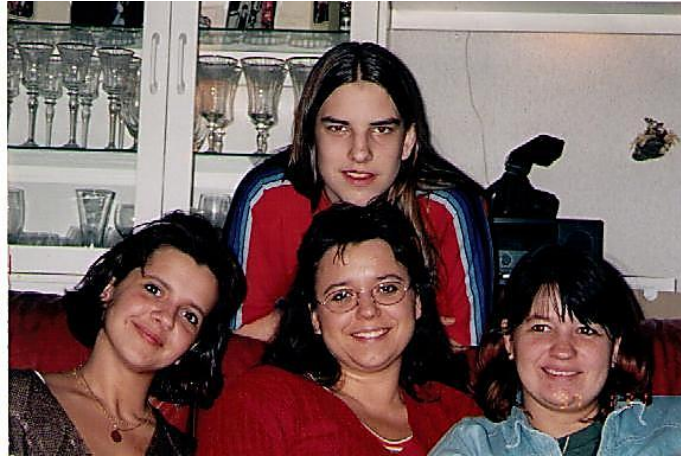
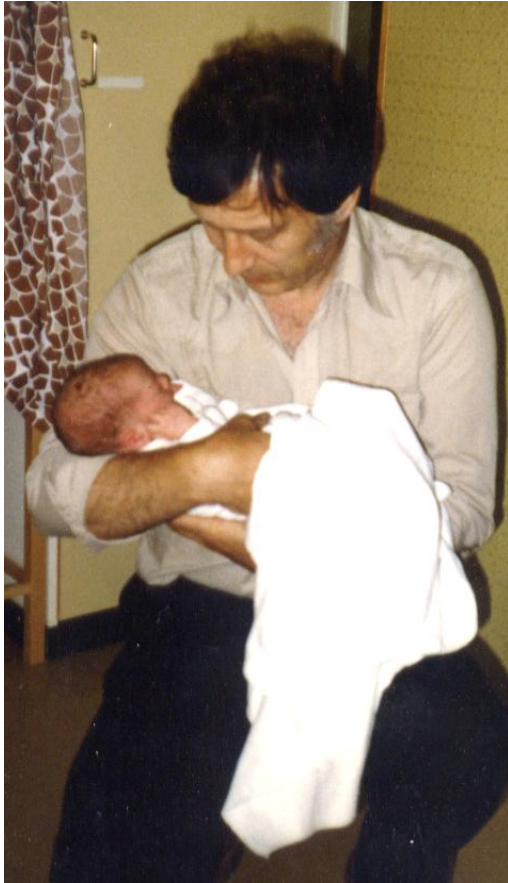
Slika 20 Pri Kragljevih v letni hišici, Olga na kitaro, mi s pesmijo, L-a 1972; Ustanovitelji slovenskega društva TRIGLAV na enem od sestankov, Gripen 1969; Tinko je krstni boter Leonidi; Lenka praznuje rojstni dan, ima roko v gipsu 1975; Spet slavimo Lenkin rojstni dan;

Slika 21 Kmalu po razvezi z Martinom Prevolnikom sem kupila svoj prvi avto - Ford Falcon, na sliki z bratracema Slavkom in Borisom Bohanec, 1972; Po več izkušnjah sem srečala Zvonka Bencek, na sliki Ljubljanski grad in Benetke 1977 ter pri Janezu, Loka pri Žusmu 1979.

Slika 22 Moja družina se je povečala še za enega člana - Mateja! Imam štiri otroke, osem vnukov in enega pravnuka! Kaj je lahko še lepšega?!

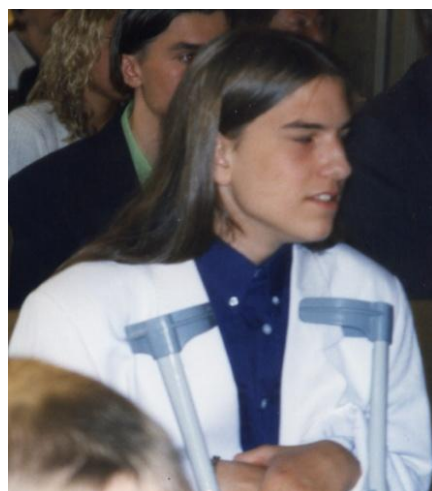

Slika 23 Življenje hiti, že sem napolnila 60 let in otroci so me odpeljali k fotografu na skupno fotografiranje: 28. maj 2005. Obisk iz Amerike - prišel je August Bohanec, moj ujec, da pozdravi svoje brate in sestre v stari domovini. Povabil nas je tudi na večerjo v hotel aMord pri Mali Nedelji, avgust 2009

Slika 24

Lepi spomini na otroštvo : Pri Kraglju v poletni hišici, Landskrona 1970-71; Mama z vnuki v Gripenju 1973; Stara mama Irma Kumin in stari oče Matija Bencek pa sta vesela vnuka Mateja Benceka . V ozadju Inger Bencek, Tonček Mlinarič ter druga soproga Bencek Marija. Desno 16-letni Matej

Slika 25 Zbrano sorodstvo Gusteka in Angele Budja na slavu zlate poroke pri Mali Nedelji 1985; Matej je bil eno leto v Sloveniji, kjer je obiskoval prvi razred OŠ skupaj s sosedom Tanjo Kovačec, postal je tudi "pionir" 1988; Spodaj – najprej je umrl naš atek, Avgust Budja 1987 nato eno leto pozneje še moj prvi mož Martin Prevolnik 1988. Bili smo na pogrebu...

Slika 26 Zlata poroka - družina Budja Avgusta in Angela s Slavkom Budjo na desni, Mala Nedelja 1985; Družina Avguštine Budja, 1982; Mama Angela praznuje 90 let; Mala Nedelja 2006; Bencekovi 1985; Matej za el. orglami

Slika 27 Družinska praznovanja 1966-2011

Slika 28 Poroke mojih hčera: Teodore s Hannutom Tuomainen, 1992;
ter Anne-Marie z Niklasom Solve 2008

Slika 29 Poroka Lenke in Petra Molin, Landskrona 2004

Spodaj:

Moj takrat desetmesečni pravnuk Isak uživa ob sočnem jabolku (äpple...) okt. 2006

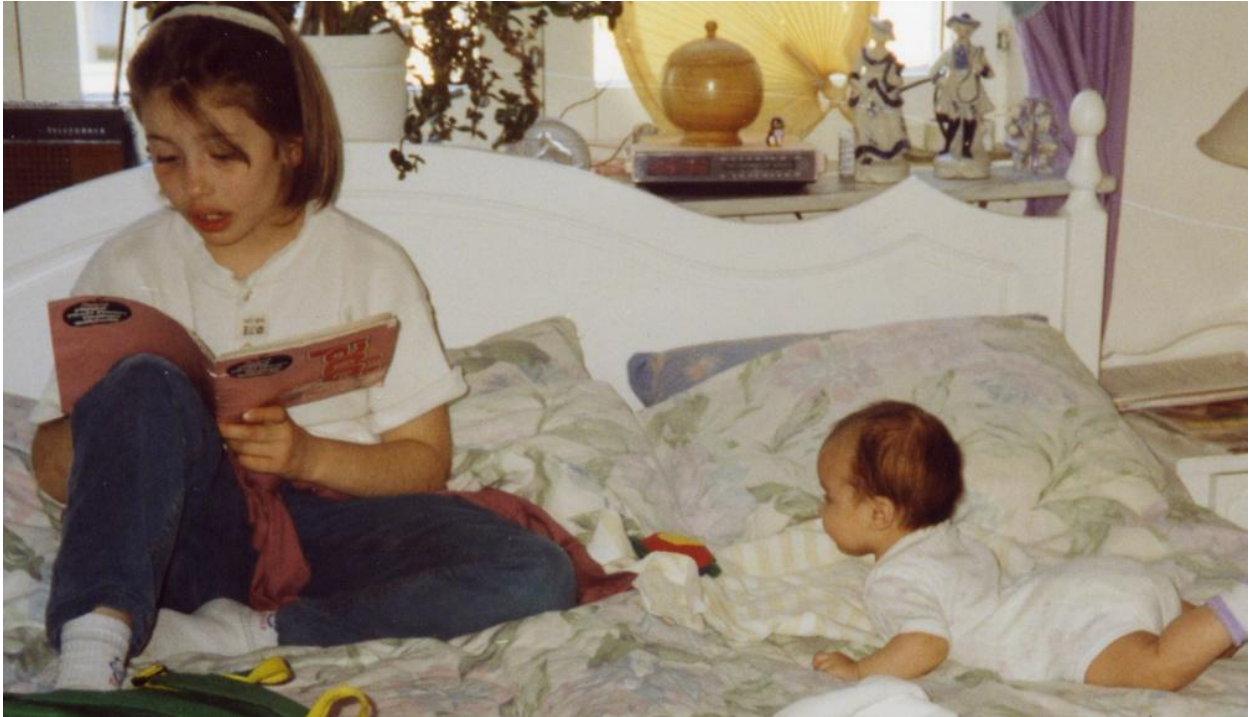
Slika 30

Na Švedskem - v Landskroni in okolici nas živi čez trideset Budjevih potomcev. K tem prištejemo še sorodnike po partnerjih in znance, pa je število dokaj visoko. Tako je skoraj vsak teden kdo, ki praznuje to ali ono, vseh praznovanj se nikomur ni mogoče udeležiti. Dora in Tanja sta praznovali skupaj, med njunima praznikoma je en teden razlike. Posnetek je iz Dorinega in Tanjinega rojstnega dne, KALAS, februarja 2011.

Družina Tuomainen

Spodaj: Počitnice pri mamiki v Prlekiji 2009

Slika 31 Therese bere pravljico Rebecki, svoji mali sestrici 1995; Spodaj pripoveduje mamica Dominika svoji hčerkici Johanni zgodbice za lahko noč...

Slika 32 Angela Budja 90 let, na slikah s številnimi sorodniki, potomci: Slovenija, Švedska...

Slika 33 Razstava SLOVENCİ S SEVERA, SSK, Sestre Budja in Milan Starc ter duhovnika Jože Drolc in Zvone Podvinski, Danni Stražar in Metka Verdev Hojnik nastopata, Ljubljana 2007

Slika 34 Včasih se nam zgodijo nepozabna srečanja, tudi jaz sem jih doživela nekaj. Prva fotografija prikazuje Konstitucijo Svetovnega Slovenskega Kongresa (SSK) v Ljubljani 26-28 junij 1991; Drugo sta dva švedska novinarja, ki sem ju srečala med vojno za Slovenijo v Ljubljani in sta me spremljala k mami in otrokoma k MN. 1991; Drugo srečanje je bilo na slovenski Ambasadi v Stockholmu, tretje in četrto srečanje pa na vladnih konferencah, kjer smo obravnavali priseljenska vprašanja, Stockholm 1998-2000.

Slika 35 Srečanja s prijatelji in sorodniki skozi čas...

Slika 36 Obiski slovenskih diplomatov na Švedskem 1995, 2008 ter obisk sester Budja na Radiu OGNJIŠČE v Ljubljani

Slika 37 Obisk škofa Alojza Šuštarja, Malmö 1984; Oče Avgust Budja v svojem elemntu - pri harmoniju, Landskrona 1972; Družina Bohanec, manjka brat Avgust iz Amerike; Naši moški, zdaj že vsi štirje pokojni od leve: Janez Budja, Martin Prevolnik, Avgust Budja in Leopold Karlin, Landskrona 1967

Slika 38 Sosedje in prijatelji

Slika 39 Jože Tanko iz Ribnice na obisku v Landskroni pri Gösti Nilssonu 2001; Sestre Budja in Igor Podpečan M.N. 2000; Alojz Marn z nami na Krku 2004; Ivan Sivec; Pri Jarčevih; Mama na Švedskem, 2000; Mila Šenk s SIM pri nas doma 1972; Srečanje z Drnovškom v Izlakah 2001.

Slika 40 Doma pri Janezu in Štefki Budja, Šentjur; Doma pri Stopinšek, Budja, Helsingborg 2009

Slika 41 Po krstitkah Charlia Budja Solve v katoliški cerkvi v Landskroni 1996;
Doma pri Gustiki in Zvonkotu po koncertu Divertimento v Landskroni 6. februarja 2011.

Slika 42 Štiri generacije na kupu: Angela Budja, sin Janez, vnuk Andre Aleksander ter pravnuk Patrick Miklavčič, Mala Nedelja 2010; Spodaj je posnetek iz Gripena pri mami in ateku, ko je prišel božiček med otroke, Landskrona 1978. Zdaj imajo vsi ti otroci že svoje otroke...

Slika 43 Naša mama, Angela Budja, v studiu za snemanje pesmi OČE NAŠ na zgoščenki Večernice, Helsingborg 2004. Producent Marek Vogel je komentiral, da je naša mama njegova najstarejša stranka doslej. Takrat je bila stara 88 let. Bravo, Naša mamika!!!!

Slika 44 Prvi nastopi slovenskega mešanega pevskega zbora TRIGLAV v Landskroni 1970 in 1971. Zbor je vodil Avgust Budja. Spodaj: Družina Budja 1971

Slika 45 Mešani pevski zbor GLASBENA MATICA, pri katerem je eno leto pela tudi Gusti Budja, na sliki stoji v zadnji vrsti desno, Ljubljana 1988/89; Mešani pevski zbor DIVERTIMENTO, kjer poje Zvonko Bencek, pred 20. leti pa sta pela tudi Leonida Kostanjevec (Kembro) in Robert Karlin, na sliki od leve Zvonko in Robert tretji in četrti v zadnji vrsti, Leonida je od leve četrta v srednji vrsti, Landskrona 1990/?

Slika 46 Slovenska
BINKOŠTNA SREČANJA,
Vadstena 1974 -2010

Foto: Glasbeni trio Pavle
Udir, Marinka Stražar in
Jože Štefanič;

Na poti v Vadsteno –
Landskrona, Jönköping.
Vadstena; Vadstena,
srečanja...

Slika 47 Mešani pevski zbor pri Mali Nedelji, ki ga je nekoč vodil atek Gustek Budja, takrat pa sem ga vodila jaz, pomagala nam je tudi Olga. Zgoraj na sliki smo pri nas doma na vajah, spodaj je že v dvorani po koncertu ***Pesem iz naših krajev***, bilo je 1988/89.

Slika 48 Naša domačija, kot je izgledala pred nekaj desetletji; Spodaj je zbor učiteljev na OŠ Mala Nedelja v času, ko sem hodila tam v šolo tudi jaz... Imena: od leve zadaj Prelog Gustek, Kosi Ludvik in ravnatelj Golob, spredaj od leve Rozika Dover, Anica Pepelnik, Milka Vošnik, naslednje se ne spomnim, Heda Ritonja, Štefka Kosi in Tončka Krejač.

Slika 49

Uradni obiski iz Ribnice v Landskroni, dogovori za sodelovanje med občinama Landskrona - Ribnica 2002-2006

Slika 50 Narodno zabavni ansambel LASTOVKE v Landskroni, nastopi na Švedskem skozi čas...

Slika 51 Orkester Lastovke, sestre Budja in drugo: Otvoritev častnega konzulata, Helsingborg 1992

Slika 52

Nastop Sestre BUDJA, Vadstena 2004;
 Lastovke, maskerada v Göteborgu, 1975;
 Silvestrovo, Malmö 1977/78; Zbor Lipa,
 Malmö 1996; Izseljenski piknik v Škofji
 Loki, nastop Sester Budja 1986;
 Dobrodelni koncert Mala Nedelja 1999;
 Gåskören, Matej poje, Landskrona 1990;
 Snemanje Glasbeni mostovi, 2000

Sestre s severa

Sestre Budja so doma iz Velike Nedelje, že dolgo pa živijo na Švedskem

Sestre Budja, Gabrijela, Avgušтина in Olga, so doma iz Male Nedelje, kjer je bil oče organist, zdaj pa živijo v Landskroni in Helsingborgu na Švedskem, kamor so se preselile v letih 1964–1968. Od leta 1968 delujejo kot Vokalni tercet sestre Budja, leta 1971 so ustanovile skupaj z očetom in materjo Angelo naš prvi izseljeniški ansambel Lastovke, pojavljajo pa se tudi kot solistke in pevke v družinskem zboru Orfeum. Pravkar so pri založbi Zlati zvoki izdale Šesto zgoščenko z naslovom Večernice. Podnaslovile so jo Sestre Budja in družinski pevski zbor Orfeum s Švedske, dežele polarnih noči.

Polarne noči očitno dobro vplivajo na petje. Vsaj Večernice družine Budja to lepo dokazujejo. Na zgoščenkah je osemnajst skladb, med

Slovenci in Švedci po švedsko in slovensko

katerimi je nekaj avtorskih, ustvarili sta jih Olga in Avgušтина Budja, pa tudi nekaj bolj ali manj znanih, kot so Zbor sužnjev iz Verdijeve opere Nabucco, priredba uspešnice Johna Newtona Amazing Grace z naslovom Moj spev, slovenska narodna Preljub si mi, o rajski svet, švedska ljudska pesem Mogočni Bog, molitev Očenaš v švedščini pa Hladnikovi Krasota Jezus in Prehladno srce itn.

Na zgoščenkah s sestrami Budja spet sodeluje družinski pevski zbor Orfeum, v katerem prepevajo tako rekoč vsi Budjevi in njihovi partnerji, ki imajo kaj posluha. Posebnost izbora je tudi, da pri pesmi Očenaš sodeluje kot sopranistka mati Angela.

Sestre Budja so zgoščenko pospremile z besedami: »Naše pesmi so namenjene vsem ljubiteljem glasbe po Sloveniji in Evropi, posvečamo pa jo slovenskemu vstopu v Evropo. Sami se bomo še naprej trudili, da bomo s slovensko in švedsko pesmijo po vsej Evropi še naprej predstavljali slovensko državo, na katero smo zelo ponosni, in tudi našo drugo domovino, Švedsko.«

Sestre Budja so, še posebno Avgušтина, veliko naredile za povezovanje med Slovenci in Švedci. Avgušтина je kot učiteljica slovenskega dopolnilnega pouka v letih 1976–2002 in kot učiteljica švedščine kot drugega jezika v letih 1990–2001 veliko prispevala k medsebojnemu razumevanju, za kar je dobila posebno priznanje, napisala pa je tudi razprave o slovenskem izseljeništvu na Švedskem ter švedsko slovnico za Slovence in priročnik za študij švedskega jezika v slovensščini. Za to so prejele tudi priznanje Slovenske izseljenske matice, kulturno štipendijo mesta Landskrona in še mnogo drugih odlikovanj.

Njihov narodno-zabavni ansambel Lastovke je prekržaril večji del Skandinavije, nastopal je tudi v Sloveniji. Vsekakor je most, ki so ga vzpostavile sestre Budja že pred desetletji, spleten iz pesmi, besede in glasbe, trdnjši kot marsikateri drugi. Večernice pa lepo zaokrožujejo dozdašnje glasbeno delo pevске dinastije Budja. **Ivan Sivec**

Slika 53 Ivan Sivec, članek 2004; Moški pevski zbor Lipa s sestrami Budja, Göteborg 1989; Nastop Sestre Budja, Landskrona 1973; Ansambel Planika, Malmö 1987/88; Ob snemanju VHS kasete Glasbeni mostovi, Mala Nedelja 2000

Slika 54 Po nastopih Sestre Budja in Bratje Pirnat na Izseljenskem pikniku v Kamniški Bistrici 1982; Ansambel Latovke 1976; Sestre Budja 2x, Helsingborg 1999, Foto: Ilko Stopinšek

Slika 55 Obiski pri nas na Strandvågen 1966; V Gripenu pri Janezu in Štefki za božič, Landskrona 1967; Lenka praznuje rojstni dan; Za božič pri mami in ateku, Gripen 1967; Po krstitkah malega Mateja Benceka (Budja), Landskrona 1981

Slika 56 Obisk družinskih prijateljev Olge in Dragota Kostanjevec, družine Menhart iz Maribora, Landskrona 1975; Pred nastopom otroškega zbora Valovi, Göteborg 1988; Nastop Sester Budja v mestnem gledališču za božični koncert, Landskrona 2003; Moški zbor Lipa s triom Sester Budja in otroškim zborom Valovi, na harmoniki Tomi Vitanc, Göteborg 1988

Slika 57 Pevski zbor Lipa pod vodstvom Olge Budja: Gütersloh 1982; Landskrona - mednarodno priynanje RS 1992; Landskrona, proslava za otvoritev Katoliške cerkve 1995

Radostna 2001

Lepo ste nam zapeli. Hvala vam.
Im lepa prozornost, podla doživetja
med nami - Hovenci na Trdolecu

@mujpam

Slika 58 VOKALNI TERCET Sestre
BUDJA – Gabrijela, Augustina in Olga -
skozi čas

Slika 59 Sestre BUDJA s pesmijo

Slika 60 Nastopi sester Budja: petje, skeči, obiski...

Slika 61 Pevski zbor Triglav, Lipa, Valovi, Orfeum, kot je izgledal skozi čas... .

Slika 62 Otroški zbor Valovi, Olofström 1977; Snemanje zboščenke AVE pri Mareku Vogel, Helsingbrog 2002; Pevski zbor Lipa, pod vodstvom Olge Budja, Landskrona 1981

Slika 63 Boris Zmazek in maraton - že velikokrat je pritekel na cilj... .
Janez Plestenjak portretira Augustino Budja, Helsingborg 2007

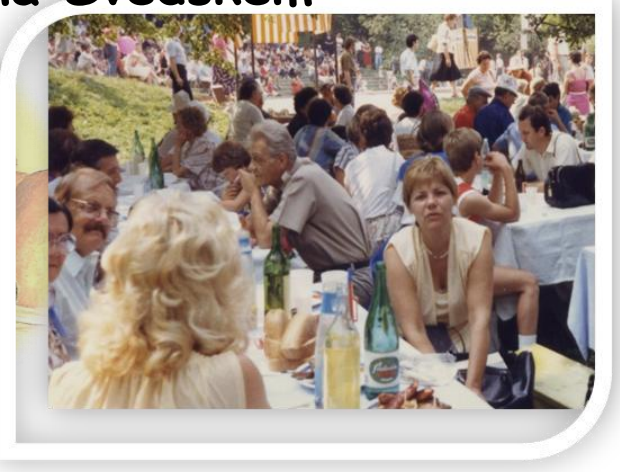

Slika 65 Janez Plestenjak 2007: Portret

Srečanja v Sloveniji in na Švedskem

DRUŽINSKE PODOBE

Avtobiografija II. del

Avguština Budja

Državni zbor, Ljubljana 2003. Vokalni nastop SESTER BUDJA s Švedske, dežele polarnih noči

ŠVEDSKA

Prihod v Landskrono

V mojem otroštvu, ki se je pravkar poslovilo, so se naši medsebojni pogovori nanašali le na bližnjo okolico. Poznali smo kvečjemu nekaj malega o Avstriji. Za Egipt, Izrael, Iran in druge oddaljene države, smo slišali iz nedeljskih beril in evangelijev ali pozneje kaj malega v šoli. Široki svet mi je bila torej neznanka. Tudi o Švedski nisem kaj dosti vedela, le to napačno informacijo sem imela od nekod, da tam vlada večna zima! Že takoj ob prihodu na Dansko in potem čez morje v Landskrono sem uvidela, da temu ni tako. Na dan mojega prihoda na švedska tla je bilo sicer nekoliko oblačno, nebo in morje dokaj sivo, a sredi oktobra 1964 o kakšni zimi ni bilo sledu! Bila sem veselo presenečena.

Spominjam se, kako vesel me je bil Tinko, ko sem stopila s trajekta in se prvič pozdravila z njegovim bratom Mirkom (Fric), ki je prišel po nas z lastnim avtomobilom. Tudi ta sprejem je pozitivno deloval name. Fric nas je odpeljal k sebi domov na Kolonigatan (Kolonijaska ulica) v Landskroni, kjer so takrat stale barake, ki so jih mestne oblasti leta 1956 namensko zgradile za sprejem madžarskih beguncev, začasna zatočišča za pribežnike iz Madžarske. Ko so se madžarski priseljenci znašli na Švedskem in se razselili po Landskroni in drugod, so bile barake na razpolago drugim priseljencem z družinami. Ob mojem prihodu so bile barake stare 8 let. Stanovanja so bila dobro vzdrževana, po mojem mnenju zelo luksuzna, saj je živel Fric s svojo družino v štirisobnem stanovanju z moderno kuhinjo, pralnico in straniščem posebej, vse pod isto streho. O podobnem stanovanju sem tiste čase lahko v Sloveniji le sanjala!

Fricova družina je štela osem oseb, Fric, žena Katica, štirje otroci – Majda, Miro, Nada in Irena ter Katičina sestra Erika s hčerko Renato. K temu prištejemo še Tinkota, ki je tudi živel pri njih od junija naprej in zdaj sem prišla še jaz na obisk k možu. Ludvik Prevolnik in Štefka Lešnik ter njuna hčerka Marjanca sta se vselila v stanovanje pri sestri Marici Varga, ki je z možem in petimi otroki živela v lastni hiši v ulici Suellsgatan. Fric in Katica sta tudi sicer pomagala mnogim rojakom, ki so prišli na Švedsko iskat srečo, sprejela sta jih začasno pod streho, dokler se niso znašli. Zdaj se je bilo kmalu treba odločiti, ali bom ostala pri Tinkotu na Švedskem ali se bom vrnila domov k staršem. Toda že čez dober teden sva našla stanovanje in se v nekaj dneh vanj tudi preselila. To je bilo dvosobno in opremljeno stanovanje v zasebni večstanovanjski hiši neke hrvaške družine, pri Josipu Topolovcu v

ulici Suellesgatan 19 (gatan – ulica). Stanovanja nama ni bilo potrebno opremiti, ker je bilo pohištvo za najine potrebe že postavljeno.

Razen za nakup nekaj drobnarij si nama s Tinkom sprva torej ni bilo treba delati posebnih stroškov za pohištvo. V Landskroni je takrat vse teklo gladko – vsi novi sorodniki in znanci so bili prijazni, med njimi se je znašlo tudi nekaj Hrvatov in Švedov, pozneje tudi Grkov, Madžarov, Srbov in Bosancev. Tinko je bil

zaposlen v pekarni, tako da sva imela dovolj za preživetje. Jaz seveda nisem iskala zaposlitve, ker sem bila takrat že kar visoko noseča. Sem pa pri svoji svakinji Marici Varga kmalu postala varuška njenim petim otrokom, in mi je zato tudi nekaj plačevala. Tudi Marica je bila zaposlena v slaščičarni pekarni, kjer sta delala njena brata Fric in Tinko. S Fricom smo se nekoč odpeljali do Billesholma, kjer smo bili gostje pri Koražijevi družini. Tam sem srečala spet nekaj novih slovenskih obrazov.

Najino stanovanje v ulici Suellesgatan 19 je bilo dvosobno, kot že rečeno, tudi opremljeno. Vendar je bila v hiši napeljana le mrzla voda, kurili smo na plin in stranišče je bilo »na štrbunk«, skupno za vse stanujoče, spodaj na dvorišču. Tako je v tistem času izgledala večina stanovanj na Švedskem. Kmalu po mojem prihodu se je začela Landskrona hitro razvijati. Na prej zelenečih poljih so se zgradila predmestja, stanovanjski bloki in industrijski objekti. Ob

mojem prihodu je bilo v Landskroni približno 16 000 prebivalcev, danes jih je okrog 40 000. V naslednjih letih je na Švedsko prišlo ogromno število tujih delavcev, priseljencev iz držav Južne Evrope ter s Finske. Lahko jih štejemo na milijon in več. Iz bivše SFRJ je po nekaterih podatkih na Švedsko prišlo nekaj več kot 70 000 priseljencev. Vsi ti priseljenci so potrebovali nova stanovanja. Industrija je potrebovala delavce in to je v državi ustvarilo razvoj, ki mu takrat na svetu ni bilo para. Ob mojem prihodu na Švedsko in v večini mandatov so na Švedskem vladali socialdemokrati. Mednarodno znana je zgodba, ki se nanaša na umor vodje te stranke, Olofa Palmeja leta 1986. Umor še vedno ni razjasnjen. V mestu Landskrona so se rušile stare zgradbe in gradile nove, zrasli so stanovanjski bloki z moderno opremo – z elektriko, s toplo vodo in lastnimi stranišči ter kopalnicami. Stanovanjska stiska, ki je še vedno zakoreninjena v Sloveniji, se je s Švedske v tistih letih poslovila.

Moj prvi božič na Švedskem

Tedni so minevali. Prišli so božični prazniki, k polnočnici nas je odpeljal Fric v 45km oddaljeno mesto Malmö, kjer so že imeli katoliško cerkev. Minili so božični prazniki, prišlo je novo leto 1964/65, ki smo ga praznovali skupaj z rojakoma Budin pri Fricu in Katici. Budinova Marjan in Gretica sta bila mlad par iz Celja, ki sta stanovala pri Vargovih v ulici Suellsgatan, torej soseda. Z njima smo se ob prostem času večkrat sestajali – včasih pri nas, včasih pri njima doma. Otrok takrat še ni bilo. Spominjam se, da smo hodili kupovat na Dansko, kajti danska krona je bila takrat približno 20 % nižje vrednosti kot švedska (danes je to razmerje obratno!), zato je bilo tam marsikaj cenejše kot na Švedskem. Predvsem meso in moka, tudi vino, pivo in druge alkoholne pijače, cigarete in kruh so bili na Danskem znatno cenejši. Po jedilno olje smo se vozili v neko italijansko trgovino v mesto Malmö. Včasih smo naleteli tudi na bučno olje, drago kot žafran. Ponavadi nas je bilo v enem avtomobilu več, podelili smo si stroške prevoza, tako sta se nam potovanje in nakup izven Landskrone izplačala.

Prestopili smo v leto 1965. S Topolovčevimi smo navezali dobre stike. Josip je bil vdovec, že drugič poročen. Iz prvega zakona je imel sina Vlada in hčer Jasminko, iz drugega s soprogo Đurđico Topolovec pa sina Zdenka. Đurđica mi je posodila in pozneje tudi dala nekaj svojih oblek za nosečnice, saj s sabo nisem prinesla kaj dosti primerne garderobe. Moj namen je bil, da se kmalu vrnem v Slovenijo! Takrat so vsi trije Topolovčevi otroci stanovali doma, hiša je imela dve nadstropji (po švedsko so to tri nadstropja), zgoraj je stanovala Jasminka, v enem od sredinskih stanovanj midva s Tinkotom, v pritličju pa družina Josipa Topolovca. Za sredino januarja 1965 sta Jasminka in njen zaročenec Štefan Majdek napovedala poroko. Tudi midva s Tinkotom sva bila povabljeni. Najela sta dvorano v Asmundtorpu. Bilo je okrog 100 gostov.

Takrat sem prvič jedla sarmo s kislim zeljem, bila mi je všeč. Bila sem tudi prvič v družbi, kjer so bili prisotni pretežno Hrvati in to mi je odprlo novo okno in razglede v svet. Med drugim sem slišala zanimiv govor družinskega prijatelja Mata Zetovića, ki so ga klicali *kum*. Gostom je zaupal življenjski zgodbi mladoporočencev Jasminke in Štefana. Svoj slikoviti govor je zaključil z besedami: Bog i Hrvati!

Slovenci na Švedskem

TABELA ŠT. 1: SLOVENCİ NA ŠVEDSKEM; ŠTEVILO MOŠKIH, ROJENIH V SLOVENIJI. STANJE 31.12.1999, AVGUŠTINA BUDJA

TABELA ŠT. 2: SLOVENCİ NA ŠVEDSKEM; ŠTEVILO ŽENSK, ROJENIH V SLOVENIJI. STANJE 31.12.1999, AVGUŠTINA BUDJA

TABELA ŠT. 3: SLOVENCİ NA ŠVEDSKEM; SKUPNO ŠTEVILO VSEH SLOVENCEV, ROJENIH V SLOVENIJI. STANJE 31.12.1999,

Registrirani na Švedskem 31/12/1999

Število rojenih v Sloveniji, razdeljeni na petletne intervale za rojstva, spol in priselitve

Leto priselitve	Moški															Skupno moški
	Leto rojstev v petletnih intervalih															
	-1929	1930-34	1935-39	1940-44	1945-49	1950-54	1955-59	1960-64	1965-69	1970-74	1975-79	1980-84	1985-89	1990-94	1995-99	
neznano	4	4	1	14	7	4	4	5		1					1	45
-1949	1			1												2
1950-1959	23	26	11	2	5	3	1									71
1960-1964	32	57	109	144	15	14	22	10								403
1965-1969	47	67	162	261	87	42	51	76	32							825
1970-1974	10	24	28	43	91	48	19	35	29	10						337
1975-1979		4	10	9	18	43	10	7	7	8	5					121
1980-1984	3	1	2	10	17	15	13	8	4	4	5	5				87
1985-1989	5	2	9	14	8	11	11	25	14	4	5	6	6			120
1990-1994	7	5	8	10	18	36	57	64	55	30	31	43	65	33		462
1995-1999	2	5	2	5	5	9	15	13	24	36	20	17	16	14	1	184
Skupaj	134	195	342	513	271	225	203	243	165	93	66	71	87	47	2	2657

Tabela:
Budja A.

Leto priselitve	Ženske	Leto rojstev v petletnih intervalih														Skupno ženske	
		-1929	1930-34	1935-39	1940-44	1945-49	1950-54	1955-59	1960-64	1965-69	1970-74	1975-79	1980-84	1985-89	1990-94		1995-99
Neznano		1	3	5	2	3	3	1	1					1			20
-1949																	
1950-1959	20	10	10	3	2	5	1										51
1960-1964	36	34	43	38	11	14	21	10									207
1965-1969	43	58	113	154	139	64	46	59	24								700
1970-1974	13	18	38	53	61	111	41	24	38	10							407
1975-1979	9	9	15	12	16	30	31	6	6	1	4						139
1980-1984	3	2	3	6	8	12	15	23	6	2	2	2					84
1985-1989	16	2	5	6	7	14	23	20	19	9	6	4	7				138
1990-1994	27	10	11	10	19	35	48	75	65	35	37	58	48	31			509
1995-1999	16	11	7	6	6	11	12	14	24	23	19	7	18	11	1		186
Skupaj	183	155	248	293	271	299	241	232	183	80	68	71	74	42	1		2441

Tabela:
Budja A.

Registrirani na Švedskem 31/12/ 1999
Število rojenih v Sloveniji, razdeljeni na petletne intervale za rojstva, spol in priselitve

Rezultat – (po moji definiciji) **skupno število slovenskih priseljencev, živečih na Švedskem dne 31. 12. 1999 je bilo 5 098 Slovencev.**

A. Budja

Sledi kratek izbor že objavljenih podatkov o Slovencih na Švedskem, ki sva jih z mojo sestro Gabrijelo Karlin zbrali in uredili v brošuri **Slovenska katoliška misija na Švedskem 40 let** (2002) ter pozneje v monografiji A. Budja **Slovinci na Švedskem** (2005) ter v švedskem jeziku v knjigi **Slovenier i Sverige** (2006).

Največ Slovencev je na Švedsko prišlo v drugi polovici 60-tih let dvajsetega stoletja. Nekaj jih je na ta konec sveta privedla emigracijska pot že koncem 50-tih let, ko še ni bilo mogoče zapustiti Slovenije s potnim listom. Morali so torej ilegalno prestopiti državno mejo, če so želeli videti in poskusiti srečo v svetu. Razpršili so se na razne konce te lepe in že takrat zelo gostoljubne dežele, predvsem pa so se naselili v večjih industrijskih mestih in krajih, kot so Stockholm, Göteborg, Malmö, Halmstad, Olofström, Jönköping, Landskrona, Köping, Uppsala, Eskilstuna in Helsingborg. V teh mestih in krajih so kmalu nastale tudi slovenske "zelenice", ki slovenski rod na Švedskem še danes dokaj čvrsto povezujejo. Proti koncu prejšnjega desetletja je na Švedskem po nekaterih podatkih živelo okrog 7 000 slovenskih priseljencev, ki so semkaj prišli največkrat "na začasno delo".

Število je bilo nekaj časa dokaj konstantno. V drugi polovici sedemdesetih let je Švedska namreč zaprla meje za tujo delovno silo. Za svoje priseljence, ki so pred tem že bili na Švedskem zaradi zaposlitve ali iz drugih vzrokov, pa je švedska vlada z nekaj reformami uredila tako, da naj bi se manj ali več vsi za stalno naselili v tej državi. Okrog 1 000 slovenskih rojakov pa naj bi se v 70-tih letih menda kljub temu vrnilo domov. Podatki o številu prve generacije slovenskih priseljencev na Švedskem so precej različni; uradno so nas Švedi namreč vodili kot *Jugoslovane*, matična Slovenija pa, žal, tudi ni dovolj uravnavala tega področja. K sreči je večina slovenskih rojakov iz prve generacije še živeča, tako lahko računamo, da je Slovencev (1. generacije) na Švedskem danes med 6 000 in 7 000 in prav toliko tudi Slovencev druge generacije. Po teh izračunavanjih nas živi na Švedskem blizu 14 000. Prihaja tudi že tretja in četrta generacija, ki pa jo je težje klasificirati kot slovensko. Mnogi so iz mešanih zakonov. Republika Slovenija je leta 2001 podprla kratko študijo Avguštine Budja glede števila Slovencev na Švedskem, ki je pokazala, da na Švedskem živi 5 098 Slovencev, rojenih v Sloveniji.

Prva slovenska igra na Švedskem (1965). Na binkoštno soboto zvečer smo imeli v dvorani katoliške župnije v Malmöju peti slovenski družabni večer. Tokrat je bila na sporedu tudi Linhartova dvodejanka Županova Micka. V izvedbi rojakov iz Landskrone in okolice je igra zelo dobro uspela, kot je soglasno mnenje vseh, ki so si jo ogledali. Še bolj moramo pohvaliti, če pomislimo, da so igralci prvič skupno igrali in da so oni, kakor režiser, morali mnogo žrtvovati, saj so nekateri prihajali na vaje 70 km daleč. Vsa čast tej veliki požrtvovalnosti in iskrene čestitke! Le tako naprej! Obenem pa vabimo tudi druge, ki imajo veselje za igranje, da se opogumijo in sodelujejo pri prihodnji igri, ki se pripravlja, ker bo potrebno več igralcev. ⁷Omenim naj, da smo pri tej dvodejanki sodelovali tudi zdaj že pokojni Slavko Čop, moj brat

⁷ Povzetek iz brošure Vadstena 40 let. Avguština Budja in Gabrijela Karlin, 2004

Janez, njegova žena Štefka in jaz (Landskrona). Na žalost nihče ni takrat fotografiral, tako so detajli izginili iz mojega spomina ...

Prva množična srečanja Slovencev na Švedskem. V 60-tih letih sta organizacijo takšnih srečanj na jugu Švedske prevzela zakonca Katarina in Mirko Prevolnik v privatni režiji. Spomnimo se Folketshusa v Asmundtorpu, koliko prijetnih družabnih srečanj se je zvrstilo! Tudi rojaki iz bližnjih mest Malmöja, Helsingborga, Bjuva in Halmstada so radi prihajali v Landskrono. Potem se je v Landskroni leta 1968 ustanovilo prvo slovensko kulturno društvo TRIGLAV, ki je nato organiziralo družabna srečanja. In potem se je pisalo leto 1974. V začetku se še nismo shajali v takšnem smislu, kot je to nastalo pozneje; o prvih srečanjih v manjšem obsegu – v mestu Malmö, v Göteborgu, v Landskroni in pozneje tudi drugod sem pisala v knjigi Slovinci na Švedskem (2005). V Gospodovem letu 1974 pa je tedanji slovenski izseljenski duhovnik p. Janez Sodja iz Münchna, ki je občasno po odhodu duhovnika Jožeta Flisa nazaj v Francijo prihajal na Švedsko, organiziral prvo BINKOŠTNO SREČANJE ZA SLOVENCE V VADSTENI. Šele eno leto pozneje smo se začeli srečevati tudi na sprva t.i. SLOVENSKEM KULTURNEM FESTIVALU, ki so ga najprej vsako leto in nato vsako drugo leto organizirala posamezna društva na Švedskem in smo ga kmalu preimenovali v Slovensko srečanje. Prvi slovenski Festival je bil v Jönköpingu leta 1975. Od leta 1991 je pokrovitelj Slovenskih srečanj Slovenska zveza na Švedskem, ustanovljena v Ädelforsu.

Pomen katolištva. Leta 1962 je na Švedsko prišel slovenski dušni pastir, misijonar, zdaj že pokojni g. Jože Flis. Kot prvi izseljenski duhovnik v tej deželi je g. Flis zaoral ledino med slovenskimi rojaki in tako postal prva vez med Slovenci na Švedskem. G. Jožeta Flisa se Slovenci po vsej Švedski hvaležno spominjamo, rojaki v Landskroni in okolici pa morda še prav posebej, kajti on in msgr. Ignacij Kunstelj, tedaj službujoč v Angliji, sta bila prva pobudnika za ustanovitev slovenskega društva TRIGLAV v Landskroni. Njuna ideja je bila, da naj bi se Slovenci v Landskroni na podlagi zborovskega petja organizirali v slovenskem društvu. Ta njuna ideja je bila tudi izvedena leta 1968, ko je pod vodstvom Avgusta in Janeza Budje (oče in sin) v Landskroni res ustanovljeno prvo slovensko društvo. O petindvajseti obletnici društva TRIGLAV (pozneje LIPA, danes ORFEUM) - leta 1993 piše g. Drolc v šesti številki revije Naša luč na strani 31 takole:

V soboto po Veliki noči, 17. aprila, so v Landskroni proslavljali 25-letnico društva, najstarejšega med slovenskimi društvi na Švedskem. Pokojni Avgust Budja, ki je bil leta 1968 eden od ustanoviteljev, je večkrat povedal, kako so že pred tem radi skupaj nastopali. Ko je ob svojem obisku izseljencev na Švedskem takratni narodni ravnatelj za izseljensko dušno pastirstvo med Slovenci, msgr. Ignacij Kunstelj

videl, koliko smisla za ustvarjalnost imajo, jih je spodbudil, naj se povežejo v društvo. Zamisel so kmalu uresničili, tako da landskronsko društvo TRIGLAV ni bilo le prvo na Švedskem, ampak tudi eno prvih društev med povojnimi slovenskimi izseljenci v Evropi...

Menim, da je ta podatek bistven za kroniko "binkoštnih srečanj v Vadsteni" predvsem, ker je v prvih letih v Vadsteni pri slovenskem bogoslužju pel izključno mešani pevski zbor Triglav pod vodstvom organista Avgusta Budje in na popoldanskih prireditvah za ples igral narodnozabavni orkester Lastovke, katerega člani so izhajali iz slovenskega društva v Landskroni, pevki Olga in Avguština pa iz družine Budjevih. Landskronsko društvo je bilo vsaj tridesetkrat soudeleženo na Binkoštnih srečanjih. Potovanje so večinoma organizirali z avtobusom in s seboj povabili še rojake iz drugih slovenskih skupnosti na Švedskem (Helsingborg, Bjuv, Åstorp, Jönköping). V času, ko so se odvijala prva Binkoštna srečanja v Vadsteni, so se po ustanovitvi društva *Triglav* v Landskroni v nekaterih večjih slovenskih skupnostih na Švedskem začela ustanavljati še ostala slovenska društva: *France Prešeren* v Göteborgu, *Slovensko društvo* v Stockholmu, *Planika* v Malmöju, *Ivan Cankar* v Halmstadu, *Simon Gregorčič* v Köpingu, *Slovenija* - še eno društvo v Landskroni na pobudo Slovenske izseljenske matice (l. 1977 sta se društvi Triglav in Slovenija združili v eno društvo s sedanjim imenom LIPA), *Slovenija* v Olofströmu, *Slovenija* v Eskilstuni, *Savinja* v Jönköpingu ter *Slovensko/Švedsko* društvo v Helsingborgu. Pozneje sta nastali še dve slovenski društvi – nekakšni izpeljanki iz slovenskih društev v Göteborgu in Landskroni: slovensko društvo SLOVENSKI DOM leta 1998 ter slovensko-švedsko pevsko društvo ORFEUM leta 1999 kot podaljšek društva TRIGLAV. 2008 je zaradi neodgovornosti vodilnih prenehalo delovati društvo Lipa v Landskroni. Ne obstaja več.

Dejstva o nastajanju slovenskih društev v povezavi z "binkoštnimi srečanji" v Vadsteni so velikega pomena, ker so se preko društev Slovenci organizirano začeli ukvarjati z gojenjem slovenske kulture, kar se je na binkoštnih srečanjih kmalu pokazalo kot zelo pomembno. V okviru društev so nastajali narodnozabavni orkestri: Lastovke, Tomo Vitanc, Vikis, Martin Pečovnik, Planika in druge. Šele po osamosvojitvi Republike Slovenije so v Vadsteno iz Slovenije začele prihajati glasbene skupine in narodnozabavni orkestri, kar je sicer popestrilo binkoštna srečanja, a obenem izmaknilo že tako majajoča se tla pod nogami tedaj obstoječim orkestrom na Švedskem. Švedi imajo rek – *den enes död, den andres bröd*, kar bi prevedli po slovensko: *kar je nekomu kruh, je drugemu smrt*. Danes za večino glasbenih aktivnosti na Švedskem ne preostaja dosti izbire, na poti so, da zamrejo. Za to obstaja seveda še več vzrokov.

O proslavitvi "Dvajset let binkoštnih srečanj v Vadsteni", ki je bila 30. maja 1993, je v septembrski številki revije Naša luč tedanji izseljenski duhovnik na Švedskem, Jože Drolc, zapisal naslednje vrstice:

Naša romanja v Vadsteno imajo že svojo zgodovino. Letos smo se že dvajsetič iz vse Švedske zbrali tam na binkoštnem srečanju. Kakor vsako leto, so se tudi tokrat za Binkošti, 30. maja, zvrstile maša v cerkvi redovnic birgitink, procesija ob jezeru Vättern, da smo bogočastje svoje pesmi in molitve vpletli v hvalnico narave, ki s svojo lepoto in razkošjem daje čast Bogu, in nato pete litanije Matere božje v gotski protestantski cerkvi ob grobu Sv. Brigite, ki smo jim dodali pesem Marija pomagaj nam sleherni čas in prošnjo za mir v Bosni in drugod po svetu. Okrepljeni z juho, s katero so nam postregle sestre, in s klobasami, ki so jih pripravili Ivičevi iz Landskrone, smo se podali v hokejsko dvorano, ki je dajala streho popoldanskim prireditvam.

Kadar slavimo kakšno obletnico je to obenem tudi dobra priložnost, da pogledamo v preteklost skozi zgodovinsko perspektivo. Tako je tudi tokrat: letos (1998) se je zvrstilo že kar petindvajseto slovensko srečanje v Vadsteni po vrsti, katerega jubilejno številko smo nadvse svečano obeležili. To je seveda tudi dokaz, da je ideja, ki se je porodila v srcu zdaj že pokojnega patra g. Janeza Sodje, obrodila bogate sadove.⁸

Tradicija se nadaljuje. Podobno kot prvič, se vrsti program ob "binkoštnih srečanjih" v Vadsteni vsako leto, vendar s to razliko, da se popoldanski program odvija v različnih dvoranh, toda vedno v bližnji okolici Vadstene. Nekatere bistvene spremembe so nastale z osamosvojitvijo Republike Slovenije po letu 1991. Demokratični procesi v Sloveniji so našli svoj odmev tudi v Vadsteni. Takoj po osamosvojitvi (1991) se je srečanja prvič udeležil tedanji minister za vprašanja Slovencev po svetu in narodnostne skupnosti v Sloveniji, Janez Dular. Dvajsetemu srečanju se je pridružil še državni sekretar za Slovence po svetu, dr. Peter Vencelj. V dvorani nas je tedaj pozdravil tudi prvi slovenski veleposlanik na Švedskem ter v drugih nordijskih in pribaltskih državah, gospod Ivo Vajgl. Leta 1995 se je slovenskim romarjem v Vadsteni pridružil tudi g. Janez Janša, nekdanji obrambni minister v Sloveniji in eden glavnih pobudnikov gibanja "slovenska pomlad" koncem 80-tih let. Jože Drolc nadaljuje v isti številki revije *Naša luč* kot zgoraj:

Kako vse smo Slovenci praznovali zadnjih dvajset let Binkošti v Vadsteni, nam je po predlogi, ki jo je napisala Gustika Budja, povedal Zvonko Bencek iz Landskrone. Tudi letos se je v dvorani razlegala

⁸ ibid

pesem tria sester Budja in nas spomnila, kolikokrat nas je že njihovo petje ubralo v veselem in prazničnem razpoloženju. Razen Stockholmčanov, ki so se nam doslej vsako leto predstavili vsaj po kakšnem zastopniku, letos pa zopet s svojim zborovskim petjem, se tudi Köping ni izneveril. Kar mama je naučila Macuhovi, Suzano in Simono, da sta nam zapeli in recitali. "Lastovke" iz Landskrone so vsaj prvih dvajset let največkrat priletele k našemu praznovanju, da so povezane v orkester poskrbele za dobro voljo in ples.

Tako razpreda svojo misel g. Jože Drolc naprej in pravi, da je dvajset let za človeka dolga doba, ki predstavlja mladost in življenjsko moč. Ob tej priliki napove g. Drolc tudi zamenjavo izseljenjskih duhovnikov na Švedskem. Po 16-ih letih misijonskega dela med rojaki na Švedskem se je g. Jože odločil vrniti v Slovenijo, med nas pa je prišel sedanji dušni pastir g. Zvone Podvinski iz mariborske škofije. Zdaj, leta 2010, je g. Zvone med nami že celih 17 let in upamo, da bo ostal tukaj še dolgo! Srečno nas je letos tudi pripeljal do 37-tega binkoštnega srečanja v Vadsteni – želimo, da bi jih bilo še veliko!

Po statistični raziskavi o številu Slovencev na Švedskem sem dobila rezultat - **skupno število Slovencev na Švedskem je 5 098**. To je bilo nekje pričakovati, verjela sem celo, da bo nekoliko večje, čeprav slovenski povratniki in doslej na Švedskem umrli posamezniki, ki jih je domnevno že kar več kot 1.000, niso vračunani v to število. Na podlagi zgornjih tabel o številu Slovencev na Švedskem, koliko jih je bilo registriranih dne 31. 12. 1999, je mogoče pozneje izračunati približno starost posameznikov ter obdobje priseljenstva na Švedsko, če bo to komu v interesu. Moja domneva, da je na Švedskem vsaj še enkrat toliko Slovencev, če prištejemo drugo in zdaj že tudi tretjo generacijo, ostaja zaenkrat samo domneva.

Rojstvo hčerke Teodore, Dorice

Januarja 1965 sva s Tinkotom spet obiskala Budinova dva, Gretico in Marjana. Gretica je ocvrla dansko šunko iz konzerve. Sedeli smo, grickali in se pogovarjali, ko sem jaz naenkrat začutila hudo bolečino pod pasom. Bolečina je hitro minila, vendar je čez nekaj minut prišla nova, spet minila in spet prišla nova. Moji sogovorniki so ugotovili, da je to začetek porodnih krčev, popadkov. Ker sem čakala prvega otroka, sama nisem vedela točno, kako in kaj. Vendar je od 1. maja, ko je bila Dorica spočeta, minilo dva dni manj kot 9 mesecev. Zunaj je bila zima, bližala se je polnoč. Tinko me je kaj naglo pospremil v porodnišnico v Landskrone, oddaljeno od Suellsgatana le nekaj sto metrov. Tam me je v oskrbo sprejelo medicinko osebje in mi določilo sobo in posteljo. Švedskega jezika nisem razumela skoraj nič. Bila

sem izročena na milost in nemilost, Tinko ni smel ostati z menoj, takrat so bili pač takšni predpisi. Kmalu me je pregledala babica in ugotovila, da je porod v začetni fazi. Tega sicer nisem razumela, ampak sem ugotovila pozneje, ker so me premestili v navadno sobo, kjer so spale druge porodnice. Res so se mi popadki umirili in tudi jaz sem zaspala.

Šele drugo jutro me je prebudila nova bolečina. Babica je prišla vsake toliko in me pregledala. Nekaj mi je potem tudi rekla, jaz je pa nisem nič razumela. Bilo je hudo za njo, še huje pa zame, ker nisva mogli komunicirati! Pozno popoldne so me odpeljali nazaj v prvotni prostor, kjer sem potem čakala na porod. Popadki so se stopnjevali, bilo je vse huje in huje, tako kot to pač je pri porodu prvega otroka in okrog 22. ure, dne 31. januarja, sem porodila zdravo hčerko. Pri porodu so me morali rezati in nato tudi zašiti, kar je bilo še posebej boleče. Ime deklici sem že prej določila – že nekoč na paši z Olgo sva v igri namreč imeli v mislih same punčke, takrat samo iz cunj, ki sva jih poimenovali z najbolj zvenečimi imeni, kar sva se jih mogli spomniti: Biserka, Jadranka in podobno - slutila sem, da bomo dobili punčko in tako je bilo moji prvorojenki določeno, da ji bo ime Teodora, po domače Dorica. Navdih za njeno ime sem dobila pri branju Finžgarjeve knjige Pod svobodnim soncem, kjer je figurirala cesarica Teodora, se spomnite? Prva leta so Dorico sorodniki in znanci klicali kar *Pupa*. Dorica je bila zame najlepši otrok, kar sem jih kdaj videla! Prepoznavala sem poteze njenega obraza, rokic, nogic, nohtov na prstkih; našla sem podobnosti s tem ali onim pri sebi, pa tudi z njenim očetom Tinkom. V porodnišnici sem ostala cel teden. Takrat so mamicam skrbno stregli, vsakodnevno pranje rodil po operaciji in kar nekajdnevno ležanje je bilo v navadi. To se je pozneje spremenilo porodnicam v škodo.

Moj brat Janez nas obišče

Med tem ko sem bila še v porodnišnici, je na Švedsko prispel Janez, moj brat. Presenetil naju je, ko naju je s Tinkotom prišel obiskat (sprva le obiskat!). Seveda se je vselil k nama. V času za obiske v porodnišnici me je razveselil, ko se je prikazal s Tinkom ob moji postelji. Ko sem potem po enem tednu prišla domov, mi je Janez za kosilo pripravil pečenega piščanca, Tinko je namreč hodil v službo in ga dopoldne ni bilo doma. Piščanec je bil krasno rjavo zapečen, zelo vabljivo je izgledal. Ko pa sem ugriznila vanj, se je pokazalo, da je Janez namesto soli uporabil sladkor! Piščanec namreč ni bil prepečen in bil je sladko neslan. Smola! je rekel Janez. Jedli smo potem nekaj drugega. Na račun tega sladkanega piščanca smo se pozneje še velikokrat nasmejali.

Janez je ostal pri nama. Zdaj smo bili naenkrat štirje. Dorica je zahtevala vso mojo pozornost. Takrat so matere ob porodu dobivale tudi le enkratno vsoto, namenjeno za nakup vozička in otroške garderobe, poznejšega porodniškega denarja ni bilo. Ne spominjam se višine vsote, ki sem jo prejela od zavarovalnice (FK), vendar vem, da je zadostovalo za nakup rabljenega avtomobila! Tinko je s porodniškim denarjem kupil rabljen avto, Mercedes benz. Tako Dora nikoli ni dobila otroškega vozička. Tinko naju je prevažal z avtom, če smo se kam namenili, medtem je namreč opravil šoferski izpit. Janez je kmalu dobil zaposlitev v Parajettu, s prvo ali drugo plačo si je tudi on kupil rabljen avto, mislim, da je bil Ford Taunus. Janez je hodil v službo in ni nikoli več omenjal, da ima namen vrniti se v Slovenijo s tega švedskega obiska.

Pred začetkom štiridesetdnevnega posta pred velikonočnimi prazniki smo nesli Dorico h krstu. Krstna botra je bila Erika, sestra moje svakinje Katice Prevolnik, ker drugih sorodnikov ženskega spola takrat na Švedskem še nisem imela, z Eriko pa sva se zelo dobro razumeli. S Prevolnikovimi starši in ostalimi pa nismo bili najbolj povezani. Med tem sta namreč prišla na Švedsko tudi Tinkova starša ter brat Stanko s soprogo Alojzijo, Lojzko. Ludvik (Puba) in Štefka sta se s prihodom staršev Prevolnik začela med sabo hudo odtujevati. Prevolnikova mati Marija se je vmešavala v njuno razmerje, počasi je za Štefko postalo to nevzdržno. Še pred rojstvom drugega otroka, Romana, se je odselila od Pubeja, ki je ostal stanujoč skupaj s starši. Puba je medtem srečal mlado Švedinjo, Gudrun po imenu. Pred njim je imela že tri hčere, s Pubejom pa je pozneje rodila sina Tobiasa. Ludvik za Štefko ni dolgo žaloval. Tajil je tudi očetovstvo za njunega sina Romana. Štefka je ostala sama z dvema otrokoma, Marjanco in Romanom. Ludvik se je izogibal rednih zaposlitev in tako tudi plačevanju alimentacij za otroka. Na ta način je predvsem sebi pokvaril odnose z otroki ter lastno ekonomijo. Starša sta ga pri tem, na žalost, ves čas podpirala. Tudi med nama s Tinkotom sta poskušala sejati razdor, a jaz jima nisem pustila blizu. Žal sta nanj vplivala tudi na daljavo, to se je izkazalo pozneje.

Na dan Dorinega krsta v katoliški cerkvi v Malmöju sta se poročila tudi naša znanca, rojaka Marjan in Gretica Budin. Dorico je krstil in Budinova poročil slovenski izseljenski duhovnik, pater Jožef Flis, ki je na Švedskem deloval od leta 1962. Pozneje je odšel v Francijo, zamenjal ga je slovenski izseljenski duhovnik Janez Sodja, ustanovitelj SLOVENSКИH BINKOŠTNIH SREČANJ v Vadstenu, ter leta 1977 duhovnik Jože Drolc, ki je deloval me švedskimi Slovenci do leta 1993. Tedaj je na njegovo mesto prišel duhovnik Zvone Podvinski, ki je med nami še danes.

Za Janezom je čez nekaj mesecev prišla k nam na Švedsko še njegova soproga Štefka. Janez je bil pustil službo kot avtobusni šofer v Celju, hkrati je

vrnil partijsko knjižico, ki mu je postala breme. Štefka je bila zaposlena kot računovodkinja (ali nekaj podobnega) v nekem podjetju v Celju in je tudi pustila službo. Pri Štefkinih starših v Sloveniji pa je ostal njun prvorojenec Jani, saj naj bi oba na Švedskem ostala le za krajši čas.

Med tem sem se zaposlila v nočni izmeni na eni izmed ladij na relaciji Landskrona-Kopenhagen. Delala sem kot snažilka. Le nekaj mesecev po Dorinem rojstvu sem ugotovila, da sem spet noseča. Nisem bila ravno vesela nosečnosti tako kmalu, a kaj sem hotela! O preventivi se s Tinkom nisva pogovarjala. Tokrat je bilo tudi že prepozno. Na dopust tisto leto nismo potovali, ker za to ni bilo denarja. Štefka se je kmalu zaposlila v Hotelu Öressund, sprva kot pomivalka posode. Tudi ona je začutila, da je noseča. Zdaj nas je bilo v našem stanovanju že pet, imeli smo tudi muco Cico. Cica je postala ljubosumna na Dorico in smo jo morali zapirati na stopnišče. Nekoč je Cica pojedla pol klobase, ki sta jih mladoporočenca Majdekova sušila po zakolu prašiča kar na stopnišču. Le malo je manjkalo, da zaradi tega postanemo med sabo neprijateljsko razpoloženi. K sreči je šla ta mačja kriza kmalu v pozabo in nič se ni spremenilo.

Rojstvo hčerke Hilene, Lenke

Še vedno sem delala ponoči na ladji, Tinko v pekarni, Janez v Parajettu, Štefka pa v hotelu Öresund. Za pripravo hrane sem večinoma skrbela jaz. Velikokrat smo za večerjo jedli koruzne žgance s kavo. Kruh je bil na Švedskem že takrat dokaj drag. Večina vrst švedskega kruha je bila sladkanega s sladkim sirupom, kar nam ni ugajalo. K sreči je Tinko delal v pekarni in nosil nesladkani kruh od tam. Nihče se ni spomnil, da bi pekli kruh doma, zato smo ga kupovali. Švedi takrat enostavno niso poznali nesladkanih sort kruha, razen francoskega, *franskbröd*. Za poravnavo nakupa kruha franskbröd so Tinku odtegovali pri plači. Spomnim se, da smo mesečno stanarino plačali 175 kron, kar je bilo približno enako Tinkovemu tedenskemu zaslužku. K temu je bilo potrebno dodati še strošek za elektriko in televizijo. Takrat so bile delavske plače še tedenske, denar na roko. Kmalu se je to spremenilo v dvotedenske. Dorico smo pazili izmenoma, kakor kdo kdaj. Moja naslednja služba je bila snažilka v tiskarni Parajett, kjer sem ostala le kratek čas. Delala sem le nekaj ur dnevno. Nato sem si poiskala polno službo monterke v Järnkönstu, v tovarni, ki je proizvajala ulične svetilke. Takrat je bilo dokaj enostavno najti novo službo v Landskroni in splošno na Švedskem, za razliko od danes.

Tudi Švedinje so se v tem času množično zaposlovale. Šle so predvsem v javni sektor, v administrativne službe, saj se je prebivalstvo na Švedskem

nenehno povečevalo, predvsem s priseljenci v zadnjih desetih letih. Tako je družba potrebovala dodatne usluge javnega sektorja. Pred drugo svetovno vojno je bila tudi kraljevina Švedska država izseljenstva. V Ameriko je koncem 19. in v začetku 20. stoletja emigriralo okrog milijon in pol Švedov. Šli so s trebuhom za kruhom. Vrnilo se jih je zelo malo. Administrativne posle (Matični urad) je takrat urejeval Pastorexpedition, pastorska služba. Država in švedska protestantska Cerkev sta bili do leta 2000 združeni. Šele po letu 2000 je bila z reformo švedska Cerkev ločena od države. Vse druge verske skupnosti so tedaj dobile proporcionalne pravice, kar pomeni, da protestanti plačujejo davek protestantski Cerkvi, katoliki katoliški Cerkvi itd. S tem pa so tudi duhovniki pridobili pravico do mesečne plače in socialnih ugodnosti, kar poprej razen za protestantske pastore ni veljalo! Tale zadnji časovni skok mnogo let naprej naj bo le kot oklepaj za informacijo.

Bili smo leta 1966. Med drugo nosečnostjo sem morala večkrat po injekcije, ker se mi je poslabšala kri. Tablete niso pomagale, tako sem dobivala zdravila intravenozno. Včasih so me po več dni zadržali v bolnici zaradi nege. Pogosto me je mučil zobobol. S to drugo nosečnostjo so se mi močno skvarili zobje, za zobozdravnika pa ni bilo ne volje ne denarja. Že takrat je bilo zdravljenje zob potrebno plačati iz lastnega žepa. Tako sem nekega dne vzela eno ali dve tableti proti bolečinam. Ker ponoči zaradi bolečin nisem spala, sem zaspala popoldne kar oblečena na postelji. Naenkrat me je prebudil občutek, da me je nekdo udaril po trebuhu. Napol prebujena skočim pokonci in tedaj se ulije iz mene voda. Ugotovila sem, da bo treba nemudoma v bolnišnico, kajti moj drugi otrok je bil na poti, četudi popadkov še nisem čutila. Tinko me je odpeljal v porodnišnico, kjer me je odložil in pustil samo. Tokrat sem že malo obvladovala švedski jezik, zato občutek nebogljenosti ni bil enako težak kot pri rojstvu Dorice.

Najprej so me pri vratih v porodnišnico čudno pogledali, kajti pod mojim levim očesom je bila močna oteklina, podobna podpludbi in povrhu modrica, kar je nastalo od vnetja in bolečin, ki mi jih je čez noč povzročil razboleni zob podočnjak! Ko sem jim pojasnila vzrok oteklina, sem takoj dobila antibiotik ter tablete proti bolečinam. Zobobola tako nisem več čutila, čutila pa sem popadke, ki so prihajali vse pogosteje. Bilo je dne 7. marca 1966 ob 21.30, ko se je rodila moja druga hčerka. Že drugi dan ob obisku v porodnišnici ji je Tinko določil ime Hilena. Ker je ime posređoval ustno, ga oseba, ki je zapisovala ni dobro razumela in je zapisala ime *Hilena*. Takrat temu nismo pripisovali posebnega pomena in napake nismo popravili. Naša Lenka je tako uradno še vedno Hilena! Tudi Lenka je bila prekrasen otrok, ki mu na svetu ni bilo para. Lepe poteze na ličku, podobnosti v vseh podrobnostih, skratka, pri enaindvajsetih letih sem bila že drugič srečna mamica, Tinko pa srečen očka. Njegovo očetovstvo je bilo sicer bolj zapleteno, kajti s prvo ženo, Miro, je imel

prej že dva otroka – Rosito in Rosanda, s katerimi pa ni imel povezave. Kaj le je čutil v svoji notranjosti?!

Po vrnitvi s porodnišnice sem bila primorana poiskati zobozdravnika. Po rojstvu Lenke je začel veljati nov zakon glede porodniške – matere so dobivale mesečno nadomestilo, v višini približno osemdeset odstotkov od predhodne plače za čas porodniškega dopusta, ki je sprva trajal šest mesecev. Denarja za zobarja mi je primanjkovalo, zato sem si sposodila pri znancu Hrvat, Matu Zetoviću, dva tisoč švedskih kron! To je bilo celo premoženje za tisti čas. Vendar, če sem hotela svoje zobe ohraniti, ni bilo druge pomoči. Zobozdravnik je na mojih zobeh naštel devetnajst lukenj, ki jih je bilo treba zamašiti. Denar sem potem kar nekaj let počasi vračala. Zobje pa mi z nekaterimi vmesnimi popravki povečini držijo še danes! Lenko smo kmalu odnesli h krstu. Birmanska botra ji je bila moja svakinja Štefka Budja. Tudi Janezova in Štefkina hčerka Bernardka Budja ter Jelkin in Poldetov sin, Robert Karlin, sta bila rojena v tem letu (18. avgust in 29. september 1966) in pozneje seveda tudi krščena, Robertu je bil boter Tinko Prevolnik, Bernardki pa Jelka Karlin. Vse tri otroke je krstil pater Jožef Flis. Katoliške cerkve v Landskroni še ni bilo, zato smo za slovenske maše najemali razne lokale.

Prihod staršev na Švedsko

Zdaj nas je v našem dvosobnem stanovanju bilo že šest. Doma v Sloveniji pa so se pri starših nekatere zadeve odvijale po svoje. Menim, da je potrebno osvetliti tudi te dogodke.

Ko smo leta 1961 kupili Prelogovo domačijo pri Mali Nedelji in prodali svojo v Moravcih, smo s Prelogom sklenili poseben dogovor. Hišo bomo obnavljali sami. Prelog je bil ločen od prve žene Antonije, Tonike in ponovno poročen z Elizabeto, Liziko. Skrbel je tudi za prvo ženo, ker sama ni bila sposobna preživljanja. Ob nakupu in prevzemu hiše je še vedno stanovala pri nas. Dogovor, ki smo ga sklenili, je bil tak, da bo v poletnih dveh mesecih Tonika Prelog lahko živela v posebni sobi pri nas, mi pa jo bomo v tem času oskrbeli z mlekom in kurjavo. Na tej osnovi je bila cena hiše nižja, kot bi bila sicer. Janko Prelog ni bil v najboljših odnosih s svojimi štirimi odraslimi otroci, ki jih je imel z bivšo soprogo Toniko. Z novo ženo pa je imel tudi že dva otroka, sina in hčer. Mi kot kupci nismo imeli nobenih odnosov z njegovimi otroki, saj je bil prodajalec hiše njihov oče. Nismo vedeli, ali se otroci s prodajo strinjajo ali ne. Lastnik je bil oče in mi smo kupili hišo od njega.

Ta kupčija z Jankom Prelogom je bila sklenjena še takrat, ko sem bila jaz doma pri starših, po svojih močeh sem tudi pomagala pri obnovi poslopja, ki

je bilo v zelo slabem stanju. Toniki smo pri sosedih Aniki Vrbnjak kupovali mleko in ji ga nosili, enako je bilo s kurjavo, imeli smo svoj gozd in ji nasekali drv. Pri nas naj bi živel le v poletnih mesecih, zato naj bi z njo ne bilo problemov. Preostali del leta naj bi živel v nekem Domu za ostarele, ki so ji ga priskrbeli svojci. A pokazalo se je, da Tonika ni hotela zapustiti hiše tudi v zimskem času ne. Tako je bila sprva pri nas skozi vse leto. Obenem se je začela upirati naši pomoči – mleko je zlivala na vrt, drva, oziroma šibje pa je nosila iz sosednjega gozda kar sama. Da bi bila zadeva še hujša, je med vožnjo z mopedom že čez nekaj let naglo umrl Janko Prelog.

Po nagli smrti Janka Preloga so se oglasili vsi štirje otroci s prvega zakona. Hoteli so dedovati po očetu in razveljaviti kupno pogodbo, ki jo je sklenil pokojni oče z nami. Proti nam so vložili tožbo. Eden od otrok, Janko Prelog, je bil po poklicu odvetnik in je imel povezave s kolegi s pravnega področja. Naš strah, da jim bo tožba za razveljavitev kupo-prodajne pogodbe uspela, je bil upravičen. Pridobili so tudi sosedove, Zemljičeve, med drugim prejemnike borčevske pokojnine, da so se postavili na njihovo stran in pričali njim v prid. Med ostalimi so izjavljali, da ne skrbimo za Toniko in kršimo dogovor. Mi smo bili prisiljeni dokazovati, da smo se trudili skrbeti za njo, dokler ni začela zavračati naših uslug. Oče je našel advokata, Aliče na Ptuju. Pravda se je vlekla in vlekla, ni bilo konca. Jaz sem med tem že odšla na Švedsko in v integracijskem duhu skoraj pozabila na stvar. Naenkrat pa dobim pismo, da mislita k meni na Švedsko priti atek in mamika.

Oče je bil mnenja, da obstaja razlog za skrb, da bosta izgubila pravdo s Prelogovimi potomci, četudi po krivici. Oba z mamo sta izgubila upanje v pravično razsodbo, saj so se vmešali tudi mogočni sosedje, ki so se večkrat hvalili, da imajo zveze z Milko Planinc, s Kidričem in drugimi komunisti na oblasti!!! Mi, organistovi, v tem boju nismo imeli dobrih izgledov za pravičen potek razsodbe. Olga je po končani osemletki eno leto pred tem odšla v Škofjo Loko k sestri Jelki, da bi se izučila za frizerko. Tako sta se mama in oče odločila, da odpotujeta za nekaj časa iz domačih logov in prepustita usodo naše domačije advokatom Aličem! Sama tako nista mogla več vplivati na izid procesa. Sklenila sta se za nekaj časa umakniti in me obiskati na Švedskem. Želela sta tudi videti in popestovati svoji dve vnučki, Dorico in Lenko, rojeni v Landskroni.

Mama Angela je tega leta v aprilu napolnila petdeset let, oče Avgust pa v maju enainšestdeset. Zgodaj spomladi 1966 je umrl mamin oče, moj dedek Vinc Bohanec, naš dom je bil zaradi pravde v razsulu, tako ju trenutno ni kaj dosti vezalo doma. In sta mi po pošti sporočila, da naj s Tinkom prideva po njiju v Gradec k neki očetovi stari znanki. Napisala sta naslov, kje živi in s Tinkom sva se odpravila v Avstrijo. Tinko si zaradi neurejenih razmer z bivšo soprogo takrat ni upal in ni smel v Slovenijo. Tudi v Avstrijo se je zaradi

prejšnjih številnih pobegov sem in tja bal potovati, vendar se je odločil, da tvega. Naslov v Gradcu sva brez težav našla. Po okusnem kosilu pri očetovi znanki smo se z našim mercedesom dne 14. maja 1966 odpravili na Švedsko. Potovali smo po meni že znanih poteh, vendar tokrat ne z vlakom, temveč z avtomobilom. Starša sta na udobnih zadnjih sedežih občudovala krasno majniško naravo vso pot do Švedske. Bil je lep sončen dan. Predvsem očetu se je zdela severna Evropa čudovita, dokaj ravninska, prostrana, vsa zelena in razkošna!

Potovali smo ves dan in vso noč. Naslednji dan smo prispeli v Landskrono. Prvič sta se oče in mama peljala s trajektom, kar je bilo tudi novo in zanimivo. Starša sta se naselila pri nas doma. Zdaj nas je bilo v najinem stanovanju že osem ljudi – šest odraslih in dve majhni punčki. Vendar smo se nekako sporazumeli. Ne vem pa, kako je to občutil lastnik hiše, Josip Topolovec. Včasih je malo robantil, to je bila tudi sicer njegova navada, upam pa, da ne na naš račun. Nekih posebnih pripomb, kolikor vem, ni imel, le stanarino je postopoma zviševal. Včasih pa je vseeno zarobantil v spodnjih prostorih, če smo bili le preglasni. Mama je takoj našla svojo vlogo, prevzela je kuhinjo in postala otroška varuška. Začela je peči kruh in nam s tem prihranila dobršen izdatek. Oče se je pri enainšestdesetih letih starosti kmalu zaposlil v ladjedelnici, v Öresunds varvetu; že takrat je bila pokojninska starostna meja na Švedskem petinšestdeset let za moške in ženske. V tem objektu je tedaj bilo zaposlenih blizu 6 000 delavcev. Številni med njimi so bili tujci, tudi veliko Slovencev, saj je okrog leta 1970 v Landskroni živelo več kot tristo slovenskih družin! Mi smo bili med prvimi slovenskimi priseljenci, ki so prišli na Švedsko s potnim listom.

Jaz sem se medtem nehote hudo zapletla z zavarovalnico (Försäkringskasso), ker sem šla predčasno delat nazaj v Järnkonst in obenem prejemale porodniško mesečno nadomestilo, kar je seveda bilo protizakonito. Sama nisem imela pojma, da tega ne smem početi, saj nisem delala na črno. Na moje veliko presenečenje in grozo sem bila obtožena in postavljena pred sodišče, sledila je denarna kazen, ki me je občutno udarila po žepu. Moj namen je bil le, da izboljšam naše finančno stanje, ker sta oče in mati živela pri nas, imeli pa smo še odplačila za pohištvo, avto in drugo. Vendar moja nevednost v zadevi ni bila dovolj za opravičilo, sodnik mi je celo postavil pikro vprašanje, če se v Jugoslaviji sme to početi. Odgovorila sem mu, da nimam teh izkušenj, saj sem oba otroka rodila na Švedskem. Tako sem pač plačala za svojo nevednost. Ker sem takrat še bila zaposlena v Järnkonstu, ki je bil po mojem mnenju po strukturi dela le podaljšek razmer iz MTT v Mariboru, sem mislila, da je bil tudi v tem podjetju za delavce "pekel na zemlji". Za to delovno mesto mi pač ne bo žal, sem bila prepričana. Dala sem odpoved in ostala nekaj časa doma, saj mi je pripadal porodniški dopust.

Jelka in Polde Karlin

Julija 1966 je skupaj z Janezom in Štefko, ki sta bila v Sloveniji na dopustu, k nam na Švedsko pripotovala še družinica starejše sestre Jelke iz Škofje Loke – njen mož Leopold in njun triletni sinček Poldi Karlin. Prišla sta, da si na hitro v nekaj letih zaslužita denar za avto ali hišo. In zdaj je postalo pri nas doma zares tesno, z njihovim prihodom nas je bilo v dvosobnem stanovanju že kar enajst ljudi! Treba bo nekaj pogruntati, najbrž tako ne bomo mogli dolgo vzdržati. In res, najprej sta se odselila Janez in Štefka k Marici in Francu Varga v isti ulici. Štefka je nato 18. avgusta 1966 rodila hčerko, ki sta ji na atekovo željo dala ime Bernardka. Nato sva našla tudi midva s Tinkotom drugo stanovanje na Strandvägen 189 v hiši, ki je danes ni več. Tu zdaj že več kot deset let stojijo vrstne hišice ličnih oblik in velikosti. Z nama sta šla tudi moja starša Angela in Avgust Budja. To je bilo dokaj prostorno stanovanje tik ob morju, bivši pisarniški prostori stare pivovarne, ki pa tudi ni več obratovala. Tu je mama imela dovolj prostora, da je lahko sprejela vse svoje vnuke in jih čuvala, ko smo ostali šli na delo v industrijo. Nekaj časa je pazila sinčka Štefke Lešnik in Ludvika Prevolnika, malega Romana. 29. septembra 1966 se je Jelki in Poldetu rodil drugi sin Robert.

Zametki družinske krize

Jeseni, kmalu po porodniškem dopustu, sem se vpisala v Landsverk »verkstadskola«, v šolo za strugarje, kjer sem se po šestih mesecih izučila za strugarko. Nato sem si poiskala zaposlitev kot strugarka v Thulinverku, v drugi največji tovarni v Landskroni. Tudi tu je bilo delo zelo naporno, delali smo na akord, bilo je bolj podobno »peklu na zemlji« kot nebesom, vendar sem nekaj časa vzdržala.

Medtem sem bila spet noseča. Ob težkem delu v tovarni in dviganju železnih predmetov sem doživela spontani splav. Iz tovarne so me odpeljali v bolnišnico, kjer so me očistili. Po nekaj dneh sem se vrnila na delo in nadaljevala svoje strugarstvo. Doma je gospodinjala naša mama in navidezno je bilo vse v najlepšem redu. Vendar so se nad nama s Tinkotom začeli zbirati temni oblaki. Ni se znal umiriti, bil je brez obstanka, ves čas se je izgovarjal in odhajal od doma, nikoli nisem vedela, kje hodi. O tem se ni želel pogovarjati, tako je najino razmerje trpelo. Bala sem se tudi, da bom spet zanosila, zato sem mu omenila preventivo. O tem ni maral nič slišati, zaradi njega da ni potrebno, ker bo previden. Razkol med nama se je samo še povečeval.

Olgin prvi obisk na Švedskem

Med počitnicami poleti 1967 nas je vse presenetila moja mlajša sestra Olga. S taksijem se je pripeljala do našega doma na Strandvägen 189 (Obalna ulica). Šele ko je izstopila, smo videli, da je to zares ona. Uspešno je končala drugi letnik obrtne frizerske šole in si potem omislila obisk pri nas. V Škofji Loki je medtem ostala sama v Karlinovem stanovanju, skupaj s prijateljico Cilko Košti. Seveda nas je močno pogrešala. Pozdravili smo njeno odločitev in pogum, da je prišla na obisk. Ta njena odločitev ni bila kar tako. Takrat je bil pravi problem tudi dobiti dovoljenje za potovanje v tujino. Tako je poprosila bratranca po očetu, Slavka Budjo, da je zanjo garantiral, da se bo ob določenem času vrnila v Slovenijo. Menda je takrat tudi Slavko nameraval priti k nam na obisk na Švedsko, pa si je nato iz neznanega vzroka premislil. Slavko je bil že takrat na dokaj visokem položaju v službi, delal je na slovenski železnici v Škofji Loki. Olga nam je potem pripovedovala o tem, da ji je pomagal Slavko in kako je potovala z vlakom, kako se je po prihodu znašla v Malmöju na postaji, poklicala taksi in se pripeljala na naš naslov. Super, pogumno in izvirno!

Olgo smo popeljali na ogled po okolici Landskrone. Lepo vreme je naredilo njen vtis o Švedski še bolj ugoden. Začela je razumeti, zakaj smo odšli drug za drugim na obisk in tu tudi ostali ... Privoščili smo si tudi nekatere švedske jedi, med drugim švedske sendviče, obložene kruhke, ki jih Olga ni mogla prehvaliti, tako dobri so se ji zdeli! Tega se še danes rada spominja in jih velikokrat – dobre in lepe – tudi sama pripravi. Naše stanovanje na obali Öresunda, s pogledom na Kopenhagen, s sivimi galebi in plavajočimi ladjami v daljavi, se ji je zdelo čudovito. Odprte širine morja proti zahodu je delno zakrival pogled na otok Ven, ki nam ga takrat, žal, ni uspelo obiskati. Odpeljali pa smo se na ogled mesta v Helsingborg, Lund in v nekatere druge okoliške kraje. Pri nas je Olga takrat ostala nekaj tednov. Pred svojim povratkom nam je pokazala svoje veščine v frizerstvu - vse po vrsti nas je postrigla in sfrizirala in se nato ob koncu njenih počitnic skupaj z nama s Tinkom vrnila v Slovenijo. Tu jo je čakalo še eno leto vajeništva v frizerskem salonu v Škofji Loki. Težko sva jo spet pustila tam, čeprav sta se s Cilko dobro razumeli.

Olga nam je pozneje sporočila, da je bila v zvezi s sporom s Prelogovimi klicana na zaslišanje kot priča. Proces je tekel dalje ... Starša sta kmalu nato po pošti na Švedsko iz advokatske pisarne na Ptuju dobila obvestilo, da se je spor za našo domačijo s Prelogovimi potomci **ugodno rešil za njiju**. Prelogovi so bili tudi dolžni povrniti vse nastale stroške v zvezi s tem sporom in odslej skrbeti za svojo mater, Antonijo Prelog. Mamiki in ateku se je odvalil težak kamen s srca. Pa je vendarle nekje še pravica! Seveda sta ta uspeh

pripisovala predvsem advokatu Aliču, ki si očitno ni dovolil vpliva s strani poklicnega kolege Janka Preloga mlajšega, ki je bil v odvetniškem poklicu.

Odnosi s sosedovimi, ki so nas z lažnim pričanjem poskušali izriniti s posestva, pa so se seveda za vedno ohladili. Zaenkrat se starša nista želela za stalno vrniti v domovino. Oče je naprej hodil v službo, mama je naprej skrbela za naše otroke. Nekaj časa je pazila tudi Štefkina dva otroka, Marjanco in Romana Lešnik ter na malega Ervina Šerbca. Starša sta tedaj tudi začela obnavljati dom v Sloveniji s pomočjo maminega brata Stanka Bohanca in sestre Marice Bohanec. Dom jima je uspelo vzdrževati na daljavo. Oče je v ladjedelnici kar dobro zaslužil, tako sta lahko potrebna dela na domačiji financirala.

Dopust v Italiji

Še vedno se je pisalo leto 1967. Olga je odpotovala, midva pa sva šla na dopust v Italijo, kamor je že poprej hodil letovat Tinkov brat Mirko z ženo Katico in z otroki Majdo, Mirotom, Nado in Ireno. Najini punčki sta bili tudi z nama, Dorica je bila stara dobri dve leti, Lenka slabo leto in pol. Kuhala je Katica. Zabavno je bilo, ko smo navezali stike z mladimi italijanskimi policisti, od katerih se jih je kar nekaj platonsko zaljubilo v naju s Katico. Pozneje so nama prinašali povrtnino. Zjutraj so zaustavljali tovornjake, naložene s svežo zelenjavo; izmislili so si, da je na tovornjaku kakšna napaka, za katero bo treba šoferja oglobiti. Vendar so šoferju dali na razpolago, da jim da gajbice zelenjave ali plača denarno kazen. Večina se jih je seveda odločila za globo z gajbicami zelenjave ... Neverjetno, vendar tako je bilo. Potem nas je kateri od teh podkupljivih policajev obiskal v kempingu in nam nasmejan in dobre volje dal del svoje bere – paradižnik, solato, sadje, mleko ipd. Nekoč so nas italijanski policaji (carabinjeri) povabili tudi na školjke v neko restavracijo.

Midve s Katico sva prisedli v enega od *carabinjerovih* avtomobilov, da bi se odpeljali v restavracijo. Takšne vožnje nisem še nikoli prej in ne pozneje doživela! Bila je smrtno nevarna vožnja, *carabinjer* za volanom ni upošteval nobenih pravil. Užival je v najinem strahu in ga lomil, da je bilo kaj! No, do lokala smo srečno prispeli. Prvič sem tam jedla školjke, zalite z rdečim vinom. Ne bom trdila, da je to nekaj nebeško dobrega, bilo pa je okusno. Najbrž mi je apetit pokvarila divja vožnja po ovinkasti obalni cesti. Pa tudi nazaj v kamp je bilo treba priti. Po nekaj kozarcih vina je bila vožnja še bolj vrtoglava! Kljub temu se rada spominjam prijaznosti teh policajev, pa tudi nekaterih drugih italijanskih novopečenih znancev – Giovanija in drugih. V Sistiana Mare (Sesljan) v Italiji smo preživeli dopust kar trikrat. Tinko je po povratku iz Italije na Švedskem na jesenski razprodaji vsako leto poceni kupil velik šotor, za

katerega je imel že v naprej dogovorjenega kupca v Italiji. Kupec mu je denar ob prihodu v kamping plačal vnaprej, tako da smo imeli dovolj denarja za dopust. Ko je mesec dni dopusta v kampingu minil, je kupec vzel svoj šotor in ga odnesel. Tako smo bili vsi zadovoljni, dokler je trajalo.

Ponovno selitev

Vrnili smo se z dopusta. Vsi smo spet začeli delati, vsakdo na svojem delovnem mestu. Štefka se je medtem zaposlila v tovarni Celloprint, kjer so izdelovali plastične vrečke in drugo plastiko, Janez se je zaposlil v podjetju Landsverk, oče Gustek (Avgust) je delal v ladjedelnici varvet, mama je gospodinjala in čuvala našo deco. Vendar se mami ni več zdelo prijetno stanovati ob morju. Tudi mene je motilo, da je vedno pihal hladen veter z morja, dišalo je po strohnelih algah, tako da ni bil noben užitek hoditi ob obali. Z očetom sta iskala stanovanje in ga kmalu tudi našla. Imelo je veliko sobo s prostorno kuhinjo v Gripenu na St. Olofsgatan (134) v Landskroni. In sta se preselila. Mama je tako še naprej pazila naše otroke in takrat tudi nekatere druge slovenske otroke. Lenka je bila skoraj vedno pri mojih starših. Takrat je bila stara Lenka leto in pol, Dora dobri dve in pol, mama je v aprilu napolnila enainpetdeset let, oče v maju dvainšestdeset, Tinko petintrideset in jaz dvaindvajset let. Po današnjih merilih sem bila še otrok, čeprav ima sedaj moja triindvajsetletna vnukinja Therese že pet let starega sinčka Isaka (9. januar), srečala pa je tudi partnerja s tremi majhnimi otroki iz njegove prve zveze, tako da je za svojo sprejela dokaj veliko družino.

S Tinkom in otrokoma, največkrat le z Dorico, sva zdaj ostala sama v stanovanju na Strandvägen. Lenka je bila namreč po lastni volji največ pri moji mami in očetu. Že jeseni sva opazila, da dobivava izredno visoke račune za elektriko, čeprav smo takrat kurili in kuhali na plin. Kontaktirala sva elektropisarno in jim sporočila najino težavo. Prišli so domov k nama, da pogledajo, kaj je lahko vzrok visokih stroškov. In odkrili so vzrok – lastnik hiše, kjer smo stanovali, je stanoval z druge strani poslopja s posebnim vhodom. On je napeljal našo električno napeljavo tudi k sebi in živel in trošil električni tok na naš račun. Plačevali smo torej tudi njegovo porabo elektrike! Seveda smo takoj prekinili plačevanje elektrike in tudi stanarine ter si začeli iskati drugo stanovanje.

Prevolnikov Fric nama je dal na znanje, da se je njegov sosed iz barake na Kolonigatanu pravkar izselil. Stanovanje je bilo prazno. S Tinkom sva zaprosila za to stanovanje pri stanovanjskem podjetju Landskronahem in ga tudi dobila. Bilo je enako prostorno kot Fričevo, s štirimi sobami, kuhinjo, pralnico, kopalnico in straniščem. Tu smo prvič imeli v stanovanju tudi toplo

vodo! Stanovanje je bilo pritlično, pripadal mu je tudi majhen vrt, kjer smo lahko gojili predvsem rože. Jeseni 1967 smo se torej preselili na Kolonigatan, številke se več ne spomnim. Ker smo bili vajeni skromnejših stanovanj, smo vzeli medse še rojaka Mirka Koletnika, ki je dobil lastno sobo. Hčerkici sta imeli eno sobo skupaj, midva svojo spalnico, potem je bila tu še dokaj prostorna dnevna soba in kuhinja. Obenem smo spet živeli v bližini mojih staršev, le kakšnih dvesto metrov daleč, kar je bilo zame tudi pomembno.

Medtem so se preselili v Gripen tudi Karlinovi – Jelka in Polde z otrokoma Robertom in Poldijem ter bratova družina - Budjeva Štefka in Janez s hčerkico Bernardko. Njun prvorojenec Jani je ostal pri Štefkinih starših v Zadobrovi. Tako smo bili vsi bolj na kupu, saj sta tam v bližini živela že mama in oče. Gripen je stanovanjska četrt v Landskroni, ki nekoliko prenovljena obstaja še danes. Četrt je sezidana štirikotno, med stavbami je dokaj veliko dvorišče, kjer smo radi posedali. Otroci pa so se igrali na travi, v pesku in na gugalnicah. Barak v Kolonigatanu pa že dolgo ni več, danes na naselje spominja le še prostrana zelenica!

Pozno jeseni sem ugotovila, da sem spet noseča. S Tinkom se sicer nisva več najbolje razumela, tudi potem ne, ko sem mu povedala, da pričakujem otroka. On je vse bolj in bolj izostajal od doma. Tudi službo je začel močno zanemarjati. Nekega dne je imel prometno nesrečo na križišču Kolonigatan-Rönnebergsgatan. V drugem avtomobilu je sedel njegov šef s pekarnice. Tinko se ni čutil krivega za nesrečo, zato je nasprotoval, da podpiše svojo krivdo. Šef pa je trdil, da je za trčenje kriv Tinko. Tako sta se s šefom, ki je trdil svoje, sprla. Tinko je dal v službi odpoved. Kazen za prekršek ga je kljub temu doletela. Zdaj je iskal delo in dobil zaposlitev, vendar to ni bila več redna zaposlitev, ampak je hodil od podjetja do podjetja. Ker sem jaz imela redno službo kot strugarka v Thulinverku, smo denarno vseeno shajali. Pri plačilu stanarine nam je delno pomagal Mirko, naš podstanovalec.

Moja svaka, Prevolnik Katica in Fric sta začela prirejati slovenske veselice. Vsakih nekaj mesecev sta najela dvorano v Asmundtorpu v bližini Landskrone, kjer je bila poroka Jasminke in Štefana Majdek v januarju 1965. Poskrbela sta za jedačo in pijačo ter tudi za plesno glasbo. Takrat kakšne slovenske glasbene skupine na Švedskem še ni bilo. Bila pa sta tu dva mlada Nemca, ki sta predvajala tudi polke in valčke ter modernejšo zabavno glasbo. Tako smo na veselici v Asmundtorpu 31. decembra 1967 pričakali tudi novo leto 1968!

Pisala sem že, da je od leta 1962 bil na Švedskem tudi slovenski izseljenski duhovnik, pater Jože Flis. Bival je v mestu Malmö. Potoval je po Švedski in daroval nedeljske sv. maše v krajih, kjer je bilo na kupu nekaj več Slovencev. Šlo je za približno deset takšnih slovenskih »zelenic«: Malmö, Landskrona,

Helsingborg, Halmstad, Göteborg, Olofström, Köping, Stockholm in še kje. Katoliških cerkva takrat še ni bilo veliko, zato je g. Flis daroval mašo tudi v najetih lokalih zasebnih hiš. Tako je bilo tiste čase tudi v Landskroni. Naša družina je nadaljevala svojo versko tradicijo od doma in obiskovala nedeljske sv. maše, predvsem kadar je bil v Landskroni slovenski duhovnik. Takrat smo pod atekovim vodstvom vedno tudi zapeli kakšno lepo cerkveno pesem, primerno cerkvenemu letu. Vsi v družini smo bili pevci, glasovno razporejeni – mama in Jelka sopran, jaz (in pozneje Olga) alt, atek je pel tenor in Janez bas. Pela je tudi Štefka, Janezova žena in nekateri drugi rojaki, ki so prihajali k maši. Tudi Tinko je znal peti, vendar za to ni imel prave volje. To so bili obenem prvi zametki za kasnejšo ustanovitev slovenskega društva v Landskroni.

Problemi se kopičijo

Pisalo se je leto 1968. S Tinkom sva se vsak po svoje trudila rešiti probleme v najinem zakonu, ki pa so postajali vse močnejši od naju. Hčerki sta bili veliko doma pri mami in očetu, največkrat tudi ponoči. Bila sem že visoko noseča. Za pusta sva s Tinkotom odpotovala v Slovenijo, tam sva se srečala z Olgo. Šli smo na pustno veselico nekje na Gorenjskem. Olga je pela v nekem ženskem kvartetu v Škofji Loki in šla sva poslušat njihov nastop. Dekleta so krasno pela. Slišali smo nekaj slovenskih ljudskih pesmi: Nocoj pa, oh, nocoj in druge. Olga je s svojim lepim altom kot solistka čudovito izstopala iz ubrane pevske skupine. Večkrat je nastopala tudi na Centru strokovnih šol, s pesmijo in s kitaro v roki. Teh svojih nastopov in brezskrbnih dni se še vedno rada spominja.

Midva sva se kmalu vrnila na Švedsko. Olga je še naprej ostala v Škofji Loki kot frizerska vajenka v tretjem letniku. Jaz sem se vrnila na delo v Landskroni, moj mož Tinko pa ni imel ravno takrat nič za početi. Kot po navadi se je izgubil in hodil nekje podnevi in ponoči, ljudje so ga videli zdaj tu, zdaj tam, tudi na Danskem v glavnem mestu Kopenhagenu ga je nekdo srečal in mi povedal. Dora in Lenka sta ga videvali le zgodaj zjutraj in pozno zvečer, največkrat pa dolge dneve sploh ne. Jaz sem se psihično pripravljala na ločitev od njega. Vendar zaradi moje nosečnosti odločitev ni bila lahka. Tako sem odlašala. Včasih je Tinko vendar pokazal več zrelosti in odnos med nama se je nekoliko popravil. Vendar ni dolgo trajalo. Večkrat je izostal tudi po več dni, da ga ni bilo domov ne ponoči ne podnevi. Kje je takrat hodil, nisem nikoli izvedela.

Nekega dne je pome k mami in očetu, kjer sem ravno sedela pri kosilu, prišel naš podnajemnik Mirko Koletnik. Razburjeno mi je pravil, da so nam doma

ukradli televizijo. Ukradli televizijo! In nič drugega kot televizijo? sem ga vprašala. Ne, nič drugega. In niso vdrli v stanovanje, ampak so ga odprli s ključem, je povedal. Nič mi ni bilo jasno. Tedaj je namignil, da misli, da je to storil Ludvik Prevolnik, Tinkov brat, ki menda misli odpotovati v Slovenijo. Brez odlašanja sem šla k trgovcu Arnetu Olssonu, kjer sem televizijo pred kratkim na obroke kupila in mu povedala, kaj se je zgodilo. Povedala sem mu tudi, koga sumim, da je televizijo vzel in da jo misli najbrž odpeljati iz države. Arne Olsson je takoj poklical policijo, ki je šla v akcijo in ujela Pubeja na trajektu za Dansko. V avtomobilu je imel mojo televizijo ... podrobnosti mi niso znane, toda jaz sem dobila televizijo nazaj! Pozneje sem izvedela, da je Puba to storil po Tinkovem naročilu, ta se je takrat mudil v Sloveniji.

Anne-Marie

Trdno sem se odločila, da zdaj Tinka zagotovo zapustim. Stanovanje je bilo pogodbeno pisano na njegovo ime, tako nisem mogla sama nič ukreniti glede tega. Bližali so se letni dopusti. Oče in mati sta sklenila oditi na dopust domov, v Slovenijo. Večkrat sta potovala z vlakom, saj je oče obvladal nemščino in se sporazumeval. S seboj sta vzela tudi Dorico in Lenko, jaz pa sem se visoko noseča začasno preselila k Jelki in njeni družini na Rönnebergsgatanu (Gripen). Zatrdno sem se odločila, da se k Tinku ne vrnem več. Zadnja leta se je obnašal kot kak pobalin, bil je tudi ljubosumen, skratka neprijeten partner, od katerega nisem mogla pričakovati nič lepega. Toda moja nosečnost mi je vezala roke, da nisem mogla ukrepati, kot bi si sicer želela. Jelko in Poldeta sem prosila, da Tinkotu ne dopustita, da bi me obiskal, še manj pa, da bi me spet pregovoril, naj se vrnem k njemu. Pred tem se je namreč večkrat izkazalo, da je bil mnenja, da me ima v malem prstu in me je res tudi večkrat pregovoril, ko sem se namenila, da ga zapustim. Zdaj naj bi bilo drugače.

Bilo je okrog 12. julija, ko je potrkalo na vrata pri Karlinovih. Bil je Tinko. Ves skesan se je prihulil v stanovanje in se prilizoval najprej Karlinovima, potem še meni. Sprva sem bila trdna in odločna, ne, ne bom več šla s teboj! Toda ni odnehal in tako sem se vdala, ter spet odšla s Tinkom domov na Kolonigatan ... Pričakovala sem vendarle njegovega otroka. Med nosečnostjo sem imela tudi težave s samo seboj, dobivala sem hude krče v območju maternice, težko sem hodila. Že čez nekaj dni, 15. julija, sem začutila, da se mi bliža porod. Tinko me je odpeljal v porodnišnico in kmalu je na svet privekala naša mala Anne-Marie. Bila je krasen otrok. Imela je črne laske, goste in dolge, drobčkano malo bitje! Ime sem ji dala jaz po pesmi Larryja Finneganana, ki je skozi vse poletje na »svensktoppen« po radiu prepeval pesem *Min lilla, söta Anne-Marie*.

Spet smo dobili punčko! Tinko je glasno fantaziral, da naslednji otrok bo pa gotovo fantek. Naslednji otrok z njim, ne, sama v to nisem kaj dosti verjela. Moje zaupanje v najino nadaljnjo zvezo se je močno zrahljalo. Vendar me je po treh tednih spet uspel pregovoriti, da sem potovala z njim v Slovenijo in pustila Anne-Marie pri svakinji Anici, ženi Tinkovega brata Franca, ki se je z družino med tem tudi priselila na Švedsko. Odpeljala sva se med drugim k mojim staršem, da odpeljeva otroke, »za katerimi je silno hrepenel«! Tako vsaj je hlinil svojo odločitev o tem, zakaj naj predčasno pripeljeva Dorico in Lenko nazaj na Švedsko. Mama in oče sta bila seveda začudena, saj se dopusti še niso iztekli. Vendar je Tinkova obveljala tudi tokrat, otroke sva pripeljala na Švedsko. Zdaj sem bila mamica trem deklicam. Če sem bila tudi srečna? Hm, glede otrok lahko rečem, da sem bila srečna, glede moža in najinega razmerja pa ne.

Odpeljeva se v Slovenijo po Olgo

Kadar je bilo potrebno kam iti, se odpeljati, je bil Tinko takoj pripravljen. Avto mu je pomenil vse, ne le prevozno sredstvo, tako kot meni. Tako sva se jeseni 1968 odločila, da se spet odpeljeva v Slovenijo, obiščeva Olgo v Škofji Loki in jo potem odpeljeva na Švedsko. Olgo sva res našla v salonu. Ko sva se prikazala na vratih, je bila silno presenečena, skoraj šokirana. Povedala sva ji namen najinega prihoda. Najinega predloga se je razveselila. Pol drugi mesec pred tem je Olga že opravila zaključne izpite iz teorije in prakse. Bila je torej poklicna frizerka. Šefica Majda je računala na to, da bo Olga ostala zaposlena pri njej v frizerskem salonu. Zdaj pa ji je bilo treba sporočiti zanj neprijetno novico, da Olga odhaja na Švedsko. To ni bila najlažja naloga, saj sva s Tinkotom planirala, da se z Olgo vrneva na Švedsko najpozneje čez teden dni. Torej mora Olga dati takojšnjo odpoved.

V salonu je bila ta dan sama, šefica je imela druge opravke, druga vajenka pa je bila prosta. Tako smo se po koncu delovnega dneva odpeljali domov k Majdi Sever (dekliškega priimka se ne spominjam) v Poljane, da ji povemo, kako in kaj. Sprva so nas doma pri Majdi prijazno sprejeli. Ko pa sva s Tinkotom povedala, da jim bova odpeljala Olgo, saj smo bili že vsi Budjevi na Švedskem in si je tja želela tudi ona, se je Majdin oče sprva hudo razhudil. Tudi on je bil namreč frizer po poklicu, čeprav že upokojen. Po daljšem pregovarjanju sta se šefica Majda in njen oče vdala in sta dovolili Olgi, da odide. Čisto vseeno tudi Olgi ni bilo, saj so jo imeli radi in ona njih. Z njimi je živela cela tri leta, pomagali so ji do poklica! Nazadnje jima je vseeno predala ključe salona in se napol žalostna poslovila od šefa in šefice ...

Pozneje so z Olgo ponovno navezali prijateljske stike in jih občasno vzdržujejo še danes.

Odpeljali smo se v stanovanje Karlinovih, v Jegorovo predmestje 5 na sotočje, kjer se zlivata Selščica in Poljanščica v eno samo strugo, v Soro, ki se po dobrih devetih kilometrih v Medvodah steka v Savo. V tem stanovanju je Olga vsa tri leta vajeništva živela. Kakor se je veselila odhoda na Švedsko, ji je bilo obenem hudo, ker je bilo slovo od Majde in njenih neprijetno, a poti nazaj ni bilo več. Tako surovo staremu šefu ni bilo potrebno reagirati na njeno odpoved, saj smo se vendar nahajali v svobodni državi! Doma v stanovanju jo je čakala prijateljica Cilka Košti, ki bo zdaj ostala sama v stanovanju in je bila hudo žalostna, hkrati pa v Olginem imenu vesela, da bo odšla k svojim na Švedsko. Takrat je Cilka še verjela, da se bodo Karlinovi kmalu vrnili v Škofjo Loko in da ne bo dolgo sama.

Spet moč vode

Poseg v spomine nekaj let nazaj. Glede vodotokov Selščice in Poljanščice, ki se v Jegorovem predmestju stekata v Soro, imam drugo zgodbo, ki bi me skoraj stala življenja. Nekoč – poleti leta 1963 - je mene in Janeza Jelka povabila v Škofjo Loko k sebi na obisk. Medtem ko je ona pripravljala kosilo, sva se šla z Janezom sončit in sprehajat ob vodi. Zunaj je bilo vroče, zato se je Janez kmalu pognal v valove in zaplaval. Tudi mene je vabil, naj pridem za njim. Na obali se je sončilo več ljudi. Jaz nisem bila plavalka in že nekaj slabih izkušenj z globoko vodo v preteklosti me je odvrnilo od želje po plavanju. Vendar je Janez vztrajal. Povedala sem mu, da ne znam plavati. Pa je obljubil, da me bo prijel in pazil, da se bom obdržala na površju. Tako sem si šla po kopalke in se spustila v boj z reko.

Dokler je bila plitvina, je še šlo, ko pa sem prišla med kamenjem do globoke vode, mi je zmanjkalo tal. Vpila sem in klicala Janeza, naj me dohiti, on pa je gledal od daleč, kako sem mahala z rokami in se smejal. Mislil je namreč, da se šalim. Vedel je, da sem bila pred leti na morju in je bil prepričan, da sem se naučila plavati. No, temu ni bilo tako. Odnese me je mimo njega, že sem se približala strugi Sore, ki je bila globoka in grozljivo deroča. Potegnilo me je na dno. Izgubila sem zavest.

Zbudila sem se na obali, nad mano pa se je sklanjal meni tuj obraz moškega, ki je vse skupaj opazoval. Janez torej ni opazil, da sem izginila v valovih! Opazil pa je to Vinko, Jelkin sosed, ki je skočil v valove in me potegnil iz njih. Janezu je bilo potem seveda nerodno, ker je bil tako prepričan, da Gusti zna plavati. Tudi tokrat sem z obilico sreče ušla valovom!

Marjeta

V Medvodah je bila v tem času, ko sva šla po Olgo (1968), zaposlena naša znanka, Marjeta Benko. Bila je hčerka naših sosedov, Benkovih, po domače Karbečovih iz Male Nedelje. Predvsem smo bili zelo dobri prijatelji z njeno polsestro Milico Karba in mamo Slavico Benko. Slavica je tedaj že pred nekaj leti umrla, Milica pa je še kot dijakinja šla po svetu, kjer se je poročila z glasbenikom Korošakom. Marjeta po mamini smrti ni imela več obstanka doma. Njen oče Stanko se je kmalu ponovno poročil in tako je šla Marjeta po svetu. Zaposlitev je dobila v neki gostilni in tu pomagala v kuhinji. Spotoma smo se z Olgo oglasili pri njej, da jo povprašamo, kako se počuti. No, videti je bilo, da se ne počuti prav dobro. Tako sem jo vprašala, če bi šla z nami na Švedsko. Brez daljšega pomišljanja je pritrdila. Odločila se je, da gre z nami. Pri nas bo stanovala in popazila na otroke, dokler se ne znajde in si najde kakšno zaposlitev. Tako je tudi ona v službi dala takojšnjo odpoved in se poslovila od predpostavljenih. Odpeljala se je z nami.

Zdaj je bilo treba urediti vse papirje, dvigniti potni list in dobiti dovoljenje za odhod v tujino. Leta 1965 je SFRJ sicer odprla svoje meje za delavce, ki so želeli za nekaj časa na delo v tujino, vendar je bila birokracija še vedno zelo neprijazna in nikoli nisi vedel, ali ti bodo dovolili oditi ali ne. Po potne liste je bilo v vsakem primeru potrebno iti v Zagreb. In odpeljali smo se. Po potne liste v Zagreb je poleg Olge šel tudi njen tedanji fant Tone ter Marjeta. Tone je bil za spremstvo. Z Olgo sta se potem kmalu poslovila. Ona je odpotovala z nama na Švedsko, on pa je ostal v Škofji Loki in tako je tudi njuna zveza kmalu razpadla. Kolikor vem, Marjeta ni imela posebne zveze z nikomer, tako je bilo slovo lažje. Odpeljali smo se proti severu, novim presenečenjem nasproti ...

Pa še druge zgodbe

Zapisala sem že, da so okrog leta 1965 prišli na Švedsko v Landskrono še ostali Tinkovi sorodniki – najstarejši brat Stanko Prevolnik z ženo Lojzko, srednji brat Franc z dvema sinovoma in ženo Anico ter oba starša Prevolnik. Ludvik Prevolnik je s Štefko živel pri starših, kar je povzročilo, da je nastal globok razdor med njima, čeprav je Štefka z njim čakala že drugega otroka. Po hudih pritiskih in prepirih se je od Prevolnikov kmalu odselila na svoje. Stankova žena Lojzka je imela v Sloveniji sina Draga, ki je živel pri očetu, Lojzkinem prvem možu, Francu Kostanjevcu. Po dopustih leta 1968 je Lojzka s seboj pripeljala takrat osemnajstletnega sina Draga na Švedsko.

Na podoben način se je v tisti dobi na Švedsko priselilo več Slovenk in Slovencev pa tudi drugih priseljencev iz južnoevropskih držav. Landskrona je postala izrazito priseljenko mesto, z velikim odstotkom delavcev na začasnem delu. Švedska je imela na razpolago dovolj stanovanj, dovolj delovnih mest, takrat je bilo nekvalificirano delo lahko najti. Znanje, oziroma neznanje jezika sprva ni bila težava. Tudi posebnih možnosti ni bilo za pridobitev znanja jezika. Skozi delo so se priseljenci naučili jezika, pravzaprav tistih besed, ki so posamezniku bile potrebne na določenem delovnem mestu. Mnogi priseljenci so bili v svojih najlepših letih, stari med 20 in 30 let. Jaz sem bila ob prihodu stara devetnajst let, Olga osemnajst itd. Veliko teh mladih ljudi si je šele na Švedskem našlo partnerja in si ustvarilo družino; nekateri so ob prihodu pripeljali družine s seboj. Za prilagoditev na Švedskem ni bilo posebnih težav. Moč švedske demokracije je zaznavna na vseh področjih in še danes na svetu najbrž nima para, je nekaj, kar druge države šele vzpostavljajo. Cerkev na Švedskem je nekoč bila katoliška, v dobi reformacije pa se je to spremenilo. Dolga stoletja je bila protestantska in državna ustanova z velikimi pooblastili. Med drugim so se vsi matični dokumenti urejevali v pastorski pisarni, *Pastorexpeditionen*. Švedska kultura se veliko ne razlikuje od naše. Le švedski jezik je bil in ostaja številnim problem.

Drago Kostanjevec je kmalu srečal Slovenko Cveto (dekliškega priimeka se ne spominjam) in med njima so se začele tkati vezi. Oba sta zaradi švedske zakonodaje glede garancije bila odvisna od drugih, da bi lahko ostala na Švedskem. Cveta je bila odvisna od dobre volje svoje gospodinje, pri kateri je pazila otroke, Drago pa je bil odvisen od svoje matere, tedaj poročene Prevolnik. Ker je Lojzka po svoji ločitvi v Mariboru pustila sina pri možu, si ob Dragovem prihodu na Švedsko mati in sin nista bila ravno blizu in to se je kasneje pokazalo kot težava. Ravno v tem času je Švedska uvedla omejitve priseljevanja za tujce, ki niso imeli dela, stanovanja ali nekoga, ki jim je zagotavljal preživetje. Tako so mladi priseljenci iskali priložnosti, da bi mogli ostati na Švedskem.

Lojzka se je na Švedskem že po nekaj letih zakona ločila tudi od Stanka Prevolnika. Potem je vse do svoje smrti leta 2007 ostala samska. Prevezela je dekliški priimek Lipovnik Lojzka.

Družina Budja zbrana v Landskroni

Jeseni 1968. Olga se je vselila k staršem na St. Olofsgatanu 134, Marjeta pa k nama s Tinkom na Kolonigatanu. K nam so že poprej radi zahajali samski rojaki pa tudi rojaki, ki so že imeli družine. Včasih smo pri nas po skupinah

igrali karte ali plesali ob glasbi – švedski in slovenski. Spominjam se, da smo plesali na glasbo Venke Myre ali Wenche Myhre, že takrat silno popularne Norvežanke, ki je doslej v sedmih državah in v petih jezikih posnela okrog sedemsto LP plošč/zgoščenk. Pela je tudi v švedskem jeziku. Imeli smo nekaj njenih long play plošč, ki so se vrtele do vročega - večer za večerom in nas zabavale.

Kmalu po Olginem prihodu na Švedsko smo krstili naše male, Anne-Marie in Karlinovega Simona, tretjega sina Poldeta in Jelke, ki se je rodil 5. oktobra 1968. Olga je bila botra Anne-Mariji, jaz in Tinko pa Simonu. Krst je opravil pater Jožef Flis v provizorični kapeli v *Öresundshuset* v Landskroni. Takrat v Landskroni še ni bilo stalne kapele ali cerkve. Za naše verske potrebe smo si sposojali prostore na različnih lokacijah in s tem smo bili zadovoljni. K mašnim obredom je prihajalo veliko Slovencev, za razliko od danes, ko nas pride v prostorno katoliško cerkev k slovenski maši enkrat mesečno le toliko, kot je prstov na rokah. Kje so ostali?!

Olga je kmalu dobila zaposlitev v tekstilni tovarni Schlasberg v Landskroni. Tu je šivala na industrijskem stroju, česar se je seveda najprej morala priučiti. Marjeta je stanovala pri nas, pomagala je v gospodinjstvu, čeprav sem takrat jaz še imela porodniški dopust in sem bila tudi doma. Veliko smo se dobivali pri mami in očetu v Gripenu, otroci so bili sploh najraje tam. Mama je pekla kruh, jaz sem takrat hodila nakupovat hrano, kuhala je povečini mama. Oče je od poljskega župnika v Landskroni, patra Jana Imaka dobil stari harmonij, na katerega je ob prostem času rad igral. Podobno je atek prebijal svoj prosti čas že doma v Sloveniji. Mi smo ponavadi sedeli okrog njega in peli. Tudi na Švedskem so bile sprva to seveda samo slovenske pesmi, cerkvene, ljudske in umetne. Nekaj not si je oče prinesel s seboj od doma.

Neko nedeljo je spet prišel v Landskrono pater Flis. Tokrat je imel s seboj tudi slovenskega Monsignorja iz Anglije, g. Kunstlja. Med sv. mašo smo Budjevi kot navadno peli zborovske pesmi. Mnsg. Kunstelj je bil navdušen nad našim petjem in nas je pohvalil. Svetoval je tudi, da naj ustanovimo slovensko društvo, kjer se bomo lahko organizirano ukvarjali s petjem. Oče je bil vaju vodenja pevskih zborov že od doma, Janez je bil vešč administracije in smo se dogovorili, da bomo v Landskroni ustanovili svoje društvo. Moj brat Janez Budja je na znane slovenske naslove poslal vabila in obvestila o tem, kaj nameravamo. Sklical je prvi sestanek, ki smo ga imeli v stanovanju naših staršev. Tu smo zarisali smernice društva, ki naj bi bile predvsem kulturno udejstvovanje, gojenje petja, glasbe, jezika in prosvetnega delovanja, torej odrskih predstav. Društvo se bo imenovalo SKK TRIGLAV.

V Landskroni je bilo društvo tudi registrirano in sicer dne 1. 12. 1968 pod imenom SLOVENSKI KULTURNI KLUB TRIGLAV. V Landskroni so na

občinskem nivoju takrat ustanovili tudi Landskrona Kulturnämnd (Kulturna organizacija mesta Landskrona) in tako smo kmalu dobili pomembnega partnerja, ki nas je v naših dejavnostih izdatno podpiral. Na Švedskem in v državah Zahodne Evrope smo bili Budjevi z društvom TRIGLAV predhodniki mnogih poznejših slovenskih društev, ki so se čez nekaj let (od 1973 dalje) začela ustanavljati na Švedskem in drugod.

Ustanovitev društva TRIGLAV

TRIGLAV - prvo slovensko kulturno društvo na Švedskem, ustanovljen 1968. Oče Avgust Budja in njegov sin Janez sta ustanovila prvi kulturni klub med slovenskimi izseljenci v Zahodni Evropi.

O društvenem delovanju je moja sestra Olga napisala naslednje besedilo, ki ga je priložila k zborniku Svetovnega slovenskega kongresa (SSK) ob II. Konferenci slovenskih glasbenikov iz sveta in Slovenije v Slovenj Gradcu in Pliberku, 9. in 10. septembra 2010:

V času migracijskega vala v šestdesetih in sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je na Švedsko prišlo več tisoč Slovencev, da bi se začasno zaposlili v industriji v nekaterih večjih krajih. To so bile predvsem ladjedelnice, kovinska industrija in tekstilne tovarne. Vse so sprejemale veliko število delavcev. Čeprav so se Slovenci dobro znašli in se integrirali na Švedskem, je pri večini ostalo kanček domotožja, hrepenenja po domovini, kar se je med drugim izražalo v pesmi in glasbi.

Po prihodu na Švedsko so se vsi člani Budjeve družine naselili v Landskroni. Kulturo petja so prinesli s seboj, saj so že od otroštva sodelovali pri kulturnih dejavnostih, ki jih je vodil njihov oče. Veliko jim je pomenila tudi katoliška vera in Cerkev. Tako so se radi zbirali, najprej ob očetovem harmoniju, ki ga je od župnika v Landskroni dobil v dar. Nato je Tinko nekje našel in poceni kupil stari piano (za 50 SEK), in tako se je oče kmalu specializiral tudi na tem instrumentu. Nekoč v mladosti je igral tudi v tamburaškem orkestru pri Mali Nedelji. Z mamo Angelo sta se spoznala pri petju, oba sta pela v cerkvenem pevskem zboru pri Mali Nedelji, takrat pod vodstvom organista Grmiča. Kaj je bilo torej bolj naravnega, kot da se organizirajo v društvo? To se je jeseni leta 1968 tudi zgodilo, predvsem na pobudo prvega slovenskega izseljenskega duhovnika na Švedskem, zdaj že pokojnega Jožeta Flisa, in Mnsg. Kunstlja iz Anglije. Brat Janez je društvo Triglav 1. decembra 1968 registriral pri Slovenski izseljeniški matici ter pri Kulturni organizaciji mesta Landskrona. Izkazalo se je, da je bilo društvo TRIGLAV prvo pevsko društvo, ustanovljeno v Zahodni Evropi. Kljub temu, da je društvo večkrat zamenjalo ime

(TRIGLAV-LIPA-ORFEUM), je petje ostalo rdeča nit skozi vsa leta delovanja. Slovenska izseljenska matica v Ljubljani – SIM - je društvu v času dobrih odnosov priskrbela tudi nekaj notnega gradiva.

SIM so povabili na svoj prvi koncert, vendar predstavnikom izbor vseh izvajanih pesmi ni bil pogodu, ker je zbor v programu izvajal tudi nekaj pesmi z nabožno vsebino. To je povzročilo, da so pri SIM obstoj društva v svojih občilih namensko spregledali kar nekaj let, obenem pa leta 1973 spodbudili ustanovitev ideološko nasprotnega društva SLOVENIJA v Landskroni. Ena od sester prvega predsednika društva SLOVENIJA, Marjana Budina, je bila takrat zaposlena na SIM v Ljubljani. Tudi te sorodne vezi so najbrž pripomogle k razdvojenosti Slovencev v Landskroni. Na ta način se je društvo TRIGLAV razklalo na dva (če hočete - politično obarvana) pola, česar posledice so pri Slovencih v tem kraju vidne še danes tudi pri mlajši generaciji. Več o tem lahko najdemo dokumentirano v knjigi totalitarizma v Sloveniji od 1945 do 1990, zbornik člankov in dokumentov, ki jih je uredil pisatelj Drago Jančar.

Preko društva TRIGLAV so Slovenci v Landskroni kmalu prišli v stik s švedskim kulturnim življenjem. S svojimi glasbenimi nastopi po južni Švedski so kmalu spodbudili tudi druge slovenske zelenice, da so se po nekaj letih začele organizirati v slovenska društva. Nekatera društva so občasno gojila glasbo, petje in folkloro, med drugimi društva v Landskroni, Stockholmu, Göteborgu, Malmö, Köpingu in Halmstadu. Društvo Planika v Malmöju goji slovensko zborovsko pesem še danes. V sredini osemdesetih let prejšnjega stoletja je oče Avgust Budja predal taktirko hčerki Olgi Budja, ki pevski zbor v nekoliko različnih sestavih vodi vse do danes.

Po neuspeli združitvi društev TRIGLAV in SLOVENIJA v novo društvo LIPA leta 1977 se je ideološki in interesni razkol med rojaki v Landskroni nadaljeval in povečeval kar dolgih dvaindvajset let. Zato je bilo leta 1999 ustanovljeno družinsko pevsko društvo ORFEUM. Društvo LIPA pa je prenehalo delovati 2008. Z nastankom pevskega društva ORFEUM je istoimenskemu družinskemu pevskega zboru in vokalnemu tercetu sester Budja končno uspelo neovirano izpeljati svoj glasbeni program. V letih 1998 – 2004 so posnele kar šest zgoščenk. Veliko skladb so sestre Budja napisale same, Olga melodije, Augustina pa besedila. Gabrijela je pomagala pri vokalni izvedbi. Izvajajo pa tudi prirejene slovenske ljudske in umetne pesmi skladateljev Ipavca, Vodopivca in drugih ter švedske pesmi Taubeja, Lundella in drugih. Pri snemanju nekaterih zgoščenk so sodelovali tudi člani družinskega pevskega zbora Orfeum, z več solisti druge generacije. Video projekt z naslovom Glasbeni mostovi so sestre Budja v režiji Matjaža Koncilija leta 2000/01 izdale v sodelovanju z občinama Landskrona in Ribnica. Domača občina Ljutomer z županom Špindlerjem (LDS) takrat ni imela

posluha in razumevanja za kulturno poslanstvo sester Budja, našle pa so ga pri vodstvu občine Ribnica na Dolenjskem, s tedanjim županom Jožetom Tankom (SDS) na čelu. V Landskroni so sestre Budja zaradi nastopov in video projekta Glasbeni mostovi postale dobitnice kulturne štipendije mesta Landskrona za leto 2000. Na to so seveda še posebej ponosne.

*Na Švedskem živi okoli štirideset Budjevih sorodnikov; tu občasno živi tudi njihova mati, od leta 1987 vdova, Angela Budja, tri sestre s skupno devetimi otroki, dvajset vnukov in že tudi enim pravnukom. K tej številki lahko prištejemo še enajst partnerjev, ki so vsi razen dveh Slovencev in enega Finca Švedi. Švedska je tako postala usoda Budjevih.*⁹

Prvi koncerti

Leto 1968/99 začeli smo s pevskimi vajami. Povabili smo še druge Slovence v Landskroni in okolici, ki jih je petje veselilo in so bili pripravljeni sodelovati pri pevskem zboru pod taktirko Avgusta Budje. Naučili smo se nekaterih skečev z različno vsebino in s pestro izbiro sodelujočih, med drugim so sodelovali Tinko Prevolnik, Janez Budja, Marjan Ušaj, Nevenka Ušaj, Jože Kragelj, Drago Kostanjevec, Olga Budja (takrat poročena Kostanjevec) in drugi. Pred tem smo že tudi uprizorili igro Županova Micka, med drugim v prostorih pod katoliško cerkvijo v Malmöju, kjer so Slovenci v mestu Malmö organizirali prve slovenske veselice in druga srečanja. Pri uprizoritvi Županove Micke so sodelovali Slavko Čop, Janez Budja in žena Štefka, Avguštna Budja (takrat poročena Prevolnik) in drugi.

Na pevske vaje smo povabili tudi švedskega novinarja Andersa Hildinga, ki je potem objavljajl sijajne članke o naši dejavnosti v lokalnem časopisu Landskrona Posten. Že kmalu po začetkih pevskega zbora se je formiral še šahovski krožek, pozneje tudi otroški pevski zbor Valovi, športna sekcija z namiznim tenisem in drugo. Eden prvih koncertov zbora Triglav je bil v veliki dvorani Folketshus v Landskroni. Dvorana je bila nabito polna. Koncerta so se udeležili predvsem slovenski rojaki in drugi državljani SFRJ, med poslušalci pa je bilo tudi nekaj etničnih Švedov.

Kaj imam jaz z vsem tem opraviti? Hm, pravzaprav veliko. Ves čas sem skrbela za komunikacijo in obveščanje, hodila na številne sestanke s švedskimi in nekaterimi drugimi priseljenskimi organizacijami, opravljala delo

⁹ Olga Budja, Helsingborg, Švedska

društvene tajnice, tudi kulturne referentke, občasno vodila otroški zbor Valovi in ne nazadnje sem bila veliko let in sem še predsednica slovenskega društva v Landskroni, pod katerim koli imenom že. Od leta 1968 pojem pri vokalnem tercetu Sestre BUDJA, pela sem pri slovenskem narodnozabavnem orkestru Lastovke (1972-95) in sem tudi altistka v pevskem zboru društva Triglav-Lipa-Orfeum. Naše koncerte smo vedno kombinirali z raznimi kulturnimi sekcijami, da bi poslušalcem in gledalcem ustvarili pester program in čimbolj približali slovensko kulturo. Delo v društvu, druženje in kulturno delo nas je skozi vsa ta desetletja utrjevalo v slovenski zavesti in povezovalo na ta ali oni način.

Ironija življenja

Leto 1969. Pozimi na prehodu iz 1968/69 nam je v baraki, kjer smo stanovali, odpovedal vodovod. Počila je neka pomembna vodna cev in nam povzročila veliko škode v kuhinji. To smo sporočili na stanovanjsko podjetje Landskronahem, ki je bil lastnik barak. Ob pregledu so ugotovili, da se poškodbe ne da popraviti in da so barake odslužile svojemu namenu, zato se bo treba izseliti. S Tinkotom so nama dodelili trisobno stanovanje v dokaj novih stanovanjskih blokih na Ringvägen (številke se več ne spomnim, bloki še stojijo). Podnajemnik Mirko Koletnik si je moral najti drugo stanovanje, ker smo zdaj imeli eno sobo manj.

Še se bom zadrževala pri spominih na leto 1969. Po Olginem prihodu leta 1968 smo bili že vsi Budjevi na Švedskem, domotožje se je spremenilo v nekakšno slovensko zavest, da je treba ohranjati in gojiti slovensko kulturo tam, kjer smo – v Landskroni in okolici. To nas je zelo zaposlilo, vsaj mene, tako nisem čutila potrebe po drugačni zabavi. V Sloveniji ne bi živeli tako povezani in se ne bi mogli tako intenzivno udeleževati na glasbenem področju! Marjeta si še ni našla zaposlitve, njeno življenje se je zelo zapletlo in tako je še vedno živela pri nas. Še vedno sem bila poročena z Martinom Prevolnikom, a najin zakon se je vse bolj krhal. Tinko je večkrat brez sledu izginil od doma za dlje časa. Nikoli nisem izvedela, kje je hodil in kaj je počel. Končno sem povsem izgubila interes, da poizvedujem za njim ali da ga sprašujem, saj sem ugotovila, da odgovarja z lažmi. Včasih sem od drugih kaj izvedela, vendar navadno nič kaj pozitivnega. Menila sem, da njegova puberteta traja zelo dolgo in upala sem, da se bo enkrat umiril in zresnil ...

Tinko se je zaposlil kot šofer tovornjaka pri nekem prevozniku (mislim da se je lastnik imenoval Jörgen Salmose) v Eslövu, kakšnih petintrideset kilometrov iz Landskrona. Tako je, z moje strani gledano, dokaj nekontrolirano potoval po Evropi. Nekoč sem z njim v tovornjaku potovala tudi jaz. Vozil je vse do Haparande, mesta, ki je oddaljeno kakšnih dva tisoč

petsto kilometrov na sever, na meji med Švedsko in Finsko. Bilo je nepozabno potovanje. Naužila sem se lepot severne Švedske. Potovanje je trajalo kakšnih deset dni, kajti tovornjak se je v mestu Önsköldsvik na obali Botniškega zaliva pokvaril, popravilo pa je trajalo več dni. Tu sva preživela nekaj nepozabnih dni, se sprehajala in spoznala nove ljudi. Spet sva se nekoliko zbližala, vsaj jaz sem tako čutila. Po vrnitvi domov pa se je življenje vrnilo v stare tire ...

Poleti smo s Tinkotom, z Doro in Anne-Marie odpotovali v Italijo na dopust. Lenka je na lastno željo ostala z mojima staršema, ki sta odšla v Slovenijo. Družili smo se s svakom Mirkom in Katico Prevolnik. V Sistiana mare so taborili tudi Čopovi, brata Gorenjca - Slavko in Adi iz Bjuva. Midva sva z otroki taborila v šotoru, ki ga je Tinko že na začetku taborniškega dopusta prodal nekemu znancu Italijanu, ki je šotor ob koncu dopusta prevzel. Tako sva financirala naše bivanje v Italiji. Tudi o tem sem že pisala, včasih se je ponavljanjem težko povsem izogniti. Z nami na letovanju je takrat bila tudi Marjeta. Tu smo doživeli mnogo zanimivih dogodivščin, ki pa vsaka terja svojo zgodbo. Zato o tem morda kdaj drugič.

Jeseni 1969 je Tinko z osebnim avtomobilom ponovno odpotoval v Slovenijo. Ko se je vrnil, je s sabo pripeljal zalo Slovenko, Slavico po imenu. Pripeljal jo je, ker ga je za to prosil kolega Tone Magdalenc, da bo Slavica živela pri njem. Vendar je pri Tonetu ostala le kak dan, potem ni marala več. Tinko me je vprašal, če jo lahko midva vzameva k nam. Malo sem se branila, saj je pri naju že živela Marjeta. Končno sem pristala, da pride začasno k nam. Tone Magdalenc je seveda Tinkotu zameril, ker mu je Slavico odvezel. Zaradi tega je Tone z nama prenehal prijateljovati, kmalu spakiral in se odselil v Nemčijo k sestri Magdaleni in njenemu možu Robertu Kresniku v Wüpertal. Ni več maral ostati v družbi s Tinkom in Slavico, ki sta ga razočarala. Tudi name se je jezil, ker sem pristala, da vzamemo Slavico k nam. Meni se ni zdelo narobe nič drugega kot to, da je v stanovanju postalo tesno – trije otroci in štirje odrasli v trisobnem stanovanju. Kmalu se je izkazalo, da si je Tinko v resnici želel pripeljati prijateljico – zase, in ne za kolega Toneta. Slavica mi je to ob neki priložnosti sama povedala. Kako sta se s Tinkom spoznala v Mariboru, seveda nisem izvedela. Slavica se po srečanju z mano za Tinkota ni več menila, ostala pa je še nekaj mesecev pri nas.

To leto je na Švedsko k svoji teti Anici in njenemu možu Francu Prevolnik prišla tudi šestnajstletna nečakinja Lidija Vrabel. Lidija je bila dvojčica, v Mariboru je imela še oba starša in tri sestre – dvojčico Zdenko, Stanko in Ireno. Lidija je prišla na obisk k sorodnikom, tako kot smo se tudi drugi med sabo obiskovali. Vendar v tem primeru ni bilo čisto tako. Kmalu mi je Lidijina teta Anica, moja svakinja, svareče namignila, da se Tinko pogosto mudi pri njih in je še posebej vesel Lidije. Anica je dodala, da je Tinko že v Mariboru

pogosto zahajal na Lidijin dom, in da jo je pravzaprav on zvabil na Švedsko. Meni se je vsesкупaj zdelo malo smešno, saj je Tinko imel doma troje mladih deklet, kaj bi še rad s četrto? Doma smo bile namreč že Slavica, Marjeta in jaz. Jaz sem bila tisto leto stara štiriindvajset let, ostali dve sta bili precej mlajši. No ja, čas bo kmalu pokazal, kako in kaj je s tem.

Srečanja in razhajanja

Olga je v januarju prestopila v devetnajsto leto starosti, fantje so se večkrat pulili zanjo. Med drugimi je bil poln upanja, da bo Olga postala njegova, Tinkotov kolega Egon, ki je bil danskega rodu. Nekoč je mami, kjer je Olga takrat stanovala, prinesel piščanca, tako je vsaj dejal, da je piščanec. Mama ga je spekla in čeprav je poskusila to »piščančje« meso zmehčati in narediti užitno, ji to ni uspelo. Izkazalo se je, da je Egon prinesel staro kokoš, ki bi bila primerna kvečjemu za kokošjo juho. Na ta račun smo se pozneje velikokrat nasmejali. No ja, Olga vsekakor ni podlegla Egonovemu šarmu, čeprav se je zelo trudil. Večkrat smo šli na veselice v Asmundtorp. Z nami je hodila tudi Slavica, včasih tudi Marjeta. Te veselice sta, kot že rečeno, prirejala zakonca Fric in Katica Prevolnik. Sem so prihajali mladi ljudje, predvsem fantje iz bližnje in daljne okolice, tudi iz petinštirideset kilometrov oddaljenega Malmöja. Slavico je kmalu omrežil mlad Istran iz Malmöja. Postala sta par in se zaročila, vendar je Slavica še nekaj časa ostala pri nas.

Olga je na eni od veselic ponovno srečala Draga Kostanjevca. Prvič sta se z njim srečala pri nas v barakah, kjer smo takrat stanovali. Bližala pa se je veselica v Asmundtorpu, ki sta jo organizirila zakonca Prevolnik. S Tinkotom smo se odpeljali tja. Drago je sedel pri sosednji mizi skupaj s Cveto in z dolgimi pogledi spremljal Olgo po plesišču. Jaz sem ga poznala že od prej. Drago je kmalu poprosil Olgo za ples. Poblíže sta se spoznala in si kmalu postala všeč. Seveda je potem za mizo nastalo napeto vzdušje med njim in Cveto, vendar je večer lepo minil.

Čez kak teden je Drago poiskal Olgo pri naših starših, kjer je takrat živila. Kmalu sta bila par. Ko je to postalo očitno, se je temu uprla Lojzka, Dragova mati. Ni želela, da se njen sin druží z Olgo, čeprav je ni poznala. To zvezo je poskušala prekiniti. Tudi Stanko Prevolnik se je vmešal v njuno razmerje in nazadnje je šlo tako daleč, da sta Draga hotela poslati nazaj v Slovenijo. Vendar je bil takrat že polnoleten. Julija 1968 je napolnil osemnajst let in staršema njun načrt ni uspel. Za nekaj časa so prekinili vse medsebojne odnose in Drago se je preselil k našim staršem in k Olgi v Gripen.

Marjeta pa je imela drugačne vrste težav. Srečala je Tinkotovega prijatelja

Ervina Fojtla, ki je pred kratkim postal vdovec in se vanj zaljubila. Tudi Ervin je kazal naklonjenost do Marjete. Tole omenjam le okvirno, ker bi natančen popis zahteval knjigo zase. Ervin je dal Marjeti upanje, da bosta postala par in zaživela skupaj. Dal ji je tudi ključ svojega stanovanja in lahko je šla k njemu, kadar se ji je zahotelo. Nekoč je spet odšla v Ervinovo stanovanje. Ervina ni bilo doma, v stanovanju pa je našla znanko Cveto. Tudi Cveta je želela zase pridobiti Ervina, ne toliko zaradi ljubezni ampak zato, ker bi jo sicer gospodinja, pri kateri je bila zaposlena, lahko v kratkem poslala nazaj v Slovenijo. Zdaj se je prilizovala Ervinu, da bi jo vzela k sebi. Tako bi si zagotovila nadaljnje bivanje na Švedskem. Cveta je manever uspel. Marjeta je bila silno užaljena, ko je našla Cveto v Ervinovem stanovanju. Ervinu je vrnila stanovanjski ključ in prekinila odnose z njim. Marjeti je bilo seveda hudo, saj je – kolikor vem - imela Ervina rada.

Cveta se je potem kmalu preselila k Ervinu in za Draga ni več kazala zanimanja, vsaj začasno. Vendar je to bila le igra za kulisami. Cveta je večkrat komu povedala, da bo Draga speljala in se maščevala Olgi, vendar je to pustila za pozneje. Zdaj se je posvetila Ervinu. Kmalu sta se poročila. Tudi Olga in Drago Kostanjevec sta se leta 1969 poročila.

Leto 1970. Prestopili smo tudi to novo leto in že so bili tu novi izzivi. Marjeta je še vedno živela pri nas, tudi Slavica, čeprav se je počasi odpravljala k fantu v Malmö. Še prej pa se je pri nas spremenilo nekaj drugega. Tinko je nekega dne prišel k meni ves pohleven in povedal, da je pri svakinji Anici pravi direndaj, da hočeta Prevolnikova Lidijo Vrabel vrniti nazaj v Slovenijo in da zdaj sirota Lidija nima kam! Temu sem se začudila, čeprav me je že Anica svarila v zvezi z Lidijo. Ko sem to Tinkotu omenila, me je rotil, da to ni res, da Anica fantazira in da naj ne verjamem tem lažem. Dekle da se mu smili in to je vse. Težko mi je danes pojasniti, kako to, da sem mu verjela in dovolila, da se tudi Lidija preseli k nam! Slutila sem nevšečnosti, vendar sem ji odprla vrata. Naj bo, kot pač bo, se bo že pokazalo. Prišla je k nam. Hvaležno se mi je zahvaljevala, ker sem jo rešila pred tem, da bi jo teta Anica na silo poslala nazaj v Maribor. Tja pač ni želela. Tako je ostala pri nas ...

Zdaj je bila pri nas Marjeta, ki se je zaposlila honorarno za nekaj ur na dan. Življenje je teklo svojo pot. V klubu smo imeli veliko aktivnosti, vaje in nastopi so nas kar zaposlovali. Tudi Marjeta je pela z nami v zboru.

Slavica se je kmalu odselila k fantu Ivanu v Malmö in se tam tudi poročila. Mnogo let pozneje sem ju ob neki priložnosti spet srečala, bila sta skupaj, še vedno srečno poročena. Prepričana sem, da njuna sreča še traja ... Vsaj njima je uspelo!

Drugo polletje 1970

Prišlo je poletje. Marjeta in Lidija sta še vedno živeli pri nas na Ringvägen v Landskroni. Med seboj smo se kar dobro razumele. Jaz sem hodila v službo, Tinko je bil dosti s tovornjakom na terenu in tako so dnevi in meseci minevali. Napočil je čas počitnic. Drago in Olga si še nista mogla privoščiti dopusta. Odločili smo se, da Tinko naju z Olgo in otroke za nekaj tednov odpelje v Slovenijo. Marjete s seboj na pot nismo mogli vzeti, ker ni bilo prostora v avtu. Posebej si tudi ni želela potovati v Slovenijo. Tako sta z Lidijo medtem ostali v stanovanju.

Naju z Olgo in z najinimi otroci je Tinko odpeljal k našim domov k Mali Nedelji (v Bučkovce) in se kmalu vrnil na Švedsko. Olga je šele zdaj v Sloveniji ugotovila, da je noseča, Drago za to sploh še ni vedel. Olgi je bilo velikokrat slabo, pogosto je bruhala in ni se dobro počutila. Tisto poletje je bilo izredno vroče, tako da smo vsi iskali senco in se poskušali vsak na svoj način hladiti. Mislim, da se je živo srebro dvignilo na 40 stopinj in še čez. Doma pri Mali Nedelji smo prenavljali našo hišo, tako smo ponoči spali pri teti Marici v Kuršincih. Delavci so vstavljali nova okna in opravljali druga dela, ki jih je vodil oče od moje svakinje Štefke, Jože Bezenšek. Pozneje sta se s Švedske pripeljala tudi Štefka in Janez s svojim zelenim Mercedesom. Ona je bila takrat edina med nami ženskami, ki je že imela šoferski izpit. Tudi Štefka je bila takrat noseča. Andrej se je rodil v začetku novembra 1970. Štefkin porod je bil manj oddaljen kot Olgin.

Ko naju je Tinko pustil sami, sva z Olgo ostali brez prevoznega sredstva. Zato sva bili zelo veseli, da se je Štefka tu in tam pripeljala k nam in nas vzela s seboj. Nekoč smo šle v Mursko Soboto v hotel Diana na ples. Katera se je tega domislila se ne spomnim več. Ideja ni bila preveč posrečena, smo ugotovile. Štefka je imela že kar lep trebušček, moški so jo zbadali z vprašanjem: »V katerem mesecu pa smo, gospa?« Odgovarjala jim je, da v šestem, kar je bilo seveda dvoumno, saj smo bili v mesecu juliju, glede na njeno nosečnost pa tudi skoraj res. Nato smo se odpeljale k Štefki domov, to je v Zadobrovo in nekaj dni preživele tam. Dorica je bila takrat z nami, tako so se Jani, Bernardka in Dorica skupaj igrali. Me smo poležavale v senci, saj je bilo še vedno grozno vroče. Včasih smo pomagale tudi pri spravljanju sena, vendar od nas ni bilo veliko koristi.

Proti koncu julija se je Tinko vrnil v Slovenijo po nas. Jaz sem se z otroci nato res vrnila z njim na Švedsko. Tudi Dragu je uspelo pripotovati z nekim starim rdečim fiatom, ki mu je vmes na ladji odpovedal. Popravili so ga, da je šlo dalje. Ob njegovem prihodu v Slovenijo je tudi zvedel, da pričakujeta otroka. Bil je tudi on zelo srečen. To leto so se Janez, Štefka, Drago in Olga s

svojimi avtomobili odpeljali na morje in to v Šibenik. Tam so slučajno srečali Karlinove sorodnike, Janeza in Marinko s Škofje Loke, Jelkinega svaka in svakinjo z njihovimi življenjskimi partnerji. Včasih je svet še posebno majhen!

Med mojim bivanjem v Sloveniji sta se odselili Marjeta in Lidija. Tako smo po vrnitvi v Landskrono bili po več letih spet sami – Tinko, jaz in otroci. Lidija me je čez nekaj dni poklicala in mi sporočila, da naj ne verjamem lažnjivim jezikom, ki da govorijo, da je bila s Tinkotom noseča in je naredila splav. Tega poprej nisem slišala, novico mi je prva povedala sama. Lidija se je med mojo odsotnostjo preselila v stanovanje svojih staršev, ki so se medtem z ostalimi tremi dekleti iz Maribora za stalno preselili na Švedsko.

Res nisem vedela, kaj naj si mislim o vsem tem. Tinko je bil še naprej čuden in samosvoj, zmeraj na terenu - kot vedno. Moje mnenje o njem je bilo, da ni dovolj zrel za očetovstvo niti za družinsko življenje. Skoraj nikoli ga ni bilo doma. Zjutraj je odšel, ko so otroci še spali, ponoči pa se je vrnil, ko so tudi že spali. Le malokdaj jih je srečal. Ko pa je nanese, da so ga otroci videli, so ga bile deklice, seveda, zelo vesele. Otrokom sem občasno kupila kakšen priboljšek in jim ga dala z lažnim sporočilom, da je to od njihovega atija. Tako so o očetu mislile vse lepo, čeprav si tega, po mojem mnenju, ni zaslužil.

Društvo gre naprej

Vse gre, razen kositrnih vojakov – to je priljubljeni rek mojega partnerja Zvonka! Slovensko društvo v Landskroni je cvetelo in sekcije so dobro delovale. Janez in Štefka sta na Skolalén odprla majhno restavracijo, kafeterijo z imenom Petit bar. Postopoma smo sedež društva iz stanovanja staršev preselili. Sprva smo imeli prostore v na novo ustanovljenem KV – Kursverksamhet na Rådhusstorget, ki ga je od vsega začetka vodila Švedinja Ulla Ring, simpatizerka južnih Slovanov – od Makedoncev, Srbov, Bosancev, Črnogorcev, tudi Kosovo Albancev, Hrvatov do Slovencev. Občasno sem bila pri njej tudi zaposlena kot voditeljica pevskega tečaja za odrasle Švede s posebnimi potrebami. Včasih je Švede v petju poučevala tudi Olga. Bil je to čas, ko smo se privajali, učili in prilagajali švedski družbi. Na teh pevskih tečajih sem se naučila veliko švedskih ljudskih pesmi, ki so v mojem slovenskem repertoarju sicer manjkale. Ideja o tem, ali bomo ostali ali se vrnili v Slovenijo še ni dozorela. Pravzaprav se še ni niti jasno porajala. To vprašanje se je izoblikovalo šele pozneje.

Janez in Štefka sta dobila tretjega otroka, sina Andreja. Rodil se je novembra 1970. Klubske prostore smo nato kmalu preselili v Petit bar k Janezu in Štefki. Za društvene aktivnosti sta nam dala na razpolago eno sobo. V Petit

baru smo imeli tudi pevske vaje. Vse pevske sekcije je vodil oče Avgust. Tudi tu je imel na razpolago piano. Počasi smo se pripravljali na prvi koncert. Naši glasbeni nastopi so se sprva odvijali v mestnem muzeju in na drugih primernih lokacijah v Landskroni.

Povedala sem že, da smo društvo TRIGLAV takoj po ustanovitvi registrirali pri Kulturni organizaciji mesta Landskrona (Kursverksamheten), pa tudi pri SIM (Slovenski izseljenski matici) v Ljubljani. Prva leta je bil predsednik Janez Budja, žena je bila blagajnik, jaz pa tajnik. Oče Avgust je vodil petje, ostali referenti – kulturni in športni pa so bili prva leta Olga Kostanjevec (Budja), Jelka Karlin (Budja), Drago Kostanjevec, Jože Kragelj in drugi. Kulturna sekcija je že na začetku imela pevski zbor, dramsko skupino (skeči), vokalni tercet sester Budja in nekaj glasbenikov – Ljubica Dolničar na harmoniki in drugi. V športu je prevladoval šah in namizni tenis. Praznovali smo državne praznike, tudi 29. november, nastopali tudi v mestu Malmö in v Helsingborgu, predvsem pa v Landskroni na manjših prireditvah (v muzeju in lokalih Sirius, Venus, Landskronahem in drugje). Zanimivo je bilo tudi to, da je z nami v pevskem zboru sodeloval takratni katoliški duhovnik Jan Imach, Poljak po rodu. Z nami je nekoč celo nastopil na proslavi 29. novembra v mestu Malmö. To je potem povzročilo probleme med Poljaki v Landskroni, ki so patra Imacha večkrat tudi zatožili pri škofu.

Leonida

Leto 1971. Dne 30. januarja se je moji sestri Olgi in Dragu Kostanjevec rodila prvorojenka Leonida. Mlada starša sta kmalu našla boljše, že tretje stanovanje in sicer v ulici Vasagatan. Drago je bil zaposlen v ladjedelnici Varvet, tako sta lahko sama gospodinjala. Mama Angela in oče Gustek sta ostala sama. Pravzaprav nista bila veliko sama, saj smo se pogosto dobivali v njunem stanovanju na vajah. Mama je pazila otroke in kuhala. Ob večernih urah pa je delala tudi kot snažilka pisarn in sanitarij v Landsverku. Ko je prišla Olga na Švedsko, ji je pri tem sprva tudi pomagala, dokler je stanovala pri starših. Jaz sem se oglasila pri njima vsak dan po službi. Tam smo se zbirali tudi ob koncu tedna. To je ustrezalo predvsem otrokom, ki so bili zelo radi skupaj. Dobimo se v *Gripenu pri mamiki in ateku!*

Leonido smo kmalu odnesli h krstu. Pri krstu jo je držal v naročju Tinko, njena krstna botra pa sem bila jaz. Moji in Jelkini otroci so bili zdaj že malo večji. Janez in Štefka sta imela Andreja, ki se je rodil v novembru 1970, Bernardki pa je bilo takrat že skoraj štiri leta. Moje hčerke – Dora je bila stara pet let, Lenka štiri leta in Anne-Marie skoraj tri leta. Malo Leonido smo tako vsi radi razvajali. Star pregovor pravi: ljubezni otroku ne moreš dati nikoli preveč!

Olga je čez nekaj tednov dobila hudo zastrupitev. Pri urejanju nohtov si je s škarjicami poškodovala prst na roki in dobila tetanus. K zdravniku jo je peljala rojakinja Majda Ivič, ki je bila že takrat tolmač slovensko in srbohrvaško govorečim. Ta nezgoda je Olgo hudo zdelala. Morala je tudi prezagodaj prenehati z dojenjem Leonide. Vendar je deklica lepo napredovala, rastla in se razvijala. Tudi Olga je počasi okrevala.

Poletje 1971

Tudi doma, v Sloveniji so se stvari bliskovito odvijale. Prevolnikova starša, Franc in Marija, sta poleti odšla na svoj dom v Ukrajinski ulici na Teznem v Mariboru. Tokrat sta želela imeti s sabo Dorico. Po daljšem premisleku sem jima to dovolila, saj tudi Dorica ni imela nič proti. Tinko je tedaj za čez poletje odpeljal svoja starša in Dorico v Slovenijo. Nato se je vrnil in spet opravljal vožnje s tovornjakom. Bolj in bolj je izostajal od doma, jaz pa sem se z otrokoma vedno pogosteje zadrževala pri mami in ateku v Gripeni. Med tem sem se zaposlila na trajektu Dana Scarlett, ki je vozil med Landskrono in Kopenhagnom. Delala sem v kuhinji, natančneje na oddelku za pomivanje posode, urejanje krožnikov in drugega jedilnega pribora. Na tem in drugih trajektih na tej progi sem nekaj mesecev delala tudi takoj po rojstvu Dorice, leta 1965, takrat kot snažilka.

Bilo je enkrat proti koncu junija tega leta, ko Tinkota več tednov ni bilo domov. Vedela sem, da s tovornjakom prevaža živila, najpogosteje v tujino, kar lahko traja teden ali dva, tokrat pa ga ni bilo na spregled kar tri tedne. Telefonirala sem njegovemu delodajalcu v Eslöv, da se pozanimam, kje se Tinko zadržuje. Tedaj mi je Salmose povedal, da je pri njem Tinko že pred približno tremi tedni dal odpoved, dvignil denar, tudi za dopust ter odšel neznano kam. Seveda sem bila zelo presenečena. Nič mi ni bilo jasno in nisem si znala razložiti, kam je izginil. Malo sem poizvedovala pri znancih in nazadnje poklicala tudi Anico Prevolnik, ki mi je povedala, da je Tinko verjetno z Lidijo odpotoval v Slovenijo. V Slovenijo ... z Lidijo? Kje pa živim, da tega nisem vedela?! Presneto.

V mestu sem po naključju srečala Vrablovo Katico, poročeno z Lidijinim stricem, bratom Prevolnikove Anice, Karlijem (veliko sorodstvo), ki mi je potrdila, da je Tinkota in Lidijo osebno videla, ko sta se vkrcala na trajekt in se odpeljala na kontinent. Kam točno sta odšla, tega Katica ni vedela. To me je seveda prepričalo, da je res, kar sem slišala že prej in da v zvezi z možem ne morem več pričakovati ničesar dobrega. Takoj sem poiskala advokatsko pisarno Bergman v Landskroni in vložila zahtevo za ločitev. Bala sem se, da bi me Tinko prehitel, me ob vrnitvi spet pregovoril, da mu pogledam skozi

prste in se vrnem. Tega za nobeno ceno nisem več nameravala storiti. Že preveč moje mladosti in let mi je zagrenil, da bi mu dovolila s tem še nadaljevati. Ne on ne jaz nisva bila zadovoljna, še manj srečna s takim načinom življenja. Preveč tega se je že nabralo na najinih plečih, da bi zmogla še naprej prenašati, zato je bila edina rešitev, da se razideva.

Izhod - ločitev

Pogosto je težko opisati dogodke tako, kot so se zgodili v resnici, saj »čas celi rane vsake vrste...«, lažje pa je opisati občutke, ki jih je nek dogodek pustil v meni. Ko gre za odločitev o ločitvi, je to najbrž vedno lažje povedati kot narediti. Predvsem, ko so v zakonu otroci, potem je odločitev in sam proces še toliko težji. Če pa se pojavijo še druge težave, je vse skupaj še veliko huje. Mnogo tega sem imela priložnost izkusiti. Vsaka ločitev pomeni, da nekaj v človeku tiho umre – ljubezen, vera, upanje ...

Da bi si olajšala postopek, sem poiskala uradnika, tolmača hrvaškega porekla, ki je delal na Invandrarbyrå (Priseljenskem biroju v Landskroni), Slavka Škrinjarja. Prosila sem ga za nasvet, kam naj se obrnem po pomoč v moji ločitveni zadevi. Slavko se je v mojem primeru očitno postavil na stran moškega in mi ni hotel pomagati s pametnimi nasveti. Povedal mi je celo, da ločitve na Švedskem gotovo ne bova mogla izpeljati, predvsem zato, ker nisva švedska državljana, na Švedskem se nisva poročila in tu še niso imeli primera, da bi se dva tuja državljana ločevala. Torej sva bila midva s Tinkotom kot dve črni ovci, ki si domišljata, da se bodo Švedi ukvarjali z najinim primerom, tako nekako sem razumela Škrinjarjevo razlago. Nisem mogla pričakovati pomoči niti s Škrinjarjeve strani niti s strani biroja. Vendar nisem obupala. V Slovenijo to leto pač ne bom potovala, da bi tam vložila zahtevo za ločitev. Zato mi ni preostalo drugega, kot da vztrajam na Švedskem in najdem pot, kako bom izpeljala ločitev. Kot že rečeno, poiskala sem advokata Bergmana, mu razložila stanje ter ga pooblastila, da me zastopa. Mislila sem, da Tinko ločitvi ne bo nasprotoval, saj je sam izbral pot, na katero se je podal. Misliti pa je – nič vedeti!

Tinko se je po nekaj tednih res vrnil. Poiskal me je pri mojih starših, kjer sem se z Lenko in Anne-Marie povečini nahajala. Že takoj ob vstopu skozi vrata sta ga bili deklici silno veseli, saj ga nista videli cel mesec. Lenki je bilo takrat pet let, Anne-Marie pa komaj tri. Nisem jima pripovedovala o svojih težavah, ne o najinem medsebojnem razmerju, ki se je trgalo. Lenka je Tinkotu ob prihodu vesela skočila v naročje, kar mu je seveda godilo. Nato se je začel na njemu tipičen način pogajati – vrnil se je in želi, da se vrnem tudi jaz. Zaradi njegovega nesramnega obnašanja je v meni zavrelo. Kaj neki misli, ko si

dovoli vse, kar mu pade na pamet. Še in še jih je slišal. Takšne in podobne reči sva si povedala, vendar se ni takoj vdal. Prijel me je za roko, da me s silo povede s seboj, jaz sem se mu iztrgala, pograbila pepelnik na mizi in ga z njim lopnila po hrbtu. Deklici sta se tega seveda ustrašili in se privili k očetu. Sama sem bila povsem razočarana nad njim. Nisem bila dovolj razsodna, ko sem mu dovolila, da je odšel in s sabo odpeljal obe dekleti. Dora pa je že sicer bila pri njegovih starših. Po toči zvoniti je prepozno! Vse tri otroke je torej imel pri sebi. Seveda sem upala, da mi jih bo pripeljal nazaj, ko bo v ponedeljek ali kadarkoli že ponovno začel hoditi v službo, vendar temu ni bilo tako.

Družinska katastrofa

Ločitvena zahteva je bila vložena in tedni so tekli. Tinko mi otrok ni pripeljal nazaj. Ko sem hotela vstopiti v stanovanje na Ringvägen, sem našla vrata zaklenjena. Ključavnica je bila zamenjana in tako nisem imela dostopa do doma. Nihče se na moje klice ni oglasil. Kje in kdo varuje najine otroke, nisem vedela. Klicana sva bila na obravnavo, ki je trajala kar dolgo časa, koliko točno, ne vem. Zahteval je, da mu prisodijo varstvo otrok, ker naj bi jaz ne bila sposobna kot mati. Pridobil je nekaj prič, ki so potrdile njegovo trditev, nekaj družinskih prijateljev, ki so se postavili na njegovo stran. Nekateri niso bili nikoli pri nas doma ali pa enkrat, dvakrat. Kje naj bi si ustvarili svojo sliko o moji materinski nesposobnosti? Nisem mogla verjeti svojim očem in ušesom, vendar je bilo res, da so pričali proti meni. To so bili zame strašni udarci, krivične obtožbe in izdajstva »prijateljev«. Otrok ves ta čas nisem smela srečati. Poprosila sem svojega advokata za pomoč in nasvet, saj se mi je zdelo pri vsem najhuje to, da nisem videla svojih otrok. Svetoval mi je, naj mirno počakam, pravica da bo zmagala.

Izkazalo se je, da Tinko spet vozi tovornjak in prepušča varstvo otrok svojima staršema. Največkrat očetu, ker mati ne zmore. Stari Prevolnik je spal z otroki v našem stanovanju in počenjal razne grdobije, za katere sem izvedela šele pozneje. Nekoč sva šla z mojim očetom s kolesi domov na Ringvägen, da se pogovoriva s Francem Prevolnikom in predvsem, da vidiva otroke. Vse tri deklice so naju bile vesele. Ko sva pregovarjala Franca, da naj nama za nekaj časa pusti otroke, da gredo k nam domov, je privolil. In res, Dorica in Anne-Marie sta se takoj poslovili, in odšli z nama, Lenka pa je bila vsa plašna in je oklevala. Ni se mogla odločiti, rekla je, da bo ati jezen, če gre z nama. Pri tem naju je z atekom plaho gledala in ni šla z nama. Nisva je jemala na silo, čeprav nama je bilo hudo jo pustiti. Takrat nisem mogla razumeti, zakaj se je tako odločila. Ostala je v Ringvägenu.

Midva z očetom sva naložila otroka na kolo, Doro sem vzela jaz, Anne-Marie pa oče ter se odpeljala proti Gripenu. Na poti pa naju je dohitel Tinko s tovornjakom. Kot jastreb z neba naju je presenetil. Drugo za drugo je deklici snel s kolesa ter ju posadil k sebi na sedež v kabini. Otroka nama je vzel! Nič ni pomagalo pregovarjanje, odpeljal ju je nazaj k mojemu tastu Prevolniku v oskrbo. To je bil spet hud udarec in zdelo se mi je, da ga ne bom prenesla. A življenje je teklo naprej. Sodišče je odločilo, da imam vsak drugi teden pravico tri dni imeti otroke pri sebi, dokler se ne ugotovi, kateri od naju s Tinkotom je najbolj primeren dobiti stalno skrbništvo za deklice. Sama sem tudi morala najti priče, ki so potrdile, da sem dobra mamica. Med drugimi sem na pomoč poklicala Marjeto, saj pričanje sorodnikov ni zadostovalo.

Proces se je vlekel in vlekel, vsaj meni se je zdelo, da celo večnost. Stanovala sem pri starših v Gripenu, kajti najino skupno stanovanje na Ringvägen sem zapustila in pozneje nisem imela več vstopa vanj. Otroci so prihajali k meni v Gripen. Veselje je bilo nepopisno, ko so deklice prišle k meni, potem pa velika žalost, ko so se morale spet vrniti na Ringvägen. To se je ponovilo nekajkrat. Tako je predpisoval švedski zakon, moj zastopnik, advokat Jan Bergman mi je svetoval, da je v mojem primeru najbolje, da se ravnam po zakonu, dokler ne pride končna razsodba glede tega, kdo bo dobil vse tri otroke v oskrbo. Ravnala sem se po njegovih navodilih, čeprav mi je ob vsakem slovesu pokalo srce.

Ko so bili otroci z mano približno tretji vikend, se je zgodilo, da sta se Dorica in Lenka med sabo sprli. Naenkrat sem slišala, da Dora govori Lenki o nečem, kar bo meni povedala, da se je pri njih doma dogajalo. Lenka ji je odgovorila, da naj kar pove, ker bo tudi ona svoje povedala. Seveda me je zanimalo in sem prisluhnila njunemu pogovoru ter ju vprašala, o čem govorita. Tedaj je prišlo na dan nekaj strašnega – stari Prevolnik (ni vreden, da ga imenujem dedek otrokom!) se je seksualno izživiljal z otroki. Seveda sprva tega nisem mogla verjeti. Tudi moja starša sta bila prisotna pri pogovoru, in vse je kazalo, da je nekaj le res. Moj oče je deklici vprašal, kaj s tem mislita. Njuna pripoved je bila nejasna, nazadnje pa je Dorica narisala na papir, kako je to dogajanje približno izgledalo in zdaj ni bilo več dvoma, da si deklici tega nista mogli izmisliti ali fantazirati. Tedaj sem tudi razumela, zakaj se je Lenkica bala oditi z nama z atekom, ko sva jo pred časom skupaj z Dorico in Anne-Marie hotela odpeljati domov. Tast Prevolnik ji je zagrozil, da bo hudo, če komu pove o tem, kaj se tam dogaja. Čutila se je krivo za njegovo umazano početje! Anne-Marie je bila takrat še zelo majhna, zato se teh grozних dogodkov ni zavedala.

V nedeljo zvečer bi bilo treba otroke spet izročiti Tinkotu, da bi jih potem prepustil svojemu očetu, staremu Prevolniku v oskrbo. Tega za nobeno ceno nisem mogla več storiti, čeprav bi po navodilih advokata Bergmana morala

tako ravnati. Ne, takoj v ponedeljek sem Bergmana poklicala in mu predstavila novo situacijo. Bergman se je želel srečati z vsemi tremi deklicami in od njih slišati, kaj se je z njimi dogajalo. To se je tudi zgodilo. Na podlagi teh pogovorov s hčerkami je Bergman nato vložil policijsko prijavo o sumu incesta. Moj tast je bil kmalu klican na zagovor. Ko je izvedel za obtožnico, je seveda v svojo obrambo vse zanikal in valil krivdo na mene, češ, da sem lažnjivka, da sem si vsesкупaj izmislila, samo da bi dobila svoje otroke nazaj v oskrbo! Nesramno obtoževanje, vendar le malenkost proti tistemu, kaj je tast storil otrokom!

Prišlo je do zaslišanja deklic. Vse tri so se sicer rodile na Švedskem, vendar je bil njihov prvi jezik, materin jezik, slovenščina. Takrat na Švedskem še ni bilo jezikovnih tečajev za priseljence, kjer bi se odrasli lahko izobraževali v znanju jezika, tako smo bili več ali manj vsi poljezični. Na delu smo se naučili tistih nekaj besed, ki smo jih potrebovali za opravljanje službe, za strokovno izobrazbo pa ni bilo možnosti. Z otroki smo se pogovarjali v lastnem jeziku, v slovenščini, to je bilo še najbolj normalno. V vrtec hčerkice tudi niso hodile, ker jih je med našim delom imela na skrbi naša mama in zadnje leto Prevolnikovi starši, tako se deklice švedščine še niso dovolj dobro naučile, da bi se lahko same pogovarjale z uradniki. Jaz sem sicer švedski jezik že za silo obvladala, vendar nisem smela biti prisotna pri njihovem zaslišanju, da ne bi vplivala na njihove izjave. Tako je bila za tolmača spet najeta Slovenka, ga. Majda Ivič.

Kako je tekel tisti žalosten pogovor z otroki in kaj so iz pogovora izluščili, mi nikoli niso povedali. Tolmač je dolžan molčati in je k temu zavezan s prisego. To sem vedela, saj sem pozneje postala tudi sama tolmač. Vendar me je večkrat mikalo, da povprašam Magdaleno Ivič o tistem pogovoru, najbrž mi ne bi odkrila vsebine. A nisem poskusila. Te dni smo izvedeli, da je Magdalena Ivič podlegla dolgotrajni bolezni, umrla je 26. januarja 2011. Torej je za pogovor z njo prepozno. Zato pa – kar lahko storiš danes, stori, ne odlašaj na jutri!

Po tistem groznem pogovoru so določili, da otroke pregleda tudi ginekolog. Ugotovili so, da otrok moj tast sicer ni fizično spolno izkoriščal, ampak se je pred njimi samozadovoljeval ter jih silil, da mu pri tem na razne načine pomagajo. Ne bom ponavljala, kaj vse so po njihovi izpovedi morale početi. Po teh zaslišanjih in pregledu so zaključili, da zaradi pomanjkanja dokazov tast sicer ne bo kaznovan, vendar pa tudi ne povsem oproščen krivde. Otrokom se ni smel več približati. Tudi Tinko ni več zahteval, da bi ostale pri njem. Še več, nikoli več ni potrkal na vrata, čeprav se je včasih vozil mimo stanovanja staršev in tako vznemirjal že tako prestrašene hčerke. Takrat približno štiriletna Anne-Marie je sključena sedela na kavču in se tresla, ko je zaslišala zunaj brnenje očetovega vozila. Lenka in Dora sta začeli obiskovati

vrtec, Dora pozneje tudi že neke vrste predšolo. Tinko in Lidija sta kmalu zaživela skupaj. To je tudi pripomoglo, da se z nami k sreči ni več ukvarjal. Po zakonu je imel pravico srečati otroke vsaki drugi teden in jih imeti pri sebi, vendar te pravice ni izkoriščal. Tistega pekla je bilo takrat konec. Tako pri otrocih kot pri meni pa je seveda vse to pustilo globoke brazgotine. A življenje se ni ustavilo, šlo je naprej svojo pot.

Selitev na svoje

Trudila sem se dokopati do spoznanja, ali je življenje to, kar trenutno živiš ali je lahko kaj več od tega. Vse preveč hitimo, hitimo, si kopicimo delo in obveznosti. Družba obilja prenaša težišče s človekove osebnosti na posameznika, številko. Hodila sem v službo, še vedno sem delala na trajektu. Tako sem se počasi lahko tudi ekonomsko osamosvojila. Iz najinega skupnega stanovanja od Tinka nisem dobila ničesar, vse je »razfrličkal«, razprodal ali poklonil. Ne vem, kaj se je zgodilo s pohištvom in vsem ostalim, kar sva si z leti skupaj pridobila. Tudi darila, ki so jih ob krstu dobili otroci – zlatnino, spominčke in podobno je vzel in nikoli več jih nismo videli. Podobno se je zgodilo z vso njihovo garderobo, ničesar ni dal otrokom. Večino fotografij je tast Prevolnik uničil, nekaj mi jih je pozneje vrgel v nabiralnik. Moje slike je prebodel z nožem ali jih prerezal s škarjami. Grozne stvari je počel.

Zdaj sem bila samohranilka in potrebno je bilo skrbeti za otroke. Pa saj sem tak način življenja imela že prej, Tinko mi ni kaj dosti prispeval h gospodinjstvu. Začasno sem še vedno stanovala pri starših. Kmalu sem se znašla in se začela usposabljanje tudi za šoferski izpit, saj sem si želela imeti svoj avto. Trajalo je kar nekaj mesecev, stalo me je precej denarja, preden mi je uspelo dobiti v roke vozniško dovoljenje. Pri teoretičnem delu izpita sem potrebovala tolmača. Najela sem rojaka Feliksa Černeta, ki mi je prevedel stavke z vprašanji, ki jih nisem sama razumela. Spominjam se, da sem mu za tri ure tolmačenja plačala 50 kron. To je bilo takrat zame kar veliko denarja. A brez tolmača nisem bila prepričana, da bi mogla opraviti šoferski izpit že v prvem poskusu. In mi je uspelo. Zdaj sem imela vozniško dovoljenje in iskala primerno vozilo, ne prestaro in ne predrago. To iskanje je še kar nekaj časa trajalo ...

Takrat sem bila stara kakšnih sedemindvajset let. 1972 sem dobila lastno trisobno stanovanje na Hantverkargatan 28. Stanovanje je imelo lepo lego, najemnina, oziroma mesečna stanarina pa je bila kar visoka. Ker takrat še nisem bila švedska državljanica, mi ni pripadala dotacija na stanarino, tudi alimenti ne, če oče ni prostovoljno plačeval za otroke. Alimenti so bili boleča

točka Prevolnikovih očetov – ne Ludvik, ne Stanko in ne Mirko niso plačevali za svoje nezakonske otroke. Kot tuja državljanica pa tudi nisem imela pravice do socialnih transferjev. Brž sem zaprosila za švedsko državljanstvo. Takrat je ta proces precej dolgo trajal. Najprej sem na Pastoratu (Pastorexpeditionen), ki je takrat skrbel za vprašanja državljanstva in za nekatera druga matična vprašanja, dobila nalogo, da naj iščem izbris iz jugoslovanskega državljanstva, kar pa je seveda spet trajalo, zdelo se mi je, da neskončno dolgo.

Končno sem prejela potrdilo o izbrisu, niso pa ga dobili tudi otroci, ker bi moral njihov oče podpisati, da se z izbrisom strinja, česar ga pa seveda nikoli nisem prosila. Šele leta 1975 sem nato švedsko državljanstvo tudi zares pridobila. Najprej sem morala narediti izpit iz švedskega jezika. Klicana sem bila na Pastorat v Landskroni, kjer sem dobila nekaj vprašanj o znanju švedskega jezika, med drugim, kako se z besedo napiše številka sedem (sju). Na srečo sem to vedela že od prej in moj »izpit« za švedski jezik je bil opravljen! Tedaj se je moje življenje postopno normaliziralo. Tudi finančno mi je šlo na bolje, saj sem bila takrat že deležna socialnih transferjev, kot so podpora za stanarino, otroški dodatek, alimenti za otroke, ne glede na to, ali je oče plačeval ali ne, in znižan davek na zaslužek. Takrat smo na Švedskem plačevali progresivni davek s štirimi plačilnimi razredi. Prvi razred je bil za samohranilce z otroki, drugi za družine z otroki, tretji za poročene pare brez otrok in četrti za samce brez otrok. Stopnja davkov torej ni bila za vse enaka. Tinko je nekoč še poskušal priti nazaj, pa sem mu zagrozila, da povem Lidiji, če še kdaj pride. Potem ga ni bilo več k nam.

Leto 1972/73. Lidija je bila noseča. Sina Glenna sta dobila 24. januarja 1973. Kmalu sta se tudi poročila, vendar šele potem, ko je bila najina ločitev dokončana. Njena nosečnost je pospešila najino razvezo. Sama sem medtem leta 1972 srečala Mileta Jeviča, po rodu srbskega Bosanca. Kmalu sva postala par. Z Miletom sva se spoznala pri Štefki in Janezu v Petit baru, kjer sem ob večerih honorarno delala. Kmalu se je Mile priselil k nam. Z otroci se je dokaj dobro razumel, čeprav so se kdaj pa kdaj pojavljala tudi manjša trenja. Ločitev je bila na podlagi Tinkotove in moje nezvestobe (naju obeh) dokončno dosojena že v aprilu 1973. Torej se napoved Slavka Škrinjarja iz Priseljenskega biroja (Invandrarbyrå) o neizvedljivosti izpeljave najine ločitve na Švedskem ni uresničila. Takoj za tem sem tudi zaprosila za spremembo priimka, najprej mojega, potem še priimka otrok. Prošnja je bila kmalu odobrena, prevzele smo moj deklinški priimek Budja.

Kmalu sem kupila svoj prvi avto – znamke Ford Falkon. Poleti 1973 sem se z otroci odpeljala na dopust k staršem v Slovenijo. Zdaj sta Dorica in Lenka že hodili v šolo. Glede Anne-Marie pa sem se dogovorila z njo in s teto Terezijo Bohanec v Ljubljani, da bo Anne-Marie nekaj časa ostala pri njej. Tako je

ostala v Sloveniji do božičnih in ponovoletnih praznikov. Tu si je deklica malo opomogla od vseh stresnih dogodkov, ki jih je zaradi ločitvenega procesa doživljala. Jeseni 1975 je Anne-Marie po vrnitvi v Landskrono začela obiskovati vrtec. Jaz sem bila nekaj časa zaposlena v trgovini Wessels in pozneje v podjetju Ägget. Skratka - ekonomsko sem se osamosvojila.

Z Miletom sva po naravi bila zelo različna. Trudila sva se, se usklajevala in se prilagajala. Najina zveza je trajala tri leta in pol. Tu se je nitka utrgala in sva se razšla. Kmalu nato je v moje življenje stopil Vinko Zemljič. Vendar tudi tu ni bilo dovolj pristne osnove za skupno življenje, zato sva se z Vinkom spomladi leta 1977 razšla.

Problemi v društvu

Časovno bo treba poseči nekoliko nazaj, da bi lahko pripovedovala o paralelnih dogodkih iz mojega življenja. Tinko in ločitev od njega nikakor ni bila moja edina izkušnja v življenju! Medtem smo se v našem društvu pridno udeleževali tudi v raznih aktivnostih. 1972/73 smo ustanovili narodnozabavni orkester **Lastovke** s pevkama Olgo in Gustiko Budja, torej – jaz sem pela prvi, Olga pa drugi glas. Sprva je bil na harmoniki Vinko Kranjc iz Haloz, na bobnih Olgin mož Drago Kostanjevec, kitaro pa je igrala Olga in včasih na vajah moj brat Janez. Janezova žena Štefka ni bila navdušena nad tem, da bi Janez igral pri orkestru, čeprav je bil edini, ki je v tem že imel prakso, saj je nekoč v Žalcu igral pri neki glasbeni skupini. Janez torej zaradi družinskih težav in drugih dolžnosti ni igral z nami, na kitari je kar nekaj časa bila naša Olga.

Slovenska izseljenska matica (SIM) je zaradi našega društva iz Ljubljane kmalu poslala novinarko Rodne grude, Milo Šenk, da si ogleda teren v Landskroni. Takrat razen društva TRIGLAV na Švedskem še ni bilo nobenega drugega slovenskega društva. Mnogo pozneje smo izvedeli, da je bil ta obisk pri nas namenjen rušilni akciji, uperjeni proti naši družini, ki je bila nosilec društva in aktivnosti. Ga. Šenk je s spremljevalcem nekaj dni stanovala pri meni doma. Izkoristila sta priložnost in obiskala še nekaj slovenskih družin v Landskroni, ki sta jih na svoj način pripravila za izstop iz društva Triglav, da bi ga s tem onemogočila. Tega sicer ni nikoli nihče na glas izgovoril, a rezultati obiska ge. Šenk so to dokazovali. Tudi podatki iz knjige Temna stran meseca (Drago Jančar) kažejo na ta organiziran podaljšek roke slovenskega režima, ki je imela svoje interese v razpadu našega društva. Za to pa je režimu bilo potrebno orodje ...

Vse to nam je bilo v društvu sprva nejasno in nerazumljivo. Predsednik

društva TRIGLAV, Janez Budja (moj brat), se je z Milo Šenk celo dogovarjal, da v Landskroni sprejmemo ansambel Mihe Dovžana, ki ga bo Slovenija poslala na turnejo po Švedski. Do nastopov naj bi prišlo jeseni 1973. Po izračunih vodstva društva Triglav se je izkazalo, da bi sprejem ansambla Mihe Dovžana zahteval dokaj močno organizacijo in tudi stroški za prireditev ne bi bili majhni. Naše društvo takrat ni imelo primernih prostorov za veselico pa tudi denarja v ta namen v blagajni še ni bilo. Zato se je predsednik Janez dogovoril z rojakom Marjanom Budinom, da bo Budin sprejel ansambel Mihe Dovžana v svojem disko lokalu Kakadu v Landskroni. Lokal je Budin že imel v najemu, tako bi ga najemnina posebej nič ne stala, za vse ostalo pa bi mu finančno s skupnimi močmi pomagali, če bi imela prireditev izgubo. Dogovorjeno – storjeno.

Nastanek društva Slovenija

Jeseni 1973 je napočil čas za obisk ansambla Mihe Dovžana s pevko Ivanko Kraševac v Landskroni. Naša Olga je takrat že imela svoj frizerski salon, kjer je sfrizirala tudi Ivanko Kraševac pred tem zanimivim večerom. Poprej nisem nikoli obiskala Budinove diskoteke Kakadu, tokrat je bilo prvič. Dokaj prostorni disko lokal v starejši četrti je bil v tretjem nadstropju. Zgradbe zdaj že dolgo ni več. Mize so bile lepo urejene, ljudi se je nabralo iz bližnje in daljne okolice kar presenetljivo veliko število. Številni Slovenci iz Landskrone in okolice, nekateri so bili že člani društva Triglav, so se udeležili prireditve. Poleg govornice Mile Šenk, ki je ansambel Mihe Dovžana spremljala, je bila na programu samo še veselica ob zvokih ansambla Mihe Dovžana. Strežbo so ta večer prevzeli nekateri bližnji prijatelji Budinovih.

Kot že rečeno, veliko članov društva Triglav se je udeležilo te zabave v Kakaduju. Tudi me tri, sestre Budja, ki smo takrat imele za sabo že nekaj koncertov s pevskim zborom Triglav, smo prišle na veselico. V pavzi med plesno glasbo nas je nekdo povabil, da naj kaj zapojemo na odru, in z veseljem smo se odzvale vabilu. Še preden smo odpele svoje pesmi, nas je ob odru pričakala Jožica Bračič, Celjanka, ki nam je tudi pozneje pogosto metala polena pod noge in delovala kot nasprotnik vsega, kar se je dogajalo v društvu Triglav. Zdaj je Jožica sikajoče rekla, da kaj se pa me tri gremo, kdo pa nas je povabil, da pojemo na odru, ko pa je vendar tu ansambel Mihe Dovžana z Ivanko Kraševac! Bile smo presenečene nad njenim obnašanjem, pa ne za dolgo. Kmalu nam je bil njen sovražni nastop jasen.

Takoj po večerji so pomagači, ki so v Kakaduju ta večer stregli gostom, razdelili po mizah pisna vabila obiskovalcem za včlanjenje v novoustanovljeno društvo Slovenija v Landskroni! Nocojšnji večer naj bi bil

namenjen ravno ustanovitvi društva Slovenija. Seveda o tej nameri pred tem nihče od prisotnih članov društva Triglav ni imel niti pojma, tudi Janez ne, ki se je o tem in onem z organizatorji dogovarjal. Jaz sem bila tam ta večer v družbi z Miletom. Še danes občutim zaprepaščenost, ki sem jo zaradi te netaktičnosti in lahko bi rekli – nesramnosti, doživela tisti večer. Na vabilu je pisalo tudi, da je zaradi potrebe po združevanju to prvo slovensko društvo v Landskroni in da bodo prostori društva v Budinovem Kakaduju odslej odprti takrat in takrat. Torej je bilo vse vnaprej dogovorjeno, splanirano, za hrbtom članov društva Triglav. Nekateri so se seveda ta večer včlanili v to novo društvo, jaz pa sem kmalu zapustila družčino. Najbrž tudi ostali moji somišljeniki, natanko se ne spominjam več, kdo in kako.

Ideološka vrzel

To se je zgodilo novembra 1973 in potem je trajalo desetletja, traja še celo dandanes – zgodil se je ideološki prepad med Slovenci v Landskroni! Velikokrat se vprašam, če so pobudniki in povzročitelji tega razkola vedeli, kaj to pomeni in kakšno škodo so nanесли slovenski skupnosti v tem mestu z okolico. Naenkrat smo bili popolnoma razdvojeni, na cesti kot da se ne poznamo med sabo, tujci. Še huje, če se je dalo, smo se drug drugemu raje izognili, kot da bi se srečali od blizu. Medsebojnega pozdravljanja ni bilo več, kot da smo naenkrat postali sovražniki. Za to je bila odgovorna sicer le peščica slovenskih akterjev, ki jih zdajle ne bom naštevala, razen tistega, ki je imel v najemu diskoteko Kakadu in s tem interes, da bi na ta način privabil ljudi in s tem kaj zaslužil. Imel pa je tudi sestro, zaposleno pri Slovenski izseljenski matici (SIM) v Ljubljani in tako je bil politični vpliv očiten. Nekoč smo bili z Budinom in z njegovo (zdaj že bivšo) soprogo dobri prijatelji, vsaj jaz sem v to prijateljstvo verjela. Brez kakršnih koli medsebojnih konfliktov ali vidnih vzrokov pa je med nami zazijal globok prepad. Marjan je sicer kmalu po ločitvi od žene Gretice prestopil k jehovcem in je pozneje tudi med Slovenci zelo aktivno deloval z nabiranjem pristašev. Vendar jaz takrat nastalo vrzel še danes imenujem ideološka vrzel, verska razhajanja niso igrala nobene vloge.

Seveda smo zdaj Slovenci v Landskroni in okolici hudo kljubovali drug proti drugemu. Naše dejavnosti so se pomnožile, obe društvi sta gojili glasbeno sekcijo, tudi v društvu Slovenija so kmalu formirali ansambel, ki je nato kulminiral v skupini Vikis iz Hästvede. Triglav je imel orkester Lastovke. Člani društva Slovenija niso obiskovali naših prireditev, člani društva Triglav pa ne prireditev društva Slovenija. Triglav je sodeloval s Kulturno organizacijo mesta, z Delavsko univerzo ABF in s Kursverksamhetom KV v Landskroni, društvo Slovenija pa se je ponašalo s tem, da si denar zasluži z veselnicami.

Omenjene občinske ustanove v Landskroni so nas tudi finančno podpirale pri vzdrževanju prostorov in nekaterih aktivnosti. Društvo Slovenija te podpore ni bilo deležno, niti je ni potrebovalo, ker se je denar obračal skozi dejavnost v diskoteki Kakadu in se stekal direktno lastniku v žep. To s slovensko kulturo seveda ni imelo veliko zveze. Čeprav so v naslednjih nekaj letih v Slovenskem izseljenskem koledarju, ki ga je izdajala SIM v Ljubljani, njihovi dopisniki in novinarji objavljali, kako pridno gojijo slovensko kulturo ipd. Društvo Triglav pa so v tem mediju zaradi ideoloških razhajanj za nekaj let popolnoma prezrli. Sporno je bilo najbrž to, da je bil naš oče bivši organist iz Male Nedelje, člani njegove družine pa pač njegovi potomci. Tudi očetova internacija kmalu po vojni je najbrž vplivala na dogajanja. Oče nam o tem težkem času v zaporu ni kaj dosti govoril, tako tega tudi nismo direktno povezovali z dogodki. Pa še ena reč bi lahko bila kamen spotike - malo pred prihodom na Švedsko je moj brat Janez vrnil rdečo knjižico KP, ki so mu jo ob neki priložnosti podtaknili. Tudi to je bil najbrž »madež« v očeh rdečih SFRJ.

Vadstena

Slika 67 Nova samostanska cerkev v Vadsteni je posvečena v sedemdesetih letih, v ozadju je vidna stara samostanska cerkev, ki danes služi za protestantsko zbirališče.

Leto 1974. V tem letu se je ustanovilo kar nekaj slovenskih društev v večjih mestih na Švedskem. Po turneji ansambla Mihe Dovžana jeseni 1973 pri slovenskih zelenicah na Švedskem so se društva ustanavljala in v kratkem zrasla iz nič kot gobe po dežju.

V tej knjigi, ***Družinske podobe***, sem že večkrat omenila, da sem bila v Landskroni soorganizatorica pri ustanavljanju

slovenskega društva TRIGLAV leta 1968. Prvih pet let smo bili edino slovensko društvo na Švedskem, pa tudi v širšem okolju po državah zahodne Evrope. Slovenski priseljenci, ki so na Švedsko s Slovenije prihajali v 60-ih in 70-ih letih prejšnjega stoletja, približno sedem tisoč (7 000) nas je prišlo na

začasno delo, smo se hitro znašli. Naselili smo se v večjih industrijskih mestih in tako ustvarili možnost, da se družimo v slovenskih zelenicah, ki so z leti prerasle v slovenska društva. Patra Jožef Flis in Janez Sodja sta obiskovala te zelenice približno enkrat na mesec.

Slika 68 Sveta
Birgita Švedska

Nekoč se je pri patru Janezu Sodiji porodila ideja, da enkrat letno zbere vse Slovence na Švedskem na enem kraju, nekje v središču Švedske. Sveta Brigita Švedska je najbolj znana katoliška svetnica v sicer protestantski Švedski. Posmrtni ostanki te svetnice so ohranjeni v cerkvi sv. Brigite v Vadsteni. Tu je ustanovljen tudi samostan sester birgitink, današnji Pax Marice. Nič ni bilo torej bolj naravno, kot da pater Janez Sodja pomisli na zbirališče švedskih Slovencev ravno v Vadsteni. In tako je leta 1974 tam organiziral prvo binkoštno srečanje Slovencev. Slovenci smo se na tem mestu zbirali in se še zbiramo za binkoštni praznik, do leta 2005 na binkoštno nedeljo, pozneje pa na binkoštno soboto, ker je bil binkoštni ponedeljek takrat ukinjen kot državni praznik.

Slika 69 Slovenski duhovniki: Janez Pucelj, škof Jurkovič in rektor SKM na Švedskem, g. Zvone Podvinski, molijo pred relikvijami sv. Brigite v istoimenski cerkvi v Vadsteni. 2003

Slika 70 Sestre BUDJA, nastop v protestantski cerkvi sv. Brigite. 2003

Kot že rečeno, smo kakšno leto in pol pred prvim binkoštnim srečanjem pri nas v Landskroni v okviru društva TRIGLAV ustanovili narodnozabavni orkester Lastovke. Kmalu je iz družinskih vzrokov odstopil Vinko Kranjc, ki ga je zamenjal Pavle Blagojevič iz Emhulta. Pavle je igral tudi električne orgle, tako je harmoniko izmenjeval z orglami. Naše prve električne orgle so bile Farfisa, klub jih je kupil prav za potrebe orkestra. Takrat smo v društvu bili zelo aktivni na več področjih in smo dobivali mestne in državne dotacije, da smo lažje ekonomsko shajali. Te orgle so nam bile pozneje ukradene. Tedaj si je Pavle kupil lastne.

Lastovke so bile ustanovljene leta 1972, razpadle pa so v drugi polovici devetdesetih let prejšnjega stoletja. Leta 1979 smo posneli singel ploščo z naslovom Lastovke, čez dve leti pa LP ploščo z naslovom Na dopust. Tu so pri snemanju sodelovale tudi druge glasbene skupine društva Lipa. Besedila sem povečini pisala jaz, melodije pa Tomi Vitanc in Olga Budja, moja sestra. Na slovenskih prireditvah na Švedskem je bilo naše društvo zelo cenjeno, saj so glasbene skupine pevske sekcije vedno nastopile s kvalitetnim programom. Tudi sestre Budja so zaslovele. Na Švedskem danes skoraj ni Slovenca iz prve generacije, ki bi ne vedel, kdo so in kaj počno Budjevi iz Landskrone in predvsem sestre Budja.

Na prvem binškoštnem srečanju katoliških Slovencev leta 1974 smo v zabavnem delu programa igrale Lastovke. Tako je bilo tudi na srečanjih naslednjih dvajset let. Prvega srečanja v Vadsteni se je udeležilo blizu pet sto Slovencev iz vseh koncev Švedske. Tako so Slovenci izvedeli za naš orkester Lastovke, za naš pevski zbor in za trio sester Budja. Že takrat lahko trdim, da smo bili v svojih glasbenih izvajanjih zelo kvalitetni, primerljivi z boljšimi glasbenimi skupinami v Sloveniji. Takšno mnenje so nam izrekli tudi slovenski delegati, ki so občasno prihajali med nas na Švedsko in se udeleževali raznih prireditev in proslav. Takrat smo Slovenci proslavljali *slovenski kulturni praznik, dan žena, pustno veselico, dan mladosti, vinsko trgatav, dan republike, silvestrovo in igrali na gostijah, obletnicah* in še kje. Ljudje so nas imeli radi, cenili so naš trud in naše prilagajanje času in glasbenemu utripu. Naš repertoar se je nenehno obnavljal z aktualnimi skladbami, ki smo jih posneli ali prirejali po vsakoletnih evrovizijskih popevkih in drugih glasbenih dogodkih. Prirejali in prevajali smo tuja besedila v slovenščino in obratno. Z Olgo sva peli duet. Pogosto nama je pri petju pomagala tudi sestra Jelka, kadar nas je z možem Poldetom spremljala na naših nastopih po Švedski. Tudi ostali muzikanti v orkestru - Tomo Vitanc, Pavle Blagojevič in Bjarne Bertelsen so bili pevci, ki so izpopolnjevali vokalni del Lastovk.

Leta 1977 je po končanem službovanju Janeza Sodja na Švedskem prevzel dušnopastirsko palico duhovnik Jože Drolc. Živel je v Göteborgu, od koder se je potem vozil in obiskoval Slovence po tistih krajih Švedske, kjer so zrasle slovenske zelenice. Za dobo treh let je južno Švedsko prevzel takratni duhovnik Jože Bratkovič in pozneje za nekaj časa še duhovnik Stanislav Cikanek, ki zdaj služi v Londonu. Leta 1993 se je duhovnik Jože Drolc po šestnajstih letih duhovniškega službovanja med Slovenci na Švedskem odločil, da se za stalno vrne domov. To si je želel uresničiti, še preden je dopolnil petdeset let starosti, vsaj tako nam je povedal pri odhodu. Na Švedskem ga je takrat zamenjal sedanji duhovnik, g. Zvone Podvinski, ki vztraja med nami že rekordnih 17 let. Upamo, da bo ostal še dolgo! Tudi rektor SKM, g. Podvinski, ima svoj sedež v Göteborgu. Najpomembnejše

poslanstvo slovenskih duhovnikov je ravno to, da občasno zbirajo rojake k sveti maši v materinem jeziku, kjer se moli in poje po slovensko, kjer se srečamo in ugotavljamo, če smo se od zadnjič kaj postarali, če smo še vsi in če smo zdravi ali bolni, predvsem pa to, da ne pozabimo svojih korenin. Duhovnik vzgaja in vzpodbuja rojake k ohranjanju identitete in pri tem, kako ostati dober kristjan. Vodi tudi poročne, krstne in pogrebne obrede med našimi rojaki na Švedskem in dopisuje v Našo luč ter v Slovensko GLASILO na Švedskem.

V osemdesetih letih prejšnjega stoletja smo z Lastovkami imeli izredno veliko nastopov po Švedski, nekaj tudi na Danskem. Na Švedskem je takrat delovalo vsaj deset slovenskih društev (danes jih je enajst). Tudi nekatera hrvaška društva in društva ostalih republik bivše Jugoslavije so nas občasno najemala za veselice in proslave. Rojaki so prirejali številne veselice in najraje so plesali na glasbo Lastovk. Pogosto smo imeli kar tri nastope ob koncu tedna, dva ali vsaj en nastop pa je bil ob koncu tedna na sporedu skoraj vedno. Kupili smo si drage instrumente in jih s pomočjo zasluženega denarja skupno odplačevali. Nekaj denarja pa nam je še vedno ostalo. O prvotni sestavi Lastovk sem že pisala. Pozneje so se glasbeniki menjavali.

Nekaj časa sta z nami igrala Bjarne Bertelsen in Thomas Knutsson, Janez Vidovič in Jane Ersten, Thord Magnusson in Vinko Mrak, najdaljši stalež pa so z nami razen Olge in mene (Gusti) imeli Tomo Vitanc, harmonika, Jože Sternad, bas kitara in Peter Bernardi bobni ali bas kitara. Drago Kostanjevec je po ločitvi z Olgo leta 1982 nehal igrati z nami. Občasno so pri Lastovkah peli tudi Jelka, Zvonko in pozneje Ilko Stopinšek, Olgin poznejši življenjski sopotnik. Glasbena skupina Lastovke je dokaj intenzivno v tej ali oni sestavi delovala na Švedskem kar petindvajset let. O ansamblu Lastovke je med drugim pisal tudi slovenski pisatelj **Ivan Sivec: VSI NAJBOLJŠI MUZIKANTI - II. Del Razvoj narodno-zabavne glasbe od leta 1973-2003.**

Po osamosvojitvi Slovenije leta 1991 so na Švedsko na večje prireditve v društvih začeli prihajati slovenski ansamblji iz domovine, ki jih je sofinancirala Slovenija. Tako Lastovke niso imele več tako pomembne vloge pri ohranjanju slovenstva kot doslej. Počasi so se nastopi zredčili do te mere, da ni imelo več smisla vzdrževati ansambla. Tudi druge neugodne okoliščine so poskrbele, da smo »trgovino zaprli«, kot se temu reče. Olga je takrat že živela v Helsingborgu, kjer sta z Ilkotom Stopinškom leta 1991 kupila hišo. Jaz sem študirala ob delu, tako mi je prostega časa močno primanjkovalo in se nisem več angažirala za potrebe ansambla. Nekaj časa smo občasno še tu in tam nastopili, vendar je tudi to zamrlo. Zdaj Lastovk zagotovo ni več. Še vedno pa živijo ljudje, ki so Lastovke sestavljali, vendar smo vsak na svojem koncu in imamo vsak svoje konjičke. Leta 2008 je v Sloveniji umrl dolgoletni član Lastovk, Peter Bernardi. Zdaj počiva v slovenski zemlji, na Žalah v Ljubljani.

Janez se z družino vrača v Slovenijo

Leta 1976 sta se naš Janez in Štefka naglo odločila, da se za stalno vrneta v Slovenijo. Vse nas je njuna odločitev močno presenetila in predvsem prizadela, saj smo bili kar več kot deset let skupaj v Landskroni. Nikomur od nas do takrat ni padlo na pamet, da bi načrtovali vrnitev. Onadva pa sta bila takrat zares odločena, spakirala sta ter odšla. Za sabo sta pustila globoko vrzel, predvsem v klubskem življenju. Pri pevskem zboru je manjkal Janezov bas, Štefkin sopran in seveda v vodstvu administracije smo morali najti zamenjavo. Vlogo predsednika je prevzel rojak Vinko Slanič. Mandata pa Slanič ni vzdržal do konca, ker je nameraval društvo uničiti in ga zapreti. Tako smo predsednika še pred letnim občnim zborom zamenjali.

Ob vrnitvi v Slovenijo sta Janez in Štefka vzela s sabo samo šestletnega Andrea, takrat desetletna Bernardka je ostala pri nas, da bi dokončala četrti razred osnovne šole. Tako je tudi bilo. Šele poleti 1977 sem jo odpeljala v Slovenijo, domov k staršema. Pa je bilo to zanjo tudi zares "domov"? Dolgo časa je imela težave v šoli, ker učitelji niso imeli razumevanja za njen položaj, da se je rodila na Švedskem in prva štiri leta hodila tam tudi v šolo. Zahtevali so, da se vsega v slovenski šoli takoj nauči in vse zmore. Bilo je hudo, vendar je Bernardka s časom premagala tudi te težave. Njen bratec André v šoli ni imel težav, saj je šele po enem letu bivanja v Sloveniji začel hoditi v 1. razred. Otroci se čudežno hitro prilagajajo in učijo.

Dominika

Poleti leta 1975 sta Olgo in Dragota na Švedskem obiskala prijatelja Lizika in Tina Menhard s sinom Danijelom. Skupaj so preživeli nekaj prekrasnih dni, tudi jaz sem bila večkrat z njimi. Obredli smo južno Švedsko po dolgem in počez, česar si poprej še nismo privoščili. Med drugim smo obiskali tudi Pavleta Blagojevića v Elmhultu, ki je takrat igral v naši narodno zabavni skupini Lastovke. Zamenjal je Vinka Kranjca, ki je bil prvi harmonikaš pri Lastovkah.

Pozno jeseni leta 1975 je Olga povedala, da z Dragotom pričakujeta otroka. V orkestru Lastovke smo imeli takrat veliko nastopov, kar nas je močno zaposlovalo. Olga je tedaj zraven petja igrala tudi kitaro, ker je v skupini manjkal kitarist. Prišel je 6. junij 1976, ko se je Kostanjevčevima rodila še ena hčerka, Dominika, Darja. Leonida je dobila sestrico. 6. junij je na Švedskem praznik, imenovan Dan švedske zastave, pred kratkim je postal državni praznik in je zdaj dela prost dan. Dominika je prišla kot darilce za praznik.

Služba in družba - nepričakovane poti

Več znaš, več veljaš - kdor obvlada več jezikov, je za toliko bogatejši. Tudi sebe pojmem, da mi je življenje z znanjem nekaj jezikov in pripadnosti dvema kulturama lažje prenašati, kot če bi poznala samo en jezik in živela samo z eno kulturo. Kultura ni statična, saj se vedno spreminja in prilagaja, tako kot se jezik. Vendar se to dogaja neopazno, počasi. S tem, ko obvladam več jezikov in poznam več kultur, se mi nudi možnost bogatejšega izražanja v pogovorni in pisani besedi. Lahko izbiram fragmente ene ali druge kulture in jih prenašam v moj svet, v moje misli, preko katerih potem nastajajo tudi zgodbe in knjige. Tako kot polkulturnost obstaja tudi večkulturnost, s prvo ne pripadaš docela ne eni ne drugi, z drugo pa kar obema kulturama. Jemlješ tisto, kar ti je všeč. Ob prihodu na Švedsko sem dobila zaposlitev najprej na trajektu med mestoma Landskrona-Kopenhagen, nato v tiskarni Parajett, potem v tovarni Järnkunst, nato sem se izučila za strugarko in potem nekaj let izvajala ta poklic v Thulinverku. Potem sem delala v trgovini Wessels in od leta 1976 v podjetju Ägget. Obenem sem se tega leta honorarno zaposlila v občini Landskrona kot učiteljica slovenskega dopolnilnega pouka.

Spoznala sem, da se je priseljencu na Švedskem potrebno truditi, da bi v očeh domačinov bil vsaj tako dober kot Švedi. Moraš biti celo boljši, da bi bil skoraj tako dober kot domačini. Tako vsaj sem jaz mojo eksistenco na Švedskem večkrat doživljala. Velikokrat mi je zmanjkalo poguma, da bi izkoristila svojo človekovo pravico in smela biti to, kar v resnici sem – Slovenka. Velika ovira je bil jezik – najprej v Sloveniji zaradi dialekta, moje prleščine, na Švedskem pa zaradi tujega naglasa, ki se ga odrasli priseljenci zlepa ne morejo znebiti. Težave pri uporabi jezika, ki nas zaznamujejo na ta ali oni način, povzročijo, da se človek zapira vase, krči lastno bit, molči – tudi tedaj, ko bi moral spregovoriti. Ta občutek je potrebno doživeti na lastni koži, da bi ga razumeli. Ni ga mogoče opisati.

Kar naprej se mi je dogajalo, da sem izbrala narobe vrtec za otroke, narobe šolo, narobe zaposlitev in narobe stanovanje. Veliko tega mi je šlo narobe, pa vendar – lahko bi bilo še slabše! Postopoma sem prenehala z zaposlitvijo v podjetju Ägget in se posvetila delu učiteljice. Delala sem na sedmih osnovnih šolah, nekaj tedenskih ur pa tudi na gimnaziji. Učitelj dopolnilnega pouka ni imel naloge samo učiti slovenščino, otrokom je bilo treba pomagati pri vseh ostalih predmetih, v kolikor je učenec imel posebno potrebo. Tako sem kmalu sprevidela, da moje znanje ne zadostuje za vse potrebe v poklicu. Za vsako učno uro sem se morala temeljito pripravljati, da sem lahko pomagala otroku. Bilo pa je tudi nujno prilagajati pouk slovenščine, saj je bilo predznanje otrok zelo različno.

Delo je bilo neverjetno stresno. Ponavadi je bilo v skupini več otrok različne starosti in s starši iz različnih krajev in pokrajin Slovenije (Primorska, Gorenjska, Koroška, Štajerska, Prekmurje). V šoli sem skušala uporabljati knjižno slovenščino, vendar to ni bila vedno najboljša rešitev. Trudila sem se, da se v govornem jeziku približam posameznemu otroku. Nisem želela ponavljati napake, ki jo je nekoč nad mano zagrešila moja učiteljica v prvem razredu! Tedensko je bilo vsakemu otroku omogočeno le ena ali dve uri pouka slovenščine. V tem času se ni dalo kaj veliko narediti, ker so imeli otroci največkrat zelo pomanjkljivo stimulacijo od doma. Za vzgojo staršev pa nisem bila usposobljena.

Zvonko stopi v moje življenje

V drugi in naslednjih ljubeznih se človek počuti, kot da bi ponavljal razred: pozna sicer celo učno snov, vendar ni prepričan, da bo izpit uspešno opravil. Leta 1977 sva se na potovanju z avtobusom v Vadsteno srečala in pobliže spoznala Zvonko Bencek in jaz. Kmalu sva si povedala, da sta najina prva zakona šla po gobe in da sva takrat bila oba že razvezana. Zvonko je bil pred tem nekaj let poročen s Hedviko Bencek. Z njo ima tudi hčerko Inger. Jaz sem bila sedem let poročena z Martinom Prevolnikom, z njim imam tri hčere – Doro, Lenko in Anne-Marie.

Vsa leta, odkar obstajajo srečanja v Vadstenu, sem organizirala najem avtobusa, šoferja in kontakt s potniki. Nekajkrat pa mi tega sicer ni uspelo izvesti, ker je bilo v društvu kar nekaj vplivnih nasprotnikov verskega življenja med Slovenci. Vernike in Cerkev so poskušali ločiti od društva (čeprav smo bili to isti ljudje), približno tako kot se to dogaja še danes v Sloveniji. Med potjo v Vadsteno smo pobirali rojake v krajih, skozi katere smo se peljali. Iz Landskrone do Vadstene je okrog štiri sto kilometrov vožnje v eno smer. Pobrli smo tudi rojake iz Jönköpinga. Dan po tretjem Slovenskem festivalu v Olofströmu, 28. maja leta 1977, smo se z avtobusom odpeljali naprej v Vadsteno. V Jönköpingu nas je čakalo lepo število rojakov, ki so nato potovali z nami na četrto binkošno srečanje katoliških Slovencev. Med njimi je bil tudi Zvonko Bencek. Na avtobusu je bila moja celotna družina – oba starša, vse tri hčerke, brat in obe sestri z družinami in seveda jaz. Avtobus je bil poln, vzdušje krasno. Že na avtobusu sem si zapomnila Zvonka, ko je med drugim pripovedoval vice, ki so nas vse nasmejali. Malo je bil videti okajen, neobrit in neprespan. Še najbolj je bil podoben Tomu Jonesu. Zdel se mi je silno duhovit in simpatičen. Tudi otroci so se zabavali ob njegovih štorijah.

Po čudovitem dnevu, ki smo ga začeli s sveto mašo v katoliški cerkvi sv.

Brigite in nato s procesijo in petimi litanijami v čast Device Marije v protestantski cerkvi, z veselico na samostanskem vrtu, kjer so se z nami zabavale tudi nune, ki so nam postregle s toplo juho in pijačo, smo nato nadaljevali kulturni program v športni dvorani v bližini Vadstene. Ime kraja mi ni ostalo v spominu. Kulturni program so sestavljale vse glasbene skupine našega društva – otroški zbor Valovi pod mojim vodstvom, tercet Sestre Budja, pevski zbor Triglav in Lastovke. Nastopali so tudi Slovenci iz nekaterih drugih slovenskih društev na Švedskem. Nato je sledila veselica, na kateri smo za ples igrale Lastovke. Nekaj pred polnočjo smo se odpravili iz Vadstene in se odpeljali proti jugu. V Jönköpingu smo se ustavili, da so izstopili naši sopotniki. Janko In Anka Guštin sta nas povabila na kavo in pijačo. Tisti, ki na avtobusu med vožnjo še nismo spali, smo se vabilu odzvali. Tu sva se z Zvonkotom nekoliko zblížala, poprosil me je za številko telefona, ki sem mu jo zaupala. Poimenoval me je z vzdevkom Mojca, kar me je zabavalo.

Sprva je bilo vse skupaj videti kot domiselna šala, vendar me je Zvonko že čez nekaj dni poklical in sva imela dolg telefonski pogovor. Nisem si ga mogla prav predstavljati, saj nisem mislila, da bo kaj resnega. Potem je poklical še večkrat, vse dokler se nisva dogovorila, da pride k nam na obisk v Landskrono. Tako se je enkrat v juniju 1977 z vlakom res pripeljal do Helsingborga. Nisem ga takoj prepoznala, čeprav sva se dogovorila tudi za razpoznavni znak – njegovo usnjeno jakno. Na postaji sem ga pričakala in odpeljala sva se k meni domov. Povedal mi je, da je začasno ob šoferski izpit zaradi vožnje pod vplivom alkohola, zato se je pripeljal z vlakom. Dobro, sem si rekla, to se lahko zgodi vsakomur.

Zvonko je na otroke takoj naredil dober vtis. Moji domači so malo čudno gledali, saj sem malo pred tem pretrgala svojo neposrečeno zvezo z Vinkom Zemljičem. Tudi sama nisem vedela, kaj me čaka. Zvonko je ostal pri nas do nedelje zvečer, ko se je moral vrniti v Jönköping, kjer je bil zaposlen v tovarni papirja Munksjö. Kar nekam prazno je postalo, ko je odšel od nas. Zdaj sem po telefonu tudi jaz Zvonka večkrat poklicala, telefonski računi so postali dokaj visoki, tako sva komunicirala tudi po pismih. Nekaj pisem še hranim, so prisrčna in globoka. Takrat ni še nihče niti sanjal o internetni povezavi! Jaz sem bila zaposlena v šoli kot učiteljica dopolnilnega pouka slovenščine in sem imela počitnice istočasno kot otroci – med 10. junijem in 20. avgustom.

Takrat sem imela tudi že svoj drugi avto, tokrat je bil znamke Saab, letnika se ne spomnim več. Z otroki sem odpotovala v Slovenijo in jih pustila pri mami. Pri nas je takrat živela še Bernardka, Janezova in Štefkina hči, da bi v Landskroni na Tuppa šoli dokončala četrti razred, pred tem pa sta se Janez in Štefka z Andrejem za stalno vrnila v Slovenijo. Tako sem imela v Saabu naloženih kar sedem otrok – Doro, Lenko, Anne-Marie, Bernardko, Leonido

ter Roberta in Simona. Dominika je bila stara eno leto, premajhna, da bi šla z nami na pot. In sem se z otroki odpravila na pot proti jugu.

Že v Nemčiji, kmalu po izkrcanju z ladje v Puttgardnu, sem imela manjšo prometno nesrečo, ki sem jo zakrivila sama. Na cesti sem se zaletela v pred sabo stoječi avto, ki je iz meni neznanega vzroka stal sredi ceste. Mislila sem, da se bo odpeljal naprej, a se ni. Razbila sem predvsem svoj avto, prednji del je bil kar močno poškodovan, luči so bile razbite, zavore so cvilile, blatnika in havba so bili demolirani. Vendar sem po policijski intervenciji odpeljala naprej. Nadaljevala sem pot v Slovenijo. V Avstriji me je potem ustavil še avstrijski žandar, ker sem skozi gosto naselje vozila prehitro. Ker se zaradi jezikovne prepreke nisva mogla sporazumeti, me je brez kazni kar hitro nagnal naprej.

Končno smo k sreči v redu prispeli do naše domačije pri Mali Nedelji. Otroci so potem ostali pri starših, jaz pa sem se odpeljala še v Ljubljano, kjer sem od tete Terezije Bohanec kupila 500 knjig zase, 500 za Olgo in prav toliko za Jelko. Avto je bil preobremenjen, naložen tako, da se je zadnji del skoraj vlekel po tleh. Na meji z Avstrijo me je ustavil carinik in mi zaukazal, da moram avto v Gradcu popraviti, preden se odpeljem naprej na Švedsko.

Morala sem ubogati in poiskati Saabov servis v bližini Gradca. Tu so mi opravili najnujnejša popravila, med drugimi so zamenjali zavore in luči. Potem sem nadaljevala vožnjo proti severu. Z Lastovkami smo imeli še tisti večer na programu nekaj nastopov, zato sem se na Švedsko morala vrniti pravočasno. Hitela sem. Avtocest ni bilo vsepovsod, predvsem ne v Avstriji. Čez Nemčijo je šlo v redu. Na Danskem pa me je spet čakalo presenečenje. Med vožnjo me je dohitel nek motorist in me tudi prehitel. Nato je upočasnil vožnjo in me spustil pred sebe. Tako sva se prehitevala kar nekaj časa, dokler me naenkrat ni zaustavil s policijskim znakom za stop. Izkazalo se je, da je bil motorist policaj v civilu, ki je kontroliral hitrost moje vožnje. Ugotovil je, da sem vozila vsaj 12 km/h prehitro. Naložil mi je precejšnjo kazen - 900 danskih kron, kar je bilo takrat za moje pojme ogromno denarja. Toliko denarja takrat nisem imela pri sebi, tako mi je napisal nakaznico, ki sem jo potem iz Švedske morala poravnati. Končno sem po vseh pripetljajih srečno prispela domov v Landskrono.

Naslednji dan sem avto dala v popravilo, saj sem čez nekaj tednov spet nameravala odpotovati v Slovenijo. Tokrat bom potovala skupaj z Zvonkom. In res, prvič sva se skupaj pokazala pri naših doma. Sprejet je bil prijazno, mama in atek sta se ga spomnila še iz avtobusa v Vadsteno, tako zanju ni bil popoln tujec. Ostali – sosedje, tete in strici - pa so ga seveda opazovali vsak iz svoje perspektive. Pozneje smo se na ta račun večkrat od srca nasmejali. Zvonkova mama je bila namreč Prekmurka. Prekmurci v naših krajih niso bili ravno najbolj priljubljeni, prav tako kot Štajerci ne pri Prekmurcih. Nekaj zato,

ker so pokupili vsa zapuščena posestva, skratka – imeli so denar, ki ga je domačinom primanjkovalo. Nevoščljivost je bila že od nekdanj lastnost preprostega ljudstva, tudi nagnjenje k temu, da vse mečemo v isti koš ali jih vlečemo skozi enak glavnik. To, česar ne poznam, ni dobro. Tako nekako so naši vaščani obravnavali mojega novega dečka, Zvonka iz Černelavec, ko se je prvič pokazal pri nas doma.

Enako so obravnavali mene v njegovi domači vasi, Černelavcih pri Murski Soboti. Štajerci niso bili ravno priljubljeni v tem kraju. Tudi Zvonkova mama Irma je imela z nekaterimi Štajerci slabe izkušnje, enako kot naša mama s Prekmurci – slabo opravljena zidarska dela na hiši! In to se je potem izražalo tudi pri ocenjevanju vseh ostalih Štajercev, oziroma Prekmurcev, zakaj bi bila midva z Zvonkotom izjema?! Še vedno svež je bil tudi spomin na Zvonkovo prvo ženo, Hedviko, ki je sosedom uspela zlesti pod kožo, tudi mami Irmi. Meni to ni nikoli uspelo. Ob prvem obisku v Černelavcih sem torej začutila hlad, ki je vel s strani Zvonkovih sosedov. Celo nekateri Cigani, ki so iz Püšče prišli v Černelavce iskat kakšnega dela k mami Irmi, me niso obrajtali. Tako sem se tudi sama ogradila pred neprijetnostmi, da sem laže prenašala to meni neprijazno okolje. Mnogo let je minilo, da sem ta hlad premostila, če sem sploh ga. Tako sem doživljala Prekmurje jaz, kako je Zvonko takrat doživljal Štajersko, mi ni popolnoma znano.

Čakal pa naju je še en zelo neprijeten dogodek. Čez kak teden sva z Zvonkotom sklenila, da obiščeva Janeza in Štefko na Štefkini domačiji v Zadobrovi. Želela sva ju presenetiti, zato jima svojega namena o obisku nisva vnaprej sporočila. Ko sva se pripeljala na dvorišče Bezenškove domačije, se je nad nami začelo nebo temniti, nekaj črnih oblakov je zakrilo sonce in izgledalo je, da se pripravlja k nevihti. Padlo je že tudi nekaj kapljic dežja, zato sem avto parkirala pod nadstrešek, tik ob zidu Bezenškove hiše. Pozvonila sva na vhodnih vratih, odprla nama je Bernardka, ki naju je bila zelo vesela. Povedala je, da mamice in atija ni doma, ampak da bosta vsak čas prišla. Povabila naju je, naj vstopiva v hišo in poklicala stara starša. Tudi njen starejši brat Jani se je kmalu prikazal. Postali smo v predsobi. tedaj je naenkrat strahovito počilo. Sprva smo bili vsi zaprepadeni in smo stali kot okamneli v hodniku. Jaz sem začutila močan udarec v tilnik in zadnji del glave, nekaj me je močno udarilo. Na srečo sem bila tik pred tem pri frizerju, ki mi je natupiral in nalakiral lase, tako da me je zaščitil pred tem grozovitim udarcem, ki je priletel, »kot bi udarila strela z neba!«.

Kot skozi megleno zaveso sem nato videla, kako so se domači vrteli po hodniku, Zvonko je stal ob meni, Bezenškov ata pa je iz notranjosti hiše pritekel z mapo papirjev pod pazduho in nas opozarjal, da naj zapustimo hišo, kaj mar ne vidimo, da gori. Sama sem opazovala svoje roke, na vsaki kocini je bila prižgana drobna iskrica, kot da sem vsa v ognju. Ni me bolelo in ne

peklo, le vsa sem bila žareča. Prepričana sem bila, da sem mrtva in da gledam dogajanje v prostoru iz pozicije mrtvega človeka. Bezenškova mama Ana je kmalu ugotovila, da je v hišo udarila strela. Zvonko je dejal, da je vzdano omarico z električnimi priključki iztrgalo iz zida in jo vrglo v mojo glavo. Od tod torej iskre na mojem telesu! Bernardka je kričala, da je gluha, da prav nič več ne sliši. TGluhost pri njej je zares trajala potem cela dva tedna. Nato je spet slišala. Jani se je držal za ušesa in prestrašeno gledal.

Meni je v curkih tekla kri po hrbtu, kajti udarec iztrgane stenske omare v glavo je bil hudo močan in me je ranil. Ugotovila sem, da nisem mrtva. Skušala sem se zbrati in miriti otroka, čeprav se vseh podrobnosti ne spominjam več. Hitro smo zapustili hodnik in šli iz hiše ven. Izkazalo se je, da je bila strela, ki je udarila v hišo samo vodna in ni povzročila požara, česar se je bal Bezenškov oče. Vendar je bilo zunaj opaziti še eno razdejanje. Strela je udarila v kostanj, ki je stal pred pragom hiše. Vejevje, ki ga je s kostanja utrgalo, je križem kražem pometalo po strehi, pod katero je stal parkiran moj avto. Opeka, ki je zdrsnila s strehe, je padala na mojega modrega Saaba in ga vsega poškodovala. Nastalo je na desetine vdrtin. Kljub temu je avto še deloval.

Z Zvonkotom sva se kmalu poslovila in se odpeljala. Popravljati avto v Sloveniji se mi ni zdelo smiselno, počakala bom, da se vrnem na Švedsko. To je pomenilo, da sva se po Sloveniji ostanek dopusta vozila z avtom, ki je po videzu močno izstopal zaradi vdrtin v pločevini. Ni bilo druge izbire, zato je ostalo pri tem. Na Švedskem sem pozneje izvedela, da zavarovanje ne krije poškodb, ki so nastale zaradi naravne katastrofe, tako sem se lahko poslovila od Saaba, ker bi bilo popravilo zame predrago. Avto seveda še ni bil odplačan, kupila sem ga na obroke, vendar sem z odplačilom zdržala do konca.

V septembru 1977 je Zvonko v tovarni Munksjö dal odpoved in se preselil k nam v Landskrono. Danes menim, da je bilo to z njegove strani pogumno dejanje, saj se nisva ravno dobro poznala. Takrat je s seboj pripeljal tudi svoj avto, Mercedes, ki ga sam zaradi odvzema šoferskega dovoljenja nekaj časa še ni smel voziti. Tako sem do nadaljnjega vozila njegov Mercedes, dokler si nisem kupila avta, znamke Citroen. Sicer se pa ne spominjam več, kateri avto sem pozneje imela, bilo je kar nekaj menjav in preprodaj. Vsi moji avtomobili so bili rabljeni, nekateri so mi kar dobro služili, drugi slabše. Znamke avtomobilov so bile zame že od nekdanj "španska vas".

Zvonko je kmalu dobil zaposlitev v neki danski firmi Bergsjö v Landskroni, kjer je delal skoraj dve leti. Nato je odšel v Järnkons, kjer je potem ostal vse do invalidske upokojitve leta 2001. To je le kratek izbor dogodkov, povezanih z najinim srečanjem leta 1977, ko sva z avtobusom potovala na božjo pot v Vadsteno ...

Matej

S šole na šolo v Landskroni sem dnevno prenašala ves učni material, pozneje tudi izven mesta. Svojo ogromno torbo, nabito s knjigami in zvezki sem si obesila na rame in hajde, gremo do naslednje šole! Seveda sem se vmes vozila z avtom, ker bi sicer časovno ne uspela ob pravem času priti na cilj. Vse tri moje hčere so takrat hodile v šolo, na ta način sem z njihovo pomočjo uspela dobiti vpogled v švedski pouk. Delo s slovenskimi otroci me je sicer zelo stimuliralo, toda zavest, da pri meni obstaja pomanjkanje znanja ostalih predmetov v švedski šoli, je nasprotno stresno vplivala na moje počutje. Kako naj to izboljšam? Kmalu je prišel odgovor na to vprašanje.

Bila sem noseča. Nekaj časa nisem tega nikomur povedala, niti Zvonku ne. Bala sem se, da mu ne bo dovolji, da bova dobila otroka. Neumnost! Toda takrat sem bila v to skoraj prepričana. Vedela sem, da ima njegova bivša žena Hedvika dokaj močan vpliv na najino razmerje, pa tudi Inger nisem v tem oziru povsem zaupala. Najprej sem povsem prenehala s kajenjem. Nekega dne sem novico o nosečnosti zaupala mojim hčerkam. Zdelo se mi je, da jim ni bilo prav dovolji. Trdile so sicer, da je vse v redu, »det blir roligt«, vendar me niso povsem prepričale. Sama sem že nekaj časa občasno doživljala hude psihične težave, ki jih prej nisem poznala. To me je delalo še bolj občutljivo za mnenje mojih bližnjih. Bila je neke vrste klavstrofobija, strah pred zaprtim prostorom in strah pred večjo skupino ljudi. Borila sem se proti temu, nisem si pa privoščila zdravniške pomoči, čeprav je bilo včasih zelo hudo te težave premagovati. Ko sem končno povedala tudi Zvonku, da pričakujem otroka, mi je zameril, ker sem mu to skrivala skoraj štiri mesece. Zato tudi pri njem nisem iskala pomoči, ko me je napadla depresija. Zdelo se mi je, da se je vse obrnilo proti meni in da bom ostala sama. Hčerkе so namreč kmalu nekoliko *zbezljale*, zanemarjale so pouk, Dora je hodila v deveti razred, bilo je pomembno zanjo, da konča razred z dobrimi ocenami. Tudi Lenka je v šoli popustila, Anne-Marie ju je posnemala. To je bil neke vrste revolt proti meni, ki nam je vsem grenil življenje. Šele kak teden pred porodom se mi je moje depresivno stanje nekoliko uneslo, tako da sem z veseljem pričakovala otroka.

23. junija 1981 se nama je z Zvonkotom v porodnišnici v Helsingborgu rodil sin Matej. Zdaj sem ostala doma eno leto na porodniškem dopustu. Mateja sem dojila kar celih osem mesecev. Ko je bil star približno 5 mesecev, smo bile sestre Budja kot vokalni tercet povabljeni nastopati v Stockholm na proslavo 29. novembra. Zastopale smo Slovenijo, iz ostalih republik so nastopali artisti iz tedanje SFRJ, med drugim Krunoslav Slabinac in Tereza Kesovija. Mateja nisem mogla vzeti s sabo, saj smo potovale z letalom in v Stockholmu dve noči tudi prenočevale. Zato sem mu s pomočjo pumpice

poskrbela za hrano in ga pustila v rejo moji mami in Zvonku. Sama sem potem imela težave, ker je bilo s pumpico težje ravnati, kot bi mislil. Prsi so mi nabrekle in občasno tudi puščale mleko. Vendar je tudi to minilo in smo se po treh dneh sestre Budja srečno vrnile v Landskrono.

Ko se je moj porodniški dopust junija 1982 iztekel, bi se morala vrniti na svoje delovno mesto kot učiteljica dopolnilnega pouka. Ves čas me ni izpustilo vprašanje, kako naj ukrenem, da bi pridobila potrebno znanje tudi v ostalih švedskih predmetih. Mora obstajati nek način! Tako sem tedaj poskusila srečo na Zavodu za zaposlovanje (Arbetsförmedling) in povprašala, kaj mi je storiti. Ponudili so mi, da se vpišem na šolo za odrasle, Komvux v Landskroni, kjer lahko pridobim osnovnošolsko izobrazbo v vseh predmetih na švedski šoli. Ker sem imela v Sloveniji le osnovnošolsko izobrazbo, sem ponudbo seveda sprejela.

Meseca avgusta 1982 sem se vpisala na Komvux. Triletno višjo stopnjo osnovne šole (högstadiet) sem obiskovala leto in pol. Nato sem dve leti in pol nadaljevala študij na triletni srednji šoli (gymnasiet), humanistično in družboslovno smer (HS-linje), vse v hitrejšem tempu kot normalno. Tu sem kot izbirni jezik razen angleščine in francoščine izbrala še slovenščino. Znanje švedskega jezika sem postopoma pridobivala s tem, da sem vse ostale predmete študirala v švedskem jeziku. Seveda je bila tudi švedščina eden od učnih predmetov, to me je dodobra postavilo na noge. Ugotovila sem tudi, da sem švedski jezik pred tem že obvladala, ne pa dotlej tudi posebnih slovničnih pravil. Študij je bil zanimiv. Toda, vse ni šlo tako, kot sem si zamislila. V drugem letniku gimnazije sem začutila hude bolečine v križu. Nekaj časa sem trpela in čakala, da bo bolje. Vendar se to ni zgodilo, temveč obratno. Tako sem se v predbožičnem času decembra 1984 naročila pri svojem ginekologu.

Svet se mi podira

Ko sem zdravniku ginekologu potožila o bolečini v križu, je najprej dejal, da on ni prava instanca za moje težave. Vendar me je pregledal in vzel tudi ginekološki bris. Dejal je, da je v notranjosti maternice zaznal majhen polip, vendar to zagotovo ne pomeni nič hudega. Dobila sem tablete proti bolečinam v križu in odšla domov. Dva dni sem potem še šla v šolo. Tretji dan pa so me poklicali iz ginekologije, da naj se nemudoma oglasim pri njih v ordinaciji. Zdravnik me je povabil v svojo sobo in mi nato povedal, da je odvzem tkiva v maternici pokazal diagnozo začetek stromasarkom v uterusu; polip, ki ga je odkril pri pregledu, je bil začetek rakovega obolenja! Zdaj bo treba nemudoma opraviti poseg. Čez nekaj dni sem dobila termin za čiščenje

maternice. Ko je bilo to opravljeno, so ugotovili, da moram na operacijo, na odvzem maternice. Pred tem sem še zbolela za angino, vnetje grla z visoko vročino. Operacija je zato morala počakati, da se pozdravim, kar je trajalo dober teden.

Kakšni so bili moji občutki, kakšne misli so mi rojile po glavi, težko je to opisati. Že pri prvem obvestilu ginekologa me je udarilo, da nisem vedela, kako sem potem prišla domov. Da je to doletelo mene, ki še nisem bila stara niti 40 let! Matej je bil takrat star tri in pol let, dekleta pa so bila že napol odrasla – Dora je bila pravkar napolnila 20 let, Lenka bo kmalu 19 in Anne-Marie bo to leto napolnila 17 let. Z očetom Martinom Prevolnik dekleta niso imela stika, kako bodo živele naprej brez mame - za Mateja bo že poskrbel Zvonko, tako nekako sem se tolažila. Sama sem imela še toliko tega v mislih, da bom v življenju postorila. Med drugim sem si želela napisati knjigo o svojem času, o nas vseh in o življenju na Švedskem, nekakšne slovenske spomine. (To mi danes, 25 let pozneje, končno uspeva!) Takrat pa je izgledalo, da je vsega konec. Sprva nisem imela kaj dosti upanja na ozdravitev – stromasarkom je ena najhujših oblik raka, če zamudijo z operativno odstranitvijo, ni pomoči. Ker sem že nekaj let študirala, sem bila vajena iskati in dobiti informacije v knjižnici, tam se je dalo najti vse od a do ž, kar je danes možno tudi že na računalniku. Tako sem prebirala list za listom, predvsem o prognozi in o poteku bolezni, ki me je napadla.

Verjamem, da vsakogar, ki izve za diagnozo bolezni – rak, napade krizna reakcija. Tudi pri meni je bilo tako. Med nosečnostjo z Matejem sem na teži pridobila kar 28 kg. To je bilo seveda preveč, mnogo preveč. Imela sem tudi hude psihične težave, podobne depresiji, ki jih prej nisem poznala, rekli so – hormonske težave. V teh dobrih treh letih po porodu sem sicer shujšala za kakšnih 20 kg, vendar jih je ostalo še veliko preveč. Zdaj sem pa izgubljala težo z vsakim dnem, prišla sem na izpod 50 kg. To je bilo seveda še najmanj boleče. Ker me je kuhala vročina, sem bila primorana čakati na operacijo. Vse se mi je studilo – jesti in piti, saj sem imela občutek, da z jedjo redim v sebi neko krvoločno zver, ki me hoče požreti – rak. Nisem ji privoščila, da se naslaja nad jedjo, ki bi jo zaužila jaz, zato nisem skoraj nič jedla. Najhuje se mi je zdelo, da se o svojih občutkih in obupu nisem mogla z nikomer pogovarjati. Otroci so živeli v svojem svetu, Matej je bil še premajhen, z Zvonkotom pa tudi nisva takrat najbolje komunicirala. Moja starša sta bila bolj ali manj pragmatika – če bom umrla, bom pač šla prej v nebesa! Tako vsaj se mi je zdelo, da sta razmišljala. In pred operacijo sta bila v Sloveniji. Tudi pri sestrah Jelki in Olgi nisem iskala posebne tolažbe, kako naj me nekdo tolaži in potolaži, če sam nima podobnih izkušenj, tako sem menila. Pravzaprav ju nisem hotela bremeniti z mojimi težavami. Pa saj nisem iskala tolažbe, iskala sem način, kako vse to preživeti!

Že nekaj let pred Matejevim rojstvom mi je ginekolog ob nekem rutinskem pregledu odkril spremembo celic v nožnici. Stanje samo po sebi ni boleče, vendar je bilo treba hoditi na kontrole vsake toliko. Vsaj enkrat letno sem bila klicana na pregled, tako bi možnost nastanka rakovega obolenja pravočasno odkrili. Vzroki za spremembe celic v nožnici so različni, tudi potek obolenja ni enoten. Zato je najvarneje hoditi na kontrole in tako raje preprečiti kot zdraviti. Dandanes obstaja preventivno cepljenje pri mladostnicah. Nekaj let pred zanositvijo teh celičnih sprememb pri meni ni bilo več, tako sem potem varno lahko zanosila in rodila. Želela sem si namreč imeti otroka z Zvonkom, čeprav je on v prvi zvezi že imel hčerko in jaz tri hčerke. Ta moja želja se mi je izpolnila z rojstvom Mateja. Zdaj je bilo pa potrebno seveda obdržati ravnotežje, s katerega me je vrgla diagnoza – rak na maternici! Če bi ne šla na kontrolo zaradi bolečin v križu, bi ta pošast nezadržno napredovala v mojem telesu in me hitro uničila. Podobno se je verjetno godilo tudi pri Alojziji Bohanec, moji babici po mamini strani, ki je leta 1939 umrla v 45. letu starosti zaradi težav z maternico. Diagnoze sicer ni nikoli dobila, a bil je najbrž rak.

Končno sem prebolela angino, tako sem bila pripravljena na operacijo – histerektomijo. Kirurg dr. Helm, ki me je potem operiral, me je poklical na pogovor o pre- in pooperativnem posegu. Moja samopodoba je bila močno načeta, vendar je bilo najhuje v času hospitalizacije in čakanja. Bolezen je individualno doživetje vsakega posameznika in je v veliki meri odvisno od osebnosti človeka. Težava pri meni je bila predvsem ta, da bo potreben operativni poseg - histerektomija, to je odstranitev maternice in po zdravnikovi napovedi mogoče tudi odstranitev jajčnikov, tako imenovana TELA. Povedal je, da ne more zagotoviti, da se obolenje ni že razširilo na jajčnike ali pa obstaja nevarnost, da se bo. Točno o tem, kaj vse se bo dogajalo, bo videl šele, ko bo operiral. Povedal mi je tudi, da bom brez vmesnih dogajanj po operaciji takoj vstopila v fazo klimakterija. Takrat si tega stanja še nisem prav predstavljala.

Močnejši kot na sam kirurški poseg je bil moj odziv na izgubo reproduktivnih organov, kajti ne samo meni – sleherni ženski rodila veliko pomenijo, saj ji dajejo občutek ženskosti. Malokatera se v resnici odpove možnosti materinstva, dokler ji narava to dopušča, tudi meni ni bilo glede tega vseeno. Čeprav nisem želela imeti več otrok, sem imela še vedno potrebo po zavesti, da sem biološko popolna, za kar je dokaz tudi redna menstruacija. Jaz sem zaradi obolenja imela svojo zadnjo menstruacijo tik pred hospitalizacijo. Čeprav sem si prej večkrat želela, da naj bi menstruacija že enkrat prenehala, mi je bilo tedaj žal, da je tega konec. Na medsebojni odnos pomembno vplivajo naše lastne predstave o raku, o smislu in namenu zdravljenja, o vrednosti življenja z boleznijo ter stališča do življenja in smrti nasploh. Vprašanja eksistence, namena bivanja na svetu, postane ob hudi bolezni še kako živo! Enako sem v ta odnos vnašala tudi jaz svoja stališča. Kmalu pa se

mi je k sreči spet vrnila volja do življenja, premagala bom to grdo bolezen in se postavila na noge! Kaj je želja zadržati maternico, v primerjavi s tem, da lahko brez nje preživim! Tako sem skoraj hrepeneče čakala dan, ko bom šla na operacijo. To se je kmalu zgodilo, na 19. rojstni dan moje hčerke Lenke, dne 7. marca 1985 je bila pri meni narejena histerektomija ter odstranitev jajčnikov.

Nič čudnega tedaj, če sta me histerektomija in TELA ponovno privedli v trenutno stanje depresije. Odstranitev jajčnikov naj bi po predhodni napovedi izvedli le v primeru, če se je rak razširil. Vendar temu ni bilo tako. Moj kirurg je menil, da je to opravil z namenom, da prepreči poznejšo širitev, ki je v podobnih primerih bila dokaj pogosta. Kar nekaj časa mi to dejstvo ni dalo miru, kajti po izvidu sodeč odstranjeni organi niso kazali širjenja raka (stroma sarkoma). Znaki depresije so po nekaj tednih postali tako izraziti, da sem začutila potrebo po zdravljenju. K temu je pripomoglo tudi stanje, ki mi ga je zdravnik sicer napovedal – fazo, podobno klimakteriju. Ta sprememba se mi je zgodila kar čez noč in nanjo nisem mogla biti povsem pripravljena. Kirurg mi je tudi zatrdil, da je dodatno operacijo jajčnikov opravil z namenom, da me zavaruje poznejših komplikacij, to da bi storil tudi lastni materi ali ženi v podobnem primeru. Našla sem poklicno kuratorko v Lundu in opravila z njo nekaj pomirjujočih pogovorov, kar me je vrnilo v tirnice. Nato sem tudi prosila svojega kirurga, naj mi predpiše recept za lajšanje znakov klimakterija. Dr. Helm je moji zahtevi močno nasprotoval. Dejal je, da mi hormonska zdravila lahko več škodijo kot koristijo. Jaz sem vztrajala pri svojem, saj sem menila, da on, moški, ne more vedeti, kako se ženska v mojem položaju počuti. Vendar je trenutno obveljala njegova volja.

Spet sem šla po nasvet v knjižnico, poiskala tam primerno literaturo in ugotovila, da imam vso pravico zahtevati in dobiti zdravila za olajšavo simptomov klimakterija. Predvsem so ženske zdravnice priporočale hormonske medikamente v podobnih primerih. Tako sem hitro kontaktirala svojo starejšo hčerko Dorico, ki je takrat že živela s svojim bodočim možem Hannutom Tuomainom, da me odpelje v bolnico v Lund, kjer bova poiskali "pravico". Sprejel naju je dr. Helm, ki je sprva trdovratno zavračal mojo prošnjo, s pomočjo Dorice pa se je vdal in mi končno izdal recept za hormonske tablete. Takoj sem tablete po predpisu začela tudi jemati. Že naslednji dan mi je odleglo, počutila sem se bolje. Najraje bi šla nazaj v Lund in ozmerjala zdravnika, ker mi je nekaj mesecev krtil pravico do olajšave, z izgovorom, da mi bo škodovalo. Menila sem, da ni dovolj samo živeti, bolj pomembna je kvaliteta, kako živeti!

Že v maju mesecu sem se lahko vrnila nazaj v šolske klopi. Letnika seveda nisem izdelala, tako sem jeseni ponavljala četrti letnik gimnazije in s tem izgubila moje vrstnike, s katerimi sem skupaj trgala hlače na šolskih klopih

zadnja tri leta. Predvsem smo se sprijateljile z nekaterimi Finkami in eno Francozinjo, ki so začele z mano že v osnovnošolskem obdobju. Kmalu pa sem našla druge kolegice, ki so bile tudi po svoje zanimive, med drugim eno Norvežanko in dve Švedinji. Ob koncu gimnazije sem imela velik krog kolegic, ki so mi pomagale, da sem srečno prišla skozi kritično dobo po histerektomiji. Gimnazijski študij mi je zapolnil praznino in mi spet vrnil smisel življenja. Tudi z domačimi sem vzpostavila boljši kontakt, lahko sem se pogovarjala o svojih čustvih in sprejemala njihova mnenja. Z mojim Zvonkom sva se spet zblížala. Izkazalo se je, da je postal moja zares trdna opora v tistem težkem času. Razreševati psihično plat bolezni je bilo zame mnogo težje kot fizično. Pri tem ni dovolj skalpel, ki odreže oboleli del. Tu še kako velja pravilo: Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal!

Študij na gimnaziji in zahtevni predmeti, predvsem jeziki, so me povsem zaposlovali. Ni bilo časa, da bi me premagalo malodušje, ki se je včasih nepričakovano pojavljalo, nek strah, da se bolezen morda vrne v drugačni obliki. Začela sem verjeti, da je pred mano še lepa prihodnost. Meseci so tekli in dogodki so se vrstili. Jeseni 1986 mi je mlajša hčerka Anne-Marie zaupala, da z Magnusom Laudonom pričakujeta otroka. Magnus je ves čas nosečnosti služil vojake. Tako je bila Anne-Marie veliko pri nas doma, kar mi je bilo zelo všeč, saj sem potrebovala ljubljenega človeka, s katerim sem se lahko odkrito pogovorila. Anne-Marie mi je bila velikokrat v dragoceno oporo, ko sem se znašla na tleh zaradi tega ali onega. Pa tudi ona je potrebovala mene, saj je bil Magnus daleč stran. Sprva sem ob novici, da bom postala babica, bila zaskrbljena, saj je bila Anne-Marie še otrok, ko bo rodila, še ne bo napolnila 19 let! Nato me je prešinilo veselje, da bo z novim rojstvom življenje teklo naprej, tudi ko mene več ne bo.

Potem so se zvrstili drugačni dogodki. Jeseni leta 1986 je po dolgotrajni bolezni v Zagrebu umrl Matejev dedek, Zvonkov oče, Matija, Mato Bencek. Naslednje leto marca 1987 je pri Mali Nedelji naglo umrl moj oče, Avgust, Gustek Budja. Oče je pred tem bolehal za angino pektoris. Njegovega pogreba se je udeležila tudi Zvonkotova mama, Irma Kumin, iz Černelavec. Meni se je Irma zazdela na videz bolehna, prosila sem jo, naj gre k zdravniku in se prepriča, da ni nič narobe z njenim zdravjem. Jaz sem se seveda po očetovem pogrebu vrnila na Švedsko. Irma pa je pozneje res šla k zdravniku in odkrili so ji hudo obolenje na črevesju (raka). Prišla je prepozno, bolezen se je že hudo razširila, tako je zdaj Zvonkova mama samo še hirala. Veliko časa je preležala v bolnici v Rakičanu. Stregla ji je Olga Pozvek, ki je od 12. leta starosti živela pri njej in pozneje je bila nekaj časa pri mami Irmi Zvonkova bivša žena, Hedvika. Zvonko je svojo mamó obiskal za novoletne praznike 1987/88, nato še za veliko noč. In to je bilo njuno zadnje snidenje.

Dne 10. maja 1987 se je Anne-Mariji in Magnusu rodila hčerka, moja prva vnukinja, Therese. Magnus se je bil ravnokar vrnil od vojakov, vendar sta se med njegovo odsotnostjo mlada starša drug drugemu zelo odtujila, tako je Anne-Marie s Therese kmalu odšla od njega in se preselila k nam domov. Verjela je, da bo to le začasna ločitev. Magnus pa si je kmalu našel drugo dekle. Anne-Marie je s Therese potem ostala pri nas kar nekaj časa. Nato se je 4. aprila 1988 rodil tudi sin moje starejše hčerke Dorice in Hannuta, mali Elias. Tako sem zdaj imela že dva vnučka, dve iskrici sreče - življenje se je nadaljevalo vzlic tragedijam, ki so se zvrstile.

Spomladi 1988 se je z avtom hudo ponesrečil moj bivši mož, oče mojih treh deklet, Martin Prevolnik. Pri prehitevanju v bližini Maribora se je vozilo prevrnilo in udarec mu je zmečkal male možgane. Martin (Tinko) sicer na kraju nesreče ni takoj umrl. Prepeljan je bil v Landskrono, kjer je šele po nekaj tednih kome umrl, ne da bi se še zbudil. Lenka in Anne-Marie sta ga v bolnišnici večkrat obiskali, vendar ju ni več zaznal. Na dan Prevolnikovega pogreba v Landskroni je dobil Zvonko sporočilo s Slovenije, da je umrla njegova mama Irma Kumin. Takoj smo se odpravili v Slovenijo, saj se tam pogreb pokojnika opravi v roku nekaj dni, v nasprotju s švedskim običajem, kjer do pogreba lahko minejo trije tedni ali več. Zvonko je bil njen edini še živeči sorodnik. Z Matejem sva že pred tem prišla do odločitve, da se za eno leto preseliva v Slovenijo in tako sva zdaj spakirala ter se z Zvonkom odpeljala na pogreb Matejeve babice Irme.

Slovenija ali Švedska?

Že spomladi tega leta (1988) sva se z Matejem odločila, da preživiva naslednje šolsko leto v Sloveniji, Matej pri naši mami, kjer je začel in končal prvi razred in jaz v Ljubljani, kjer sem študirala slovensko zgodovino na Filozofski Fakulteti (univerza Edvarda Kardelja), leta 1988/89. Tudi o tem je v tej avtobiografiji že kar nekaj povedanega. V Landskroni so ostali Zvonko ter Dora, Lenka in Anne-Marie z družinami. Ker je med tem v Černelavcih umrla Matejeva babica Irma Kumin, Zvonkova mati, sem od Zvonka dobila na razpolago njen stari avto, škodo, da sem se lahko vozila med Ljubljano in Malo Nedeljo, kjer sta me ob koncu tedna čakala Matej in naša mama. Čakali so me tudi pevci pri Mali Nedelji, ki so za nekaj časa ravno takrat ostali brez pevovodje. V Ljubljani pa sem se pridružila mešanemu pevskemu zboru Glasbeni Matici, tako so meseci mojega bivanja v Sloveniji kar odbrzeli.

Po vrnitvi na Švedsko leta 1989 je Matej nadaljeval v drugem razredu OŠ v Landskroni (Seminarieskola), jaz pa sem nadaljevala študij na Inštitutu za zgodovino na univerzi v Lundu (Historiska Institutionen) in nato leta 1990

diplomirala z BA na Filozofski fakulteti, Kulturnoznanstvena smer. Vpisala sem se še na Pedagoško fakulteto in se kmalu zaposlila na Komvux (Šola za odrasle) v Landskroni, kjer sem nekoč sama začela svoj študij. Tu sem poučevala predvsem priseljence, tujce švedski jezik kot drugi jezik (SV2). To me je seveda sililo, da sem se tudi sama še naprej izobraževala na pedagoškem in jezikovnem področju. Poučevala sem tudi slovenske otroke, predvsem pri sobotnem pouku. Zraven vseh teh zaposlitev, študija in družinskih opravil sem bila odgovorna še za slovensko društvo v Landskroni, kjer sem leta 1990 sprejela predsedniško funkcijo. Z nastalimi nemiri v Sloveniji so se sprožili nemiri tudi v slovenskih društvih na Švedskem. To je bilo treba obvladovati, tudi v vrstah članstva so bila mnenja o vprašanju slovenske osamosvojitve deljena. Spori, ki so jih nekoč v našem mestu med Slovenci zasejali slovenski uradniki iz Ljubljane (SIM), so se spet pogrevali. Sama sem prinesla kar nekaj spoznanj, novih izkušenj in pogledov iz časov mojega enoletnega bivanja v Sloveniji, postala sem močna in prepričana v svoje poslanstvo. Ustanovili smo nekaj novih sekcij, ponovno so zaživele nekatere stare dejavnosti, mladi so radi in pogosto prihajali v društvo, vse se je zdelo v najlepšem redu. In takšno vzdušje je v Landskroni trajalo potem nekaj let.

Dogodki v času pred osamosvojitvijo Republike Slovenije in po njej so sprožili tudi nekaj polemik v slovenski reviji Naš glas na Švedskem. Tu se je odražalo tisto, kar smo Slovenci na Švedskem ves čas vedeli, a nismo na glas povedali – nekateri vidni rojaki v Stockholmu so bili odkrito proti osamosvojitvi in odcepitvi. Tu so igrali vlogo najbrž njihovi osebni interesi, nekdo je bil zaposlen v kakšni jugoslovanski mreži ali je imel sorodnike, družinske vezi s kom iz južnih republik in podobno. Tako je bilo izrečenih in v medijih zapisanih kar nekaj hudih besed v tistih zgodovinsko pomembnih časih - delno s strani privržencev ideje za samostojno Slovenijo, kakor tudi s strani nasprotnikov. Skratka, na Švedskem Slovenci takrat nismo bili složni. To se je odražalo tudi na sprejemanju nove stvarnosti pri Švedih. Saj so Slovenci v Stockholmu in okolici zaradi svojega položaja krojili našo usodo v marsičem, tudi ko je šlo za vprašanje jugoslovanstva ali za slovenstvo. In ti so se oprijemali jugoslovanstva. Kot že rečeno, spori in nemiri so se iz globalnega širili tudi na lokalna področja, kakor se širijo krogi na vodi, ko vanjo vržeš kamen.

Življenje postaja znosnejše

Ponovno bom naredila časovni skok nazaj. Po končani gimnaziji jeseni 1986 bi se morala vrniti v službo učiteljice slovenskega dopolnilnega pouka. A sem izbrala drugo pot. Zaprošila sem za študijsko pomoč, to pomeni 60 % posojila

in 40 % nepovratnih sredstev za življenjske potrebe. Temu bi v Sloveniji rekli štipendija, vendar na Švedskem nimamo podobnega sistema – tu je za čas študija država namenila studentom del posojila in del nepovratnih sredstev, tudi za študij na gimnaziji, ko gre za odrasle dijake. Odločila sem se za univerzitetni študij v Lundu, privlačila me je kulturno znanstvena smer (Kulturvetarlinjen), kamor sem bila po končani gimnaziji sprejeta. Še vedno menim, da je bila to ena od mojih najpomembnejših odločitev v življenju. Bolezen mi je odprla oči in duha – začela sem več misliti sama nase, manj sem se ozirala na druge, kaj mislijo o meni. Ekonomsko sem bila že od prej vajena na bolj skromno življenje. Številni vokalistični nastopi v orkestru Lastovke ob koncu tedna pa so mi sicer nudili dodatni zaslužek in obenem razvedrilo. Življenje se je vračalo v svoje tire, tokrat sem v sebi začutila celo nek nov elan.

V drugem letu mojega študija v Lundu leta 1988 sem nekega dne slučajno izvedela za zanimiv razpis, da lahko švedski študentje zaprosijo za štipendijo v Sloveniji (Jugoslaviji) za podiplomski študij na kateri od fakultet v Ljubljani ali v katerem drugem univerzitetnem mestu. Takrat sem že bila švedska državljanka, smelo sem zaprosila za štipendijo v Sloveniji, najprej na SIM, potem še v Beogradu, obe sem dobila odobreni, lahko sem izbirala, katero sprejemem. Po nasvetu Jožeta Prešerna, zaposlenega pri SIM v Ljubljani, sem sprejela beograjsko. Tudi Švedski Inštitut mi je odobril eno leto študija v Sloveniji ter finančno študijsko podporo in tako sem po nekaj nujnih formalnostih bila v šolskem letu 1988/89 sprejeta na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, na Oddelek za zgodovino, na študij slovenske zgodovine. Moj profesor je bil dr. **Ignacij Voje**, zaslužni profesor Filozofske fakultete na Univerzi v Ljubljani, eden najuglednejših slovenskih zgodovinarjev našega časa.

Zdaj pa vprašanje, kako bom v času študija v Sloveniji uredila svoje formalnosti na Švedskem?! Matej je bil star 7 let in bo jeseni začel prvi razred. Seveda je bil vpisan v švedsko šolo na Seminariet v Landskroni, kjer je tudi dva tedna že začel v svojem razredu. Nato se je moral odločiti, če ostane pri očetu Zvonku na Švedskem ali gre za eno leto z mano v Slovenijo. Odločil se je, da gre z mano, z rezervacijo, da se med letom lahko vrne v Landskrono. Tudi v Sloveniji ga je potem čakala odločitev, če želi hoditi v prvi razred v Ljubljani, kjer sem jaz med tednom stanovala pri svoji teti, Tereziji Bohanec, ali pa bo ostal pri moji mami v Prlekiji, oziroma pri Mali Nedelji. Matej se je odločil, da bo ostal pri moji mami v Prlekiji, kajti v Ljubljani "ljudje ne govorijo slovensko", je bil odločen! Tudi pri Mali Nedelji, oziroma v takratnih Bučkovcih, je bilo treba urediti formalnosti, da je Matej lahko začel hoditi v prvi razred. In je tako ostalo – Matej pri mami, jaz pa v Ljubljani. V stanovanju v Landskroni so ostali Zvonko, Anne-Marie in mala Therese. Anne-Marie se je s hčerko v času moje odsotnosti kmalu odselila na svoje.

Pisala sem že, da so nam medtem umrli številni bližnji sorodniki, nazadnje Matejeva babica po očetu, Irma Kumin. Po pogrebu v Černelavcih smo vsi trije ostali na počitnicah v Sloveniji tja do jeseni. Tedaj se je Zvonko moral vrniti na Švedsko, midva z Matejem pa sva ostala v Sloveniji. Matej je nato prvi razred v Bučkovcih izdelal z odličnim uspehom, zraven pa se je naučil osnovnih prijemov igranja klavirja. Poučevala ga je njegova razredničarka Angelca Prša. V tem letu bivanja pri mami je navezal prijateljske stike z mnogimi sošolci in znanci, nekatere občasno vzdržuje še zdaj. Skratka, Mateju je uspelo pognati korenine tudi v Sloveniji. Podobno priložnost bi morali imeti vsi otroci slovenskih izseljencev, da bi za eno ali več let obiskovali šolo v domačem kraju svojih staršev. Seveda pa mnogim to ni dano, nekateri pa ne dojemajo izredne priložnosti, ki bi jih obogatila.

Študij v Sloveniji

Jaz sem se v tem času bivanja v Ljubljani po posredovanju znanca, profesorja Mira Kokola, ki je na Švedskem pred tem nekajkrat poučeval bodoče pevovodje, kot altistka priključila pevskega zboru Glasbena matica v Ljubljani. Posredno sem zboru pomagala s prevajanjem pozneje na turneji po Švedski, oziroma v Göteborgu in okolici, kamor je bil zbor povabljen k sodelovanju na proslavi stote obletnice Socialdemokratske stranke (S) na Švedskem (1889-1989). Sodelovanje pri pevskega zboru tako izvrstne kvalitete je zame pomenilo nepozabno doživetje. Še bolj pa me je očaral študij slovenske zgodovine na Filozofski fakulteti (profesorji Melik, Vodopivec in drugi). To je bil čas, ko smo se nahajali na pragu odločilnega izstopa iz federacije SFRJ v slovensko samostojnost. Duh slovenskega osamosvajanja je že takrat vel izza vsakega opla, o tem se je bralo med vrsticami nekaterih medijev, glasno pa se še ni dosti govorilo o bližajočih se dogodkih. Vodilni komunisti so prežali na akterje prihajajoče se "pomladi", obtožili in obsodili na zaporno kazen so mnoge ljudi, med njimi tudi Zavrla, Tasića, Borštnerja in Janeza Janšo. Tudi v vrstah pevskega zboru Glasbene matice je mrgolelo doušnikov, sama sem kmalu naletela na enega, ki mi je dihal za vrat. Uh, zoprno!

V domačem kraju pri moji mami je v tem času takratni organist in pevovodja, Dominik Rudolf, služil vojaški rok. Pevci so začasno ostali brez svojega vodje. Tako so poprosili mene, če bi jih vodila, dokler se Dominik ne vrne. Sama ne igram nobenega instrumenta, igram le na svoj posluš, to sem pevcem tudi povedala in sem nato sprejela vlogo vodje zboru, ki ga je nekoč zasnoval moj oče, takrat že pokojni Avgust Budja in sem pred odhodom na Švedsko tudi sama sodelovala v njem. Prav v tem času je Radio Ptuj uvedel novo rubriko v svoj tedenski program – **Koncert iz naših krajev** (tako vsaj menim, da se je

program imenoval). Ponudili so tudi našemu pevskemu zboru, da sodeluje. In res smo privolili, da bomo nastopali z ljudskimi pesmimi. Vaje smo imeli pri naši mami ob koncu tedna, ko sem se vračala iz Ljubljane. Vozila sem se z avtom – staro škodo, ki jo je zapustila pokojna mama Irma Kumin. S pevci smo pripravili številne ljudske pesmi za skoraj 30 ur programa. Za božične praznike 1988 nas je obiskala tudi moja sestra Olga s Švedske in nam pomagala z vajami. Kot krona za naše delo je Radio Ljubljana spomladi 1989 priredil koncert v Kulturnem domu pri Mali Nedelji, kjer so zraven drugih nastopajočih skupin nastopali tudi naši malonedeljski pevci pod mojim vodstvom. Program je povezoval Boris Kopitar.

Na Švedskem je med tem Zvonko prevzel vodstvo moškega pevskega zbora Lipa. Spomladi 1989 je zbor Lipa slovenskega društva LIPA v Landskroni gostoval pri pobrateni občini, v Slovenski Bistrici. Tam sva se z Zvonkom po skoraj enem letu prvič spet srečala. Zvonko v Göteborgu na proslavo stoletnice Socialdemokratske stranke, ko sem s pevskim zborom Glasbena matica iz Ljubljane gostovala tudi jaz, namreč ni prišel. Prišli pa so nekateri moji sorodniki iz Landskrone, tudi otroci in tedaj že dva moja vnučka – Therese in Elias. Večkrat se vprašam, zakaj Zvonka takrat ni bilo med obiskovalci. Odgovora še nisem dobila. Bilo je kmalu po moji operaciji v Lundu in na ta način svojih osnovnih čustvenih potreb nisem uspela zadovoljiti. To moje stanje se je odražalo v vedenju, postala sem nerazpoložena in ogorčena, začela sem dvomiti v najino zvezo, razmišljajoč o marsičem. Moje tesnobe tudi nekaj let po operaciji niso bile samo telesne, ali tiste, ki sem jih uspela izraziti sama, ampak so bile veliko širše in globlje. Potrebovala sem empatični odnos partnerja. Pozneje sem ob neki priliki začela razumeti, da je izguba maternice za partnerja najbrž pomenila izgubo moje ženskosti. In sem poskušala to tudi razumeti.

Kdor se je z branjem mojih zapisov uspel prebiti do semkaj, je ugotovil, da moja knjiga ni nikakršen roman, o ne! To je preprosto zgodba mojega življenja, ki je bila v mladosti polna upanja, v starosti pa obogatena s spomini. Življenje me je izučilo, da postane človek ponižen od udarcev, ki jih občasno deli življenje. Ko seštevam posamezne točke v mojem življenju, ugotavljam ogromno mero fantastično zanimivega in dobrega. Izkušnje iz otroštva življenje bogatijo. Moji otroci in njihovi otroci gotovo nimajo toliko izkušenj, pa tudi drugačne so od mojih. Jaz sem sposobna na primer sama izdelati sebi igračke, izumiti svoj posebni jezik za pogovor, živeti zelo skromno, pomolsti kravo, nahraniti prašiče in kokoši itd. vse to sem namreč nekoč tudi počela! Vem tudi, kako je nekoga imeti rad in biti ljubljen. Življenje teče naprej in nas uči, da oprostimo in pozabimo, kar nas je kdaj prizadelo. Lepi spomini ostajajo. Skozi glasbo, oziroma petje sem bila deležna velikih dobrin v življenju. Tudi društveno življenje v Landskroni mi je po večini pomenilo veliko, tu se je utrjevala moja identiteta, tu sem se počutila Slovenko, ki se je

odločila živeti na Švedskem. Ni napredka v varovanju obstoječega, ampak je v gibanju k prihajajočemu.

Ustanovitev Slovenske zveze, februar 1991

Po končanem študiju na univerzi v Lundu sem leta 1990 dobila zaposlitev na šoli Komvux, Šola za odrasle v Landskroni, kjer sem takrat pred osmimi leti (1982) tudi sama začela svoj študij. Moja diploma Bachelor of Arts (Fil kand) na fakulteti za kulturo in znanost v Lundu (Kulturvetarlinjen) in dodatno izobraževanje na Pedagoški fakulteti mi je sicer omogočala primernejšo zaposlitev v katerem od arhivov ali muzejev, toda takrat v njih ni bilo prostega mesta. Na Komvux-šoli sem poučevala švedski jezik kot drugi jezik (SV2). Poučevala sem begunce, predvsem odrasle tujce, ki so pobegnili iz vojne morije v Zalivu, pozneje pa tudi begunce iz republik bivše Jugoslavije. Beguncev je bilo vedno več in več. Med njimi so bili tudi nepismeni, predvsem ženske, ki so potrebovali pomoč pri učenju švedskega jezika. Ob delu sem se tudi sama izobraževala v Lundu na Inštitutu za nordijske jezike (Institutet för nordiska språk). Tu sem študirala pedagoške prijeme za pouk švedskega jezika kot drugega jezika. To pedagoško delo sem nato opravljala enajst let, vse do moje invalidske upokojitve, decembra 2001.

Za orkester Lastovke mi v času mojega službovanja res ni preostalo kaj dosti časa in energije. Vendar sem vodila slovensko društvo, ki se je leta 1977 preimenovalo v SKD LIPA. Pred tem je društvu med drugimi predsedoval več let tudi Zvonko Bencek. Bila sem še aktivna v pevskem zboru Lipa, v vokalnem tercetu Sestre Budja in sem delala kot vodja administrativnih poslov društva. Dolgih devet let sem bila tudi tajnica Slovenske zveze na Švedskem, ustanovljene 24. februarja 1991. Z Zvonkotom sva se včasih na predsedniškem stolčku za kakšno leto zamenjala. Predvsem tajniško delo pri Slovenski zvezi je občasno terjalo veliko mojega časa, saj je bilo treba navezati stike in prepričati Švede, da bo Slovenija postala in ostala samostojna država! Na priznanje Slovenske zveze kot enakopravne organizacije smo čakali skoraj tri leta. Med tem časom se je bilo potrebno uveljavljati in dokazovati, delati še več kot prej in to vse brez državne denarne pomoči. S prvim predsednikom SZ, Brankom Jenkom, sva večkrat založila sredstva iz lastnih žepov, da je delo lahko šlo naokrog.

Vidni Slovenci v Stockholmu, vajeni dela v Koordinacijskem odboru pri predhodni jugoslovanski zvezi, so bili sicer »bliže jaslim«, a so sprva nasprotovali osamosvajanju Slovenije, niso v to verjeli. Tako nam entuziastom ni preostalo drugega, kot da se po amatersko spoprime s švedskimi oblastmi tudi na tem področju. Dogovorili smo se, da v novi vlogi

tajnice Slovenske zveze na Švedskem (SZ) jaz pripravim osnutek statuta SZ, ki bi ga potrdili na naslednjem občnem zboru 1992. Tako sem tudi storila. Po modelu statuta takratne Hrvaške zveze na Švedskem sem pripravila statut Slovenske zveze, ki je bil z nekaj spremembami sprejet naslednje leto na občnem zboru v Göteborgu. Dobila sem tudi nalogo, da sem narisala načrt za pečat SZ, po katerem je potem bil tudi izdelan in ga SZ uporablja še danes.

Svetovni slovenski kongres (SSK)

Na ustanovnem občnem zboru Slovenske zveze na Švedskem, dne 24. februarja 1991 v Ädelforsu, ko so slovenska društva na Švedskem izstopila iz Jugoslovanske zveze, sem bila izvoljena za tajnico SZ, obenem pa tudi za delegatko regionalnega odbora za Skandinavijo, ki naj bi bil soudeležen pri ustanovnem kongresu Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani. Iz mojih osebnih zapisov z dne 22. 9. 1991 razberem nekaj misli, ki sem jih posredovala Juretu Piškurju, takratnemu tajniku pri regionalnem odboru SSK za Skandinavijo (v tistem času je bival na Danskem). Jure je bil tudi pobudnik za ustanovitev regionalnega odbora SSK na Švedskem. Sledi torej nekaj mojih opažanj in vtisov iz ustanovnega zasedanja Svetovnega slovenskega kongresa v Cankarjevem domu v Ljubljani med 26. 6. in 28. 6. 1991.

Veliko je bilo že zapisanega o samem poteku in o namenu ustanovitve SSK, zato se moje poročilo nanaša predvsem na osebne vtise in doživetja v toku teh zgodovinsko pomembnih dni, ki so se globoko vtisnili v slovensko zavest za vse večne čase. Vse skupaj se je začelo že veliko poprej, omenim naj *slovensko pomlad* koncem osemdesetih let, ki pa nam je časovno še vedno zelo blizu. Ravno v tem času sem se namreč po štiriindvajsetih letih bivanja na Švedskem nahajala v Sloveniji, pretežno v Ljubljani. Tam sem bila na specializaciji, študiju na Filozofski fakulteti Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani, Oddelek za zgodovino, kjer sem proučevala zgodovino Slovencev in južnoslovanskih narodov. Zgodovina slovenskega naroda me je močno zanimala, predvsem obdobje zadnjih 200 let. Naletela sem na številna aktualna vprašanja in našla tudi mnoge odgovore. Zanimalo me je npr. kdaj je nastala jugoslovanska ideja in zakaj. Zdaj vem, da so se slovenski predniki z ostalimi južnoslovanskimi narodi odločili za skupno državo, sprva kraljevino Srbov-Hrvatov-Slovencev (SHS) in pozneje kraljevino Jugoslavijo iz lastnih interesov in po lastni presoji, ne zato, ker bi bili v to prisiljeni. Ker je bila združitev Slovencev s Srbi in Hrvati sklenjena na prostovoljni osnovi, je bilo to pomembno dejstvo tudi tedaj, ko so se Slovenci odločili za izstop s te zveze. Željo, živeti kot suveren narod v samostojni državi Sloveniji, smo dokazali s plebiscitom 23. decembra 1990. Od takrat se je politični vrh v Sloveniji začel prizadevati za uresničitev te plebiscitarne odločitve. Trudil se je vzpostaviti

dialog z Beogradom, a je naletel le na gluha ušesa in podcenjevanje ljudske volje. Vse to nam je danes še predobro znano, vendar sem tudi to našla v mojih zapiskih. Zdelo se mi je pomembno, da na kratko osvetlim položaj pred razglasitvijo samostojne države Slovenije. Naj bo ustanovno zasedanje SSK v posredni ali neposredni zvezi z razglasitvijo samostojne Slovenije, vsekakor je bilo že zdavnaj načrtovano, a se je šele v teh dneh uresničilo. Kot že vemo, se je to dogajalo v dneh, ko je po rojstvu mlade države, samostojne Slovenije jugoslovanska armada (JA) izvedla agresijo nad deželo in njenim prebivalstvom.

Bilo bi razveseljivo, če bi takrat SSK mogel izpeljati celoten načrtovan program in bi naši izseljenski rojaki od Evrope, ZDA in Avstralije mogli doživeti tudi mirne čase v naši prelepi Sloveniji. Zasedanje naj bi trajalo štiri dni, zaradi že znanih dogodkov pa se je program skrčil le na dva dni. Pojem, ki ga vsebujeta besedi SAMOSTOJNA SLOVENIJA, je vse preglobok, da bi ga v Sloveniji mogli uveljaviti brez žrtev, čemur smo bili priča. Intenzivne občutke – najprej veselja in nato bolečine – smo vsi udeleženci SSK doživljali skupno z ostalimi prebivalci Slovenije! Zaradi zaprek pri cestnih komunikacijah se približno ena tretjina prijavljenih delegatov in gostov SSK ni mogla udeležiti. Vendar so tudi prisotni dovolj dobro predstavili in dokazali ustvarjalnost naših rojakov po svetu. Ta zgodovinsko kulturni dogodek se ni omejil le na dva polna dneva zborovanj v Cankarjevem domu, ampak se je izkazal za izjemnega – tako predmetno kot časovno.

Že pred prvim kongresnim dnevom 26. junija so se zvrstile razstave umetniških del, predstavitve zdomske literature, slovenskega tiska v zdomstvu po letu 1945. Na Gospodarskem razstavišču pa je bilo dan prej tudi srečanje slovenskih gospodarstvenikov. Zaradi agresije JA je v kongresnih dneh odpadla velika večina načrtovanih akcij, to je seveda vredno obžalovanja. Razveseljivo pa je, da smo uspeli potrditi nov statut. Za predsednika SSK je bil izvoljen Bojan Brezigar, štirje podpredsedniki pa so bili iz slovenskih skupnosti v Avstriji, Nemčiji, Ameriki in iz Slovenije. Svetovni slovenski kongres je nemudoma začel izvajati del svoje funkcije: preko svojih delegatov se je začel zavzemati za internacionalizacijo slovenskega vprašanja. Tudi sama sem doprinesla delček s temu, da sem takrat za notranje in zunanje ministrstvo prevedla nekaj dokumentov v švedski jezik.

Stoletne sanje so se začele uresničevati ... po slovenski razglasitvi samostojnosti Republike Slovenije je v državi nastopilo vesplošno veselje. Ljudje so si vsevprek radostni čestitali ... Sama sem proces slovenske samostojnosti doživljala v neposredni bližini, sedela sem pred televizijskim zaslonom v stanovanju na Titovi (današnja Dunajska) v Ljubljani. Tu sem se bila »zasidrila« v kongresnih dneh. Na srečo sem s Štajerske, kjer je moja slovenska domačija, prispela še dovolj zgodaj, ko na cestah še ni bilo ovir, ki

so pozneje zadržale številne delegate, da se niso mogli udeležiti SSK. Že 25. junija zjutraj me je k Mali Nedelji na mamin telefon poklical moj brat Janez Budja iz Šentjurja pri Celju in me opozoril, da se nekaj plete, češ da je na poti, dolgi dvajset kilometrov, naletel na desetine policijskih patrolj. Svetoval mi je, naj se še tisti dan odpravim v Ljubljano, če želim prisostvovati zasedanju SSK. Ubogala sem ga in se odpeljala.

Nekoliko zaskrbljena sem se tisto dopoldne poslovila od svoje mame, ki je bila že štiri leta vdova (+1987). V varstvo sem ji pustila sina Mateja, ki je imel deset let, in vnučko Therese, staro štiri leta. Po pičlih dveh urah vožnje in približno sto petdeset kilometrih razdalje sem prispela do tetinega stanovanja v Ljubljani. Med potjo iz Štajerske sem srečevala, oziroma jih prehitevala – rekla bi – na stotine vojaških vozil, ki so vsa peljala proti Ljubljani. Nič mi takrat še ni bilo jasno. Vprašanja so za nekaj dni obvisela v zraku. Zvečer, dne 25. junija, nas je vse presenetila vest, da je slovenska skupščina prehitela dogodke za en dan, tako da je s sprejetjem nove slovenske ustave razglasila samostojnost Republike Slovenije že 25. junija in ne šele 26. junija, kot je bilo sprva načrtovano. Za to novico sem, kot že rečeno, izvedela po televiziji. Tudi proslavo ob razglasitvi slovenske samostojnosti sem se odločila spremljati preko TV-ekrana. Pozneje smo brali o zadregah in stiskah z odločitvami za slovensko himno in obliko slovenske zastave in grba. Jaz še danes tolmačim vsebino treh zvezdic v grbu s tem, da pomenijo tri Slovenije – Slovenijo doma, Slovence v zamejstvu in Slovence po svetu. O tem sva se nekoč pogovarjala s prevajalcem Jankom Modrom, ki je bil presenečen nad mojim tolmačenjem, vendar mi je pojasnil, da je pomen grba v slovenski zastavi pravzaprav drugačen ...

Bila sem torej priča dogodkom, ko je slovenski parlament, izvoljen na prvih demokratičnih volitvah, obrnil list zgodovine. S prvimi vrsticami tega še nepopisanega lista prihodnosti, je nastala približno tale beležka: SAMOSTOJNA, SUVERENA DRŽAVA SLOVENIJA. Občutkov, ki so pri vseh teh dogodkih prevevali mojo notranjost, se ne da popisati v nekaj vrsticah. Še vedno smo tudi čakali na mednarodno priznanje slovenske suverenosti, ki se je dokončno uresničila šele februarja 1992. Slovenija je po nedolžnem postala tarča Jugoslovanske armade, po nedolžnem so padle žrtve. Za dejanja JA ni opravičila. Naslednje jutro je namreč prineslo grozljiva poročila: Slovenijo je napadla JA, zgodila se je okupacija! Umirajo ljudje! Že na sam večer slavnostne razglasitve samostojnosti so nad Ljubljano krožila vojna letala. Spominjam se, da jih je takrat Kučan imenoval »častna straža dogodkom v Sloveniji«. Takrat pa seveda še nihče ni docela slutil, kaj je čakalo našo mlado državo v naslednjih dneh, še manj pa to, kar se je pozneje dogajalo v južnih republikah bivše SFRJ!

V četrtek, 26. junija 1991, smo se delegati in gostje SSK po osmi uri zjutraj

začeli zbirati v Cankarjevem domu. Pozno popoldne smo še vedno ugotavljali, da manjka več kot polovica prijavljenih udeležencev. Vzrok njihove zamude smo slutili, kmalu pa smo tudi izvedeli zanj. Dostop do Ljubljane je bil po večini cest onemogočen zaradi blokad in ogroženosti pred agresijo JA. Upali smo, da se bodo razmere pozneje uredile in da nas bo že v popoldanskih urah mnogo večje število. Ure so bežale, zaman smo čakali, da bi prišlo do razpleta dogodkov. Uvideli smo, da bo z zasedanjem SSK potrebno začeti v zmanjšani zasedbi. Tako smo tudi storili. Informacije o dogodkih po državi niso prodrle do nas v Linhartovo in Gallusovo dvorano Cankarjevega doma. Le tu in tam je do nas pricurljala kakšna vest o JA in dogodkih zunaj, ki pa se je večini udeležencev zdela neverjetna, ja, že kar fantastična!

Cankarjev dom je prav zares odigral pomembno vlogo v slovenski vojni za osamosvojitve. Naša mlada oblast je tedaj ugotovila, da je Cankarjev dom najprimernejši objekt, iz katerega bi lahko vodili vojno oziroma proces osamosvajanja. Celotni generalni štab, vključno z obema glavnima protagonistoma vojaškega odpora, Janšo in Bavčarjem, se je naselil v Cankarjevem domu. Janša in Bavčar sta živela v dirigentskih garderobah, malo naprej pa je bil generalštab s Slaparjem. Poslopje je posebno čvrsto grajeno, zato je med zračnim alarmom v Cankarjev dom prišlo več tisoč ljudi. Spravili so jih v tretjo klet, kjer je tehnični pogon. Sem so prišli tudi tuji novinarji, številni so bili prisotni tudi zaradi našega konstituiranja. V nekem trenutku jih je iz Cankarjevega doma poročalo okoli tisoč petsto. Tukaj so seveda potekale tudi dnevne tiskovne konference, ki jih je gladko vodil Jelko Kacin. Cankarjev dom je funkcioniral kot središče narodovega odpora. Tudi jaz sem bila tista usodna prva dva dni med vojno prisotna v Cankarjevem domu, vendar se marsičesa, kar se je dogajalo okrog mene, takrat še nisem zavedala.

Ubrano petje Slovenskega okteta je zaznamovalo začetek SSK. Nato so se zvrstili govorniki. Sama sem bila izvoljena med šestnajsterico delovnega predsedstva kot predstavnica regionalnega odbora za Skandinavijo. Pri uvodnem delu v Cankarjevem domu je bil udeležen tudi politični vrh slovenske države. Tu je bil Milan Kučan z nekaterimi člani predsedstva ter večje število ministrov. V imenu Cerkve na Slovenskem je bil prisoten slovenski metropolit, ljubljanski nadškof dr. Alojzij Šuštar, ki nas je pozdravil takoj za Kučanom. Sedela sem v neposredni bližini govorniške mize. Priznati moram, da sem le s težavo zadrževala in skrivala solze sreče in ginjenosti, ki so mi od časa do časa spolzele po licu. »Kaj bi rekel na te dogodke naš atek, če bi še živel, danes ko si predsednik predsedstva Milan Kučan in poglavar katoliške cerkve na Slovenskem, metropolit, nadškof Alojzij Šuštar podajata mesto za govorniško mizo ob ustanovitvi SSK!« Kolikokrat so očeta zaradi njegove izpovedane pripadnosti katoliški cerkvi doma zapostavljali in to ne le

njega, ampak tudi nas, njegove otroke! Že v osnovni šoli smo zaradi očetove organistovske službe v cerkvi sv. Trojice pri Mali Nedelji v Slovenskih Goricah čutili ogroženost zaradi naše veroizpovedi, oziroma zaradi naše verske zvestobe (nismo obračali plašča po vetru). Ta rdeča ideološka pošast – komunizem – nas je zalezovala celo na Švedskem. Na podlagi cerkvenega pevskega zbora v Landskroni sta oče Avgust in moj brat Janez leta 1968 ustanovila slovensko društvo TRIGLAV. Zgodovino o društvih sem okvirno opisala v prejšnjih poglavjih, zato se ne bom ponavljala. Ideološka razdeljenost med Slovenci v Landskroni in okolici pa vsekakor še vedno obstaja.

Vse te misli so mi rojile po glavi, ko so se slavnostni govorniki tega dne na odru zvrstili drug za drugim. Razmišljala sem tudi o hudih težavah političnih emigrantov po drugi svetovni vojni – koliko krivic so pretrpeli, preden jih je pot odnesla na tuje! Mnogi so plačali tudi z življenji, ko so jih »zmagovalci« po drugi svetovni vojni zverinsko pobili. Med govorniki je bilo slišati sporočila, da naj Slovenci nehamo obračati pogled v preteklost, da naj ne vztrajamo pri starih delitvah in nasprotjih in naj jih ponovno ne vnašamo v svoja življenja in v življenja novih rodov! Slišati je bilo pozive, da naj končno zapremo žalostno knjigo iz naše preteklosti, s priznanjem in obžalovanjem ter iskreno željo, da naj se kaj podobnega nikoli več ne ponovi. Dejali so, da se narod, ki si ne more načrtovati vizije svoje prihodnosti, ki mu manjka ustvarjalna moč, da se tak narod vedno znova zateka v svojo preteklost. Globoko se mi je vtisnila v spomin misel o tem, da je edina obljuba za prijazno življenje naših ljudi, za obstoj in prihodnost slovenskega naroda premislek o tem, kako naj bo odslej naprej in kaj vse je za to potrebno vedeti in storiti. V mozaiku predavanj in pogovorov je izstopala misel, ki jo je izrekel nek slovenski rojak iz Amerike: »Ne vprašuj, kaj bo tvoj narod storil zate, vprašaj se raje, kaj lahko ti storiš za svoj narod!« Sama sem prepričana, da je najprej potrebno razčistiti s svojo preteklostjo, individualno ali kolektivno, šele tedaj lahko gremo mirno naprej. Tudi ta dan nam je minil v lažnem zatišju pred nevarnostjo za debelimi zidovi Cankarjevega doma.

Čas je, da zaključim to obilico različnih vtisov iz konstitutivnega zasedanja SSK, ki je postal pravnomočna institucija vseh treh Slovenij že drugi dan kongresnega zasedanja. Takrat se je večina gostov in delegatov tudi dobesedno razpršila po Sloveniji in drugod po svetu, kjer so pač imeli svoje domove. Sama nisem potem uspela zapustiti Ljubljane celih 10 dni, dokler je trajala vojna za Slovenijo. Ceste na Štajerskem so bile blokirane, obvoznic nisem poznala, pa tudi sama se nisem upala odpraviti na tako nevarno pot. Šele 4. julija me je poklical Zvonko s Švedske, ki je iz časopisa na Švedskem izvedel za mojo stisko. Objavljena je bila namreč daljša reportaža, ki sta jo naredila dva švedska novinarja z menoj v Ljubljani. Sama nisem mogla do svoje mame, niti preko telefona ne kako drugače. Pri mami sta bila moj sin

Matej in vnučka Therese. Vsi trije so bili v skrbeh zame. Tudi sami so bili ogroženi, saj je agresija JA v Ormožu in Gornji Radgoni tiste dni dosegla svoj višek. Mala Nedelja leži nekako v sredini med tema mestoma, takratnima bojiščema, torej med dvema ognjema. Danes, ko razmišljam o teh neverjetnih dogodkih v Sloveniji, sem prepričana, da bi brez tega, kar je bilo v tistih dneh ustanovljeno, prostovoljno ne hotela ostati za nič na svetu! Le s tako neposredno bližino dobijo dogodki pravo barvo in okus – občutiti jih moraš na lastni koži. Konstituiranje SKK je takoj za dogodki razglasitve samostojnosti Slovenije ena najpomembnejših prelomnic v slovenski zgodovini. Zavest, da sem dogodkom botrovala od blizu, se ne da z ničemer primerjati.

Med vojno za Slovenijo

Ko sem se v juniju z Matejem in s Therese odpravljala na počitnice v Slovenijo, mi je Branko Jenko sporočil, da se sam ne bo mogel udeležiti ustanovitve v Ljubljani in če bi ga lahko jaz zamenjala. Meni se to ni zdelo sporno in sem obljubila, da bom. Pri mami smo nato 23. junija obhajali Matejev deseti rojstni dan, poprosila sem jo, naj popazi na otroka, drugi dan pa sem se s svojim avtom odpeljala v Ljubljano. Na poti sem prehitela na stotine vojaških vozil, ki so vsa vozila proti Ljubljani. Pojma nisem imela, kaj se dogaja, čeprav me je brat Janez pri mami opozarjal, da naj se odpravim v Ljubljano kak dan prej, ker ni gotovo, da bom sicer prišla tja ob pravem času. Torej je Janez slutil, kaj se pripravlja ...

Ustanovitev SSK se je odvijala prav v dneh, ko je v Sloveniji izbruhnila vojna za Slovenijo, 26. junija 1991, trajala naj bi tri dni. Številni Slovenci iz vsega sveta smo bili zbrani v Cankarjevem domu, ko smo v popoldanskih urah izvedeli, da Slovenijo napada jugoslovanska armada. Tega šoka se ne da opisati, bilo je grozno, neverjetno. Jaz sem tiste dni stanovala pri teti Reziki (Tereziji) Bohanec na tedanji Titovi cesti (današnja Dunajska). Po prvem dnevu sestanka SSK se je pokazalo, da ne jaz ne kdo drug od udeležencev nimamo prevoza do stanovanj, sama sem morala po ovinkih peš do doma. Pospremil me je starejši gospod, Slovenec iz Kanade. Prosil me je, naj ga povedem do železniške postaje, od koder se bo z vlakom odpeljal k sorodnikom. V mestu je vladalo grozljivo razpoloženje. Uniformirani teritorialci vsepovsod, oboroženi do zob. Nihče ni odgovarjal na naša vprašanja, vsak si je lahko stvari tolmačil po svoje. Do tetine hiše je bilo dobre pol ure hoda. Končno sem prispela na cilj. Poskušala sem telefonirati domov k mami v Prlekijo, kjer je bil moj desetletni sin Matej in štiriletna vnukinja Therese. Zveze ni bilo mogoče vzpostaviti. Tako sem poklicala na Švedsko in povedala Zvonku, kaj se v Sloveniji, oziroma v Ljubljani dogaja, saj nisem vedela, kako je bilo drugje.

Zvonko je nato informiral otroke in druge Slovence v Landskroni o položaju v Sloveniji. Tam so se kmalu začeli organizirati za demonstracije, ki so jih čez nekaj dni tudi izvedli s podporo Hrvatov in Albancev v Landskroni in bližnjih mestih. Preko telefona je bil na zvezi z našo mamo in otrokoma. Meni je lahko potem on poročal v Ljubljano o njihovem stanju. V Cankarjev dom se nisem vrnila, saj je bil kongres delno prekinjen zaradi dogodkov na ulicah. Sedela sem pred televizijskim aparatom in spremljala, kar se je dogajalo. Olga je na Švedskem vzpostavila kontakt s časopisom Aftonbladet, njihova redakcija pa nato z dvema švedskima novinarjema v Ljubljani, ki sta me poiskala, da smo lahko naredili reportažo o dogodkih v Ljubljani. Spremljala sem ju tudi v vojaško bolnišnico kot prevajalka. Tam sem srečala dve soprogi jugoslovanskih oficirjev, ki sta obtoževali Slovence, da so jima nastavili eksploziv. To seveda ni bilo res, hodili sta po prepovedanem kraju. Oglasila sem se tudi na ministrstvu za zunanje zadeve, kjer sem prevedla nekaj švedskih dokumentov.

Iz poročil sem izvedela, kaj se dogaja v okolici Male Nedelje. Jugoslovanska armada je preko Hrvaške pri Ormožu vkorakala v Slovenijo. Prišlo je do streljanja, med drugim so streljali na poslopja v Gornji Radgoni in okolici. Mama je z otrokoma prebila precej časa v kletnih prostorih, saj jo je bilo strah, da se jim na površju kaj ne pripeti. Matej in Therese se še zdaj z grozo spominjata tistih dni. Kmalu so mi iz Landskrone sporočili, da prideta Zvonko in Anne-Marie po nas v Slovenijo. Na Švedskem so Slovenci medtem organizirali demonstracije proti vojni v Sloveniji. Nihče takrat ni slutil, da se bo krvava morija razširila še na druge republike SFRJ. Naš avto sem imela pri sebi v Ljubljani, zato si je Zvonko sposodil avto nečaka Simona Karlina. Z Anne-Marie sta čez nekaj dni prispela do mame v Prlekiji. Nato je Anne-Marie ostala tam, Zvonko pa se je po stranpoteh s teto Marico pripeljal k meni v Ljubljano. Tu smo se spet srečali s švedskima novinarjema in se dogovorili, da gresta tudi onadva z nami v Prlekijo, na drugi konec Slovenije.

Okrog 3. julija smo sedli v avtomobile, Zvonko naprej, sam v Simonovem avtu, jaz s teto Marico za njim v našem avtu, novinarja pa za menoj s svojim avtomobilom. Kolono je vodil Zvonko. Peljali smo se po skritih stranpoteh, za katere jaz prej nisem vedela, da obstajajo. Cesta je bila ovinkasta in ozka. Naenkrat se pripeljemo do precej ostrega ovinka, Zvonko je z lahkoto zvozil, mene pa volan ni prav ubogal in zavozila sem v obcestni jarek. Zvonko je odpeljal naprej, saj ni opazil, kaj se dogaja za njim. Šveda pa sta se zaustavila v bližini mojega avta. Nisva še s teto Marico prav pristali v jarku, ko so okrog avtomobila kot iz tal zrasli uniformirani moški. Bilo jih je najmanj deset. Sprva sem se prestrašila, ker nisem vedela, kdo so in kaj počno v tej goščavi. Povedali so, da so slovenski teritorialci. Prijeli so moj avto in naju s teto v avtu dvignili kot otroka spet na cesto. To se je zgodilo zelo hitro, Zvonko se še ni uspel vrniti nazaj, ko sem že spet bila gospodar avtomobila.

Z novinarji smo izmenjali nekaj besed, zahvalila sem se TO in nato se je pripeljal Zvonko iz nasprotne smeri. Hitro sem mu povedala, kaj se mi je pripetilo, oziroma, da se ni zgodilo nič hudega in nadaljevali smo pot proti domu. Zdaj je šlo malo počasneje, tako da smo naposled na cilj prišli celi in zdravi. Teto Marico je bilo potem še dolgo strah voziti se z mano v avtu. Zdaj je sirota postala čisto dementna in se več ničesar ne boji. Stanuje v Domu za ostarele občane v Lukavcih.

Povratak k mami v Prlekijo

Nekaj več o dnevih mojega bivanja v Ljubljani med vojno za Slovenijo leta 1991 sem pisala v posebnem poglavju *Vtisi iz ustanovnega zasedanja SSK v Ljubljani*, zato tukaj le na kratko. Mama nas je bila ob prihodu domov nadvse vesela, Anne-Marie in otroka Matej in Therese tudi. Vsem se je odvalil težak kamen od srca, ko smo se pozdravili in objeli. Mama je pripovedovala, kako so doživljali te težke dni. Otroka sta imela tudi veliko povedati. Ni jima bilo prijetno, da so nekaj zadnjih dni preživeli na stopnišču v klet. Mama je tja nanosila blazine in odeje, da jim je bilo mehko. Še naprej smo spremljali dogodke po radiu in televiziji. Nič kaj pomirjujočega ni bilo slišati iz medijev. Jugoslovanska armada je počela reči, ki so bile neverjetne, osramotila se je v več pogledih. Švedska novinarja sta še malo poizvedovala, kakšno je stanje v tem koncu države in se nato odpeljala po svojih poteh. Na Švedskem je bila nato v Aftonbladetu objavljena reportaža, oblikovana iz pogovora z mano.

Osamosvojitve Slovenije je bila edino pravilna odločitev. S svobodno voljo se je Slovenija dne 1. decembra 1918 priključila kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev, vso pravico ima tudi, da izstopi iz te zveze, če to želi. Vmes so nastajale sicer nove konstitucije, novi režimi, po koncu druge svetovne vojne je kraljevina propadla. Nastala je Ljudska Republika Jugoslavija in pozneje Socialistična Federativna Republika Jugoslavija. V tistem času je Srbija pod Miloševićevim vodstvom teptala vse dogovore, požvižgala se je na človekove pravice, zato se je Slovenija odločila oditi svojo pot. Druge republike so ji sledile, najprej Hrvaška. Vojna se je tako kmalu umaknila iz Slovenije in se razširila na Hrvaško in južno od nje. Jugoslavije kmalu ni bilo več ...

Po vrnitvi na Švedsko smo se priključili demonstracijam, ki so se tedaj odvijale v Helsingborgu. V Landskroni so se zgodile že takrat, ko sem bila v Sloveniji. Zdaj so demonstrirali predvsem Hrvati in pozneje Albanci s Kosova. Oboje smo podprli tudi Slovenci, čeprav vojne v Sloveniji takrat ni bilo več. Zdaj je bilo treba dokazati, da Slovenija lahko obstaja kot samostojna država. Evropska skupnost in ZDA sta postavili posebne pogoje za priznanje Slovenije kot samostojne države. To se je tudi res zgodilo februarja leta 1992.

Zase lahko rečem, da je bil čas okupacije jugoslovanske armade nekaj strašnega za Slovenijo, vendar bi bila moja izkušnja brez teh dogodkov, ki so se žal zgodili na grozljiv način, nepopolna. Bila sem prisotna, če se je že moralo zgoditi tako. Izplačalo se je, saj je Slovenija postala in ostala samostojna. Bog ohrani Slovence in Slovenijo še na mnoga leta! Jugoslavija je dokončno razpadla, ko se je leta 2006 Črna Gora odcepila od Srbije. Leta 2008 je tudi Kosovo postalo samostojna država, Srbija je bila okrnjena!

Pogovor z babico

Za boljše razumevanje in v ilustracijo posredujem na naslednjih straneh intervju z naslovom *POGOVOR Z BABICO*, ki ga je v novembru 2003 opravila vnukinja Anne-Marie z mojo mamo, njeno babico Angelo Budja. Pogovor je še posebej zanimiv, ker je tudi Angela Budja z možem Avgustom kar nekaj desetletij občasno živela na Švedskem.¹⁰

OTROŠTVO

Angela Budja, rojena Bohanec, se je rodila 28. aprila 1916 na srednje veliki kmetiji v slovenski vasi Godemarci, v takratni slovenski provinci habsburške monarhije. Bila je najstarejša od desetih otrok: pet sester in pet bratov. V resnici je bilo vsega skupaj 12 otrok, toda dva Angelina brata sta umrla v rani mladosti. Takrat je bila umrljivost majhnih otrok dokaj pogosta, večkrat vzrok smrti ni bil čisto jasen, ker pač ni bilo v navadi, da bi starši vzrok smrti raziskovali. Bohančeva sta bila verna in sta imela zelo dobre medsebojne odnose. Vincenc Bohanec je več kot 20 let vodil romarje na božjo pot k Mariji Bistriški na Hrvaškem. Tja in nazaj so romarji hodili peš. Bohanec je organiziral romarjem prenočišča, odmore in podobno ter med potjo vodil molitev in petje.

Ko se je rodila Angela, je bil oče Vincenc Bohanec vojak v prvi svetovni vojni. Bil je tudi ranjen s strelom v glavo, vendar je preživel. Vinc ni bil nikoli operiran, ampak je nosil kroglo v lobanji vse do svoje smrti leta 1966. V dobo odraščanja Angele in poznejših življenjskih izkušenj spada tudi to, da se je Slovenija – dotlej provinca dvojne monarhije

¹⁰ Intervju je bil v nekoliko skrajšani obliki in v švedskem jeziku objavljen leta 2003 v 5. št. Informativnega (slovenskega) GLASILA na Švedskem. (Prevod in dodatki Augustina Budja)

Avstro-Ogrske - leta 1918 formirala v zvezno državo, Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev - SHS, ki je leta 1929 sprejela ime Kraljevina Jugoslavija. Po 2. svetovni vojni leta 1945 je kraljevina prenehala obstajati, nastala je nova država – FLRJ (Federativna Ljudska Republika Jugoslavija), s KP - komunistično partijo na čelu. Slovenija je postala samostojna šele po prvih demokratičnih volitvah leta 1990 in se osamosvojila leta 1991 ter postala mednarodno priznana leta 1992.

Svoje otroštvo je Angela preživljala doma, pazila je mlajše bratce in sestrice ter ob jutrih pasla krave. Pomagala je tudi pri ostalih lažjih kmečkih opravilih. Takrat je bilo v navadi, da so otroci pazili drug na drugega, medtem ko so starši delali na polju ali skrbeli za živino v hlevu. Otroci v tistih časih niso imeli vedno priložnosti za igro, tako pravi Angela. Vsaj ona ni imela veliko priložnosti za to. Ona in njeni mlajši bratje in sestre so morali pomagati pri vsakdanjih opravkih, ki jih ni bilo malo. Med drugim so na polju čistili plevel, ne le doma, večkrat tudi pri sosedovih. To so opravljali ročno z motiko, nobenih strojev takrat še ni bilo. Angela se spominja, da so se manjši otroci včasih vseeno igrali med sabo. Takrat je pač veljalo, da so tudi otroci pomagali pri delu. Otroško delo torej ni bilo nič nenavadnega.

ŠOLA

Ko je bila Angela še majhna, ni bilo v navadi, da bi dekleta hodila v šolo. Bila je ena izmed tistih srečnic, ki so smele hoditi v šolo. Vanjo je vstopila pri sedmih letih in jo nato obiskovala šest let. Njeno otroštvo vsekakor ni bilo lahko, saj je morala vstajati že v zgodnjih jutranjih urah in opravljati vsakdanja jutranja opravila. Ob vsakem vremenu je poleti še pred šolo napasla krave. Dež ni bil nikoli ovira za pašo. Včasih je prišla domov vsa premočena in je potem šla v šolo. Pašnika pri njih ni bilo mogoče zgraditi, ker je bil teren preveč hribovit. Imeli so precej krav, zaradi katerih je bilo večkrat treba prehoditi dobršen kos poti in poiskati svežo travo, da je bilo dovolj paše zanje. V zimskem času pa so krave jedle seno, ki so ga nasušili in spravili v poletnih mesecih.

MLADOST

Angela je že kot najstnica od leta 1932 pela v cerkvenem pevskem zboru pri Mali Nedelji. Tu je srečala tudi Avgusta - Gusteka Budjo iz Grabšinec 24, svojega bodočega moža (Avgust Budja, rojen 28. 5. 1905), ki je bil tudi pevec. Pripadnost katoliški Cerkvi v Sloveniji je bila takrat nekaj samoumevnega, saj je katolicizem takrat močno vplival na utrip družbe in na posameznika. Vera se je prenašala iz roda v rod, iz staršev na otroke in oblikovala življenje ljudi na vasi.

V oktobru 1934 je umrla Budjeva Jožefa (po domače Kočevarjeva, doma pri Sv. Juriju ob Ščavnici), mati Avgusta Budje, oče Alojz pa je umrl že nekaj let prej in ga Angela ni poznala. Angela se spominja, kako so zvonili cerkveni zvonovi na dan materine smrti. Vzrok za zvonjenje ni bila smrt pokojnice, ampak so zvonovi zvonili takratnemu v Marseillu ubitemu jugoslovanskemu kralju Aleksandru, ki je bil sicer srbskega rodu.

Naslednje leto, dne 3. februarja 1935, sta se Angela in Avgust Budja poročila. Angeli je bilo takrat slabih 19 let, Avgust pa je bil kar 11 let starejši, star skoraj 30 let. Poročila sta se predvsem zato, ker sta se imela rada, pa tudi zato, ker je Gustek po materini smrti na kmetiji ostal sam. Angela mu je pri delu veliko pomagala, kadar ni pestovala svojih mlajših sestic in bratov. Angelino poroko z Gustekom je njena mati Alojzija odobravalala in želela.

STARŠEVSTVO

Dne 10. oktobra 1936 se je Angeli in Gusteku rodila deklica, ki sta ji dala ime Gabrijela (po domače Jelka). Nato se je 26. januarja 1938 rodil še sin Janez. Ko je l. 1939 Angela pričakovala tretjega otroka, je po hudi bolezni dne 10. maja umrla njena mati, stara komaj petinštirideset let. Angela je živela pri možu v Grabšincih, kar je spadalo v faro Sv. Jurij ob Ščavnici, njeni starši pa v Godemarcih, kar je bilo poldrugo uro hoda oddaljeno od njiju. Kakšnega avtobusa, ki bi povezoval ti dve naselji, takrat seveda še ni bilo. Vsak dan je, noseča, obiskovala bolno mater in pomagala vzgajati otroke – brate in sestre, ki so potem vse prekmalu ostali brez matere. Leta 1939 je po daljši bolezni Alojzija Bohanec umrla. Tako je ostal Angelin oče Vinc sam s številnimi otroki. Angelina najmlajša sestra Milica je bila rojena v januarju istega leta kot Angelina hči Gabrijela. Včasih so ji tudi sosedovi pomagali popaziti na njune otroke.

6. junija 1939 se jima je rodil tretji otrok, Slavko. Nekega dne, ko so bili otroci sami doma in sta Angela in Gustek delala na polju, se je zgodila nesreča. Ko sta prišla starša domov, je mali Slavko hudo jokal, ker ga je bolelo v ramenu. Imel je vročino. Sosed ga je s konjsko vprego odpeljal v bolnico. Tu je starša zdravnik najprej okregal, zakaj nista otroka že prej pripeljala. Slavko je čez nekaj dni v bolnici umrl. Angela ni nikoli izvedela za vzrok smrti, vendar sta z možem sumila, da je imel zastrupitev krvi. Zdravnik jima nikoli ni ničesar pojasnil. Otroka so pokopali na Ptuj, kjer je bila bolnica, v kateri je umrl.

Marca 1941 se jima je rodil sin Milan. Ko je bilo Milanu tri mesece, je umrl za neko otroško boleznijo, ki se je v tistih časih v tej ali oni obliki večkrat pojavila in terjala mlada življenja. Nato sta Angela in Gustek 28. maja 1945 dobila hčer, ki sta ji dala ime Avgušтина. Sprva naj bi ji bilo ime Angela, vendar je župnik pri krstu ugotovil, da je dekletce rojeno na dan sv. Avgušтина in na očetov štirideseti rojstni dan, ter nato odločil, da naj bo Avgušтина. Ko je družina nekaj let pozneje začasno bivala v Ormožu, se jima je 14. januarja 1950 rodila najmlajša hčerka Olga.

SKRB ZA BRATE IN SESTRE

Zakonca Budja sta občasno skrbela za Angeline mlajše brate in sestre, bila sta pa tudi zaposlena, tako s kmetijo kot z javno službo v bolnišnici. Gustek je nekaj let opravljal službo strežnika, najprej leta 1948-49 v Mariboru in nato leta 1949-51 v Ormožu, Angela pa je bila kuharica v bolnici v Ormožu. Gabrijelo so klicali Jelica ali Jelka in Avgušтино Gustika ali Gusti. Jelka in Janez sta bila precej starejša od svojih sestic Gustike in Olge, zato sta bila večkrat njuna varuha, ko sta bila starša v službi. Seveda se je našel čas tudi za otroške igre z otroci iz soseščine. Bilo je težko obdobje po drugi svetovni vojni, delno zaradi dokaj trdega režima v tedanji Jugoslaviji, delno pa zaradi hudih časov, ki so jih povzročila leta Hitlerjeve vojne v Evropi.

Ko je bil Gustek v mariborski bolnici zaposlen kot bolničar, ga je tam ovadil eden njegovih pacientov tedanji UDBI, češ, da je govoril proti režimu. V službi naj bi se pogovarjal z bivšo redovnico, s katero naj bi ugotavljala, da bo tedanji komunistični režim kmalu propadel, vodji Tito in Kardeļ pa naj bi v kratkem izpraznila državno blagajno in z denarjem pobegnila v tujino. Oče o tem seveda ni vedel nič in se o tem ni z nikomer pogovarjal, vendar njegovo zanikovanje ni nič pomagalo. To je bilo za časa Stalinove nadvlade, ko je tudi Jugoslavija poslušala njegove ukaze in izvajala likvidacije drugače mislečih. Julija 1948 je bil Budja po številnih zaslišanjih obsojen in zaprt za šest mesecev, vse do januarja 1949. Še prej so ga prisilili, da je podpisal lažno obtožbo in obsodbo, ki so jo vnaprej pripravili.

Angela je za preživetje družine bila prisiljena poiskati začasno zaposlitev v Mariboru. Delala je v bolnici, po službi pa kot gospodinjska pomočnica pri neki družini, da je lahko preživljala sebe in tri majhne otroke. Oče o podrobnostih odvzema svobode po povratku iz zapore ni nikoli govoril z nami, ne s soprogo, še manj pa z otroci. Bilo mu je pač zagroženo, da o tem ne sme govoriti. Tako je te skrivnosti vzel s sabo v grob, saj je umrl še pod diktaturo jugoslovanskega komunističnega režima, leta 1987. Po šestih mesecih zapore se je Gustek vrnil na svoje

delovno mesto v mariborski bolnici. Tamkajšnji šef oddelka, dr. Arhar mu je zaupal in mu svetoval, da naj se zaradi lastne varnosti preseli v Ormož, ker mu v Mariboru ne bodo dali miru in ga bodo še naprej zasledovali. Obsodili in zaprli so namreč tudi ženo organista Hartmana, ki je bil Budjevim v Mariboru v veliko pomoč. Opozorilo so vzeli resno. Kmalu so se vsi skupaj preselili v Ormož, Angela in Gustek sta dobila zaposlitev v tamkajšnji ormoški bolnici, kjer so med drugim zdravili tudi tuberkulozne bolnike. V Ormožu se je potem l. 1950 rodila najmlajša, Olga. Številni konflikti z oblastmi so tudi pozneje večkrat usodno vplivali na življenje Budjevih, vendar je bila obsodba Gusteka na šestmesečni zapor v Mariboru nekaj najhujšega, kar se jim je zgodilo. O postopku, kako doseči popravo krivice, ki jo je nad očetom Avgustom Budjo po vojni zagrešila slovenska UDBA bomo spregovorili pozneje.

POZNEJŠE DRUŽINSKO ŽIVLJENJE

Angelin mož Gustek je kmalu zbolel na srcu. Bilo mu je naporno opravljati težka kmečka opravila, zato je morala Angela večkrat sama zavihati rokave in mu priskočiti na pomoč. Bili so težki časi. Včasih je bilo nujno potrebno imeti denar za razne dajatve državi in podobno, vendar do tega ni bilo lahko priti. Takrat je bilo v navadi, da so ljudje zamenjavali razne pridelke med seboj in tako preživeli. Torej: pridelkov niso prodajali, ampak so jih s kom zamenjali, najsij je bilo to za kakšno storjeno uslugo ali za kak drug pridelek, ki ga doma ni bilo. Kadar je bilo treba kupiti prašiča, je bilo zanj potrebno delati pri kmetu deset dni. Dva prašiča – dvajset dni. Za oranje in druge usluge kmetov, ki so imeli konje, je bilo treba odslužiti nešteto dnin, celodnevne dela ob hrani in pijači. Za eno celodnevno oranje na njivi je bilo treba pri kmetu odslužiti kar celih 7 delovnih dni. To je bilo ponavadi od jutra do večera, medtem pa je delo na domačem polju stalo in čakalo. Tudi z otroci se ni bilo časa ukvarjati, tako so se dostikrat vzgajali sami. Ker denarja ni bilo, je največkrat Angela služila pri kmetih, včasih pa tudi Gustek ali celo oba hkrati.

Angela ni bila nikoli prav srečna v vasi, kamor se je nekoč primožila. Sosedje niso bili ravno prijazni, saj je prišla k Budjevim iz sosednje župnije. Grabšinci spadajo pod župnijo Sv. Jurij ob Ščavnici. Godemarci, njena rodna vas, pa k Mali Nedelji. Tako se je družina selila kar trinajstkrat v dveh desetletjih njunega zakona. Domačijo sta prodala precej pozneje, da bi kupila posestvo s hišo v bližini Angeline rojstne vasi, najprej v Moravcih in nato pri Mali Nedelji. Gustek se je po mariborskem in nato ormoškem bolničarskem službovanju izučil za organista. To službo je potem od leta 1953 opravljal pri Mali Nedelji, kakor tudi službo mežnarja – zvonjenje, čiščenje cerkve in drugo.

Gustek je zvonil z cerkvenimi zvonovi ob jutrih, ob poldnevu in zvečer, pred vsako mašo, za pogrebe, poroke in druge praznike. To je bilo vsakdanje opravilo, ki ga je obenem veselilo. Denarja zato ni dobil, so mu pa ljudje dajali darove na "zbirco", to pomeni davek v obliki lastnih pridelkov – od mesa do zaseke in moke. Pri čiščenju cerkve mu je večkrat pomagala tudi Angela in pozneje otroci. Prav zato je bila želja po preselitvi bliže centra ali pürge Male Nedelje še večja, saj sta s hojo tja in nazaj izgubila veliko časa. Ko sta končno našla primerno bivališče pri Mali Nedelji, se je pokazalo, da je potrebno pri hiši veliko dodelati in popraviti. Angelini sorodniki so jima pri tem priskočili na pomoč. Popravila sta pozneje financirala s Švedske. Gustek je imel le enega, 10 let starejšega brata Alojza, ki je živel v Sevnici in se med sabo niso dosti videvali. Brat Alojz je bil ideološko na nasprotni strani, imel je državno službo na železnici, otroci so lahko napredovali s šolanjem, za razliko od Gustekovih otrok, ki jim je bil nadaljnji študij onemogočen, predvsem Avguštini, ki je želela biti učiteljica.

USTANOVITEV PEVSKEGA ZBORA

V začetku leta 1953 so se Budjevi ponovno preselili v vas Grabšinci na Gustekovo domačijo. Bivši organist pri Mali Nedelji, Alojz Vrzel, je med tem umrl in tako je Budjev Gustek I. 1953 prevzel službo organista. Postopoma se je tudi dodatno izobraževal za organista, prakticiral pri Sv. Miklavžu pri Angelinem stricu Francu Bohancu in med drugim tudi nekaj časa študiral v Celju.

Prišel je dan, ko je prvič zaigral na cerkvene orgle pri Mali Nedelji in ko je Angela prvič zapela ob njem na koru. Kmalu nato je bil ustanovljen nov cerkveni pevski zbor pod vodstvom Gusteka Budja, ki mu je ob strani kot prva sopranistka stala žena Angela. Za oba je to pomenilo prijetno preobrazbo v življenju, z ustanovitvijo pevskega zbora in z organistovsko službo sta zakonca navezala mnoge prijateljske stike in doživela veliko lepega kasneje v življenju. Vse to sta delila s svojimi otroki in z vsemi, ki so jima bili blizu.

Poleg vodenja cerkvenega pevskega zbora je Avgust Budja nadaljeval delo prosvetnikov in vodil tudi prosvetni pevski zbor. Pevci so bili po večini isti ljudje kot v cerkvenem pevskem zboru, le izbor pesmi je bil drugačen za oba zbora. Budja je v letih 1955 – 1962 tudi režiral številne odrske igre pri Mali Nedelji (Prisega ob polnoči, Amerikanec, Triglavska roža in druge). Tudi sam je igral v več vlogah in k tej dejavnosti pritegnil še člane svoje družine. Pri režiserskem delu mu je večkrat nagajala oblast, cenzurirali so mu odrske igre in spreminjali vsebino, predvsem tiste dele, ki so vsebovali nabožna besedila. Kljub vsem oviram sta

Angela in Gustek Budja prešerno delovala na prosvetnem področju pri Mali Nedelji in tako v kulturnem duhu pomagala vzgajati več generacij. Angela ima veliko lepih spominov iz tistih časov. Petje je zanjo ves čas pomenilo nekaj lepega v življenju, nekaj v čemer je našla samo sebe.

OTROCI ODRAŠČAJO IN ZAPUŠČAJO DOM

Starejša otroka Janez in Jelka sta odšla zgodaj od doma v svet. Našla sta si svoj dom in zaposlitev na drugem koncu Slovenije, Janez v okolici Celja in Jelka v Škofji Loki. Oba sta pozneje tam našla tudi svoja življenjska sopotnika – Jelka Poldeta Karlina in Janez Štefko Bezenšek. Gustika je medtem končala osnovno šolo in se vpisala na Učiteljišče v Murski Soboti. Žal ji v Murski Soboti štipendije zaradi očetove službe organista po vmešavanju takratnih šolskih upravnikov v domačem kraju niso dodelili in tako iz tega študija ni bilo nič. Gusteku je upravnik učiteljišča v Murski Soboti to tudi povedal – hčerki so zavrnilo prošnjo za štipendijo, ker starši niso bili dovolj lojalni takratnemu režimu.

Gusti se je kmalu zaposlila v Tekstilni tovarni v Ljutomeru in šla na specializacijo v Maribor. Tu je potem tudi ostala vse do odhoda na Švedsko. V Mariboru je srečala bodočega moža Martina Prevolnika, ki je imel na Švedskem sorodnike. Gusti je leta 1964, kmalu po njuni poroki, odšla za možem k njim na obisk. Olga je medtem končala osnovno šolo in odšla k sestri Jelki v Škofjo Loko, kjer se je izučila za frizerko.

SELITEV NA ŠVEDSKO

Kot že rečeno, Gusti je šla na obisk k moževim sorodnikom na Švedsko. To je bilo v oktobru davnega leta 1964, obisk pa se je spremenil v stalno bivanje na Švedskem. Pozneje se je pokazalo, da se je s tem za družino Budja začela nova zgodba v novi deželi. Nekaj dni po rojstvu Gustine prvorojenke Teodore (Dore), ki se je rodila 31. 1. 1965, je v prvih dneh februarja 1965 prišel na Švedsko "na obisk" k sestri še brat Janez. Nekaj mesecev za njim je prišla njegova, takrat skoraj dvajsetletna žena Štefka. V Sloveniji pri Štefkinih starših je ostal njun prvorojenec, sin Jani, takrat star dobrega pol leta (rojen 15. decembra 1964). Tudi Štefka in Janez sta nameravala ostati na Švedskem le za kratek čas, a se je to zavleklo vse do leta 1976, ko sta se odločila za vrnitev domov.

Ko se je Gustiki in Tinku (tako so klicali moža Martina) 7. marca 1966 rodila druga hči, Helena (Lenka), sta 14. maja na Švedsko k njima začasno prišla tudi starša Angela, stara petdeset let, in Avgust

(Gustek), star enainšestdeset let. Tudi na Švedsko sta Budjeva ponesla svojo bogato kulturno ustvarjalnost in z njo nadaljevala v tem popolnoma novem okolju. Angela je bila že iz otroštva vajena pestovanja majhnih otrok, zato se je tudi na Švedskem znašla v znanem okolju, kjer je bilo rojenih že nekaj njunih vnukov. Gustek je kmalu našel zaposlitev v ladjedelnici Varvet v Landskroni. Janez se je zaposlil najprej v tiskarni Parajett in pozneje v Landsverku. Štefka je sprva dobila delo v hotelu Öresund. Tinko je bil zaposlen kot pek v mestni pekarni, Gusti pa se je izučila za strugarko. V septembru 1966 sta na Švedsko prišla tudi Jelka in njen mož Leopold Karlin, po domače Polde. S seboj sta takrat pripeljala prvorojenca, triletnega Poldija. Čakala sta tudi že drugega otroka, 29. septembra se jima je na Švedskem rodil drugi sin, Robert.

Nekaj mesecev jim je bilo tesno v dvosobnem stanovanju pri Topolovčevih, kjer sta Gusti in Tinko stanovala od novembra 1964. Vsi ostali Budjevi so namreč za začetek ostali pri njima v njunem stanovanju. Seveda ne za dolgo. Že v novembru 1966 se je začelo razseljevanje – Angela in Gustek sta se selila skupaj z Gusti in Tinkotom v štirisobno stanovanje na obali, Strandvägen v Landskroni. Janez in Štefka sta si našla primerno stanovanje pri družini Varga. Tako sta pri Topolovčevih na Suellsgatanu nekaj časa ostala samo Karlinova z dvema sinovoma. Med tem sta 18. avgusta 1966 dobila Štefka in Janez še hčerko Bernardko. Življenje je naglo teklo ...

Dne 15. julija 1968 so dobili pri Gusti in Tinkotu najmlajšo hčer Anne-Marie, pri Jelki in Poldetu pa 5. oktobra še tretjega sina, Simona. Karlinovi so takrat stanovali v Gripenu, kamor sta se s časoma preselila tudi Angela in Gustek ter Janez in Štefka, seveda vsak v svoje stanovanje. Jani, sin Štefke in Janeza, je razen krajšega obiska na Švedskem, ostal pri Bezenškovich, to so bili Štefkini starši. Gustina družina je takrat stanovala na Kolonigatan.

V Sloveniji, oziroma v Škofji Loki, je v stanovanju Karlinovih zaradi poklicnega izobraževanja ostala le najmlajša, Olga. Po končanem šolanju leta 1968 pa je tudi Olga prišla na Švedsko. Pred tem sta si Angela in Gustek kot že rečeno, našla lastno stanovanje v Gripenu, tako je Olga za začetek stanovala pri njima. Kmalu se je tudi zaposlila, sprva kot šivilja v Schlasbergu. Še vedno je vprašanje o vrnitvi v Slovenijo viselo v zraku, vendar je tudi vse bolj bledelo. Na Švedskem sta Budjeva s podporo svoje ožje družine leta 1968 ustanovila slovensko pevsko društvo – Kulturni Klub TRIGLAV (o tem je bilo že precej napisanega).

DELO NA ŠVEDSKEM

Angela in Gustek sta bila ob prihodu na Švedsko že kar v letih. Kljub temu sta oba kmalu dobila zaposlitev – Angela kot varuška (dagmamma), Gustek pa v ladjedelnici Varvet. Angela je skrbela tudi za vnuke in vnukinje, ki jih je z leti bilo na Švedskem kar enajst. Dvanajsti, Matej Bencek, se je rodil šele 23. junija 1981. Ker so bila stanovanja Budjevih dokaj blizu drug drugega, sta Angela in Gustek večkrat vabila na kosilo vse štiri otroke z družinami. Tudi vsi otroci in njihovi partnerji so imeli vsak svojo zaposlitev. Na Švedskem je bilo takrat dela za vse dovolj, lahko so celo izbirali, tako da so bili materialno vsi zadovoljni.

Angela je imela že od mladosti občasno bolj ali manj hude revmatične težave. Na Švedskem je dobila izdatno zdravniško pomoč, tako da je kmalu začutila izboljšanje. Tudi Gustek je našel zdravnika in dobil zdravila za svojo »angino pectoris« (bolezen srca in ožilja), tako da se je zdravstveno stanje obema izboljšalo.

Kmalu so na pobudo p. Jožeta Flisa, slovenskega duhovnika na Švedskem, ustanovili slovensko društvo TRIGLAV (1968) v Landskroni, kjer sta bili petje in dramska sekcija glavni dejavnosti. Poleg družinskih članov so v društvo privabili še druge rojake, ki jih je te vrste dejavnost zanimala in veselila. Pri delu v slovenskem društvu sta Budjeva našla veliko zadovoljstva in veselja. Gustek je vodil pevski zbor, kjer so sodelovali vsi člani njegove družine in tudi mnogi drugi ljubitelji zborovskega petja. Tako domotožja nista čutila, saj sta imela vso družino na Švedskem. Če bi ostala v Sloveniji, bi nikoli ne živeli tako blizu drug drugemu. Pred odhodom na Švedsko je živela Gusti v Mariboru, Janez v Vojniku, Jelka in Olga pa v Škofji Loki.

V okviru Slovenskega kulturnega kluba (SKK) TRIGLAV v Landskroni na Švedskem so Budjevi pod vodstvom Avgusta Budje, nadaljevali s pevsko tradicijo. Lahko bi rekli, da so jo tudi osnovali in razvijali, saj takrat še ni bilo nobenega drugega slovenskega društva na Švedskem, še manj pa pevskega zbora. Ker so bili prvi, so zaradi tega imeli veliko nastopov v domačem kraju Landskroni in tudi po drugih večjih mestih južne Švedske. Šele pet let pozneje so se po zgledu TRIGLAVA začela ustanavljati slovenska društva tudi drugod na Švedskem. Pevsko sekcijo je skoraj do svoje smrti vodil Avgust Budja. Pozneje je predal taktirko hčerki Olgi, ki jo drži še danes. Gustek je delal priredbe raznih slovenskih pesmi in jih prilagajal kapacitetam obstoječega pevskega zbora. Med drugim je za pevski zbor priredil pesem Butterfly. Število članov zbora je skozi dolgo dobo 21 let nihalo – od 12 do čez 30 pevcev.

Angela se švedsko ni nikoli kaj dobro naučila. Njeno delo ni zahtevalo znanja švedskega jezika, kadar je bilo potrebno urejati kakšne uradne stvari, pa so ji pri prevajanju pomagali otroci. Gustek se ni bal govoriti švedsko, saj je imel predhodno znanje nemškega jezika, ki mu je pri švedščini pomagalo. Otroci pa so se na materialnem in duhovnem področju v švedski družbi dobro znašli, meni Angela. Ko sta se po nekaj letih bivanja na Švedskem upokojila, sta se občasno rada vračala domov v Slovenijo, kjer sta s pomočjo sorodnikov in znancev popravljala in dograjevala svoj dom pri Mali Nedelji. Janezu in Štefki se je v Landskroni 8. 11. 1970 rodil najmlajši sin, Andrej. Med tem sta Janez in Štefka odprla svoj lasten lokal, kavarno Petit bar v Landskroni. Tu sta bila zaposlena vse do svojega odhoda nazaj v Slovenijo, leta 1976. Seveda so Budjevi v Landskroni Janeza in njegovo družino po povratku v Slovenijo dolgo časa zelo pogrešali, predvsem na kulturnem področju. A življenje je šlo svojo pot naprej. Leta 1969 se je poročila hčerka Olga z Dragom Kostanjevcem. Prvorojenka Leonida se jima je rodila 30. 1. 1971. Dobrih pet let pozneje, dne 6. 6. 1976 pa sta dobila še najmlajšo hčer Dominiko.

Zakon hčere Gusti s Tinkotom je po sedmih letih razpadel. Šla sta vsak svojo pot, hčerke Dora, Lenka in Anne-Marie pa so ostale pri mami. Tinko se je kmalu spet poročil, Gusti pa je leta 1977 srečala Zvonka Benceka, življenjskega sopotnika, s katerim sta 23. 6. 1981 dobila sina Mateja. Angeli in Gusteku Budja se je tako rodil že dvanajsti vnuk. Leta 1982 je razpadel tudi zakon Olge in Draga Kostanjevca. Drago se je spet poročil. Olga je ostala samohranilka s hčerkama, pozneje pa je našla zvestega sopotnika v rojaku Ilkotu Stopinšku, ki se je iz Nemčije po skoraj 20 letih bivanja leta 1986 preselil k njej na Švedsko.

Dne 8. marca 1987 je med bivanjem v Sloveniji po krajši bolezni umrl Avgust Budja. Pokopan je pri Mali Nedelji. Angela je ostala sama. Na Švedskem se odslej ni več tako rada zadrževala, saj je pogrešala moža in svoj dom v Sloveniji, iz leta v leto močnejše. Sestre in bratje, sosedje ter člani pevskega zbora pri Mali Nedelji so jo vabili nazaj. Tako preživi zdaj večino svojega časa v Sloveniji. K otrokom in vnukom na Švedsko pride zgolj na obisk. Angela meni, da si je skozi dolgoletno bivanje na tujih tleh nabrala pomembnih izkušenj v življenju. Zdaj lažje razumeva težave drugih ljudi in jim skuša po svojih močeh pomagati, pa naj bo to kdorkoli, ki jo poprosi za pomoč. Sin Janez z družino jo večkrat obiše, hčere Jelka, Gusti in Olga, njenih 9 vnukov in zdaj tudi že 19 pravnukov na Švedskem pa izmenjujoče prihajajo večkrat letno k njej na krajši obisk v času dopustov in počitnic.

Poleti leta 1988 so Budjevi izvedeli žalostno novico, da se je v Sloveniji s svojim avtom med vožnjo hudo ponesrečil bivši zet, Martin Prevolnik. Pri prehitevanju je zadel v nasprotno vozilo, kar je bilo potem usodno zanj. Po nekaj tednih je bil prepeljan v bolnico v Landskroni. Nikoli več se ni zavedel. Hčerki Lenka in Anne-Marie sta ga občasno šli obiskat, vendar se ni prebudil. Nekega večera sta našli prazno posteljo v sobi. Povedali so jima, da je njun oče umrl, podlegel hudim poškodbam po prometni nesreči v Mariboru. Na dan Tinkotovega pogreba pa je zet Zvonko prejel žalostno sporočilo o smrti svoje mame Irme Kumin v Černelavcih, oziroma v Murski Soboti. Mama je približno eno leto bolehal za hudo črevesno boleznijo. Jeseni leta 1989 je po krajši bolezni umrl tudi Jelkin mož Leopold, Polde Karlin, star komaj 52 let.

DOMOTOŽJE

Na vprašanje, kaj je tisto, kar Angelo najbolj vleče v Slovenijo, pravi, da se v Sloveniji s pomočjo prijaznih ljudi okrog sebe najbolje znajde sama, na Švedskem pa se počuti odvisna od drugih. Najbrž v veliki meri zato, ker ne govori jezika. Ima mnogo lepih spominov na Švedsko, vendar jo čustveno privlači le Slovenija. Večkrat razmišlja tudi o tem, da želi biti pokopana v slovenski zemlji ob možu Gusteku. Rada ima vse svoje štiri otroke, vnuke in pravnuke, vesela je v njihovi bližini, vendar noče biti nikomur v breme, dokler se temu lahko izogne. Le v Sloveniji se počuti popolna oseba, na Švedskem pa samo kot polovična oseba. Težko je povedati, zakaj je temu tako, vendar tako je in nič drugače.

Anne-Marie svojo babico Angelo Budja nadvse občuduje. Anne-Marie zna tudi slovensko, babica pa švedsko ne govori, zato je njun pogovor tekel v slovenščini. Seveda je bilo včasih treba kakšno misel ponoviti, da ne bi bilo nespornostov. Anne-Marie je rojena na Švedskem. S tem pogovorom je dobila povsem drugo sliko o svoji ljubljeni babici, kot pa jo je poznala doslej. Kadar babica ni na Švedskem, živi v manjšem kraju Mala Nedelja na Štajerskem, kjer so v bližini njeni sovrstniki po letih in mišljenju ter sorodniki in znanci. V tem kraju so skoraj vsi ljudje verni in hodijo v cerkev. Tudi babica je redno hodila, dokler ji je to dopuščalo zdravje in ji moči niso pošle. Tu pozna svojo okolico in se lahko znajde brez večjih težav. Ko jo je Anne-Marie povprašala, kako bi bilo, če bi ves čas živela pri otrocih na Švedskem, ji je mamika (tako kličejo babico) odgovorila, da bi kljub njihovi ljubezni in dobri oskrbi pogrešala svojo domačijo v Sloveniji in znance iz mladih dni ter bližino atekove gomile. Vse bogastvo sveta ne more zamenjati občutka, da je sama svoj gospodar. Da ji ni le treba čakati na pomoč drugih, ampak lahko tudi sama komu kaj pomaga. Nihče je še nikoli ni razvajal. Vedno je bila ona vodilna sila za svojo okolico. In v tem je vsa njena moč.

Vem tudi, pravi Anne-Marie, da je ta pogovor z babico za naju obe velikega pomena. Z veseljem mi je pripovedovala o svojem življenju. Vsak človek si kdaj zaželi, da ga drugi vidijo takšnega, kakršen je bil in je še zdaj. Ker Anne-Marie študira bolniško nego in nego za starejše, ji bo pogovor z babico pomagal pri vzporednicah z drugimi starejšimi ljudmi na Švedskem. Njena babica je oseba, ki je preživela dve svetovni vojni in ki so jo ideološko preganjali zaradi njene verske pripadnosti. Zgodba o dedku Avgustu Budji je tudi zgodba Angele Budja. Na Švedskem sta bila priseljenca in obenem izseljenca v Sloveniji. Njune življenjske izkušnje skozi neprestane družbene spremembe so velika dragocenost za mlade. Obojestranska izmenjava misli in doživetij je lahko življenjskega pomena, saj pomaga najti smisel življenja ljudem različnih starosti in vseh družbenih slojev.

Anne-Marie meni, da je s tem pogovorom zagotovo tudi ona sama postala za izkušnjo bogatejša. S tem, ko se človek stara, se njegove osnovne potrebe ne zmanjšujejo. Aktivnosti iz mladosti ter socialni stiki z drugimi ljudmi imajo enako velik pomen v vseh življenjskih obdobjih. Ko otroci odrastejo in odidejo od doma, je človeku potrebno najti nove izzive, novo vlogo v svojem življenju, ki zapolni praznino in nas dela zadovoljne. Ker staranje največkrat prinaša tudi razne izgube in druge boleče izkušnje, je še kako pomembno, da zadržimo zase tisto, kar nas je krepilo v mladosti in kar nam je pomenilo smisel življenja. Za Angelo Budja so te vrline približno naslednje: njeno slovensko okolje, trdo delo, vera in zborovsko petje. Petje je zanjo vedno pomenilo nekaj lepega, nekaj v čemer je našla samo sebe. Cerkevna pesem vsebuje zanjo še vedno strnjene življenjske vrednote. Čeprav je njenih mladostnih vrstnikov v Sloveniji vse manj, jih je vseeno še dovolj, da jo bodrijo in držijo pokonci. Vera pomeni za Angelo način življenja, takšnega, kot so ga živeli njeni starši, sorodniki in znanci v Sloveniji. Pomeni snidenje z rajnimi na onem svetu. Pri tem ne smemo pozabiti, da je bila Angela stara 50 let, Avgust pa 61 let, ko sta prišla prvič na Švedsko. Na Švedskem njune življenjske izkušnje niso bile identične s slovenskimi. Pesem in Cerkev sta dve simbolični vrednoti, ki se na Švedskem zdita drugačni. Trdo delo na polju je Angela zamenjala za delo z vinsko trto in pridelovanjem vina. Tako kot je smisel vere ta, da dobi človek plačilo na drugem svetu, lahko rečemo, da je smisel trdega dela na polju ali s trto tak, da zaslužimo plačilo za svoje delo v obliki pridelkov - grozdja in vina.

Dokler naša draga mamika s takšnim veseljem skrbi za svoj dom v Sloveniji, bo srečna in zadovoljna in s tem osrečuje tudi nas. Njeno življenje ima smisel in s tem zadovoljstvo ter primerno vrednoto. Na Švedskem bi bila odvisna od drugih. Poleg tega so lepote slovenske dežele nekaj, česar ne pozabiš, če si jih kdaj ugledal. Angela Budja jih je pred svojim odhodom na Švedsko občudovala in zaznavala 50 let. Vprašanje je, če te naravne lepote Slovenije tudi ne vplivajo na mamikino počutje in odločitev o izbiri kraja njenega

bivanja. Hribovita pokrajina Slovenskih goric, kjer je doma, je kot odprto okno v svet. Iz dvorišča svoje domačije se ji oko zazre na hribovito Hrvaško vinorodno pokrajino na jugu, Madžarsko na vzhodu in gorato Avstrijo na severovzhodu. Na severu ugledaš Pohorje nad Mariborom, na Švedskem pa ni nikjer takšnih ali podobnih naravnih razglednic. Tu je Angela zelo pasivna, nima kaj početi, nikomur se ne zdi potrebna. V Sloveniji jo ljudje cenijo in potrebujejo na razne načine. Tam razume in govori njihovo govorico. Odkar je umrl atek, Gustek, jo na Švedskem neprestano muči domotožje in tu le poseda in šteje dneve, kdaj se bo spet vrnila domov. Anne-Marie je vesela, da ima tako pogumno babico, zelo zanimivo žensko. S tem, ko je slišala in zapisala njeno življenjsko zgodbo, se je naučila mnogo tega, predvsem glede svojih lastnih korenin.

PRIPIS avtorice Družinske podobe: Med tem se je Angeli rodil še vnuk Patrick, sin Andrea Budje in Polone Miklavčič v Sloveniji. Na Švedskem sta se ji rodila še pravnukinja Johanna (2005) in pra-pravnuk Isak (2006). Dne 23. decembra 2010 je Angeli naglo umrl sin Janez v Šentjurju. Angela zdaj začasno živi pri hčerkah na Švedskem. Življenje je polno žalostnih trenutkov, pa tudi radostnih.

Honorarno poučevanje slovenskega jezika

Po vrnitvi s Slovenije sem nadaljevala študij na univerzi v Lundu. Vendar mi je čas dopuščal tudi, da sem ob študiju poučevala slovenščino, delno na švedskih šolah, delno v okviru društva in s pokroviteljstvom Ministrstva za šolstvo Republike Slovenije. Udeležila sem se tudi nekaj učiteljskih seminarjev v Sloveniji – v Izlakah, v Rogaški Slatini, v Ljubljani, ter pozneje novinarskega in arhivskega seminarja v Ljubljani. Tu sem srečala številne Slovence z vsega sveta in razširila krog mojih poznanstev. Pridobila sem si tudi veliko znanja, ki mi je koristilo pri mojem delu in pri pisanju. Z nekaterimi udeleženci še vedno držim stike, delno po e-pošti, delno ob osebnih srečanjih, saj nekateri obiskujejo seminar za seminarjem v Sloveniji. Moram reči, da so to nadvse zanimiva poznanstva, ki jih je pač treba osebno navezati. Težko je o tem pisati, potrebno je doživeti.

V začetku devetdesetih let sem bila izvoljena v učiteljski sindikat v Landskroni (Lärarfacket) in sem tako lahko delno tudi vplivala na šolstvo v našem kraju. Takrat je bilo šolstvo preneseno izpod državnega krova pod občinski, s čimer se jaz sicer nisem strinjala, a je prevladala nasprotna stran. Na prošnjo slovenskega Ministrstva za šolstvo leta 1995 sem s pomočjo moje sindikalne funkcije sprejela približno 50 učiteljev in vzgojiteljev s Slovenije, ki so prisostvovali pri pouku na nekaterih šolah in v vrtcih v Landskroni. Za

prevajalce sem jim poiskala svoje slovenske učence, tudi moj sin Matej je bil med njimi. Nekateri učitelji in vzgojitelji pa so se sporazumevali s pomočjo angleščine ali nemščine. Obisk v Landskroni je bil eden predhodnih ukrepov za uvedbo devetletke v Sloveniji nekaj let pozneje. Švedska ima že skoraj 50 letno tradicijo 9-letke.

Švedski parlament je po določbi leta 1962 uvedel 9-letno obvezno osnovno šolo. Ta novi zakon o šolstvu so že nekaj let poprej poskusno uvedli na šolah v nekaterih mestih. Reforma o osnovni šoli se je postopoma uveljavila in prevzela vlogo ljudske šole. Dokončno je bila izpeljana leta 1972. Proces izobraževanja v osnovni šoli se je tudi nekoliko spremenil. Med drugim se je spremenila vloga verskega pouka, ki je poprej vseboval predmet krščanstvo in je potem spremenil vsebino v enega od orientacijskih šolskih predmetov o krščanstvu, vendar tudi o ostalih večjih verstvih sveta – znanje o verstvih (Religionskunskap, Lgr 69). Vse do leta 1994 je bila švedska osnovna šola razdeljena na tri triletno stopnje: nižja stopnja, srednja stopnja in višja stopnja. Na ta način smo na Švedskem dobili tudi novo kategorijo učiteljev: učitelji nižje stopnje 1-3 razred, 7-9 let starosti, učitelji srednje stopnje, od 4-6 razreda, otroci od 10 do 12 let stari in učitelji 7-9 razred, starost učencev 13-16 let. Od leta 1998 zajema šolski sistem tudi 6-letnike v predšoli. Današnja osnovna šola na Švedskem od leta 1994 ni več razdeljena na tri stadije (stopnje). Ocene dobijo otroci vsak termin šele v osmem in devetem razredu. Končno spričevalo je v drugem poletju 9. razreda. Ocene se od leta 1994 dajejo v obliki črk, zadostno (G), prav dobro (VG) in odlično (MVG), nič več s številkami od 1-5. Nezadostno se označi z IG. V minulem letu je bilo med šolskimi politikami slišati, da pripravljajo kar nekaj novih zakonov o šolstvu. Velikokrat se pokaže, da so takšni projekti samo poskusne poteze trenutnih politikov, za katere ni garancije, da kaj izboljšajo. Bomo videli, kaj bo prinesla prihodnost.

Temne in svetle strani

Leta 1998 smo sestre Budja izdale našo prvo zgoščenko Spoznanje. Ta projekt je med Slovenci v Landskroni dvignil toliko prahu, da se je kar kadilo. Predhodni dogodki v društvu in v okolici so potem leta 1999 povzročili, da se je naše društvo Lipa v Landskroni ponovno razklalo na dvoje – nekateri člani so ostali v Lipi, drugi smo se odcepili in ustanovili pevsko društvo Orfeum. Družinsko društvo Orfeum je nastalo kot podaljšek prvotnega slovenskega društva v Landskroni z imenom Triglav (1968), saj je bilo ustanovljeno na podlagi glasbe in petja. Na ta način deluje društvo še danes, čeprav z zmanjšano močjo.

V vlogi tajnice pri Slovenski zvezi na Švedskem in v vlogi učiteljice slovenskega dopolnilnega pouka, sem bila jeseni leta 1999, dne 5. oktobra s strani Slovenske ambasade v Stockholmu povabljena, da se udeležim državniškega obiska Milana Kučana in njegove soproge Štefke pri švedskem kralju Carlu XVI Gustafu in kraljici Silviji na kraljevem gradu v Stockholmu. Obiska sem se seveda udeležila skupaj s še stopetdesetimi gosti. Bilo je enkratno doživetje, ne toliko zaradi izvrstne večerje kot zaradi osebnih srečanj s takratnimi švedskimi in slovenskimi politiki. Srečala sem tudi takratno športno zvezdo – Stenmarka s tedanjo partnerico Ann. Obleke, ki sem si jo v ta namen kupila v Camili, nisem pozneje nikoli več oblekla, ker ni bilo prave priložnosti. Razkošje, na katerem so se ob tem obisku pasle moje oči, je z besedami težko opisati. To bi morali doživeti vsi, vsaj enkrat v življenju!

V letih 1998-2001 sem se udeleževala tudi sestankov in konferenc za priseljska vprašanja pri švedski vladi v Stockholmu. Potovala sem z vlakom, potovanje je šlo na vladne stroške. Konference so trajale od dva do tri dni. Udeleženci so bili predstavniki številnih priseljskih skupin na Švedskem, od predstavnikov nacionalnih manjšin do nerazpoznavne priseljske mase, ki je statistično švedski vladi manj zanimiva. K tej skupini spadamo tudi Slovenci na Švedskem. Jaz sem bila takrat preko Slovenske zveze delegatka ali svétnik za slovensko skupnost na Švedskem. Najbolj mi je ostalo v spominu to, da je bilo skoraj vse dogajanje na ravni enosmernih informacij: podano iz vladne strani udeležencem v klopi. Udeleženci nismo imeli velikih možnosti predložiti lastnih predlogov ali podati kritike na vladne predloge. Največkrat se je dogajalo, da smo lahko le poslušali, kar so nam iz vladne strani imeli povedati. Ta srečanja so se mi zdela dokaj nedemokratična. Vse je bilo že vnaprej določeno. Drugi so nam krojili usodo in nam jo še krojijo.

V začetku leta 2000, na prehodu novega tisočletja, sem zbolela za kroničnim vnetjem mišičnega tkiva v ramenih, ki me je za nekaj let močno ohromilo. Ljudje lahko drug drugemu pomagajo z nasveti in zdravili, vendar je rešitev v nas samih. Moja pot do rešitve seveda ni tvoja, vendar imava oba enak cilj – rešitev. Če pa rešitve ne potrebuješ, potem boš vzel to branje za seznanitev z izkušnjami nekoga drugega, mene. Zaradi neprestanih hudih bolečin sem takrat odpovedala tajništvo pri Slovenski zvezi. Ravno takrat smo sestre Budja tudi snemale video z desetimi skladbami - GLASBENI MOSTOVI - pod taktirko Matjaža Koncilje. Imela sem težave s premiki rok, s kretnjami ramen, ki so pač pri snemanju včasih bile potrebne. To moje vnetje je bilo takrat povezano z velikimi težavami in hudimi bolečinami. S pomočjo močnih zdravil (Celebra, Tramadol in druge) sem nekaj časa še zmogla hoditi v službo. Poučevala sem na gimnaziji Olympia v Helsingborgu, kar je seveda

zahtevalo, da se tja in domov vozim z avtom. V tem pa je bil problem, kajti vožnja je zahtevala od mene toliko navora, da nazadnje nisem zmogla več. Zvonko je takrat še hodil v službo, bil je zaposlen v bivšem Järnkönstu (po novem Thorn), kjer je računalniško konstruiral nove proizvode, ulične svetilke.

Nato se je v službi ponesrečil tudi on, padel je z lestve in si izpahnil desno rama. Tudi njegova poškodba je bila povezana s hudimi bolečinami, ki pa so s časom vendarle popustile. Oba sva nekaj mesecev bila v bolnišnici, jaz sem občasno še hodila v službo, na koncu samo 25 %. Zvonko me je vozil tja in nazaj, dokler nama iz zavarovalnice, Försäkringskassan, drugemu za drugim v roku enega meseca niso ponudili predčasne upokojitve. Sprejela sva. Zvonko je tako bil upokojen novembra 2001, jaz pa decembra 2001. Ko sem nato postopoma nehala jemati ta huda zdravila proti vnetju in bolečinam, me je doletela drugačna nezgoda – abstinenca zaradi odvisnosti. Tudi to je bila neprijetna izkušnja posebne vrste, ki je ni moč kar tako pozabiti tablet. Premagala sem tudi to. Bolečine v ramenih so dandanes pri meni in pri Zvonku veliko znosnejše in upam, da bo tako ostalo.

Po upokojitvi sem pridobila veliko prostega časa, ki ga uporabljam za nego svoje mame v Sloveniji in na Švedskem, za urejevanje Slovenskega (Informativnega) GLASILA na Švedskem ter predvsem za pisanje.

Življenje - resničnost ali sanje?

Moje življenje je, od kar se spominjam, teklo bližje resničnosti kot sanjam, vendar mi je bilo dovoljeno tudi sanjati. Bilo je vsega pomalo, veliko hudega, a še mnogo več lepega, kar sem doživela. Obstajajo reči, ki se na prvi pogled zdijo neresnične, nemogoče, ko pa se jim približamo, postanejo razumljive in resnične. Normalno je tudi, da se bojimo vsega neznanega, po vzorcu – vem, kaj imam, ne vem, kaj dobim, če to zapravim.

Verjamem v to, da je smrt duše pri živem telesu hujša od fizične smrti. Ne dovolim si prepustiti se močnemu toku, v katerega me vleče vsakdanje življenje, upiram se, ker mi neznani vtinec ogroža mojo dušo. Nočem biti kot vsi drugi, hočem biti to, kar sem, jaz, z mojimi dobrimi in slabimi stranmi. Življenje je v iskanju novih poti, pri razvijanju samega sebe veliko lepše kot obsedeti na starem, že obdelanem stolčku in udobno ždeti. V okviru svojih sposobnosti lahko oblikujemo svoje življenje, to je dano vsakomur, le izkoristiti moramo dane priložnosti. V svojem življenju sem hvaležna za marsikaj, hvaležna sem svojemu času in usodi, ki me je sprejela vase. Brez vsake od preizkušenj, ki sem jih bila deležna, bi bila za delček prikrajšana, iskanje in gradnja nove poti bi mi bila otežkočena. Moja vera in moj način

gledanja na življenje sta mi omogočila, da vidim nove možnosti tam, kjer se marsikomu zdi, da jih ni več. Hvaležna sem za vse svoje življenjske izkušnje, četudi so bile včasih na meji trde preizkušnje.

Življenje me je pripeljalo do novih spoznanj, ki jih brez trpljenja, kot je bilo, ne bi nikoli dojela. Če sem se večkrat še tako smilila sama sebi zaradi vsega preživetega, pa sem danes taki usodi hvaležna. Pred to knjigo sem že izdala nekaj knjig, ki se nanašajo na življenje Slovencev na Švedskem. Napisane so za Slovence v tej deželi in za Slovence doma in po svetu, kjerkoli že živijo raztreseni po zemeljski obli. Moj prvenec je bila knjiga Švedska slovnica za Slovence, učbenik za kontrastivni študij švedskega jezika (Družina, 2002). Izdajo prve knjige smo proslavili v Vadsteni, ko smo praznovali 40-letnico Slovenske katoliške misije na Švedskem. Vzpodbudno zame je bilo predvsem to, da sem uspela napisati knjigo, najti dobrega založnika in knjigo zelo hitro izdati. Vesela in hvaležna sem bila pomoči mnogih, predvsem slovenskima izseljenskima duhovnikoma, rektorju SKM v Göteborgu, Zvonetu Podvinskemu ter Monsignorju Janezu Puciju iz Münchna, ki sta me pri mojem ustvarjalnem delu podprla in pomagala knjigi zagledati luč sveta. V takih trenutkih človek spozna pomen, da ti nekdo stoji ob strani. Vedno pa se v meni ponavlja vprašanje, če sem se uspela zahvaliti za vso pomoč tistim, ki so mi jo nudili.

Že nekaj mesecev po izidu prve knjige so me v svoj tok potegnili nastopi, predstavitve, pogovori, intervjuji in druge obveznosti, ki jih je zahtevala novo nastala knjiga. Naenkrat sem se zavedala, da ustvarjam pomembno delo, ki ga bodo veseli predvsem naši zanamci, slovenski potomci. Švedsko slovnico za Slovence zdaj uporabljajo tudi na Filozofski fakulteti v Ljubljani pri pouku švedskega jezika.

Ljudje težko priznamo drugim svoje tegobe in bolezni, ker mislimo, da smo zlobnežem prilili olja na ogenj, tare nas občutek ranljivosti, da nam bodo privoščili našo nesrečo. Potlačena čustva, strahovi in bolečine, tako fizične kot psihične, pa nas po nepotrebnem prikrajšajo za marsikatero možnost dostojnega življenja, saj v svoji osamljenosti ne vidimo čez rob brezna, v katerem smo se znašli. Šele ko previdno poiščemo pomoč in upamo spregovoriti, prične obstajati možnost, da se bomo rešili. Rešitev pa je v rešitvi sami, ne glede na to, kako se do nje pride. Pisanje je ena takšnih poti k rešitvi, vsaj zame je to bila. Zavedam se svoje odgovornosti, ker lahko ponudim pomoč, tako v obliki pisane besede kot dejanske pomoči. Zato mislim, da sem dolžna spregovoriti. Znano je, da ti ob podobnih razkritjih samega sebe in svoje okolice veliko ljudi obrne hrbet. Vendar imam vero in upanje, da bodo za njimi prišli drugi, ki bodo imeli več razumevanja z mojim pogledom na življenje. Moja knjiga **Družinske podobe** vsebuje opis dogodkov, ki sem jih doživela sama ali jih slutila v življenju ljudi iz moje

bližine. Nič ni zlaganega, le svoj pečat sem dodala na dogodke, ki sem jih videvala skozi lastno prizmo. Upanje pa me pelje k zavesti, da za njimi pridejo novi, ki brez obsojanj razumejo kritične dogodke.

Je to samohvala? Mislim, da ne, to je moj zapis razmišljanja o sebi. Svoje izkušnje zapisujem v prvi osebi. Za nekoga so sprejemljive, za nekoga niso. To tveganje sem pripravljena sprejeti. Tako sem stvari doživljala jaz, ti, dragi bralec, bi jih gotovo drugače! Pomembno je, da povemo stvari tako, kot smo jih doživljali, moja resnica pa ni vedno enaka tvoji. Pri pisanju poskušam biti vztrajna tako kot pri drugih projektih, ki se jih lotevam z ljubeznijo in občutkom dolžnosti. Le tako smem pričakovati tudi občutek zadovoljstva, ki mi ga nudi do konca pripeljan projekt. Moji zapisi niso bili vedno možni v časovnem zaporedju, vendar sem jih oblikovala v nekakšne okvirne celote. Menim, da bi dosegla le neobvladljivo, kaotično stanje, če bi poskusila pisati v strogem časovnem zaporedju. Prepričana sem, da so ljudje, ki za vse slabo dolžijo druge, izgubili stik z resničnostjo, slabo poznajo sami sebe. Nekdo, ki misli, da je brez napak, ali ima težave napako priznati, bo valil krivdo na drugega za vse svoje neuspehe. Takšno mišljenje je stranski produkt, posledica napačnega, previsokega, neresničnega in nedosegljivega izhodišča. Sama se večkrat poglobljam vase, da bi o sebi ustvarila resničnejšo sliko, v upanju, da mi bo to prineslo vir zadovoljstva. Ena največjih človeških vrlin je skromnost. Bogat je tisti, ki je zadovoljen z majhnimi rečmi. Naše počutje je odvisno od naših misli, kako doživljamo sami sebe. Znano je, da pozitivne misli sprožajo biokemične spremembe v možganih, ki blagodejno vplivajo na delovanje telesa, negativne misli pa dosežejo vsako celico v našem telesu, kjer slabijo njegovo odpornost pred boleznijo.

Moje pisateljevanje me vodi po poti, da pišem o stvareh, za katere menim, da bodo v korist njihovim koristnikom, to je - bralcem mojih knjig. Vedno imam pripravljen svinčnik, da lahko zapišem trenutna spoznanja. Tako polnim svoje baterije, ki se potem začno prazniti na način, da svinčnik komaj dohaja. Vsebine, ki so zame vredne pozornosti, doživljam na razne načine, v različnih okoljih in priložnostih – pričakovanih in presenetljivih. Trudim se, da si zapomnim temo, ki me je trenutno prevzela. Če mi tega ne uspe zapisati takoj, si zabeležim doživljaj pozneje, ko je možno. Kar ni zapisano, gre hitro v pozabo, to je preizkušena resnica. Zato se poskušam spomniti stvari, ki so se res dogajale. Marsikatero spoznanje v življenju pa sem doživela s pomočjo prebrane literature, ki me je privedlo do "aha efekt" doživetja. Včasih so si teme podobne, avtorji so doživeli podobne stvari, zato je lahko tudi pisana beseda podobna druga drugi. Vendar ne more biti identična, saj smo ljudje individualisti in stvari doživljamo na različne načine. Celotisti, ki v življenju napiše več knjig, se mora spreminjati, ker bi sicer vsa njegova dela bila enaka.

Slovesa

Podobno kot smo se v 80-ih letih prejšnjega stoletja poslavljali od naših bližnjih in daljnih sorodnikov, so se slovesa vrstila še naprej tudi v 90-ih letih. Leta 1988 je umrla mamina sestrična Marija Bohanec, Lovrenčeva Micika po domače, nato je nekaj let za njo v Mariboru po hudi bolezni umrl še mamin brat, Franček Bohanec, Majdin in Veričin oče. Zatem je leta 1999 umrla žena mrzlega bratranca Petra Zmazka, Marija, nato pa naša draga teta Terezija Bohanec. Rezika je v mladosti odšla v samostan in se tudi po razpustu častnih sester v komunističnem režimu ni nikoli poročila. Pozneje se je izšolala in bila zaposlena kot magistra v neki lekarni. Pri njej je nekaj časa na Ptuju delala tudi moja sestra Jelka. Terezija je pozneje dolga leta živela v Ljubljani na Titovi 92. Ulica se je kmalu po osamosvojitvi Slovenije preimenovala nazaj na Dunajsko cesto, tako kot je bilo nekoč. Kakorkoli že, teta Rezika je imela svoje stanovanje v lični, privatni stanovanjski hiši, ki ga je z oporoko malo pred smrtjo dala zapisati svojemu bratu, Toniju Bohancu. Toni že od zgodnjih 50-ih let prejšnjega stoletja živi v Nemčiji. Omeniti moram, da sem v času mojega študija v Ljubljani v letih 1988/89 ter pozneje v juniju 1991 ob izbruhu vojne za Slovenijo, ko sem se kot delegatka za Skandinavijo pri Slovenski zvezi na Švedskem udeležila ustanovitve Svetovnega slovenskega kongresa v Ljubljani, stanovala pri teti Reziki. Pa tudi sicer smo teto Reziko švedski Budjevi radi obiskali v njenem lepem stanovanju. Na številnih policah v dnevni sobi se je šibilo od raznih knjig domačih in tujih avtorjev. Nekaj nam jih je tudi poklonila, druge pa za nizko ceno nekoč prodala, da smo si jih sestre Jelka, Olga in jaz odpeljale na Švedsko. Zdaj se pod njimi šibijo naše knjižne police.

Kmalu po moji vrnitvi na Švedsko je Rezika vzela v stanovanje nekega podnajemnika, Petra. Vso potrebno kurjavo je imela v kletnih prostorih in so nastale težave z nošnjo in s preskrbovanjem le-te v zimskem času. Podnajemnik naj bi Reziki pomagal pri kurjavi, pri nakupih in vozil naj bi jo v Prlekijo, kadar je želela na obisk k svoji ljubljeni sestri Marici v Kuršince ter k sestri Angeli in bratoma Lojzku in Stanku v bližini. To se je nekaj let tudi dogajalo. Potem je Petra pograbil pohlep in je Reziko ostro nagovarjal, da naj mu zapiše stanovanje, da bo njegovo po njeni smrti. Rezika se je branila, saj to ni bilo v njenih načrtih. Nazadnje je šlo tako daleč, da se je Petra celo bala, saj ji je na nek način grozil, če ne bo ubogala njegovih ukazov glede zapuščine. Rezika se je nazadnje odločila in poklicala nečaka Borisa Bohanca, ki jo je odpeljal v Kuršince k sestri Marici Mlinarič (rojeni Bohanec). Tu je sklenila, da naredi oporoko. Po kratkem razmišljanju in po nasvetih sorodnikov se je odločila, da vse nepremičnine zapusti bratu Toniju. In so naredili ročno napisan testament s podpisi prič Ludvika Rudolfa in Elice Farkaš. Še isti dan jih je Ludvik odpeljal k notarju Šömnu v Ljutomer, kjer so

oporoko uradno potrdili.

Nekaj ur po prihodu domov k Marici je Reziko zadela rahla možganska kap. Odpeljali so jo v bolnico v Rakičan, kjer je kak mesec počasi navidezno okrevala, dokler ni zaradi nenadne pljučnice tam umrla. Torej je bila njena oporoka napisana še ob pravem času. Zakaj pravim tako – Peter namreč po Rezikini smrti ni maral izpustiti stanovanja iz rok. Poskušal je ovreči Rezikino oporoko, izmišljal si je razne načine, da to doseže. Med drugim je nagovoril sosedove v hiši, da so pričali v njegovo korist, češ, da sta bila Peter in Rezika partnerja (ca 40 let razlike v letih) in ima zato on pravico dedovati po svoji partnerici! Toni je seveda njegove zahteve ovrigel in uveljavljal sestrično poslednjo voljo, ki jo je izrazila z oporoko. Vse pa ni šlo gladko, zamenjal je nekaj advokatov in vzpostavil prenekatero zvezo s sorodniki. Pravna država Slovenija dokazljivo še ni dovolj zrela za podobne preizkušnje, zato so se tožba in pritožbe vlekle skoraj 11 let, preden je leta 2010 Toni pravdo končno dobil. Peter se mora izseliti, med tem pa je uničil celo vrsto stvari v stanovanju, ki jih je hote ali nehote zanemaril. Zdaj je torej lastnik sestrinega stanovanja na Dunajski cesti končno Toni Bohanec.

Leta 2005 se je pred velikonočnimi prazniki od nas za vedno poslovil naš dragi ujec, mamin brat Stanko Bohanec. Zadnji dve leti pred smrtjo je živel s svojo drugo ženo Aniko Bohanec v Domu za ostarele občane v Ljutomeru. Tudi njega je prizadela demenca, tako da se zadnje mesece svojega življenja ni veliko zavedal, ni poznal svojcev. Z mojo sestro Olgo sva slučajno takrat za praznike potovali k mami v Prlekijo in se tako udeležili tudi Stankovega pogreba. Najbolj žalostno je bilo to, da ga sin Janez ni dovolil pokopati v skupni grob s prvo ženo Angelo Bohanec, roj. Poštrak, ker je po njeni smrti zasovražil očeta in ga poslej imenoval krušni oče. Po pripovedovanju matere na smrtni postelji naj bi Janezu Bohancu bil oče sosed Vajda. Na ta način je mati zasejala sovraštvo v družino. Sila neprijetna in že kar tragična zgodba! Pokojni Stanko Bohanec je nekoč podedoval vse nepremičnine po svojih starših, bil je moški prvorojenec, kar je takrat štel. Zdaj se je to premoženje razblinilo, raztrgalo in ga ni več. Pa kaj premoženje – človeške tragedije so lahko uničujoče za razmerja v družini, ne glede na vzroke iz ozadja. Čez slabo leto po Stankovi smrti je umrla tudi njegova druga žena, Anika. Njeni hčeri s prvega zakona, Marjana in Irena, roj. Veselko, sta se skujali z Bohančevimi zaradi poroke Anike in Stanka Bohanec pred nekaj leti.

Ob pogrebu Stanka me je pretresla še ena kruta stvarnost; njegova sestra, moja teta Marica Mlinarič s Kuršincev je iz dneva v dan postajala vse bolj senilna, oziroma dementna. Že takrat se ni nič več zavedala svojega okolja in dogodkov okoli nje. Tudi ni vedela, da bomo ta dan pokopali njenega brata Stanka, ampak je šla na povabilo z nama z Olgo v mrliško vežico do bratove odprte krste, ga pokropila, kot je to mrtve že velikokrat. Ni vedela, kdo leži v

krsti. Nihče ni molil, kot je bilo to pri nas ob pokojnikovi krsti v navadi. Poprosili sva Marico, da je pred zbranimi glasno molila rožni venec, kar je sicer rada počela prej vse življenje. Molitev je ostala v njenem spominu, skoraj avtomatizirano je prebirala jagode na rožnem vencu, ki ji ga je za to priložnost posodila Olga, ostali smo molili za njo in tihe solze so marsikomu zdrsele po licu. Žalostno, toda resnično, Marica in Stanko sta bila nekoč zvesti duši krščanskega življenja pri Mali Nedelji. Stanko je bil dolga leta cerkveni ključar, Marica je vse od svojih otroških let krasila cerkev, skrbela za vence ob cerkvenih svečanostih in podobno. Zdaj jo je zahrbtna demenca vse trše objemala in ji zamegljevala spomin. Dogodki so šli neopazno mimo nje. Kmalu po smrti brata Stanka je morala tudi sama od doma. Že štiri leta je v javni oskrbi, Bivalna enota dom Lukavci. Odvisna je od drugih, telesno ne, duševno pa je povsem odpovedala. Ali je to še tista naša teta Marica, vedno prijazna, uslužno dobrotna?! Zdaj ne prepozna nikogar več, nikogar. Tudi moliti je povsem pozabila. Srčno upam, da Bog nanjo ni pozabil ...

Leto je bilo 1997

Dan, ko je mojega brata zadela možganska kap, je v življenju družine Budja marsikaj spremenil. Dober mesec po bratovi možganski krvavitvi dne 3. marca 1997 sem srečala svojega brata. Takrat je Janez komajda kazal sposobnosti za kontakte z zunanjim svetom. Čez poletne mesece smo se zraven njegovih otrok vse tri sestre ukvarjale z bratom, da bi ga povrnilo nazaj v življenje... .

- *To je bil dan, ko se je vse spremenilo in sem jaz dobila "novega" brata. Ko ga je zadelo, sem z obema sestrama, Jelko in Olgo ter z nekaterimi drugimi rojaki sedela v Landskroni na Švedskem, Slovenska zveza je imela svoj redni občni zbor, kjer sem sodelovala kot tajnica, ko se je to zgodilo bratu v Loki pri Žusmu v Sloveniji. Novico o Janezovi možganski kapi mi je sporočila njegova hčerka Bena po telefonu. To nas je vse hudo pretreslo in vrglo s tira.*

Janez, ki je vse življenje veljal za zelo uravnovešenega, odprtega in družabnega človeka je šele po nekaj mesecih okrevanja lahko komuniciral samo z "ja" ali "ne", pa še to ni vedno bilo tisto, kar je hotel povedati. Vendar je postal temperamentnejši, kajti pogosto se je naravnost upiral nekaterim nalogam, ki smo mu jih v njegovo dobro po prvem okrevanju nalagali svojci. Npr. glede truda z govorico, s hojo, glede raznih potreb, osebne higijene in še marsikaj, kar ni bilo lahko ponovno uvesti v Janezov vsakdan. Toda s skupnimi močmi, s

potrpežljivostjo in s poznejšo ženino nego se je Janez kmalu vrnil v življenje, četudi ima (v času nastanka te zgodbe) še vedno nekatere težave s posameznimi fizičnimi funkcijami.

Zadelo ga je 3. marca 1997., stal je v svoji gostilni za šankom in stregel takrat svojemu edinemu gostu s kavo. Pozneje je ta gost povedal, da je Janeza kar vrglo pred njim na tla, nič ni mogel več govoriti, ležal je tam in se tresel po vsem telesu, desno stran pa mu je čudno zvijalo. Ta gost je potem tudi poklical Janezovo hčer, ker žene Štefke ni mogel doseči. Hčerka Bena je prišla, kolikor hitro je lahko, vzelo je kar nekaj časa in nato je poklicala rešilni avto. Med tem je poskušala kontaktirati z Janezom, ki pa se razen z očmi, na njena vprašanja skoraj ni odzival. Trajalo je dobre tri ure, preden je rešilec odpeljal Janeza v celjsko bolnico. Znano je, da je zelo pomembno, da človek, ki ga je zadela kap, čimprej pride pod zdravniško nego, ne ure – minute so lahko odločilne za uspešno zdravljenje. Pri Janezu je že v začetku s tem šlo narobe, saj je trajalo vse predolgo, preden je prišel pod zdravniško nego.

Janez je poprej imel visok krvni tlak, težave z zobmi in dokaj neurejeno, stresno življenje. Upiral se je obiskati zdravnika, zato ni jemal nobenih zdravil. Vendar, kdo bi lahko pomislil, da ga bo zadela kap pri 59. letu starosti! Bil je sredi življenja, užival je v svojem poslu; bil je lastnik gostilne v Loki pri Žusmu, kjer je povečini stregel sam osebno. Žena Štefka je vzdrževala domačo gostilno v njuni hiši v Šentjurju, kjer je kot natakara bila zaposlena tudi njuna hčerka Bena. Ko je Janeza zadela kap, so se nad svojce zgrnila številna vprašanja in skrbi; kako bo šlo naprej s posli, kako hudo so poškodovani Janezovi možgani, kdaj in če bo sploh okrevale in drugo.

Žena Štefka je med tem zapadla v neke vrste depresijo, tako da ni zmogla skrbeti za svojega moža. Bil je prepuščen javni negi. Janezova sestra Olga, ki je tedaj opravljala službo socialne delavke na Švedskem, je ob obisku v Sloveniji uporabila del svojih švedskih delovnih izkušenj tudi v Janezovem primeru. Uspelo ji je najti mesto v Domu za ostarele (invalidne) v Poljčanah, kjer so Janeza sprejeli po nekaj mesecih nege v bolnici. Takrat je Janez že zmogel upravljati z invalidskim vozičkom, ki ga je dobil za lastno uporabo, hoditi pač še ni mogel. Po povratku Janezovih sester, Jelke in Olge na Švedsko, so ga v Poljčanah obiskovali njegovi otroci, Bena, Jani in Andrej. Žena je bila še vedno v depresiji in je sama potrebovala zdravniško nego.

Nato sem v poletnih počitnicah prišla na vrsto tudi jaz, Gusti. Poletne počitnice sem vsako leto preživljala doma pri Mali Nedelji, tako tudi leta 1997. Včasih so bili z menoj otroci ali kateri od vnukov, včasih tudi mož Zvonko, tokrat pa sem odšla sama. Po nekaj dneh sem obiskala brata

Janeza v Poljčanah. Pogled na brata in njegove tri sotrpine v sobi me je globoko pretresel. V sobi v merilu ca 4x5m so stale štiri postelje z nočnimi omaricami, z vgrajeno garderobo in straniščem, jedilna miza s stoli in nič več. Dva od bolnikov sta lahko hodila, Janez in še eden od bolnikov pa hoje nista zmogla. Janez je sicer začel obvladovati invalidski voziček, vendar iz postelje in v posteljo je potreboval dodatno pomoč. Vse to se mi je zdelo grozno, posebej še, ker je eden od bolnikov v sobi bil dokaj zadirčen in je z grožnjami obmetaval Janeza ter mu tudi fizično grozil, češ, da se noče z njim pogovarjati. Janez takrat še ni zmožel izgovoriti razumljivega stavka. Tudi zdaj, po več kot trinajstih letih, še ima vedno težave z govorico. To je torej ujezilo bolnika v sosednji postelji v tej meri, da je Janeza fizično ogrožal. Sama sem temu gospodu poskušala pojasniti, da Janez zaradi kapi ne more govoriti in da naj ga pusti pri miru, pa ni nič pomagalo. Tudi ta mož je bil invalid in revež. Potem sem poiskala strežnico na oddelku in ji povedala moje zapažanje. Dejala je, da ima ena sama oseba na oddelku 45 pacientov, od katerih je Janez eden najlažjih, najmanj prizadetih. Z drugimi besedami povedano, strežnica nima nobene možnosti, da posreduje in rešuje nastale konflikte med posamezniki ali kaj podobnega!

Ko sem po tem prvem obisku pri Janezu v Poljčanah odpravljala domov, sem morala Janezu obljubiti, da pridem k njemu spet čez nekaj dni. Nekako sva se tudi sporazumela, da želi Janez z menoj k mami, ki ga je seveda čakala. Tako smo se potem po telefonu dogovorili z oddelkom, da pustijo Janeza za nekaj ur z menoj. Odšla sem ponj. Čakal me je ob cesti, tako da ni bilo treba iti na oddelek. In odpeljala sva se do mame pri Mali Nedelji. Seveda je Janezovo mamo Angelo močno pretreslo, ko ga je videla tako nebogljenega na vozičku. Popoldne bi ga bilo treba spet odpeljati nazaj v Poljčane, toda Janez se je temu na moč upiral. Tako sem poklicala v Dom in povprašala, če obstaja možnost, da ostane doma pri mami do naslednjega dne. Po daljšem argumentiranju se je to dalo urediti. Seveda pa je nastal problem, kako Janeza zvečer spraviti v posteljo in kako urejevati njegovo osebno higieno. Sama nisem bila v tem izurjena, mama pa tudi ni bila fizično dovolj močna, da bi pomagala. Vendar nama je na neki način uspelo izpeljati tudi to reč. Zjutraj pa je bilo treba Janeza pripraviti na odhod v Poljčane.

Z obljubo, da spet kmalu pride v Prlekijo k mami, sva Janeza pregovorili, da je dobrovoljno sedel v moj avto in sem ga lahko odpeljala nazaj v Poljčane. Tu sem tudi izvedela, da Janez zdravnika po dveh mesecih bivanja v »domu« skoraj še ni videl ali ga sploh še ni videl. Nudili so mu le jesti, higieno in bivanje, ne pa tudi zdravniške

pomoči ali drugačne terapije, ki bi mu pomagala do okrevanja. Nobenih posebnih terapij za afatike ali fizioterapije za Janezovo ohromelost zaradi možganske krvavitve v Domu niso izvajali.

Janez je kmalu spet prišel v Prlekijo k mami. Tokrat je bila zadeva tako resna, da ni maral več nazaj v Poljčane. Tedaj sem lahko uporabila vse svoje moči, da sem ga pripravila do tega, da je postopoma naredil nekaj samostojnih korakov. Prijela sem ga za zdravo levo roko, si jo dela čez rame in sva korakala ... Naslednja poteza je bila, da ga pripravim za samostojni obisk na stranišču k opravi potrebe. Seveda ni bilo lahko, saj nisem bila veščica v teh zadevah. Toda položaj, v katerem smo se takrat znašli, me je prisilil, da sem napela vse sile in Janeza vpeljala v nekatere, za nadaljnje življenje pomembne reči. Med te je spadalo tudi samostojno opravljanje toalete – od oblačenja in slačenja, do stranišča, umivanja in britja. Spominjam se, da sem na sedalu plastičnega stola izrezala odprtino, pod njo postavila večjo posodo, tako da je Janez mogel v miru opraviti potrebo. Pri tej ponovni »vzgoji« sem uporabila tudi manjše grožnje, med drugim, da ga bomo odpeljali nazaj v Poljčane, če se ne bo potrudil in sam opravljal nekaterih reči. Potrpežljivost je božja mast in nazadnje je uspelo! Ne spominjam se več, na kak način smo odpovedali prostor v Poljčanah, vendar se je to kmalu zgodilo.

Janezova soproga Štefka je bila še vedno v zelo slabem zdravstvenem stanju. Ni si upala in ne zmogla prevzeti Janezove oskrbe. Tako je bil rešitev njuni sin Andrej. Gostilna v Šentjurju se je kmalu zaprla, hčerka Bernardka je našla drugo zaposlitev, Štefka pa tudi ni imela več moči, da bi nadaljevala z gostinsko dejavnostjo. Gostilna v Loki pri Žusmu, kjer je gospodaril Janez, je zdaj padla v oskrbo sina Andreja. Z Janezom in Andrejem smo se nekega dne odpeljali k notarju v Ljutomer in napisali pogodbo, s katero je Janez pooblastil sina Andreja, da pod določenimi pogoji naprej pelje uvedeno gostinsko dejavnost. Obenem se je Janez postopoma preselil v primeren stanovanjski prostor v isti zgradbi svoje gostilne in ostal tam, dokler se po nekaj mesecih stvari niso toliko uredile, da je šel domov v Šentjur k soprogi Štefki. Jaz sem se kmalu vrnila na Švedsko, saj je to zahtevala moja služba, družina in družba.

Janezovo gostinsko podjetje je veliko pozneje vseeno šlo v stečaj. Andrej ni zmožal sam nositi cele odgovornosti, tako se je gostilna 2006 zaprla. Počasi se je Janezu delno povrnila zmogljivost govora, zelo počasi in res samo delno. Še vedno le s težavo pove kak daljši stavek v celoti. Mislim, da je pomoč po možganski krvavitvi prišla zanj prepozno, oziroma je sploh ni bilo, saj je afatiku potrebna dolgoročna strokovna

pomoč, mi smo bili le amaterji na tem področju! Janez se še vedno bori z afasijo, ki ga drži v železnem objemu in noče in noče popustiti! Velik problem je bil tudi, da Janez ni maral srečevati drugih ljudi več let po možganski krvavitvi. Dobil pa je nekaj rehabilitacijskih programov preko bolniškega zavarovanja, da je lahko občasno za kak teden bival v zdraviliščih. Vendar mu to ni kaj dosti pomagalo, razen da je razbremenilo soprogo, ki je tedaj že prevzela skrb za Janeza. Še vedno pa mu zasijejo oči, ko gre za obisk pri mami v Prlekijo, kjer so ponavadi tudi drugi sorodniki – katera od sester ali vse tri.

Obisk v kinu – o tem ni bilo govora, prav tako ne kakšno povabilo na kosilo k prijateljem. Šele pozneje je brat Janez zmožgal srečati manjše število ljudi naenkrat, ker sicer ni mogel slediti pogovoru, še manj pa se vanj vključiti. Zmožnost komuniciranja s svetom mu je bila ohromljena, skorajda povsem odvzeta. Ko je brata Janeza zadela možganska kap, se je življenje predvsem zanj, pa tudi za njegove najbližje znatno obrnilo. Zdaj je bil povsem v rokah žene Štefke, v dobrem in slabem pod njeno oskrbo. Tudi na banko ali v trgovino ga mora spremljati, saj se sam pred tujci ne znajde.

Pozneje se je Janezovo fizično stanje precej popravilo. Dobil je spet voljo do ustvarjanja. Tako je zasadil svoj vrt s sadikami trte, ki si jih je narezal z mamine brajde v Prlekiji. Govor mu še vedno ne gre dobro, predvsem so težave, če je skupaj več ljudi, ki govorijo vsevprek. Večkrat pa se tudi nasmejemo Janezovim poskusom, ko poskuša formulirati kak stavek, ugibamo, kaj želi povedati, včasih uspe, drugič spet ne. Večkrat pa ga popade tudi jeza in frustracija, ker mu ne uspe povedati tistega, kar bi hotel. Njegova slaba volja se lahko kaže na različne načine. Razveseljivo pa je, da je Janez spet dobil voljo do življenja, obdeluje svoj vrt in se raduje obiskov domačih ter tudi sam rad gre na obisk k sorodnikom. Počasi, postopoma je ponovno zaživel in to je razveseljivo za vse, ki ga imamo radi. Janez napiše tudi svoje ime, številke, nariše kak načrt, kar je boljše kot pri marsikaterem zdravem človeku! Danes za izboljšanje njegove invalidnosti ni več upanja. Hvaležno pa sprejemamo stanje, kakršno je. Ko bi se le ne poslabšalo, saj Janez ne jemlje nobenih zdravil in tudi k zdravniku ne mara. Še vedno je po svoje trmast in sam svoj, kar mu do neke mere pomaga živeti, po drugi strani pa bi potreboval obisk pri zdravniku zaradi ohranjanja stopnje zdravja, kolikor ga ima še.

Janez danes živi dokaj aktivno življenje vzlic svoji invalidnosti. V družbi tudi zapoje. Nekoč je bil odličen basist, vendar poje danes lahko le mrmraje – brez besed. Pomembno je, da človek ne vrže puške v koruzo, četudi je stanje videti še tako brezupno! Tako smo se vsi učili in

se učimo živeti z Janezovo invalidnostjo. Najbolj ga je prizadelo, ko ga žena naenkrat ni več hotela odpeljati k sorodnikom v Prlekijo. Zdaj prihaja zelo poredko, ko ga Bernardka ali kateri od sinov pripeljejo za kakšno urico na krajši obisk k mami. Tudi mi smo prenehali hoditi k njima na obisk, ker se ne čutimo dobrodošli s Štefkine strani. Žal pa nam je Janeza. Vendar sta onadva mož in žena, zato se v njuno razmerje ne moremo in ne maramo mešati. Je pa hudo, ker menim, da se z ženine strani Janezu godi krivica.

Janezovi in Štefkini otroci so zdravi, vsi trije so dobro situirani in imajo razumevajoče partnerje. Vsak ima po enega otroka, tako, da so jima življenje polepšali in ju osrečili tudi že trije vnuki – Simon, Tomi in Patrick. Janez ima veliko veselje z delom na vrtu, s pridelavo cvetja in grozdja. Jeseni ga nabere kar nekaj in s pomočjo otrok stisnejo določeno količino rdečega mošta. Ko se mošt spremeni v vino, ga pripelje kakšno steklenico, ko pride k mami na obisk. In ga skupaj spijemo na zdravje!

V času nastajanja knjige **Družinske podobe**, tik pred zaključkom moje avtobiografije, nas je dne 23. novembra 2010 na Švedsko dosegla vest, da je Janez naglo preminil v bolnici Celje. V nedeljo, 21. novembra ga je ponovno zadela možganska kap, ki je nato čez tri dni povzročila Janezovo smrt. Z Zvonkom sva se udeležila pogreba v Šentjurju, ki je bil 27. 11. 2010. Pred tem je v oktobru na Švedsko tudi pripotovala naša mama z Olgo, tako sva bila samo midva sposobna odpotovati na žalostno pot v Slovenijo. Dragi Janez, pogrešamo te! Spodaj objavljam žalni nagovor, ki ga je pri pogrebem obredu izvedel Štefkin daljni sorodnik, Branko Verdev.

Zadnji pozdrav: Janez Budja, Šentjur

Minevajo dnevi, eden za drugim drsijo skozi čas, nič jih ne ustavi. Sonce nas obseva enkrat močnejše, pa zopet čisto rahlo v naši rasti od rojstva do zrelosti, kakor leto od prebujajoče pomladi do zrele jeseni. Toda kaj, ko pridejo trenutki, žalostni, črni. Takšni, ki bi jih radi zbrisali za vedno, vendar tu so, sejejo žalost, mokrijo s solzami obraz, skelijo oči. To so trenutki, ko v življenju izgublamo najdražje, svojo dragocenost, nenadomestljivost. Poslavljam se, na ta mrzli zimski dan vlada tukaj tišina in žalost. Našega Janeza, sina, moža, očeta ter brata, prijatelja in znanca ni več tu, a vedno bo z nami. Janez Budja se je rodil 26. januarja 1938 v Kuršincih pri Ljutomeru, v skromni in duhovno bogati družini, rojen kot drugi otrok med tremi sestrami očetu Avgustu in mami Angeli.

Preživljanje otroštva malemu Janezu ni bilo lahko, saj je bila kmetija majhna in kljub temu da je oče poleg kmečkega dela igral še na cerkvene orgle, življenje ni bilo vedno lahko. Kljub težkemu življenju pa v družini ni bilo malodušja, saj so pogosto zapeli in se poveselili. Tako se je družina v skrbi za kruhom večkrat selila in to po domovini in tujini. Nemirni duh, iskanje boljšega in človeka vrednega življenja je tudi Janeza vodilo skozi vse življenje. Tako je že kot kratkohlačnik zapustil domače ognjišče in šel s trebuhom za kruhom in to v Savinjsko dolino, kjer si je kot knap v rudniku Zabukovica začel služiti za samostojno življenje. Navajen vsega in navajen poprijeti za vsako delo, se hitro učiti, si je nato našel delo na občini v Žalcu.

Savinjski dolini je kot mlad, lep kitarist spoznal Štefko, ki je prihajala v Šempeter na obisk k sorodnikom. Vnela se je ljubezen in leta 1964, 29. avgusta, sta se poročila in se naselila v Zadobrovi pri Štefkinih starših. V decembru istega leta se je mladi družini rodil sin Jani. Srečna družina, žena Štefka dela na SDK-ju, Janez opravlja svoje delo, toda zopet se oglasi nemirni duh v Janezu, zato se odloči in 1965 odpotuje iskat srečo na Švedsko, kjer je že živela ena od njegovih treh sester. Tam se sprva zaposli v podjetju Parajett, tiskalnici in nato kmalu v ladjedelnici Varvet. Kmalu za njim pride še žena Štefka. Poišče si zaposlitev in skupaj si najdeta dom, kjer se leta 1966 rodi hči Bernardka.

Tako življenje na tujem teče dalje, Janez opravlja različne poklice, se poskusi tudi samostojno, dokler se ne odločita in prevzameta kafeterijo (lahko bi rekli gostilno). To izpolni njun čut za druženje z ljudmi, za razgovore, petje. Janez kot odprt, družaben človek, vedno nasmejan in kot da bi bil brez skrbi, se razdaja ljudem in ljudje ga kot takega sprejmejo in ju imajo radi. Tako z atekom leta 1968 ustanovita prvo slovensko društvo na Švedskem, imenovano Triglav. Predsednik društva postane Janez in gostilna postane postopoma srce in zbirališče članov društva. Štefka skrbi za gostinske usluge, dobro voljo, Janez pa za svoje delo ter za delovanje društva. Pred tem že so ustanovili pevski zbor in nastopajo po Švedski. To jima jemlje ogromno časa in energije, ker pa v druženju z ljudmi uživata, jima ni težko. Kmalu, leta 1970 se družina poveča za sina Andreja in skupaj živijo na Švedskem 13 let. Toda klic domovine, nemirni duh, nabava gradbenega stroja, nekaj prihrankov, jih leta 1977/78 pripelje nazaj v domovino. Ustalijo se v Zadobrovi, toda zelo kmalu si zgradita hišo v Šempetru, Janez koplje s strojem, Štefka dela v banki.

Vajena družabnega življenja prodata hišo in kupita v Šentjurju Kolodvorsko restavracijo. Vodi jo Štefka in z velikim veseljem kuha, streže in na splošno skrbi za dobro počutje gostov. Janez služi s strojem in tako dobro poskrbita za družino. Janez pa kot Janez ne zdrži brez ljudi in tako kupita še gostilno v Loki, katero z velikim smislom za vsako delo uredi sam in tam se najde in

zaživi polno življenje med vaščani, ki jih ima rad, jim pomaga, oni pa ga tudi sprejmejo kot svojega. Gostilni doda še trgovino za potrebe kraja.

Otroci so odraščali in zapuščali rojstno gnezdo, se osamosvojili, osnovali svoje družine. Starša sta to z velikim veseljem spremljala, saj sta videla, da so otroci pridni, ustvarjalni, si znajo priskrbeti zase in za družino, najbolj pa sta bila vesela vnukov in tega, da so se včasih oglasili na njihovem domu in se kaj pogovorili. Tako so minevali dnevi in leta v plodnem in zadovoljnem življenju.

Toda kot da mu usoda ni namenila polnega življenja, ga je udarila v letu 1997, ko ga je zadela možganska kap. Človeka, polnega ustvarjalnega zagona, organizatorja, pripravljenega pomagati, se pogovarjati, zapeti, zadene tako, da ga ohromi in mu vzame dar govora. Grozno, in tako se Janez nekaj časa sploh ne trudi več, obupan, toda njegova volja, vizija in pomoč domačih ga zopet postavita na noge in mu vrneta vsaj delno voljo do življenja. Tako mu ostanejo ideje, njegov vrt, drevje in z ženo Štefko se ustalita na domu v Šentjurju. Ker pa je bilo zdravje načeto že s prvo kapjo, je bilo ženo in svojce vedno strah, kaj še prinese usoda in po tem da se je začelo zadnje čase zdravje celo izboljševati, se je upanje povečalo. Toda to je bilo le okrevanje pred koncem. Ponovno ga je zadela kap in kljub trudu je v torek, 23. novembra Janez preminil.

V množici spominov bi našli še veliko lepega pa tudi bolečega. Spomini so večni, ohranjeni so v srcih njegovih dragih in med nami vsemi. Mehko naj padajo kot drobni cvetni lističi ob pihljanju vetra na njegov poslednji dom, naj občuti toplino zemlje, ki črna drsi skozi prste. Izrekam sožalje vsem žalujočim.

V trajni spomin pa verzi sestre Gustike s pesmi ***Pri Mali Nedelji***:

Po trdnem snegu,
v tistih davnih dneh,
Ko otroci v šolo smo hodili;
Premrlih nog, a z radostjo v očeh
smo po domačih hribih se podili!
Podobe vinskih gričev so spomin;
Spremljajo me skozi moj vsakdan!
Ljubim Prlekijo! In želim
K zibelki otroško lepih sanj!
Ko nam pomlad je svoje vedro lice
Pokazala v sončne dni,

Ko so zapele
v zelenečih krošnjah ptice,
Srečni smo bili!
Napolnili smo za vasjo igrišče.
Kam ste šli, prijateljji?!
Pri Mali Nedelji, kdor jo išče,
Srečo najde, z njo živi.

**BRANKO VERDEV; Žalni nagovor
ob pogrebu Janeza Budje, v
Šentjurju, dne 27. novembra 2010**

Navade, šege in razmere

Ljudske navade in šege se neprestano spreminjajo. Ko niso več uporabne, se jih pozabi ali prikroji v nove oblike. Tako je tudi s švedskimi navadami. Dostikrat imajo stare in prastare korenine, nekatere lahko spremljamo nazaj v poganske čase. Mnogi od običajev so bili, so in bodo prinešeni od zunaj – iz časov nemških trgovcev (Hansa), s katoliško in pozneje s protestantsko cerkvijo, v modernem času pa tudi s priseljenci. Morda je podobno tudi s slovenskimi navadami, le da priseljenci niso prihajali s tako številnih držav kot na Švedskem. Na Švedskem obstaja približno 170 jezikovnih skupin, med temi pa je slovenščina le kot kapljica v morje.

Slovenci kot narod smo preživeli zato, ker smo ostanek nekoč mogočnega in prevladujočega naroda, ki je v miru živel v večini srednje Evrope (etruščina – je to nekakšna stara slovenščina?). Do danes se je ozemlje skrčilo zgolj na Slovenijo. Delni dokazi za prvobitnost, avtohtonost slovenskega kmečkega človeka so: enkratna dvojina, šest sklonov, številna (okrog 60) in izjemna narečja, arhaične besede (gučati, dveri, veda, gora, obrežje, drveti, jar, palica, kruh, štenge, kapura, upanje, vože, jama, čer-čeri, kal-kalce, vas, hrepenenje, otrok, kozarec, kupica, kup, gnoj, ogenj, kurent-korant, nor-norost, dež, graba, zobače, izgovorjava števil - najprej enice, ...), navade - običaji, legende, stara imena krajev, ki so jih od Slovencev prevzeli Rimljani in Germani, venetski napisi iz 10. - 6. stoletja pred Kristusom, starejši od rimske države (Atestinske tablice iz 5. stoletja pred Kristusom), podobnost slovenščine z bretonščino in sanskrtom, kozolci posejani do Švice. Bretonci se sami imenujejo Breizhiz - ljudje z obrežja - "Brežic". Naši izvirni priimki (čeprav so nastali, kot povsod po Evropi, v srednjem veku) pričajo o naši inovativnosti in demokratičnosti. Naša narava je izrazito drugačna od sosedov, je introvertirana in prilagodljiva (tudi naivna), kar sicer tujci cenijo, a prav ti lastnosti sta nas hkrati po mnenju mnogih, skozi stoletja, stali izgube večine etničnega ozemlja.

Letni časi dajejo ton: Nekatere naše navade so tako stare, da ljudje ne vedo več, od kod izvirajo. Toda, vseeno jih držijo in praznujejo, ker so to vedno tako počeli in so se jih naučili imeti radi in spoštovati. Mnoge od navad so postale pomembni mejniki v življenju posameznika in skupine. Razne šege nam po svoje uokvirjajo življenje, nudijo časovno dožemanje ter dajejo letu svoj ritem. Na Švedskem so mnoge šege povezane z naravnimi spremembami, z letnimi časi. Če pomislim, je tako tudi s slovenskimi šegami, tudi v Sloveniji serviramo sezonsko hrano, v adventu prižigamo sveče, za božič postavljamo drevešček, gremo v cerkev in na mizo postavimo razne dobrote, ki so primerne za te praznike. Glede praznovanja Lucije imam s Slovenije nekoliko drugačne spomine kot s Švedske. V Sloveniji je sv. Lucija zaščitnica vida, ker je oslepela, na Švedskem se je spominjajo s čudovitimi

otroškimi zbori in posebnimi nošami. Skratka, naše šege so stare, njih izvora pa nihče več ne pozna do potankosti.

Drvenje v moderni čas: Ko se je pokazala primerna priložnost, so se Švedi brez odlašanja pognali v inovativnost. Država leži na periferiji Evrope, njena spretnost, da se je stoletja izognila vojnem ter bogata najdišča rudnin in gozdovi so pripomogli, da se Švedska more prištevati k bogatim in nekoliko posebnim državam v mednarodnem merilu. Medtem ko so v drugih državah vladale diktature, konflikti in socialne krivice, je na Švedskem vladalo sporazumevanje in optimizem za prihodnost. Z vero v obnovo, v splošno blaginjo, to, kar je na Švedskem poimenovano tudi kot *dežela blagostanja (folkhemmet)*, je gopodarstvo naenkrat dobilo takšno moč, da je bila krvava zgodovina minulih stoletij v hipu pozabljena. Mnoge stare šege naenkrat niso bile več uporabne. Mladi so se držali za ušesa, ko so jim stari pripovedovali, kako je bilo nekoč. Mladih to ni zanimalo, nazaj niso marali več. Prihodnost je čakala za ovinkom, treba jo je bilo le ujeti!

Desetletja po drugi svetovni vojni se je švedska družba razvijala z rekordno hitrostjo. Iz pozicije, da je bila periferialna in agrarna nacija, se je Švedska povzpela na sam vrh razvojne lestvice. Gradila so se nova naselja, ceste so širili in gradili nove. Betonski stanovanjski bloki so rasli iz tal kot gobe po dežju. Švedska je dosegla neverjetno blagostanje, toda izgubila je vez s svojo zgodovino. Vzelo je kar precej časa, da so Švedi ponovno našli svoje ravnotežje. Danes na Švedskem živi staro ob novem, včasih kot dvoje vzporednih zgodb iz preteklosti, in le redkokdaj kot neka enotna, skupna zgodba. Vse to je opazno tudi pri vsem, kar prihaja od zunaj: ljudje, trendi in posledice izrazov drugih kultur.

Mednarodni vplivi: Priseljenstvo je v veliki prispevalo z novimi šegami in navadami, ki jih bomo s časom vpletli v švedske navade in jih vzeli za svoje. Na enak način so novi Švedi pobrali iz švedskih navad, kar jim je ugajalo, to so navadno predvsem otroci, ki uvedejo novosti in šege v družinah. Vrtci in šole imajo velik socialni vpliv na dogajanje. V najboljšem primeru govorimo o plemenitenju raznih kultur. Že zdaj ve večina Švedov, kaj pomeni muslimanom praznik ramadan. Več novih tradicij je zadnje čase našlo plodna tla na Švedskem, predvsem po zaslugah medijev in komercializma. Halloween in valentinovo je samo en primer, da je temu tako. Čez nekaj generacij bo prvoten izvor teh nastalih navad pozabljen (ZDA), vzeli jih bodo za svoje. Ljudje želijo kanalizirati svoje potrebe skozi nastale šege, izvor le-teh in ostalo ni pomembno. Švedski božiček je pravzaprav nemški, a mnogi Švedi verujejo vanj. Lucija je bila sicilijanska svetnica, martinovo na Švedskem (Mårten gås) izvira od nekega antičnega škofa, vendar vsa ta dejstva ne pokvarijo užitkov pri praznovanju šeg.

Zunaj ali notri: Večina švedskih prazničnih navad se proslavlja doma, v krogu družine. Obstaja pa izjema in to je praznovanje kresne noči, midsommar, ko se Švedi, ne glede na vremenske razmere, odpravijo ven, se družijo in na ta način srečajo poletje. Praznovanje kresne noči se pa tudi prišteva k predkrščanskim, ja, poganskim praznikom. Luteranska cerkev ni bila nikoli prav navdušena nad skupnim praznovanjem ali nad procesijami, zato je redko naseljena dežela ter hladno podnebje preselilo stare običaje k družini, v notranjost domov. Toda časi se spreminjajo. Kdor obiše Švedsko pozimi, jo lahko doživi kot pusto, ulice prazne, le malo ljudi je zunaj. Tisti pa, ki obišejo Švedsko poleti, dobijo drugačno sliko. Številni festivali in ulične zabave so se zakoreninile povsod po državi. Ljudje se srečujejo, poslušajo glasbo, jedo in se veselijo v skupinah. Na deželi se organizirajo prireditve, kjer je švedska ljudska glasba centralna. Violina je na Švedsko prišla v 18. stoletju in je kmalu postala instrument preprostega človeka. Domača ljudska glasba, ki gre v tritaktnem ritmu, je bila za ples predvajanja z enim violinistom. Glasbena kultura je še vedno zelo živa in glasovi privabljajo še danes številno publiko. Kako je z glasbenim razvojem v Sloveniji? Najbrž nekaj podbnega.

Ne pozabi se zahvaliti s hvala – “TACK”: Mnogi se poročajo poleti, ko vreme dovoljuje odprto kočijo za prevoz v cerkev ali v izbrano skalnato naravo v parku ali ob morju. Cerkvena poroka je še vedno najpogostejša oblika, čeprav se je švedska cerkev, ki je do leta 2000 bila pod državnim vodstvom, začela močno majati glede na upad števila vernikov. Tudi pogrebni obredi so še vedno najpogostejše v cerkvi. Krščanski krst, ki se ne razlikuje od katoliškega, je najpogostejša oblika pri podelitvi imena otroku. Razlika je predvsem v tem, da so pri krstnem kamnu lahko tudi duhovnice, ženske. Birma je tudi pri otrocih zelo pogosta, verouk se navadno kombinira s poletnim druženjem otrok v naravi, ki združeno z rekreacijo skupno proučujejo dele Svetega pisma in se tako pripravijo na birmo. Vsi ti cerkveni običaji so bili še pred desetletji na Švedskem obvezni, danes se ljudje sami odločajo, kako in kaj.

Švedi so dokaj navadni ljudje, ulične podobe se ne razlikujejo veliko od podob na kontinentu, v drugih evropskih državah. Če nekoga Švedi povabijo na kosilo, je to nekomplirano srečanje, vendar ne smemo pozabiti, da pogosto rečemo besedo “tack”, kar pomeni hvala. Švedi se veliko zahvaljujejo:

-Mi lahko pošlješ sol, hvala?

-Izvoli!

-Hvala!

-Kan du skicka saltet, tack?

-Varsågod!

-Tack!

Osnovni podatki: Švedska je po površini (meri 450,295 kvadratnih kilometrov) tretja največja država v Zahodni Evropi, po številu prebivalstva pa ena od najmanjših (dobrih 9 milijonov prebivalcev). Spada med najrazvitejše in najbogatejše države z enim od najbolj razvitih socialnih sistemov na

svetu. Po starosti prebivalstva se za Italijo in Grčijo uvršča na tretje mestu na svetu. 85 % prebivalstva živi v mestih, v zadnjih letih pa narašča število priseljencev (Švedov je 88 %). Tako kot ostale skandinavske države je znana po politični in gospodarski stabilnosti in visoko izobraženi delovni sili. 87 % prebivalcev je luteranov, 13 % pa preostalih ter ateistov. Glavno mesto je Stockholm, uradni jezik švedski, valuta pa krona. V državi se uporablja metrični sistem. Švedska je članica EU (European Union) in EEA (European Economic Area). Kot polnopravna članica EU sodeluje v vseh sporazumih, katerih podpisnica je EU. Včlanjena je tudi v OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) in WTO (World Trade Organization).

Politični sistem: Švedska je ustavna monarhija, šef države je kralj Karl XVI Gustav. Vrhovno zakonodajno telo je enodomni parlament (Riksdag), v katerem slušbuje 349 poslancev, voljenih po proporcionalnem sistemu za dobo 4 let. Na parlamentarnih volitvah leta 2010 je zmagala Socialdemokratska stranka, vendar s skoraj izenačenim številom glasov z Moderati, Zmerno stranko. Novo vlado vodi predsednik Zmerne stranke Fredrik Reinfeldt, ki je premiersko mesto zasedal tudi v prejšnjem mandatu. Naslednje parlamentarne volitve bodo septembra 2014.

Gospodarstvo: Švedska ima enega od najvišjih življenjskih standardov na svetu. Država, ki je močno odvisna od mednarodne trgovine, ima zelo razvit industrijski sektor. Kmetijstvo predstavlja manj kot 2 % BDP. Glavni kmetijski proizvodi so žita, mlečni izdelki, meso in krompir. Švedska ima številna naravna bogastva: gozdove, železo, svinec, baker, cink in vodno energijo za hidroelektrarne. Industrijski sektor prispeva skoraj tretjino BDP. Največja podjetja, oziroma skupine znotraj tega sektorja so Volvo, Saab, Ericsson, ABB, AstraZeneca, Electrolux, Ikea in H&M. Med glavne proizvodnje dejavnosti na Švedskem spadajo predelava lesa, papirna industrija, proizvodnja elektronske opreme, industrijska predelava hrane ter proizvodnja farmacevtskih izdelkov. Vedno večji pomen v gospodarstvu imajo tudi nove tehnologije skupaj z biokemijo. Storitveni sektor, kamor spadajo tudi telekomunikacije in informacijska tehnologija, prispeva več kot dve tretjini BDP.

Poslovni običaji Za Švedsko je enakopravnost ena izmed največji vrednot. Konsenz in kompromis so vgrajeni v poslovno in zasebno življenje. Pri poslovanju s Švedsko so zato zunanji znaki hierarhije med sodelavci ali status sodelavca navzven manj jasni ali pa sploh niso izraženi.

Zimski športi: Konec februarja ali v začetku marca so enotedenske zimske počitnice. Mnogi se odpravijo v gore na severu Švedske, kjer tečejo na smučeh, smučajo ali deskajo na snegu. Številna zamrznjena jezera nudijo odlično priložnost za drsanje.

Velika noč: V času velikonočnih praznikov, marca ali aprila, imajo otroci še en teden počitnic, ko uživajo v prvih spomladanskih dneh ali zadnjih snežnih radostih. Veliko noč navadno preživijo v krogu družine. Mnogi otroci se oblečejo v velikonočne "čarovnice", tako da si nadenejo dolga krila, predpasnike in rute. Nato gredo k sosedom ter menjajo risbe za sladkarije. Velika noč je tudi čas barvanja in uživanja pirhov.

Poletne počitnice: Poletje se začne sredi junija in šole se zaprejo za osem tednov. Mnogi gredo v svoje letne hišice in nekateri otroci se udeležijo taborov. Vsi se kopajo – Švedska ima na tisoče jezer in morska obala je dolga 2700 kilometrov (ista razdalja kot od Ljubljane do Lizbone).

Kres: Sonce stoji najvišje ob kresnem prazniku, kar je okrog 20. junija. Večina Švedov praznuje kresno noč. Mlajše oblečejo v listje in cvetje, otroci in odrasli pa plešejo okrog njih. Po tradiciji jedo za kosilo vložene slanike ali mesne kroglice in mlad krompir, za sladico pa pripravijo jagode. Ljudje ostanejo brez težav pokonci vso noč, saj sonce dejansko nikoli povsem ne zaide.

Jesen: Sredi avgusta se v šolah začne jesenski semester in listje na drevju postane rdeče, zlatorumeno in oranžno. Več kot polovico Švedske prekrivajo gozdovi in v tem letnem času je priljubljeno nabiranje gob in gozdnih sadežev. Konec oktobra ali v začetku novembra imajo šole enotedenske počitnice.

Slika 71 Praznovanje lucije na Švedskem, na sliki s svečami na glavi moja vnukinja Amanda Molin, Landskrona

Lucija: Trinajstega decembra praznujejo Švedi Lucijo. Praznovanje Lucije je stara tradicija, ki razsvetli temno švedsko zimo. V vsaki šoli je pripravljena lucijina povorka. Deklica, ki upodablja Lucijo, je oblečena v belo in nosi na glavi krono s svečami. Ona vodi lucijin zbor (luciakören), ki izvaja božične pesmi. Kakor je v navadi, se takrat jedo žafranovi kolači

(lussekatter) in ingverjevi piškotki (pepparkakor).

Božič: Šola se konča tik pred božičnim večerom (24. decembra) in se ponovno prične v začetku januarja po svetih treh kraljih (Gašper, Miha,

Boltežar). To je družinski praznik. Večina domov ima božične lučke in drevo, okrašeno z bleščečimi figurami in kroglicami. Tradicionalne božične jedi vključujejo šunko, slanike in mesne kroglice (köttbullar). Novoletni večer Švedi praznujejo ob dobri hrani in ognjemetu.

Kraljeva družina: Švedska ima kraljevo družino, vendar kralj ne vodi države, temveč to počne vlada. Kralj Karl Gustav XVI je poročen s kraljico Silvijo in imata tri otroke: prestolonaslednico princeso Viktorijo, princa Carla Philipa in princeso Madeleine.

Podnebje in vreme: Temperature se od severa do juga močno razlikujejo. Povprečna temperatura v Stockholmu je okrog 18 °C poleti in -1 °C pozimi. Na skrajnem severu je poleti 24 ur na dan dnevna svetloba – poznana kot polnočno sonce, decembra pa tam sonca skorajda ni videti. Švedska ima osem podnebnih območij:

- Temperirana klima, podobna polarni coni
- Temperirana obalna klima, vzhodna obala: manj ostre zime, manj vroča poletja (vpliv golfskega toka iz Meksike)
- Temperirana obalna klima, zahodna obala
- Temperirana kopenska klima: Na severu so letni časi močno poudarjeni, zime mrzle, poletja vroča in suha.
- Kopenska klima, vzhod in notranjost države, zmernejše podnebje
- Arktična klima, z zelo mrzlimi zimami
- Visoki pritisk, z meglo
- Nizek, potujoč pritisk s polarno fronto, viharji

Ima tudi štiri letne čase: pomlad, poletje, jesen in zimo. Temperature se razlikujejo od severa proti jugu. Topli zalivski tok v Atlantskem oceanu vpliva na švedsko podnebje, ki je bolj milo, kot bi bilo pričakovati za državo tako daleč na severu. Povprečna temperatura v Stockholmu je poleti okrog 18°C in pozimi -1°C. Spomladi je na severu običajno še vedno veliko snega, medtem ko na jugu že cvetijo rože. Na daljnem severu je poleti cel dan svetlo, kar imenujemo polnočno sonce, medtem ko pozimi dnevne svetlobe skoraj ni.

Kaj berejo mladi na Švedskem: Pokojna Astrid Lindgren, „mati“ *Pike Nogavičke*, *Emila*, *Bratca in Kljukca s strehe* in mnogih drugih likov, je najbolj brana avtorica otroških knjig na Švedskem. Njene knjige so prevedene v več kot 90 jezikov in po mnogih je bil posnet film ali uprizorjena gledališka igra. Zgodbe o *Pettsonu* in *Finduus* avtorja Svena Nordqvista ter knjige *Sune*, ki sta jih napisala Anders Jacobssona in Sören Olsson, so prav tako zelo brane. Serijo *Lasse Maja* Martina Widmarka so prevedli v 19 jezikov.

Glasba: Glasba in petje sta popularna v prostem času. Kar 18 % deklet in 22 % fantov, starih 14 let, igra kak inštrument, sodeluje v orkestru ali poje v zboru.

Šport: Vse otroke spodbujajo, naj se ukvarjajo s športom in 68 % otrok, starih med 13 in 15 let, je včlanjenih v kakšen športni klub. Nogomet je najbolj priljubljen šport tako med dekletimi kot med fanti. Druga najbolj zanimiva športna aktivnost za dekleta je jahanje konjev, medtem ko imajo fantje raje floorball, nato plavanje in hokej na ledu.

Švedska je mnogokulturna družba: Več kot petina prebivalstva ima korenine v drugih deželah. Priseljevanje je napravilo Švedsko bolj odprto, mednarodno in mnogokulturno, navkljub izzivom kot je segregacija.

Varnostna mreža: Vsi državljani Švedske imajo pravico do osnovne finančne varnosti. Podlaga temu je sistem blagostanja, ki se financira iz davkov. To pomeni, da je država odgovorna za vse ali večino stroškov v zvezi z izobraževanjem, zdravstveno oskrbo, nego otrok in ostarelih, ter pokojninami. Prav tako dobijo nadomestilo tisti, ki so izgubili dohodke zaradi bolezni, starosti, brezposelnosti ali obolelega otroka, ki potrebuje nego.

Enakopravnost spolov: Svetovno poročilo o razkoraku med spoloma (Global Gender Gap Report) iz leta 2008 uvršča Švedsko med najboljše države na svetu po enakopravnosti spolov. Poročilo, izdelano na pobudo Svetovnega gospodarskega foruma (World Economic Forum), meri enakopravnost na štirih področjih: gospodarstvu, politiki, izobraževanju in zdravju. Za švedske otroke je dobro poskrbljeno. Staršem za vsakega otroka pripada 480 dni dopusta, ki ga plača država in ga je treba izkoristiti do otrokovega osmega leta starosti. V letu 2008 so moški izkoristili več kot 20 odstotkov vseh starševskih dopustov. Otrokom od prvega do šestega leta pripada visoko subvencionirana oskrba, zaradi katere lahko oba starša hodita na delo. Švedska je na prvem mestu med 24 državami OECD, vključenih v študijo Prenos otroškega varstva (The Childcare Transition) iz leta 2008, ki jo je naredil Unicef, organizacija znana za otroke.

Odprta družba: Odprtost je temeljni kamen švedske družbe. Leta 1776 je Švedska postala prva država na svetu, ki je uvedla svobodo tiska. Svoboda informacij daje vsem državljanom pravico do vpogleda v delo vlade in možnost nadzora dela politikov in vladnih organov.

Narava dostopna vsem: Švedska ljubezen do narave se kaže v skrbi za okolje. V redko naseljeni Švedski ima vsak pravico uživati v naravi – tudi tam, kjer je lastnik zemljišča ali vode kdo drug. V zameno je treba pokazati obzirnost do živali, rastlin in ljudi. Ta pravica do javnega dostopa je pomemben del švedske kulture. Švedska je glede na svojo velikost redko naseljena; povprečje je približno 22 ljudi na km² (EU povprečje je več kot 100 ljudi na km²). Pravica do javnega dostopa daje vsakomur pravico, da raziskuje podeželje, vendar pa mora biti spoštljiv do narave, živali, rastlin in

drugih ljudi. Ne glede na vreme gredo otroci v šoli vsak dan ven, kajti svež zrak je pomemben, kakor je pomembno tudi varovanje narave. Mnogi klubi in društva organizirajo aktivnosti na prostem, kot je šola v naravi (*Skogsmulle*) in skavtizem.

Okolje: Skrb za okolje je na Švedskem izrednega pomena in večina ljudi svoje odpadke ločuje. Vsako pomlad, ko se stopi sneg, organizira ustanova *Keep Sweden Tidy* za šolske otroke čistilno akcijo. Za večino vrnjenih pločevink, steklenic in plastenk trgovine plačujejo po nekaj centov. Voda na Švedskem je čista in pitna naravnost iz pipe. V njej lahko tudi zaplavate, med drugim tudi v osrčju prestolnice, Stockholmu.

Razlike v navadah so in niso

Večkrat sem naletela na vprašanje, v čem se razlikujejo navade in običaji v Sloveniji in na Švedskem. Nisem vsevednež, zato natančnega odgovora ne morem dati nikomur. Lahko le okvirno povzamem tisto, kar se je meni najbolj vtisnilo v spomin. Slovenijo sem zapustila kot 19-letno dekle, na Švedskem pa je tudi trajalo dokaj časa, preden sem se vključila v družbeno življenje. Človek izbere tisto, kar mu je všeč - to velja tudi za področje kulture in običajev. Kultura ni nekaj statičnega, neprestano se spreminja, naj bo to na Švedskem ali kje drugje, zato ne moremo govoriti o neki enotni kulturi v neki državi. Švedski sever ima v marsičem drugačne običaje kot so na jugu države. Velik vpliv imajo obmejne države, Švedska pa je močno orientirana tudi na angleško in ameriško kulturo. Enako velja za Slovenijo – Štajerci imajo drugačne običaje od Prekmurcev, Dolenjci od Gorenjcev, Korošci spet drugačne in tako naprej. Tudi v Sloveniji se s kulturnim življenjem močno prepleta vpliv obmejnih držav.

Budjevi smo se s pomurskega dela Štajerske, Prlekije, preselili na jugozahodno obalo Švedske, v mesto Landskrona. Celotna občina šteje 40 000 prebivalcev. Od tega je približno 5 % Albancev s Kosova, ki so prišli med vojno v SFRJ, proti koncu devetdesetih let prejšnjega stoletja. V šestdesetih in sedemdesetih letih pa je prišlo v Landskrono veliko priseljencev iz vseh republik bivše države SFRJ, med njimi tudi cca 300 Slovencev. Poleg teh so se v Landskroni naselili še Grki, Italijani, po letu 1956 pa tudi Madžari. Vseh priseljencev na Švedskem je v povojnih letih blizu 3 milijone, med njimi tudi blizu 8 000 Slovencev prve generacije. Tyle podatki so pomembni predvsem zato, da si bralec lažje predstavlja s priseljevanjem nastale spremembe v švedski družbi, ki so prav gotovo obarvale in vplivale na številne švedske običaje. Slovenci smo samo majhen delček v mozaiku kultur na Švedskem, vendar smo delček. Dragi bralec, ali je bilo v tej predstavitvi mogoče najti vzporednice med Švedsko in Slovenijo?

Slika 72 Podobe Landskrone: Karneval in Ob Kresu - midsommar, 2005

Sorodniki, potomci Elizabete Zmazek

V času mojega vsakoletnega dopustovanja v Sloveniji sem bila nekoč priča veselemu presenečenju. Na obisk k nam je prišel moj mrzli bratranec po mamini strani, Peter Zmazek iz Gorišnice blizu Ptuja. To je bilo najbrž poleti 1997. Jaz se ga od prej nisem spominjala, niti nisem vedela, da on ali njegova družina kje obstajajo. Peter je pripovedoval, kako je sploh prišel do nas, Budjevih pri Mali Nedelji (tedanji Bučkovci). Od kje točno mu je prišla ideja ali na kak način se je spomnil, da je začel z iskanjem in brskanjem po cerkvenih knjigah malonedeljske župnije, to mi ni znano. Gotovo pa je, da je na ta način našel kar veliko podatkov o številnih sorodnikih, ki so vpisani v cerkvene knjige. Knjige je našel shranjene pri sovaščanu Ludviku Rudolfu, kajti v župnišču takrat ni bilo nikogar, ki bi zapise o rojstvih in smrti ljudi v župniji urejal ali jih hranil na primernem prostoru. Tekoče podatke so sicer zapisovali službujoči duhovniki, kaj več pa se potem ni dogajalo z njimi. Tako je odgovornost za to prevzel Ludvik Rudolf, ki najbrž še danes skrbi za tako dragoceno župnijsko dokumentacijo. Tudi sam namreč piše zgodovino našega kraja in prebivalcev Male Nedelje, ki jo namerava v kratkem objaviti.

Odkritij Petra Zmazka o sorodstvenih vezeh Zmazkovih in Bohančevih ter nas, Budjevih, smo bili vsi zelo veseli. Gotovo tudi Peter sam, ki je imel kar zajetno delo, da nas je našel sem in tja razseljene, poročene, ločene, neporočene in mnoge tudi že umrle. Na ta način pa je tudi pri meni vzbudil interes, da pobrskam po spominih moje mame in nekaterih sorodnikov, da mi izročijo dostopne podatke o naših prednikih pa tudi o nekaterih še živečih bližnjih in daljnih sorodnikih. Pri očetu sem, žal, ta družinsko raziskovalni del zamudila, nikoli nismo z njim dovolj natančno razčlenjevali, od kod izhajajo predniki družine Budja. Da so iz župnije Sveti Jurij ob Ščavnici, to vem, vendar mi podatki o njihovem številu ali o prednikih prednikov niso znani. Tako o sorodnikih po očetovi strani ne vem kaj dosti. Razen očetove sestrične Nežike Roškar, ki je bila moja birmanska botra, ter o potomcih očetovega brata Alojza Budje ne vem pravzaprav nič. To bo še potrebno raziskati. Želela bi, da se s tem ukvarja kdo drugi, morda Miha Budja, sin mojega bratranca Slavka Budje, ki je po poklicu arheolog, zaposlen na FF v Ljubljani.

Peter Zmazek je torej vnuk moje stare tete, Elizabete Zmazek, sestre moje babice po mami, Alojzije Bohanec, rojene Zmazek. Midva s Petrom pa sva si mrzla bratranca. V veliko pomoč mi je pozneje pri odkritju sorodstvenih vezi poleg Petra Zmazka bil tudi njegov sin Boris Zmazek ter teta Milica, žena mojega ujca, Lojzeka Bohanca. Ona razpolaga s celo zakladnico podatkov o rojstvih Bohančevih prednikov, Zmazkova dva pa o Zmazkovih. Vendar dokončni vsi ti podatki niso in ne morejo biti, zato jih še vedno zbiramo. Ljudje

umirajo, novi prihajajo in tako se življenje nadaljuje in obnavlja. Pri naših mini raziskavah in zapisih si pomagamo Budjevi, Zmazkovi in Bohančevi.

Leta 1998 je hudo zbolela Petrova soproga Marija Zmazek, ki je za posledicami te bolezni leta 2000 tudi umrla. Marijo sem pred tem srečala le dvakrat, tako o njej ne vem kaj dosti. Marija in Peter Zmazek pa imata dva otroka, Borisa in Nevenko. Tudi njiju поблиže ne poznam. Z Borisom, mojim mrzlim nečakom, si občasno dopisujeva, kaj zanimivega podebatirava in se pošaliva. Poznanstvo z njim mi je zelo dragoceno, škoda le, da je to vzdrževano na daljavo in šele kratek čas! Srečala sem tudi njegovo soprogo Melito in njunega sina Marka, prvič na nekem dobrodelnem koncertu v Staršah, kjer smo na povabilo Jožeta Ekarta in njegovega orkestra EKART v programu nastopale tudi sestre Budja. Tedaj je bilo to srečanje z Melito, Markom in Borisom Zmazek sicer bolj bežno, a zelo prijetno! Upam, da se na ta ali oni način kmalu spet kje srečamo.

Slika 73

Peter Zmazek, Gorišnica; najstarejši Korant. Fotografija objavljena v Nedeljskem dnevniku, dne 24. 2. 2009

Genealoško deblo ali družinsko drevo

Ugotavljam, da imam po obeh starših, predvsem po mami dokaj veliko sorodstvo. Naše družinsko drevo ima neštete veje in vejice, krošnja je pravi okras v primerjavi z mnogimi drugimi krošnjami družinskih dreves na tej zemlji. Zavedam se, da moj družinski koledar še zdaleč ni popoln, saj to pravzaprav ne more biti. Ljudje se rodijo, umirajo, pa se spet rodijo drugi in tako naprej. Poročamo se in imamo otroke, s tem pa se širi naša družinska krošnja v nedogled. Življenje se obnavlja in tako je prav. Družinski koledar, s kakršnim razpolagam, je zbirka številnih podatkov o mojih sorodnikih in sorodnikih mojih sorodnikov. Zbrala sem ga s pomočjo tete Milice Bohanec, Vincenta Bohanca, Klavdija Bohanca, sestre Olge, Mihe Budje ter predvsem v sodelovanju z Zmazkovim Borisom, sinom Petra in Mire Zmazek.

Peter Zmazek iz Gorišnice, je eden najstarejših Korantov pri nas, predvsem pa eden tistih, ki ne dopuščajo "friziranja" korantskih pravil: "Korant brez kape na ulici ... Kakšna sramota! Peter je enciklopedija minulega, kar mu je ostalo močno vtisnjeno v spomin, je še zmeraj ponižni poljub kruhu, če pade na tla. Danes, je prepričan, ljudje stokajo, pa ni prave potrebe za stok, ker le malokdo ve, kaj je lakota. O otrocih pa - princi na zrnju graha. Peter rad pripoveduje o luku, ki je na ravninskem Ptujskem polju desetletja pomenil preživetje malih kmetov, želarjev, in tudi na trdnih gruntih prinašal lep denar, saj čebule v bližnji in daljni okolici Lukarije niso gojili na vrtovih, kot danes. Zato nič čudnega, da je večina prebivalstva tod verjela, kako se je začel resnični konec sveta takrat, ko je luk izgubil svojo ceno in so se vozovi, naloženi s težkimi "krenci", venci ptujškega luka, vračali iz Maribora, Celja, Gradca, Varaždina, Zagreba ... napol polni.

Po podatkih, ki smo jih uspeli zbrati, sem naštel blizu 300 sorodnikov. Vsi ne živijo več, mnogih pa tale naš seštevek ni zajel, ker jih ne poznamo, vemo pa, da (morda) nekje živijo. Pri Mali Nedelji in v bližnji okolici živi še veliko našega sorodstva, ki pa se sorodstvenih vezi ne zaveda. Če gledamo nekaj generacij nazaj, smo si skoraj vsi v tej krajevni skupnosti na nek način v sorodu. Šele preseljevanje in odseljevanje je naše gene pomešalo in nam spremenilo dedne zasnove. To je seveda potrebno, da bi ohranili zdravo sorodstvo.

Genealoško deblo družin Zmazek, Budja in Bohanec, je za mojo biografijo pripravil moj sorodnik, kemik, dr. Boris Zmazek. Naš Boris poleg raziskovalne dejavnosti stavi tudi na Triatlon. Prepričan je, da je tek najbolj zdrav način gibanja. Za tek ne rabite soigralca, ne rabite posebnih prostorov, primeren pa je v vseh letnih časih, za že bolj utrjene, pa tudi v vseh vremenskih pogojih. Pot do prvega maratona ni lahka, ni pa nemogoča. Na svoji domači strani ima Boris zbrane svoje maratone na 21 in 42 kilometrov, ter druge zapisa vredne teke. Zelo cenim Borisovo pripravljenost na sodelovanje pri ustvarjanju

genealoškega debla. Oba sva mnenja, da je vzdrževanje stikov s pomočjo spletne povezave s številnimi znanci, prijatelji in sorodniki pri vsakem raziskovalnem delu pa tudi sicer nadvse pomembno.

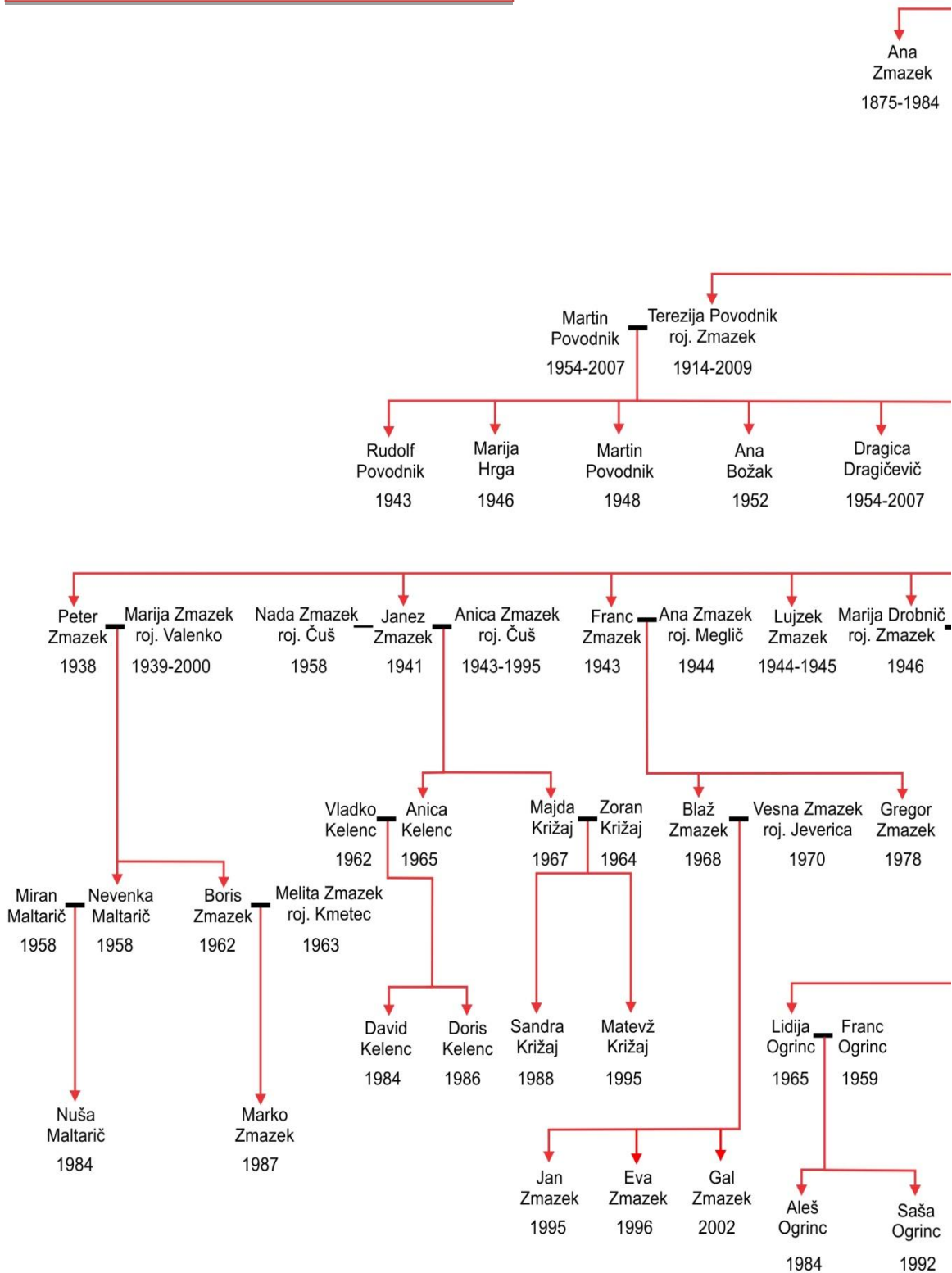
Večina mojih številnih sorodnikov živi v svoji prvotni domovini Sloveniji. Kar precejšnje število pa jih živi tudi drugje po svetu, med drugim večina potomcev Angele in Avgusta Budje, mojih staršev, vsi razen bratove družine živimo na Švedskem. Teh nas je trenutno kar triintrideset oseb. Moj stric po mami, Avgust, Gus Bohanec, živi z družino v mestu Pasadena blizu Los Angelesa v Kaliforniji, stric Anton, Toni Bohanec pa v mestu Mannheim v Nemčiji. Z njima se redkokdaj srečamo, imamo pa pogostejše stike po pošti ali preko telefona. Ena veja Bohančevih naj bi živela tudi v Belgiji, ta podatek mi je poslal na Facebook Daani Bohanec.

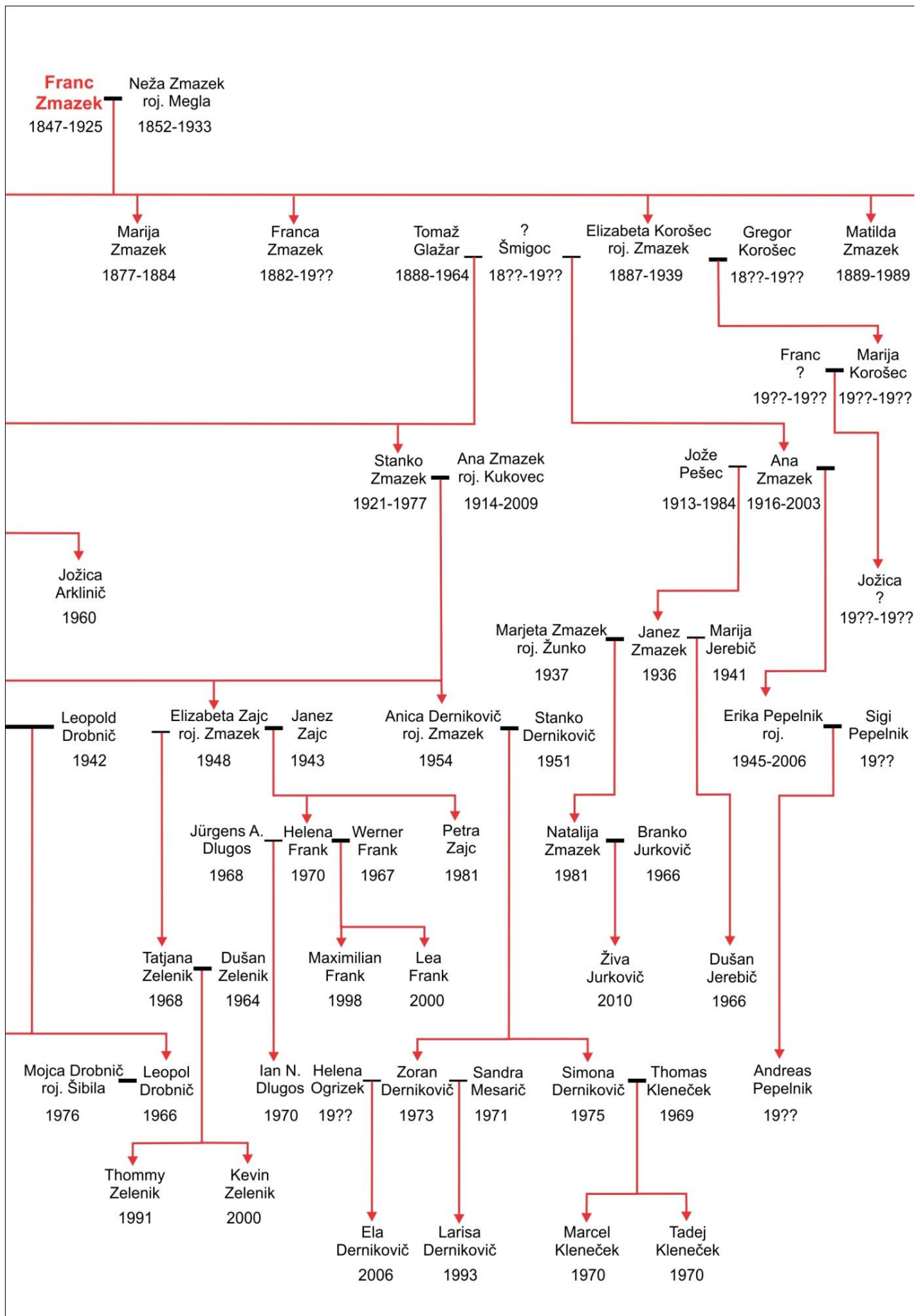
Po očetovi strani imamo Budjevi edine poznane sorodnike v potomcih očetovega brata, Alojza in Jožefe Budja, ki živijo v okolici Ljubljane. Tudi njih je s pomočjo zbranih podatkov Boris Zmazek uvrstil v družinsko drevo Avguštine Budja. Vzelo je kar nekaj časa, da nama je z Borisom Zmazkom uspelo priti do potrebnih podatkov: Nazadnje nama je pomagala Mihaela Budja, soproga mojega bratranca po očetu, Slavka Budje v Ljubljani, Bernardka Budja, moja nečakinja po bratu Janezu, moj bratranec Vincent Bohanec s podatki o sorodnikih v Kaliforniji, moje hčere Dora, Lenka in Anne-Marie, moj mrzli nečak Klavdij Bohanec ter sestra Olga, ki je posredovala večino fotografij k zunanjemu družinskemu deblu. Piko na i je potem postavil še moj mrzli nečak Mihael Budja, ki mi je zadnje informacije o Budjevih poslal po e-pošti. Dr. Mihael Budja, slovenski arheolog in pedagog, predava na Oddelku za arheologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Z Borisom Zmazkom sva se odločila, da na ovitku moje knjige ***Družinske podobe*** objaviva zunanje družinsko drevo s fotografijami, na naslednjih straneh pa objaviva tri družinska debla, ki so vsa med seboj sorodstveno povezana. Opozorim naj, da drevo s tem nikakor ni končano! Opozorilo je v tem smislu, da ne bi bilo razumeti, da smo to vsi Zmazki, vsi Budji, vsi Bohanci... .

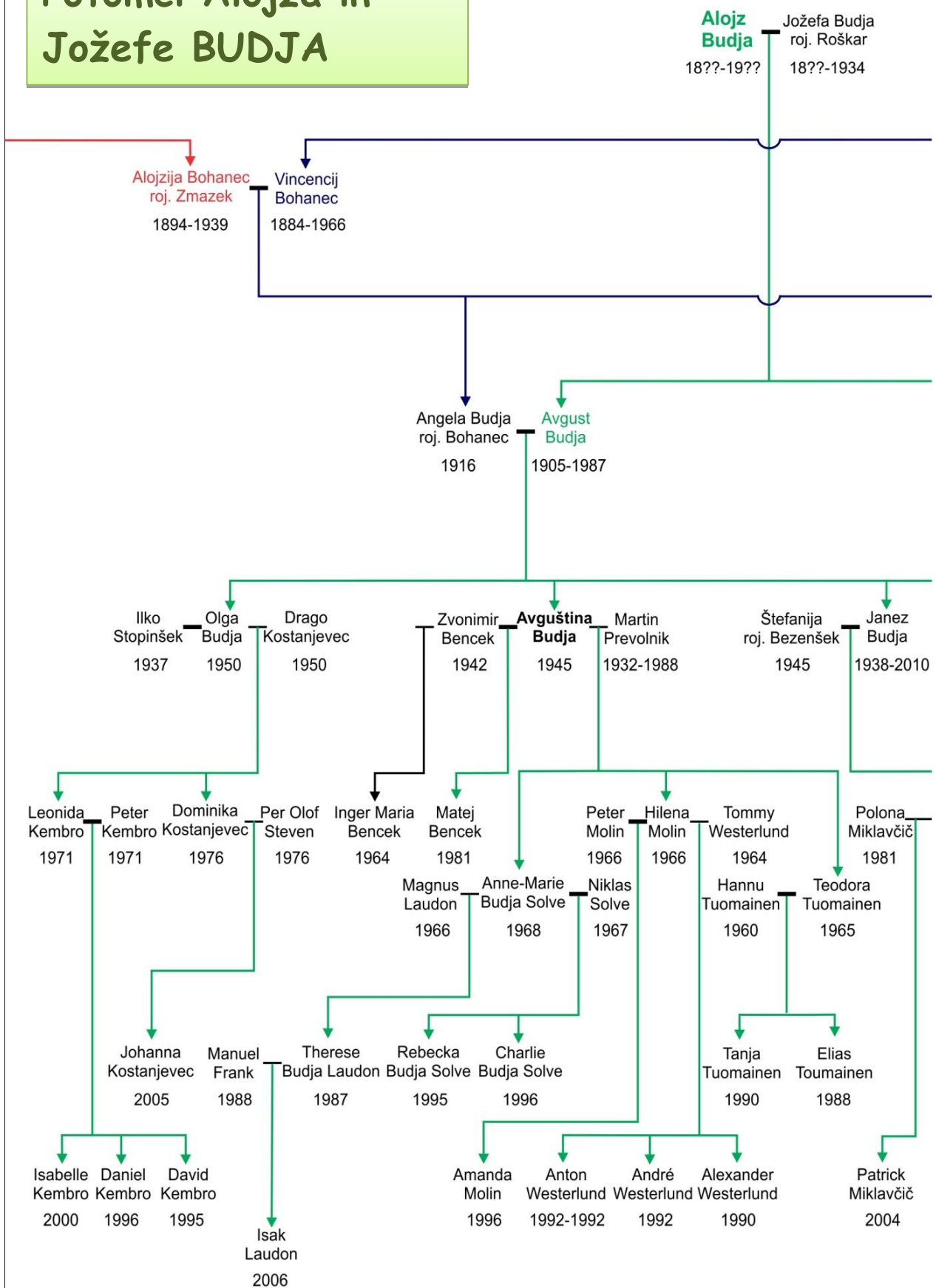
V upanju, da bodo podatki v veselje in korist uporabnikom, našim bližnjim in daljnim sorodnikom, objavljam genealoška debla družin, ki jih sestavljajo potomci **Franca in Neže Zmazek**, potomci **Alojza in Jožefe Budja** ter potomci **Martina in Johane Bohanec**.

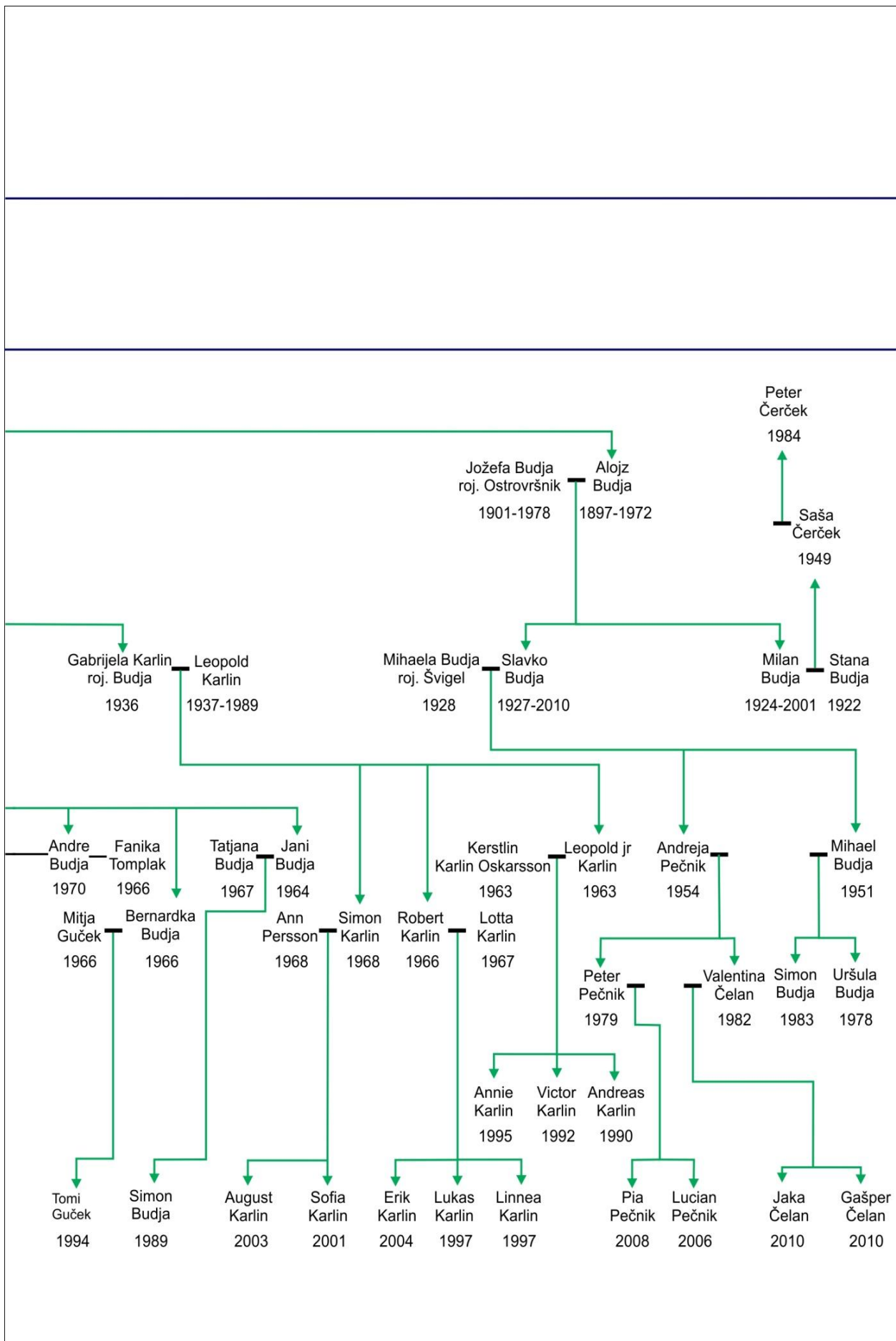
Potomci Franca in Neže ZMAZEK

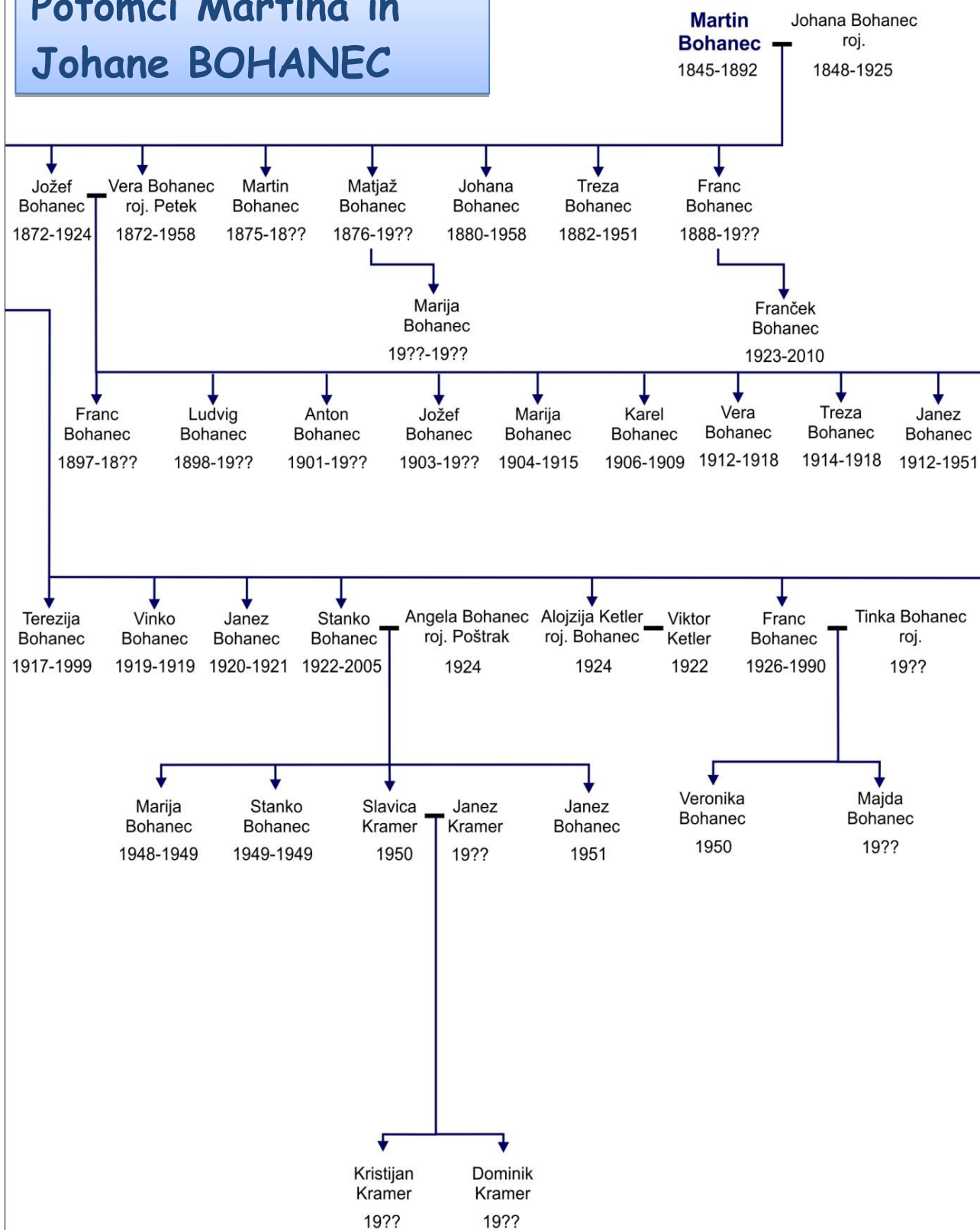

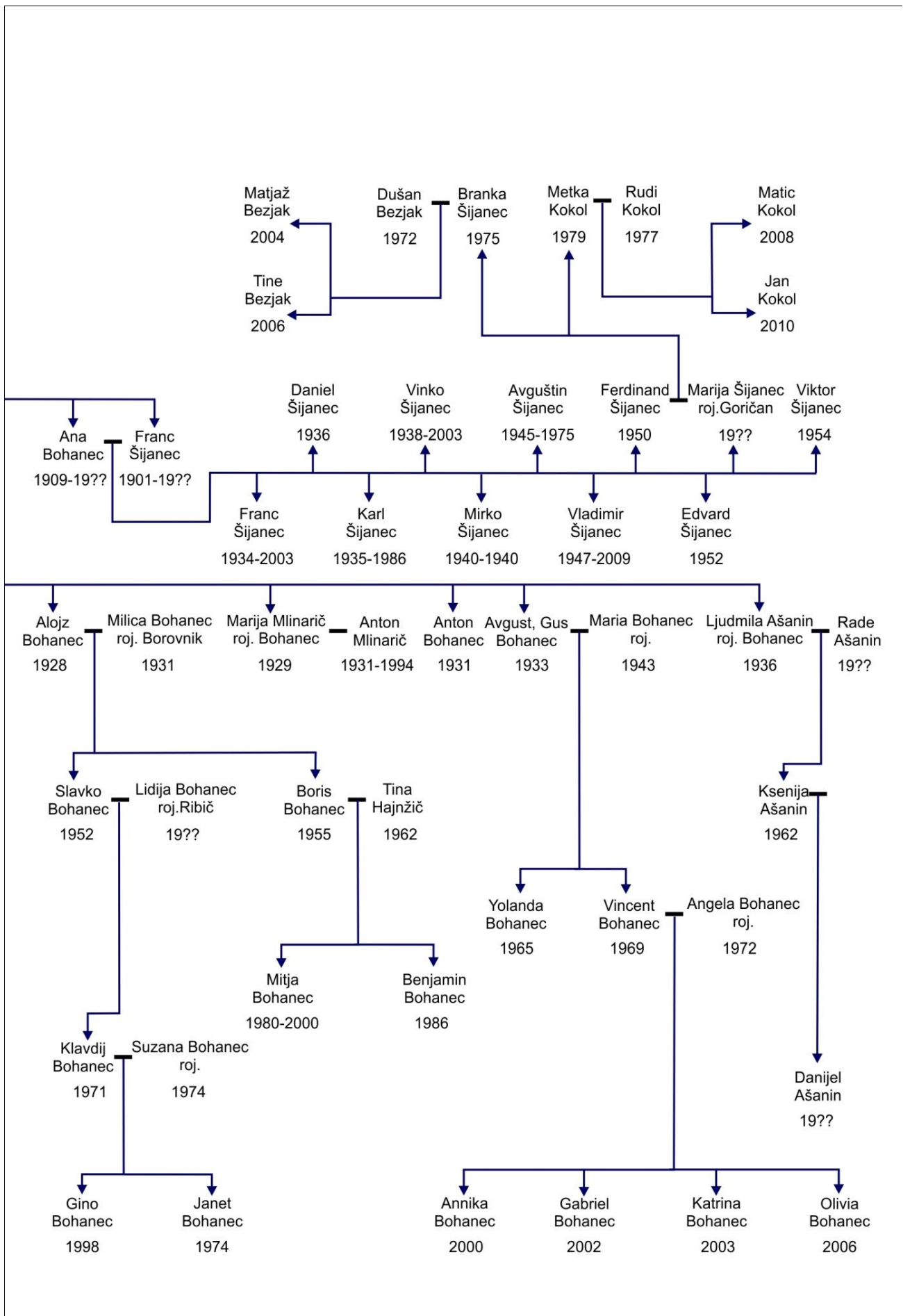
Potomci Alojza in Jožefe BUDJA

Potomci Martina in Johane BOHANEČ

Švedska zgodovina v povojni dobi - okvirno

Svet po letu 1945 izziva, da poskušamo razumeti, kaj se je v resnici dogajalo v zadnjem polstoletju in nam obenem dokazuje, kako preteklost (zgodovina) nadaljuje z globokim, včasih presenetljivim vplivom na našo sedanost. Glede švedske zgodovine se ne bom spuščala v globine, prikazati želim le nekatere okvirne premike novejšje zgodovine, katero sem na Švedskem soustvarjala tudi jaz in ki je krojila moje življenje. Enako velja za povzetek slovenske

Slika 74 Olofa Palmea je febr. leta 1986 po obisku kina v središču Stockholma ustrelil neznanec. Nejev umor je pretresel Evropo. Foto: EPA

zgodovine v povojni dobi, ki me je oblikovala in zaznamovala. Mnogi se čutijo poklicani pisati zgodovino, vendar iz izkušenj vem, da to ni najlažja naloga, predvsem, če se nekdo loti pisanja o dogodkih v bližnji preteklosti! Vendar bom poskusila. Ko gledamo neko dogajanje, ga vsakdo vidi po svoje, zato je pomembno, da zadevo vidi čimveč opazovalcev. Šele nato si lahko zgodovinarji ustvarijo svoje mnenje in ga imajo za verodostojno, ko uporabijo različne vire.

Na Švedskem so doslej že mnogi pisali o švedski družbi blagostanja – ”om det svenska välfärdssamhället”, sama sem to družbo doživljala

na lastni koži. Predpogoj za posrečeno družbo blagostanja je široko zasidrala zunanja politika v odnosu na notranjo politiko. V Švedski povojni politiki obstaja glede tega veliko zvezdic. To je bil čas, ko so se vsi pokazatelji vzpenjali navzgor. Švedska v tem času gradi predmestja, ceste, tunele, število avtomobilov se povečuje in vse več ljudi se vse bolj izobražuje. Šele leto 1973 je zaznamovalo prvo povojno krizo na Švedskem, ko se je razvoj začel zaustavljati. To je bilo travmatično leto v švedski povojni zgodovini, ki ima svoje vzroke v (svetovni) naftni krizi. Takrat se začno odkrivati tudi tajkunske zgodbe, ki segajo tudi do političnega vrha (IB-aféra in druge)¹¹. Postane tudi jasno, da je vzdrževanje blagostanja na Švedskem predrago, kar se pojasnjuje z naraščanjem socialnih transferjev in z demoralizacijo ideologije blagostanja. Švedska postane družba, kjer postane goljufanje skoraj legitimno, solidarnost ni več največja vrlina. Švedski zgodovinarji (Hägg) primerjajo dobo blagostanja z dobo, ko je bila Švedska še velesila v 17. stoletju. Švedska je imela v dobi družbenega blagostanja (välfärdstiden) podobno kot v dobi velesile velik mednarodni ugled, kar je sicer nenavadno za majhno državo. Na podoben način kot je smrt kralja Karla XII. pripeljala Švedsko k zatonu velesile, tako je tudi smrt Olofa Palmeja (1986) popeljala Švedsko h koncu sistema družbenega blagostanja.

¹¹ **IB-affären**, odkrivanje tajne švedske obveščevalne službe v člankih novinarjev Petra Bratt in Jana Guillou, objavljenih v Folket i Bild/Kulturfront 1973.

V tem sistemu družbenega blagostanja je bilo vgrajenih gotovo tudi nekaj napak, kot so kulturne in razredne razlike, vendar je bila to švedska zlata doba v primerjavi z drugimi. Obstajale so sicer nekatere razlike med ljudmi, ki so kupovali v samopostrežnih trgovinah in tistimi, ki so kupovali v privatnih salonih. Vendar glede na tisti čas lahko govorimo o posrečeni in mehki socializaciji človeka. Sama sem to dobo doživljala s perspektive navadnega državljana in me je navdušila. Uvedba otroških dodatkov leta 1948 je pomenila, da se je vsem družinam z otroki dvignil standard. Dodatke (doklade) na Švedskem dobivajo vsi v enaki meri po številu otrok, ne glede na njihov ekonomski položaj (n.pr. prejemnik je bila tudi kraljeva družina). Švedska zgodba blagostanja je predvsem zgodba socialdemokratske politike in ljudi, rojenih v 40-letih prejšnjega stoletja. Zgodba o mojem lastnem življenju je vpletena v to zgodbo. V tej zgodbi niso junaki švedski kralji, temveč arhitekti in oskrbovalci dežele blagostanja (folkhemmet), Per Albin Hansson, Gustav Möller, Ernst Wigforss, Tage Erlander in Olof Palme. Ti izredni uspehi v deželi blagostanja so počivali na dolgi vrsti posrečenih volitev, pametnih odločitev in razumnih kompromisov. Z Ingvarom Carlssonom, Göranom Perssonom in sedanjo meščansko vladno Alianso se na Švedskem doba blagostanja umika dobi socialnih razlik, divji kapitalizem se tudi v tej deželi nesramno šopiri in s svojimi ravnanji krši človekove pravice.

Prepričana sem, da se je Švedski v dobi blagostanja za razliko od drugih držav posrečilo doseči veliko mero enakopravnosti v kombinaciji z osebno svobodo in združitvijo razvoja z zmanjšanjem razrednih razlik v družbi. Danes obstaja nevarnost, da se del blagostanja poruši. Nekaj let po koncu druge svetovne vojne je bila Švedska, na kratko rečeno, za življenjske pogoje najboljša dežela na svetu! Jaz sem večkrat primerjalno rekla, če obstajajo kje na zemlji nebesa, potem so na Švedskem. Gotovo so bili podobnega mnenja še mnogi drugi. Skepticizem, ki je vladal v letih pred vstopom Švedske v Evropsko unijo leta 1995, je iz tega vidika bil razumljiv, bojazen, da bo Švedska skozi evropsko integracijo prisiljena opustiti svojo politiko blagostanja, morda upravičena.

Dne 18. januarja 2011 je bilo na MMC RTV SLO/STA - München objavljeno, da je od **še vedno nepojasnjenega umora švedskega premierja Olofa Palmeja minilo 25 let, zdaj pa se je pojavila nova sled za morebitnimi morilci, ki vodi v nekdanjo Jugoslavijo.** Morilca, ki naj bi se na Švedsko odpravil iz Hamburga, naj bi najela Udbe, takratna tajna služba Jugoslavije, piše nemški tednik Focus. Nemške in škotske varnostne organe naj bi s smrtonosno zaroto seznanil nekdanji sodelavec Udbe **Vinko Sindičić**, ki je vedel za načrte za likvidacijo Palmeja. Po njegovih besedah naj bi takrat 59-letnega Palmeja ustrelil plačani morilec, ki je takrat živel v Hamburgu. Sledila naj bi dezinformacijska kampanja jugoslovanske tajne službe, v kateri naj bi umora obdolžili v tujini živeče Hrvate. Če je v tem zgoraj res kaj resnice, mi

ni znano, morda je vse to le »rekla, kazala... .«

Priseljevanje

Švedski Socialdemokrati so ustanovili svojo stranko leta 1889, samostojno so vladali do 1951. Julija 1945 je razpuščena takratna koalicijska vlada, ki je vodila Švedsko v letih med vojno. Per Albin Hansson je nato sestavil socialdemokratsko vlado. Po njegovi smrti 1946 je prevzel vlogo predsednika vlade Tage Erlander, ki je zadržal ta mandat do leta 1969. Takrat je sestavljena koalicijska vlada s Kmečko stranko. Po konfliktu zaradi ATP - dodatnega pokojninskega vprašanja - koalicija razpade. Nato ponovno vlada Socialdemokratska stranka samostojno vse do leta 1976.

Po drugi svetovni vojni je Švedska spremenila karakter preseljevanja (migracije) – pred vojno je bila dežela izseljencev, skoraj 1/3 prebivalcev se je v roku nekaj desetletij izselila v ZDA (1,5 milijonov ljudi), vzroki so bili revščina, versko zatiranje in druge krivice. Po letu 1945 se je priseljevanje na Švedsko dogajalo skozi različne faze. Do leta 1970 so se priseljevali ljudje zaradi zaposlitve, pozneje pa so med priseljenci prevladovali begunci. Današnji begunci prihajajo predvsem iz zunanje evropskih držav. Od konca 1940 do polovice 1970 se je dogajalo predvsem priseljevanje delovne sile kot odgovor na klice švedske industrije po delavcih. Klici za delavci so odmevali predvsem v tedanji Jugoslaviji, Italiji, Turčiji, Grčiji in Avstriji. Po letu 1980 se je priseljevanje delovne sile spremenilo v priseljevanje priključitvenih družinskih članov prvih priseljencev. 1967 začne veljati nov zakon, da morajo vsi priseljenci iz držav izven Skandinavije imeti urejeno delo, dovoljenje za delo in stanovanje pred prihodom na Švedsko.

Po letu 1970 je bilo za izvenskandinavske prosilce vse težje dobiti potrebna dovoljenja, tako so se na Švedsko priseljevali predvsem Finci, ki jim ta dokumentacija ni bila potrebna. Velik dejavnik takšne politike je bila LO (deželna sindikalna organizacija), ki je želela preprečiti priseljevanje iz držav izven Skandinavije. Med leti 1945-1980 je na Švedsko prišlo okrog 400 000 Fincev, vrnilo se jih je v tem času le 20 000. Od leta 1980 se priseljevanje močno razlikuje od priseljevanja delovne sile, zdaj so to predvsem begunci, ki iščejo na Švedskem zaščito, azil. Po letu 1990 so to priseljenci s Kuvajta in Somalijci, pozneje pa iz republik bivše SFRJ. Delavsko priseljevanje znaša le ca 1,5 % priseljencev. Leta 2008 je sprejet nov zakon o olajšavah za priseljevanje delavcev iz drugih držav. Procentualno število priseljencev, rojenih izven Švedske, v odnosu na prebivalce različnih občin močno niha, na območju države pa se vrednoti na blizu 30 % vseh prebivalcev.

Pomembni dogodki na Švedskem

- 1921: Ženske dobijo pravico glasovanja na volitvah
- 1973 - Carl XVI Gustaf postane kralj
- 1974 – odlok o novi vladi z enojnim parlamentom, formalno uveden parlamentarizem
- 1975 – odlok o novi kulturni politiki na Švedskem, kjer prevladujejo smernice svoboda, pravičnost, sodelovanje (*frihet, jämlighet, och samverkan*)
- 1976 - prva meščanska vlada po 44. letih nastopi
- 1978 - prva meščanska vlada po 44. letih sestopi
- 1979 – vpeljano žensko prestolonasledništvo
- 1980 – referendum o jedrski elektrarni
- 1982 – Socialdemokratska vlada se vrne na položaj
- 1986 – premier Olof Palme umorjen. Morilec do današnjih dni neznan.
- 1994 – referendum o vstopu v EU, kjer pripadniki ideje zmagajo
- 1995 – Švedska postane članica Evropske unije
- 2000 - Švedska cerkev se v nekaterih pogledih oddvoji od države (sme voliti svoje lastne škofe), druge Cerkve, oziroma verstva na Švedskem se s protestantsko izenačijo tudi na polju obdavčevanja – pripadniki verskih skupnosti plačujejo svoji Cerkvi davek, s katerim jo vzdržujejo. Tako dobijo tudi katoliški duhovniki na Švedskem lastno socialno varnost, plačo za svoje poslanstvo. Osebne podatke državljanov namesto Pastoratov odslej ureja Davčna uprava.
- 2003 – Umorjena je Anna Lindh, zunanja ministrica (morilec srbskega porekla)
- 2003 - referendum o evropski monetarni uniji, kjer idejo večina volilcev zavrne. (EMU).
- 2006 - Fredrik Reinfeldt (*moderat*) prevzame vlogo premierja v koalicijski vladi *Alliansen*, po 12. letih Socialdemokratske vlade (premierja *Ingvar Carlsson* in *Göran Persson*)
- 2010 – na volitvah v septembru ponovno zmagaja koalicija *Alliansen*, meščanske stranke: *Folkpartiet* – Ljudska stranka, *Centerpartiet* – Kmečka stranka, *KDS-partiet* - Krščansko demokratska stranka ter *Moderatpartiet* – Stranka moderatov (konzervativci) s *Fredrikom Rainfeldtom* na čelu
- *Mona Salin*, dolgoletna političarka v Socialdemokratski stranki ter prva ženska predsednica Socialdemokratske stranke na Švedskem 2006-2010, po ponovni izvolitvi *Alliansen* napove 14. novembra 2010 svoj nepreklicni odstop s pozicije predsednice. Naslednika do danes še niso našli!¹²

¹² Vir: Splet 2010, Viktiga händelser i Sverige (Izbor in prevod: Augustina Budja)

V letih med 1980 - 1990 se je razplamtela debata o rasizmu in sovraštvu do tujcev. Na volitvah, ki so jih zmagale desničarsko meščanske stranke 1991 (premier Carl Bildt) je ustanovljena nova rasistična stranka ND - Nova Demokratija (Ny Demokrati). Podobno se je zgodilo v letih vladanja sedanje desničarske meščanske koalicije (Alliansen) od leta 2006, ko je ustanovljena nova rasistična stranka SD – Švedski Demokrati (Sverigedemokrater), s sovražno ideologijo do tujcev. Volitve 1991 so omogočile Krščanskim demokratom prvič vstop v parlament, vendar tudi vstop stranki nezadovoljnežev ND. Že v zgodnjih devetdesetih je opaziti idejni premik levih strank na desno v primerjavi s prejšnjo dobo. Nova meščanska vlada je 1991 kmalu začela izgubljati na popularnosti, izgube v državnih financah so se povečale, kar je povzročilo finančno krizo na Švedskem 1990-1994. Leta 1992 je vlada Carla Bildta dosegla nek dogovor s Socialdemokratsko stranko, ki je pripeljal do občutnih krčenj socialnih transferjev in o odloku o vzpostavitvi novega pokojninskega sistema (ki je pomenil znatno poslabšanje za prejemnike pokojnin). Postopno - odvisno od letnice rojstva - ženske po umrlem možu izgubijo pravico do vdovske pokojnine, v kolikor imajo tudi lastno pokojnino. Tu je s tem dogovorom med političnimi strankami vpeljanih še nekaj poslabšanj na račun upokojujencev. Lansko leto sem tudi sama dosegla starostno pokojnino in že tudi občutim te spremembe. Vendar je v tej deželi, kjer sem pustila svojo mladost, še vedno lepo živeti.

Spremembe v politiki

Leta 2006 so na volitvah zmagali desni, meščanske stranke Moderati, Folkpartiet, Centerpartiet in Kristdemokrati so se združile v koalicijo pod imenom ALLIANSEN. Premier prihaja s stranke Moderatov, Fredrik Rainfeldt. V minulih štirih letih je ta koalicija uspela zrušiti nekatere dele v sistemu švedskega blagostanja, ki so ga desetletja gradili švedski socialni demokrati. Da so to bili švedski socialdemokrati (S) poudarjam zato, ker se močno razlikujejo od slovenske stranke Socialnih demokratov, njihov politični program je povsem drugačen kot Pahorjev. Vendar so tudi na zadnjih volitvah izgubili volitve, tako bo naslednja štiri leta spet na vladi koalicija Alliansen. Bojim se, da bodo pred koncem svojega mandata zrušili še veliko tega, kar je delalo Švedsko kot posebno deželo blagostanja, preden se bo socialna demokracija spet pobrala na noge. Trenutno je stranka brez trdnega vodstva, Mona Sahlin je po slabem izidu na volitvah v oktobru 2010 dala nepreklicno odpoved z mesta predsednika stranke. Novega vodje še niso našli. Zdi se, da je tudi na tem področju zavlada na Švedskem kriza. Kaj takega je bilo nemogoče predvidevati še kakšnih deset let nazaj. Vendar – nič ni nemogoče in vse je mogoče. Tole zgoraj ni samo rek, ampak je res. Če človek nekaj zares hoče, se mu ponavadi posreči. Če pa nekomu zmanjka trdne volje, pa lahko gre vse, česar se loti, po gobe! In politikom je treba

veliko trdne volje.

Rainfeldtova vlada gradi svojo politiko na tako imenovani osebni svobodi, ki jo imenuje tudi enakopravnost in pravičnost. Vsem da je dovoljeno plezati po lestvi kariere navzgor, kolikor visoko komu pač uspe. Vendar je to primerljivo, kot da bi vsi mogli plezati na drevo, ne glede, če že pri startu čofotajo po blatu ali pa stojijo na trdnih tleh. Kdaj že je slon zmogel splezati na drevo?! Torej vsakdo ne zmore osebnega podviga. Vsakdo ne zmore teptati pod seboj vsega, kar mu pride na pot, zato da bi sam dosegel neke cilje in dobrine na tuj račun. Če že na začetku stojimo v mlaki, se nam bo močno udiralo pri vsakem naslednjem koraku. Ta osebna svoboda torej ne pomeni za vse enako, odvisno je, kakšen je tvoj začetek, kdo so tvoji starši in kaj zmoreš ti sam. Za doseg enakopravnosti in pravičnosti je potrebno, da nam nekdo pomaga, temu več, drugemu manj. Na Švedskem so to v duhu solidarnosti bili socialdemokrati, ki so s socialno politiko razporejali javne dobrine. Tistemu, ki je imel veliko, so nekaj vzeli, da bi lahko pomagali onemu, ki je bil pomoči potreben.

Mobing

V materialnem pogledu je bilo moje otroštvo dokaj skromno, četudi je bilo dovolj jesti vsak dan na mizi. V duhovnem pogledu pa me je utrip tistega časa iz mojega otroštva naučil, da ne jemljem stvari samo po sebi umevno, zavedam se, da moram sama poskrbeti za svoje dobro in v veliki meri tudi za dobro mojih bližnjih. V Sloveniji so me pestile ideološko obarvane sponse – zaradi očetove organistovske službe so me višji sloji KP zapostavljali in mi onemogočali osebno rast. Tudi na Švedskem sem pozneje doživela nekaj podobnih nevšečnosti, toda iz povsem drugi vzrokov kot v Sloveniji. Ko sem se po mnogih letih bivanja v tej deželi že skoraj počutila doma in se želela nekoliko povzpeti v socialnem rangu, se mi je dogajalo, da so mi posamezni predpostavljeni metali polena pod noge, češ, na Švedsko si prišla iz bivše diktature, in se boš zato težko prilagodila švedski demokraciji. Predvsem ko sem se odločila za poklic učiteljice, me je to mnenje kolegov učiteljev večkrat oplazilo. Sprva je bilo na Švedskem dokaj sporno govoriti o tem, da v SFRJ vlada diktator in drži deželo v komunističnem prijemu s pomočjo diktature. Na Švedskem niso bili vsi tega mnenja, saj je informiranost o SFRJ obvladovala le peščica izbrancev vseh narodnosti, živečih v Stockholmu, blizu švedski vladi.

Slovensko društvo TRIGLAV je sicer od vsega začetka zadržalo v svojem naslovu »slovensko«, ko pa smo ob združitvi društev Slovenija in Triglav leta 1977 nadeli društvu v Landskroni tretje ime SKD LIPA (slovensko kulturno društvo Lipa), so ga švedske oblasti poimenovala enostavno kar

JUGOSLOVANSKO društvo Lipa (Jugoslaviska föreningen LIPA). Tudi telefonski imenik je vztrajal pri tem imenu. Nič ni pomagalo oporekanje in dopovedovanje, za Švede je bila Jugoslavija celota, ki je poenostavila njihova dojemanja. Kdo neki se je zanimal za občutke posameznih ljudi, pa najsi je tu šlo tudi za dokaj veliko skupino ljudi, Slovencev na Švedskem! Za večino Slovencev sem namreč prepričana, da se jih jugoslovanstvo čustveno ni dotaknilo, bilo je le nujno zlo, kar sodim predvsem sama po sebi. Kar nekaj let je tudi trajalo, da smo se Slovenci pri Švedih uveljavili kot slovenska priseljenska skupina. Pred tem so nam ukinili tedensko oddajo na švedskem radiu, postopoma tudi finančno pomoč slovenskemu tisku, iz leta v leto pa se Slovenska zveza bori za svoj obstoj, ker so zahteve švedskih oblasti prav velike, da bi jih slovenska zveza brez težav mogla izpolnjevati. Med drugim je zahteva po številu članstva, ki ne sme biti manjše od 1000 članov, prav huda.

Povsem jasno je, da tudi na Švedskem obstajajo razni mobingi, lokalni in institucionalni, na osebni in na družbeni ravni. Tudi na Švedskem je družbena klima odvisna od konjunktura, od položaja v gospodarstvu in predvsem od tega, katera vlada je zmagala na volitvah. Na udaru so predvsem priseljenci, najbolj tisti, ki so na Švedsko prišli v zadnjih nekaj desetletjih, saj zanje primanjkuje primernih zaposlitev. Tudi kultura, ki je dokaj drugačna od evropskih, je lahko ovira. Večina teh priseljencev so begunci iz držav v razvoju, jezik in kultura je zadržek, ki ga mnogi težko premagajo.

Assange Julian

V januarju 2011 piše švedski dnevnik Aftonbladet, da uradna spletna stran švedske vlade www.regeringen.se več ur ni delovala, videti je bilo mogoče le obvestilo, da je strežnik nedosegljiv. Kasneje je začela znova normalno delovati. Tiskovni predstavnik vlade v Stockholmu Mari Ternbo za AFP sicer ni potrdil kibernetkega napada in je dejal le, da varnostnih zadev ne komentirajo. Aftonbladet je poročal tudi, da so prijatelji WikiLeaks ustvarili spletno stran, ki nosi ime švedske pravosodne ministrice Beatrice Ask, a dejansko uporabnike preusmerja na WikiLeaksovo spletno stran. Tiskovni predstavnik ministrice Martin Valfridsson je potrdil, da Askova doslej imena te domene ni uporabljala. Kibernetki napadi na švedsko vlado sledijo podobnim napadom na spletni strani švedskega tožilstva, ki je izdalo zaporni nalog zoper Assangea, in odvetniške družbe, ki zastopa ženski, ki naj bi ju Assange posilil. Sicer pa so se po uvodnem tednu hekerskih napadov na WikiLeaksovo spletno stran v sredo začeli vrstiti tudi napadi t. i. prijateljev WikiLeaksa na sisteme podjetij, ki so klonila pod pritiski oblasti in odpovedala sodelovanje z WikiLeaksom. Med temi podjetji sta MasterCard in Visa, ki sta odpovedala sprejemanje plačil za WikiLeaks iz podobnega razloga kot že pred tem spletni podjetji Amazon in PayPal. Namreč da WikiLeaks nezakonito

objavlja zaupne informacije ameriške vlade. In kako je potem s človekovimi pravicami in pravice ljudi do svobodnega izražanja? Ali navaden človek nima pravice izvedeti za dogajanja, ki se nas tičejo? Zakaj ne, koga se ščiti z molkom o korupciji in o drugih protizakonitih dejanjih v nekem društvu? Ljudstva že ne, ščitijo se vladajoči na političnem in finančnem polju! Kakšna dvoličnost Amerike in ostalega zahodnega sveta!

Slovenci po svetu

Ko gre danes za Slovence na Švedskem in tudi marsikje drugje po svetu, lahko rečem, da smo se pridno vključevali in se tudi dobro vključili v nova okolja v tuji deželi, kamor nas je življenje popeljalo. Gradili in zgradili smo si domove, s prostovoljnimi deli in finančnimi prispevki vzdrževali društva, pomagali Cerkvi in prirejali zabave. Vmes smo učili otroke slovenščine, in šele pozneje smo ugotovili, da je tudi nam potrebno znanje jezika dežele, v kateri smo se naselili. V mojem primeru je to bila Švedska. Domovino Slovenijo smo otrokom prikazovali v svetli podobi in jim zasejali živo seme ljubezni do Slovenije. Za otroke smo se trudili poskrbeti, da bi se izšolali, sami si kaj podobnega nekoč nismo mogli privoščiti. V Sloveniji smo poleg finančnih naleteli na ideološke ovire. Na tujem smo delali v tujih podjetjih, v tujih ladjedelnicah, na tujih ladjah. Da bi si lahko privoščili dopust v Sloveniji, smo prva leta delali tudi honorarno – na poljih, ob večerih smo čistili industrijske lokale in podobne reči. Spominjam se, da se je »dobro zaslužilo« s sezonskim okopavanjem sladkorne pese pri kmetih. Tako vsaj sem jaz okrepila svojo blagajno za dopust in pozneje kot samohranilka. Skratka, nobeno delo nam ni bilo odveč. Danes se Slovenci lahko ponašamo z našimi potomci, ki so uspešni podjetniki, znanstveniki, tudi politiki, skratka – v veliki meri izobraženci. Nadvse koristni so za svoje okolje povsod, kjer živijo, lahko bi bili močan potencial tudi za Slovenijo.

Mi, stari Slovenci prve generacije, smo zdaj že povečini upokojeni, utrujeni, betežni in mnogi so tudi že odšli pred nami v večnost. V društva že dolgo več ne zahajamo kot nekoč. Ko gre za Landskrono, je tu še vedno čutiti vpliv ideoloških zdrah, ki so bile še za časa SFRJ zasejane s strani naše prvotne, skupne domovine. Vendar občasno se še srečujemo med seboj, če ne tu, pa tam. Zdaj nas je začel preganjati strah, da nam zaradi zdravstvenih razlogov oblasti preprečijo vožnjo z avtomobilom. Kako se bomo potem lahko srečevali, kako potovali in se izognili izolaciji v udobnih domovih?! Mladino je vzela družba, pri nas švedska družba, za svojo. Sami smo mlade vzgajali v svetovljane. Zdaj so tudi v letih, ko je skrb za njihove družine in skrb za kariero na prvem mestu. Za slovensko društvo in starše ostaja malo časa. Mnogi ne govorijo dobro ali sploh ne slovensko, govorijo pa druge jezike. Podzavestno pa vendarle gojijo ljubezen do Slovenije, ki jim je bila nekoč

položena v zibko. Všeč jim je slovenska kulinarika, radi imajo določene slovenske navade in jih ohranjajo. S pomočjo sodobne tehnologije in komunikacijskih možnosti so na zvezi s sorodniki in prijatelji po svetu, tudi v Sloveniji.

Mladi Slovenci po svetu ne najdejo svojega prostora v Sloveniji. Kako tudi, ko pa nas Slovence po svetu ali v sosednjih državah, miselnost Slovencev v Sloveniji neprestano meče v koš političnih zdrah v Sloveniji. Za tako neprijazno mnenje o slovenskih izseljencih ni kriva le politika, še večjo krivdo nosijo uredniki medijev, ki z dosti gneva in zavisti poročajo le negativne zadeve, ko gre za Slovence po svetu. Zavračajo ves naš potencial: le kaj se boste izseljenci vtikali v naše domače zadeve in nas učili, mi v Sloveniji smo vsevedni! Kadar se kje po svetu pri slovenskih izseljencih dogaja kaj pozitivnega, slovenski novinarji ne čutijo potrebe, da bi o tem poročali in trtili črnilo. Ko pa gre za katerega od povratnikov v Sloveniji, pa najsi bo to minister ali kovač, se mu mečejo polena pod noge in se mu očita, da ni »ta pravi Slovenec«. Najprej bi bilo torej potrebno, da se Slovenci v Sloveniji izobražujejo tudi o nas, Slovencih po svetu! Dokler se v glavah Slovencev doma ne premakne in odmakne predsodkov o slovenskih izseljencih, bodo naši potomci po svetu s svojo pridnostjo mogli koristiti le tujim državam. Tu ne gre v izgubo za Slovenijo le intelektualni potencial, temveč tudi ekonomski in moralni.

In kaj je Slovenija kot država storila za svoje izseljene ambasadorje po svetu, kar Slovenci po svetu v veliki meri prav gotovo smo? Promoviramo našo lepo deželo tujim predstavništvom, prikazujemo našo domovino kot prijazno in prekrasno deželo z razgledanim ljudstvom in vabimo prijatelje in znance, da jo obišejo kot turisti. Prepričana sem, da je promoviranje Slovenije s strani slovenskih izseljencev v svojih novih deželah najuspešnejše sredstvo za prepoznavnost Slovenije v svetu, najsi bo to na političnem ali turističnem polju. Slovenija sama se slabo trudi za lastno promocijo in to me čudi. Pozablja, da je poleg visoke komunikacijske tehnologije dobra tiskovina, brošura ali plakat še vedno ena najpomembnejših promocij, ki služi vsakomur, ne glede na izobrazbo in socialni status. Tudi revija za Slovence je pomembna, vendar to ni dovolj za tiste, ki slovenskega jezika dobro ne obvladajo. Ideja o nastanku revije, ki bi združila vse Slovenije – doma, v zamejstvu in po svetu, da bi jo mogli brati vsi Slovenci doma in po svetu, je čudovita!

Slovenija pa je v preteklih letih, kljub vsem naporom, storila premalo, da bi ohranili stike z mladimi. Težko jih bo vrniti ali ohraniti. Za uspešno združevanje skupnega slovenskega prostora - od kulture do gospodarstva in znanosti – bi bilo potrebno, da bi se vsi akterji v Sloveniji združili in nastopili skupno, v eni strategiji in z realno vizijo; ne pa, da vsak deluje zase. Bojim se, da je časa zelo malo, saj bo v naslednjih letih med Slovenci po svetu

neizprosen zakon življenja in smrti odigral glavno vlogo. Mnogi pomembni akterji, ki so na tujem gojili slovenstvo, bodo za vedno odšli. Slovenskega dopolnilnega pouka v večini držav ni več. Zlata doba slovenstva v državah po svetu je mimo. Preostaja nam asimilacija v družbi, kjer so nas sprejeli. Sloveniji nismo dosti mar. Predvsem verska središča se sicer še trudijo ohranjati Slovincem slovensko zavest skozi verske obrede, šege in navade, vendar se tudi v tem pogledu naše število osipa. Zadnje čase opravljajo slovenski izseljenski duhovniki več pogrebov kot krstov. Kje je torej Slovenija, ko govori o ohranjanju slovenskega jezika?

Slovensko zgodovino pišemo vsi Slovenci, ne le tisti, ki so ostali v Sloveniji, ampak tudi mi, Slovenci po svetu. Naše zgodbe niso nič manj zanimive in pestre kot zgodbe vas, Slovencev v Sloveniji, problem je v tem, da jih ne poznate! Slovenska politika in mediji so naše zgodbe izkrivili in jih še izkrivljajo, z pridihom omalovaževanja so videti nepomembne. Tudi za arhive slovenskih izseljencev je videti, da so nezanimivi za Slovenijo, čeprav jih bodo prihodnje generacije nekoč potrebovale in želele najti. Ne bi smelo biti škoda sredstev za ohranjanje arhiva, v katerem je ohranjen pomembni del slovenske izseljenske zgodovine. Prepričana sem, da je nekje v Sloveniji najprimernejše mesto, ki bi mu Slovenci po svetu lahko zaupali svoje zgodovinske zapise. Slovencev po svetu nas je kar okrog pol milijona, torej bi morala vprašanje ohranitve arhivov rešiti Slovenija na državnem nivoju. Upam, da se bo to kmalu uresničilo, kajti tudi sama sem odgovorna za zajeten arhiv slovenskega društva v Landskroni (Triglav, Lipa, Orfeum).

Švedska socialna demokracija in vladanje

Neka 66-letna upokojena delavka, ki je delala v menzi, je vedno volila švedsko socialdemokratsko stranko, kot velika večina njenega delavskega razreda, ki prevladuje v Almgårdenu, predmestju Malmöja. Do oktobrske nedelje. Takrat je Maria prelomila že vse življenje dolgo navado in tako pomagala na novo začrtati zemljevid švedske politike. Podprla je namreč skrajno desničarsko gibanje, ki ga obtožujejo islamofobije in ki mu je prvič uspelo vstopiti v parlament. Maria ni bila edina. V Almgårdenu je kar vsak tretji volil za Švedske demokrate, stranko, ki jo označujejo kot "rasistično in neonacistično", vodi pa jo **Jimmie Åkesson**, novi ljubljenec evropske skrajne desnice. Vzrok je preprost. Maria pokaže čez obvoznico na soseseo Rosengård, tam znano kot "geto". Rosengård je dom skoraj 20.000 priseljencev, v veliki večini muslimanov, od katerih jih je skoraj polovica brezposelnih. *"Postalo je že noro. Zvečer sploh ne moreš več ven,"* pove Maria. *"Nič nimam proti tujcem. 40 let sem že poročena z Bolgarom. A ti ljudje ne delijo naših vrednot. Jaz pravim, če vam ni všeč barva naše zastave, vam bomo mi pomagali spakirati kovčke."* Neki drug domačin, ki vodi taksi

službo, je sicer ostal zvest levi sredini, a pravi: "*Åkesson ima prav. Kar je dovolj, je dovolj. Celo v afriških džunglah ne vedo, kje je Švedska, vedo pa, da lahko pridejo sem, dobijo denar in jim ni treba delati. Malo je manjkalo, da nisem volil za Švedske demokrate. Morda prihodnjč.*"

Åkesson, postaven 31-letnik, je šest odstotkov glasov, ki jih je prejela njegova stranka, proslavil z besedami: "*Notri smo.*" Socialdemokrati so imeli svoj najslabši izid. Enaka smernica zdaj velja po celotni Evropi. Malmö, staro industrijsko mesto, se ponaša z nazivom zibelke švedske socialne demokracije. Leva sredina še vedno ohranja večino, a vse manj prepričljivo. **Poletje za radikalice** To poletje je bilo na splošno izjemno uspešno za vsa protiislamska in protipriseljenska gibanja v Evropi. V Franciji hoče predsednik **Nicolas Sarkozy** okrepiti načela Nacionalne fronte z izgonom romunskih Romov. Na Nizozemskem se vse bolj krepi Stranka svobode **Geerta Wildersa**, ki vodi ostro protiislamsko kampanjo, s čimer hromi nizozemsko vlado. V Avstriji za dunajskega župana kandidira vodja skrajne desnice, **Heinz-Christian Strache**. Zmagal sicer ne bo, vseeno pa bo najverjetneje 'pobral' okoli 20 odstotkov glasov. Potem je tu Madžarska, kjer je parlamentarni prag dosegel radikalni desničarski Jobbik, ki zdaj zahteva stalna, zastražena internacijska taborišča za Rome. Italijansko vlado sestavlja protipriseljevalna Severna liga **Umberta Bossija**, najhitreje rastoča stranka v državi. V Nemčiji, kjer skrajni desnici sicer ni uspel kakšen večji podvig, pa je bila politična senzacija poletja tabuje podirajoča knjižna uspešnica **Thila Sarazzina**, nekdanjega berlinskega osrednjega bankirja. Sarazzin trdi, da si država koplje svoj lastni grob s tem, ko sprejema valove priseljencev, ki jih označi kot čistilce, sleparje socialnega sistema in podintelligenčna bitja, ki se pariyo med seboj, da bi iz etnične manjšine prešli v večino, ki bi zavladata državi.

Nekdaj imuna, danes pa ... Švedska je bila dolgo videti imuna na vse te smernice in občutja, nekakšna oaza vljudnosti in odprtosti z najbolj velikodušnimi socialnim skrbstvom, azilom in politiko priseljevanja v Evropi. A pri tem, ko se vsako leto v 9-milijonsko državo priseli okoli 100.000 tujcev, Åkessonov uspeh kaže na to, da se javno mnenje obrača. Na Danskem in v Nemčiji, v Franciji in Italiji, na Nizozemskem in v Švici politiki, analitiki in mediji bijejo žolčno debato o vrednotah in zvestobi, o koncu multikulturalizma in neuspešnih integracijah priseljencev. Pravi pogrom proti množičnemu priseljevanju. Švedske ta razprava ni zanimala in je še naprej puščala svoja vrata odprta. A v nedeljo, 24. oktobra se je spremenilo tudi to, ko je slavil Åkesson, tisti Åkesson, ki je oznanil, da predstavlja priseljevanje muslimanov največjo grožnjo Švedski po **Adolfu Hitlerju**. Ta Švedska se zdaj s svojimi stališči do priseljevanja pomika v evropski 'mainstream'.¹³

¹³ K. S., po Guardianu

Odgovorna Al Kaida?

Spet se je zgodilo nekaj nezaslišanega! Samomorilski bombni napad 11. 12. 2010 v Stockholmu naj bi izvedla frakcija mednarodne teroristične organizacije Al Kaida. V eni izmed eksplozij se je razstrelil samomorilski napadalec. To je sporočila z omenjeno organizacijo povezana spletna stran Shoumoukh al-Islam. Švedska policija navedenega zaenkrat ne želi komentirati. V bližini zelo prometne nakupovalne ulice Drottninggatan v središču Stockholma je v soboto okoli 17. ure po tamkajšnjem času razneslo avtomobil, nekaj trenutkov pozneje pa je bilo približno 300 metrov stran v isti ulici slišati še drugo eksplozijo. V eksploziji je bil ubit en človek, dva sta bila ranjena, v drugi eksploziji pa se je razstrelil samomorilski napadalec. V avtomobilu, ki je eksplodiral, so našli plinske jeklenke, švedska televizija SVT pa je poročala še, da naj bi ob truplu napadalca našli tudi vrečo z žebli in več eksplozivnih teles. Policija tega ni potrdila.

Policija potrdila, da je šlo za teroristični napad. Švedska policija je na nedeljski tiskovni konferenci potrdila, da je šlo za teroristični napad. "*Napad smo vzeli zelo resno. Uvedli bomo vse potrebne ukrepe,*" je povedal tiskovni predstavnik policije Anders Thornberg. "*Če primerjamo obstoječa merila in dogodke, ki so se zgodili, povsem ustrezajo opisu terorističnega napada,*" je še dodal. Morebitnih motivov za napad policija ni komentirala, prav tako oblasti niso razkrile identitete napadalca, saj želijo o tem najprej obvestiti sorodnike. Švedska tiskovna agencija TT je sporočila, da so deset minut pred eksplozijama po elektronski pošti prejeli grožnjo Švedski zaradi njenih vojakov v Afganistanu. V sporočilu so pozivali "*mudžahide ali islamske bojevnike, naj se dvignejo proti Švedski in Evropi*" in grozili Švedom, da bodo "*pomrli kot njihovi bratje in sestre*". Švedska ima v Afganistanu v okviru mednarodne mirovne misije približno 500 vojakov. Švedski minister za zunanje zadeve **Carl Bildt** je na Twitterju takoj zapisal, da je bila Švedska tarča terorističnega napada. "*Šlo je za skrb vzbujajoč poskus terorističnega napada v prometnem delu sredi Stockholma. Napad je spodletel, a bi lahko imel katastrofalne posledice,*" je zapisal. Že novembra so švedske oblasti dvignile stopnjo nevarnosti pred terorističnimi napadi, saj so prejeli namige, da naj bi teroristične skupine na Švedskem pripravljale napade.

Položaj € (EVRA) v EU

Euro se da primerjati s centralno kurjavo v večstanovanjskih zgradbah brez individualnih števcov ... Če nekdo ne plačuje, morajo plačati ostali, sicer jih vse odklopijo ... v EU parlamentu se v nekaterih ozirih obnašajo, kot da so sami sebi namen, briga njih za brezposelne in revne ... toda, stvar je

resnejša. Če namreč ljudi oropaš identitete, samospoštovanja in demokracije, jim preostane le nasilje in nacionalizem. Na mladih svet stoji, kaj je danes s to vizijo?! Ljudje vendar ne moremo biti srečni, ko vidimo bedo, ki jo povzroča brezposelnost okrog nas! Vsi sistemi držav so danes grajeni okoli bank. Če bi dovolj ljudi v kratkem času dvignilo svoj denar iz bank, bi bančnike to posvarilo, da so odvisni od malih ljudi. Druge poti ne vidim. Z današnjimi demonstracijami na ulicah ljudje sami sebe samo varajo, niso učinkovite. Ali kaj menite?

Še nekaj misli o sedanjosti

Smo otroci svojega časa, tudi jaz sem - rojena v Sloveniji nekaj dni po koncu druge svetovne vojne. Večji del svojega življenja sem preživela na Švedskem, tu sem si tudi ustvarila družino in potrebne življenjske pogoje. Interesno sem obdelala zgodovino Slovencev in zgodovino Švedov, tudi s časa moje prisotnosti na svetu. Nekaj teh okvirno zgodovinskih točk sem že objavila v mojih knjigah o Slovencih na Švedskem, nekaj pa jih predstavljam na teh straneh. Na spletu je v švedskem jeziku objavljena moja statistična raziskava o Slovencih na Švedskem – n.pr. leto prihoda, število, spol. Tudi Slovenci na Švedskem smo del švedske družbe, obenem pa tudi slovenske in ustvarjamo zgodovino tu in tam. Svojo diplomsko nalogo sem napisala leta 1990, še pred osamosvojitvijo Slovenije, takoj po vrnitvi s Filozofske fakultete v Ljubljani. Naslov naloge je v slovenskem prevodu *Teorija o konfliktih med južnoslovanskimi narodi*.

V obdobju, ko sem bila v Sloveniji na FF zaradi študija slovenske zgodovine (1988/89), je državo pestila tudi več kot 2 000 % a inflacija. Inflacija trenutno resda probleme države lahko tudi rešuje, daje dolžnikom in jemlje upnikom. Dolgoročni problemi pa so v tem, da se javni izdatki navadno krčijo tam, kjer je to politično najlažje, in sicer pri investicijah. Ob tem pa sami proračunski deficit niti niso glavni problem, pač pa dotlej nabrana zadolženost države, v našem primeru skupne SFRJ. Danes bi v Evropski uniji morda celo potrebovali občasno višjo inflacijo, vsaj nekatere države EU, toda ta rešitev ni več možna, saj Evropska centralna banka vztraja na letno 2 % stopenjski rasti cen. Evropska unija se zadnjih deset let usmerja v graditev družbe znanja, kar pravzaprav pomeni, mi bomo v EU ustvarjali znanje, Kitajci pa nam bodo izdelovali produkte. A današnji rezultati govorijo vse kaj drugega, izvoz Evropske unije na Kitajsko je samo tretjina njenega uvoza s Kitajske. Kitajska se za evropsko znanje ne poteguje, saj ga dobiva brezplačno. V Evropi se na ta način rušijo delovna mesta, da bi vzctela na Kitajskem (v Indiji in drugje v deželah v razvoju). S takšno politiko v EU-območju sami sebi žagamo vejo, na kateri sedimo. Je mar možno, da je EU na napačni poti?!

Brezposelnost v razvitem svetu narašča in s tem krepi kapitalizem, ki lahko izbira in pometa s pravicami delavcev. Predvsem mladi so se znašli v takšnem položaju, saj prihodnost zanje ni več obljuba, ampak prej grožnja. Strokovnjaki menijo, da tudi starši izgubijo avtoriteto, ko prihodnost na sedanost ne deluje več kot motivacija, saj se spremenijo v otrokove pogodbene stranke: Če boš izdelal razred, ti bom kupil motor. Če boš diplomiral, ti bom kupil avto. Mladi živijo v absolutni sedanosti. S prihodnostjo se nočejo obremenjevati. Za mlade je vse sedanost, v tem pomenu govorimo lahko o nihilizmu, ki ga je Nietzsche opredelil kot odsotnost namena in vzroka. Mladi od 15. do 30. leta so naša prihodnost, a jih naša zahodna družba zanemarja, ne uporabi jih. Tretja generacija ne zanima nikogar. Če mladih nihče ne pokliče, če jih nihče ne povabi, če imajo samo honorarno zaposlitev, ki traja od danes do jutri, potem bodo živeli samo ponoči, kajti podnevi jih nihče ne potrebuje. In vrednote se izpraznijo, še huje pa je, če se sprevržejo v nekaj destruktivnega. Predvsem vladajoči bi se morali truditi obrniti smer takšnega razvoja.

Je morda kulturni vpliv Amerike tisto, kar je skvarilo evropsko kulturo?! Amerika je že od nekdaj dežela naših sanj in želja. Vendar ameriški model temelji na potrošništvu, ki je obenem ena od oblik nihilizma. Vse se mora končati v nič. N.pr. čeprav moj avto še dobro deluje, ga bomo zamenjali in kupili novega. Če se nam pokvari hladilnik, ugotovimo, da nadomestni del stane več kot nov hladilnik. Enako je z računalniki. Rok uporabnosti ni postavljen samo za živila, ampak tudi za izdelke. S tem izgubljam odnos do stvari in se ne navežemo nanje. Vse postane nepomembno, nadomestljivo. In še sami postanemo stvar. Denar nam je postal simbolni generator vseh vrednot. Pozabljamo, kaj je lepo, dobro, sveto, pravično, resnično. Vemo samo še, kaj je uporabno, koristno in kaj se da izkoristiti. Vse je podleglo ekonomiji. Ostajamo brezčutni, saj občutek ni biološka danost, treba ga je privzgojiti. Ko se otrok rodi, je kot nepopisan list, ki ga je potrebno napolniti s smiselnostjo za življenje. Vzgojo in občutek življenja v potrebe sočloveka je potrebno ločiti od izobrazbe, ki je nekaj čisto drugega in nima s čustvi in vrednotami kaj dosti opraviti. Med vzgojo, ki je krepitev čustvenega aparata in izobrazbo, ki je podajanje intelektualnih vsebin, je razlika.

Zahod je ves krščanski. V Evropi, tudi v Sloveniji pozabljamo, da je krščanstvo v našo zahodno kulturo vneslo neizmeren optimizem. Človeku je razodelo, da ne bo nikoli umrl, da je Jezus božji sin, ki je prišel odrešit svet. Budisti in stari Grki so, nasprotno, verovali, da je človek smrtnik. Zaradi krščanstva smo kristjani na prihodnost vedno zrl z upanjem. Papež Benedikt, Josef Ratzinger, se trudi poudariti krščanske korenine Evrope, v tem ima prav. Veliko tega je, kar bi sicer lahko bilo drugače, če bi papež imel drugačne poglede na življenje ljudi, vendar po svojih močeh dela dobro. V Evropi niso krščanske le korenine, krščanske so tudi krošnje in plodovi. Če iz sodobnega sveta iztrgamo besedo Bog, svet sicer še vedno stoji, ampak se

je s tem sesul ves krščanski optimizem. Nismo namreč iznašli nadomestila, ki bi nam dalo upanje v prihodnost in napredek, če odmislimo krščanstvo. Tehnika nam sicer omogoča razvoj, ne pa tudi napredka.

Razvoj pomeni kvantiteto, napredek pa kvaliteto življenja. Če mladina doma ni deležna razumevanja, jim preostane ulica, lokali, kjer lahko popivajo ali počno druge neumnosti. Mladina se nima več kje socializirati, če gre doma narobe. Včasih so se ljudje dobivali v cerkvi, v pevskih skupinah (zborih), pri verouku, tabornikih, skavtih ali v skupinah političnih podmladkov, kjer so se učili socializacije in komunikacije. Teh priložnosti danes močno primanjkuje. Ostaja jim televizija in internet. Posledice tega socialnega obubožanja mladine človeštvu še niso povsem znane. Lahko jih le slutimo. Pri mladih obstaja sicer močan potencial, a vse preveč ga odide v nič, neizkoriščenega. Konkurenca mladim niso njihovi sošolci, ki jim v razredu gre dobro, ampak so to mladi Kitajci in Indijci. Na harvardski univerzi so lani razpisali 60 štipendij, od teh je bilo podeljenih Kitajcem s Kitajske kar 48. Tudi v Indiji so mladi izredni, informatika je tam na zelo visoki ravni. Tega bi se morali sicer veseliti, vendar zahodno kulturo – tudi evropsko - ta dejstva lahko pripeljejo v zaton, pokopljejo. Tega ni kriva mladina, ampak krivi smo odrasli, ki v mlade ne vlagamo dovolj.

Na Švedskem z mladimi ni nič drugače, tudi tu jih delodajalci pogosto zaposlujejo honorarno, za določen čas in podobno neugodno. Obstajajo tudi primeri – tako v Sloveniji kot na Švedskem, da je delodajalec postavil ženski delavki pogoj, da prvi čas zaposlitve pri njem ne sme imeti otrok! V današnjem surovem kapitalizmu je denar postal vrednota nad vsemi vrednotami. Včasih so bile vrednote ob denarju še družbeni položaj, čast, dostojanstvo, celo razredni boj. Amerikanizacija je v Evropi našla plodna tla, države in ljudstva v Evropi pa za te spremembe nismo dorasli. Predvsem razvite države preveč trošimo, nerazvite pa preveč poceni stvari proizvajajo, to je usodna spirala, ki nas v naših dejanjih pelje navzdol. Mladi v Evropi bi se morali politično osveščati. Morali bi delati na tem, da se delovni čas iz osem ur dnevno skrajša na šest ur dnevno. Tako bi imelo veliko več ljudi zaposlitev, delodajalci pa ne bi mogli pometati z delavci, kot svinja s koruzo. Delavski razred bi imel več prostega časa, več življenske radosti in zdravja, ljudje bi se lahko posvetili družini in stvarjem, za katere danes nimajo časa, volje in ne denarja.

Že v šoli bi morali zaposlovati predvsem učitelje s prirojenim ali privzgojenim občutkom vživetja, empatije. Le tako bi lahko potem učitelji vzgajali otroke in mladino v duhu solidarnosti. Pri otrocih je treba začeti! Kultura, vlagati več v ljudsko kulturo, le tako obstaja upanje, da bo evropska kultura preživela. Narobe je, da se za kulturo krčijo sredstva, brez nič ni nič. Države v Evropi stiskajo delavce in jim podaljšujejo delovno dobo - Francija, Slovenija, Grčija in druge. Švedska ima sicer že več kot 50 let zahtevo 65 let starosti za

starostno pokojnino, jaz sama sem dosegla 47 let delovne dobe ob upokojitvi pri 65. letih, ker sem se zaposlila pri sedemnajstih letih starosti. Obenem pa postaja naše zdravje kolektivna lastnina, nič več naša privatna. Na Švedskem smeš že nekaj let delati tudi do 67 let starosti, kdor to zmore in želi. Norveška ima za upokojitev že zdaj 67 let kot obvezno starost.

Zdravstveni fašizem? V nacistični Nemčiji je nekoč bilo nadvse pomembno, da obstajajo le zdravi ljudje, predvsem moški, da so jih potem lahko uporabljali kot hrano za kanone! Bolezen in handikap je bilo za družbo nekaj manjvrednega, skoraj sramotnega. Mar smo na podobni poti tudi zdaj?! Lahko bi rekli, da obstajajo neke paralele pri zahtevah gospodarstva, da ljudje ne smejo biti bolni. In če se bolezen vleče predolgo, jih vržemo s sistema! Na Švedskem so tak način tretiranja bolnikov uvedli 2009, pod vladno taktirko Rainfedta, ki letos že drugi mandat vodi vladno koalicijo Alliansen! Na silo moramo biti zdravi, da nas potem delodajalci lahko izkoriščajo, izmozgajo do zadnje kapljice zmogljivosti, ker potem stanemo manj, če hitro umremo. Kratkoročna politika stremi tudi za tem, da družba ni odvisna od priseljencev, ampak da lahko za vsako ceno izkoristi moči, ki so že na razpolago doma. Na vse to kaže tudi današnji asketizem v kuharskih in zdravstvenih programih, raznih žavbah in rekreacijah.

Mar nismo že zelo blizu nekakšnemu zdravstvenemu fašizmu – ljudje so prisiljeni ohraniti zdravje, da lahko delajo do visoke starosti in da družba ni odvisna od priseljencev. Kako se ti ljudje počutijo, to ni pomembno. Vse to me zaposluje in skrbi. Sama sem sicer izven te mašinerije, saj sem upokojena, toda želela bi, da se mladi angažirajo in vzamejo vajeti v svoje roke. Zmogljivost delovnega parka nam dovoljuje skrajšanje delovne dobe, obratne zahteve so absurd! Zahodne družbe vodi divji kapitalizem, ki pa še zdaleč ne gradi na humani ideologiji, a si je podvrigel tudi etablirane politike. Mladih iz delavskega razreda manjka na vrhu!

In ali je možno, da smo dandanes (pre)močno osveščeni, ko nas mediji bombardirajo z raznimi informacijami, tako da težko izberemo tisto najvažnejše, kar je pomembno za nas same. Kar naprej gledamo in poslušamo, da gre drugim še slabše kot nam. Je bilo zato nekoč boljše, ko ljudje niso vedeli, kaj počenjajo demokratično izvoljene vlade, kralji in diktatorji na svojih položajih? Je za tiste čase res veljalo pravilo – *kar ne veš, te ne boli* - ali pa smo danes, ko se informacijam ne moremo izogniti, preveč pasivni, da bi kaj spremenili na bolje? Kdo ve?!

Literarna pot

Takoj, ko sem se naučila brati in pisati, sem že kot otrok zelo rada brala. V roke sem prijela in prebrala vse, kar mi je bilo v tej zvrsti dostopnega. Tudi pišem že iz otroštva. Pisanje me pomirja in me navdaja z osebnim zadovoljstvom. Pisati seveda ne moreš kadarkoli in karkoli, vendar se vedno znova vračam k temu načinu izpovedi. Že kot otrok sem pisala pesmi, priložnostne, ljubezenske in druge.

V Sloveniji sem dokončala osnovno šolo pri Mali Nedelji. Naprej zaradi nepredvidenih ovir nisem študirala, čeprav sem to želela. Šele pozneje sem na Švedskem našla pot v akademski svet na univerzi v Lundu. Moj akademski, oziroma strokovni naziv iz leta 1991 je *Fil kand, Diplomirana zgodovinarica (UN) - Bachelor of Arts (Ba) in History Graduate of Philosophy (University of Lund)*. Študij slovenske zgodovini na FFF v Ljubljani so v Lundu na moji diplomi napačno poimenovali »Slovakian History...«, pravilno bi bilo napisano: Slovenian History. Popravka za to, žal nisem zahtevala. Pozneje sem se vpisala še na višjo pedagoško in na fakulteto za nordijske jezike. Izobraževala sem se tudi na učiteljišču v mestu Malmö, kjer sem med drugim obiskovala pedagoško in metodološko predavanje za učitelje dopolnilnega pouka.

Zaradi bolezni sem leta 2000 prekinila magistrski študij na Višji pedagoški v mestu Malmö in se 2001 predčasno upokojila. Zaradi upokojitve pa nisem mirovala. Med drugim sem s sestrama Gabrijelo in Olgo (SESTRE BUDJA) ter pozneje z družinskim pevskim zborom Orfeum posnela 6 zgoščenk raznih vsebin in slogov. Mnoge od pesmi so avtorsko delo sester BUDJA, sama sem predvsem avtorica besedil. Od leta 2002 sem tudi glavna urednica slovenske kulturno informativne revije za Slovence na Švedskem – SLOVENSKO (Informativno) GLASILO. Od ustanovitve društva Triglav (1968) sem

Zadnjih enajst let pred upokojitvijo sem poučevala predvsem švedski jezik kot drugi jezik (Sv2). Ob delu sem si nabrala ogromno teoretičnega znanja za švedsko slovnico, ki sem ga nato v obliki učbenika kmalu napisala in izdala v slovenščini z naslovom *Švedska slovnica za Slovence*, učbenik za kontrastivni študij švedskega jezika (2002). Potem so izpod mojega »peresa« sledile še druge knjige, ki so vse namenjene Slovencem na Švedskem, primerne pa tudi za Slovence doma in po svetu.

Na naslednjih straneh objavljam izčrpnější izbor svojih objav doslej, **bibliografijo**, ki pa ni povsem popolna, saj je šlo nekaj mojih objav pri meni v pozabo. Ob koncu bibliografije objavljam tudi dve kopiji mojih spričeval iz univerze v Lundu, o katerih sem pisala zgoraj.

Področja preučevanja - Članki in drugi sestavni deli:

- Slovenci na Švedskem: kratka statistična obravnava 2001. V *Dve domovini/Two Homelands*., *Razprave o izseljenstvu*, (2001).
- Nekaj vzporednikov s Slovenci v Sloveniji in na Švedskem glede na majhnost 2005. V : *monografiji Augustina Budja : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 16 – 30.
- Asimilacija ali integracija? V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 31 -36.
- Švedska in slovenski priseljenci. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 37 – 55.
- Literarno in glasbeno ustvarjanje Slovencev na Švedskem. V : *monografiji Augustina Budja 2005: Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005).59 – 69.
- Posebna poglavja o najpomembnejših literarnih ustvarjalcih na Švedskem. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 71 – 79.
- Biografije in bibliografije najpomembnejših literarnih ustvarjalcev na Švedskem. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 80 – 85.
- Slovenski mediji na Švedskem in drugod. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 86 – 94.
- Slovenska katoliška misija na Švedskem 40 let. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 95 – 105.
- Kratka zgodovina katoliške cerkve na Švedskem. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 105 – 109.
- Pomen slovenskega binkoštnega srečanja v Vadsteni. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 110 – 134.
- Slovenska zveza na Švedskem box 237, 261 23 Landskrona. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 175 – 198.
- Slovenci na Švedskem, zbornik člankov in reportaž, 1974 – 2004. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 199 – 326.
- Slovenska društva na Švedskem. V : *monografiji Augustina Budja 2005 : Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled*, (2005). 327 – 534.
- *Bakgrund*. V : *Augustina Budja (2006), Slovener i Sverige och integrationspolitiken*, (2006). 8 -19.
- *Serber – Kroater – Slovener, ett kungarrike* (2006). V : *Augustina Budja (2006), Slovener i Sverige och integrationspolitiken*, (2006). 20 – 29.
- *Allmänt om svensk invandrar- och integrationspolitik*. V : *Augustina Budja (2006), Slovener i Sverige och integrationspolitiken*, (2006). 31 -39.
- *Om Slovenien och om kända slovener i Sverige samt andra förbindelser*. V : *Augustina Budja (2006), Slovener i Sverige och integrationspolitiken*, (2006). 41 – 154.
- *Svenska organisationer i Sverige*. V : *Augustina Budja (2006), Slovener i Sverige och integrationspolitiken*, (2006). 158 – 175.
- *En mindre statistisk undersökning om antalet slovener i Sverige*. V : *Augustina Budja (2006), Slovener i Sverige och integrationspolitiken*, (2006). 178 – 194.
- *Sammanfattande diskussion*. V : *Augustina Budja (2006), Slovener i Sverige och integrationspolitiken*, (2006). 196 – 228.
- *Lastovke, ustanovljen 1973*. V : *Ivan Sivec : Vsi najboljši muzikanti, drugi del. Razvoj narodno-zabavne glasbe v obdobju 1973-2003*
- *Budja, Sestre Budja, ustanovljen 1968*. V : *Ivan Sivec : Vsi najboljši muzikanti, drugi del. Razvoj narodno-zabavne glasbe v obdobju 1973-2003*
- *Kazalo piscev besedil. Budja Avgušina*. V : *Ivan Sivec : Vsi najboljši muzikanti, drugi del. Razvoj narodno-zabavne glasbe v obdobju 1973-2003*

Samostojni znanstveni sestavek ali poglavje v monografski publikaciji:

- BUDJA, Avgušina (Augustina) (1999): Švedska. V: *Slovenska izseljenska književnost 1*. Založba ZRC, Ljubljana, 230 - 253.
- Slovenski izseljenci v Evropi po letu 1945: Švedska (Avgušina Budja) V: *Slovenska izseljenska književnost 1*. Založba ZRC, Ljubljana, 61-76.
- Povojna slovenska zdomska književnost v Evropi. Švedska (Avgušina Budja) V: *Slovenska izseljenska književnost 1*. Založba ZRC, Ljubljana, 242 - 256.
- Biografije in bibliografije (Lev Detela, Janja Žitnik, Avgušina Budja, Barbara Suša, Igor Maver) V: *Slovenska izseljenska književnost 1*. Založba ZRC, Ljubljana, 335 – 374.

Končno poročilo o rezultatih raziskav:

- Magistrsko delo; www.Sloveners i Sverige i ett globalt perspektiv, av Augustina Budja, uppsats i word-format
- Slovenci na Švedskem so leta 1998 izgubili svojo tedensko slovensko radijsko oddajo. Tudi usoda pouka slovenskega jezika za otroke ima temno bodočnost. Narodna identiteta Slovencev na Švedskem je ogrožena. Avtorica se je odločila, da ugotovi čim bolj točno število Slovencev na Švedskem. S pomočjo Državnega biroja za statistiko na Švedskem je prišla do njihovega števila, in sicer: 31. decembra 1999 je na Švedskem živelo 5.098 Slovencev.
- Slovenes in Sweden: a short processing of statistical Data (2001) *Dve domovini/Two Homelands: Migration Studies*, 13 (2001), pp. The Slovenes in Sweden have in 1998 lost their weekly Slovene radio broadcast. The fate of teaching children Slovene language also has a dark future. National identity of Slovenes in Sweden is endangered. The author has decided to establish as precise a number of Slovenes in Sweden as possible. With the help of the State bureau for statistics in Sweden she came to the number: on December 31st 1999 5.098 Slovenes lived in Sweden.
- BUDJA, Augustina (Avgušina) (2005), Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled : monografija (Sloveners i Sverige i ett globalhistoriskt perspektiv : monografi). – Samozaložba Landskrona, 2005. 31 -36.

Antologije/Lirika:

- Štiri pota in razpotja (antologija slovenske poezije na Švedskem: Marija Hriberšek, Avgušina Budja, Jan Zavodlov, Tone Jakše). Stockholm, Svejjug, 1979.
- Šesti festival poezije i proze (antologija. Slovenski del: Avgušina Budja, Marija Hriberšek). Samozaložba: Jugoslovensko udruženje "Radnik" Västerås, 12.3.1983.
- Sedmi festival poezije i proze (antologija. Slovenski del: Avgušina Budja, Marija Hriberšek). Samozaložba: Jugoslovensko udruženje "Radnik" Västerås, 5.5.1984
- Ett öppet fönster = Odprto okno (antologija: Överblick över jugoslavernas poesi i Sverige i urval av Jon Miloš. Slovenski del: Mihaela Barišič, Augustina Budja.). Stockholm, Symposion, 1990.

Proza:

- LIPA 1968-1993 (Samozaložba, Slovenska Bistrica: 1993 Ur. Zvonko Potočnik). Slovenska Bistrica.
- GLASILO; Svetovni slovenski kongres; Št. 2-3, julij 1999, letnik IV. ZAPIS O ŽIVLJENJU SLOVENCEV NA ŠVEDSKEM. Slovenci na Švedskem
- Dve domovini. Inštitut za slovensko izseljenstvo. Razprave in članki . SLOVENES IN SWEDEN. HISTORICAL OVERVIEW OF IMMIGRATION TO SWEDEN ZRC SAZU Ljubljana 1996/7
- Slovenska izseljenska književnost. 1. Evropa, Avstralija, Azija. Monografija. Slovenski izseljenci v Evropi po letu 1945: Švedska. ZRC SAZU, Rokos, Ljubljana 1999.
- Slovenska katoliška misija 40 let (1962-2002). Brošura v sodelovanju z Gabrijelo Karlin ter Zvonetom Podvinskim. Kronološko zgodovinski pregled od leta 1962 do 2002. Založila Slov. Kat. Misija na Švedskem, Göteborg 2002.
- Dve domovini. Inštitut za slovensko izseljenstvo. Razprave in članki. Krajša statistična obravnava: Slovenci na Švedskem.
- ZRC SAZU Ljubljana 2001/13.

Knjige: pisateljstvo, fotografije:

- Budja, Avgušina (1993.) **LIPA 1968 – 1993** (Slovensko društvo, Landskrona. Objava pisma Avgušine Budja v knjižni obliki; ur. Zvonko Potočnik, Slovenska Bistrica). Slovensko besedilo.
- Budja, Avgušina (2002), Švedska slovnica za Slovence. Priročnik za kontrastivni študij švedskega jezika po slovensko. Družina, Ljubljana 2002. 260 strani. Učbenik.
- Budja, Avgušina (2003), Slovensko-švedski besedni vodič na potovanju in pri pogovoru s Švedi. Samozaložba, Landskrona 2003, 58 ÷ 54 strani. Slovensko in švedsko besedilo.
- Budja, Augustina (2004), **Svensk-slovensk ordguide på resor och vid samtal med sloveners**. (in obratno: Slovensko-švedski besedni vodnik na potovanjih in pri pogovorih s Švedi : Dopolnjena izdaja, korektura Janko Moder). Samozaložba, Landskrona 2004, 58 ÷ 54 strani. Švedsko in slovensko besedilo.
- BUDJA, Augustina (Avgušina) (2005), **Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled** : monografija = Sloveners i Sverige i ett globalhistoriskt perspektiv : monografi. – Samozaložba Landskrona, 2005. - 536 s. : ill. Slovenski tekst.
- Budja, Augustina (2005), **Letni časi / Årstider** – Pesmi / Dikter. Samozaložba Landskrona, 2005. – 228 strani. Pesmi v slovenskem in švedskem jeziku.
- Budja, Augustina (2006), **Sloveners i Sverige och integrationspolitiken** (= Slovenci na Švedskem in integracijska politika). Samozaložba Landskrona, 2006. 232 strani. Švedski tekst.
- Budja, Augustina (2006), **Receptboken. Slovenska maträtter / Slovenske jedi**. Samozaložba Landskrona, 2006. 192 strani. Švedsko besedilo.
- Budja, Augustina (2008), **Slovensko (Informativno) GLASILO**, Zbornik, del I, Slovenska Zveza na Švedskem. Samozaložba, 2008

- Budja, Augustina (2008), **Slovensko (Informativno) GLASILO**, Zbornik, del II, Slovenska Zveza na Švedskem. Samozaložba, 2008

Recenzija, prikaz knjige, kritika:

- Tone Jakše, "Antologiji na pot". Štiri pota in razpotja, Svejug, 1979, Stockholm.
- Annamaria Lundberg, "Štiri pota in razpotja", Naš glas, marec 1980/37:13-14, Stockholm.
- Alja Öfors, "KULTURA. Žene - matere - priseljenke. Avgušтина Budja". Jugoslovanski list, 8/3- 1982:6. Stockholm.
- Mihaela Barišič, "Pa še o "jugoslovanščini" ", Naš glas, februar 1982, št. 61:12. Stockholm. Janko Moder, Recenzija: Urad za Slovence po svetu, MZZ, marec 2004. Ljubljana.
- Moder Janko in dr. Orešnik Janez; Recenzija knjige (Avgušтина Budja) Švedska slovnica za Slovence, kontrastivni študij švedskega jezika po slovensko, Družina, Ljubljana 2002.
- Moder Janko in dr. Orešnik Janez (Ljubljana, 22. 03. 2004) recenzija dveh priročnikov: Avgušтина Budja, Slovensko-Švedski besedni vodnik na potovanjih in pri pogovorih s Švedi, Landskrona. Samozaložba 2003 ter Augustina Budja, Svensk-slovensk ordguide på resor och vid samtal med Slovener. Samozaložba, Landskrona 2004.
- Žbogar Alenka; Recenzija monografije (Lev Detela, Janja Žitnik, Avgušтина Budja, Barbara Suša, Igor Maver) Slovenska izseljenska književnost 1. Založba ZRC, Ljubljana. V Slavistična revija 47/4 (1999). 502-505.
- Författares Bokmaskin Augustina Budja Utgivningsår: 2005 Språk: slovenska/svenska Antal sidor: 228 Utförande: limbunden ... Augustina Budja Hantverkargatan 50 261 52 Landskrona
- Slovensko-Svedski besedni vodnik : na potovanjih in pri pogovorih ... Avgustina Budja ; [Svensk-slovensk ordguide på resor och vid samtal med slovener] / Augustina Budja; Kategori:: Slovenska. ...
- Slovener i Sverige och integrationspolitiken på Biblioteket.se Författare:: Budja, Avgustina; Titel:: Slovener i Sverige och integrationspolitiken / Augustina Budja ; [medarbetare: Anne-Marie Budja
- Slovenska maträtter : receptboken = Slovenske jedi på Biblioteket.se Författare:: Budja, Avgustina; Titel:: Slovenska maträtter : receptboken = Slovenske jedi / Augustina Budja; Kategori:: Matlagning från andra länder och ...
- A - Bok- och biblioteksväsen Filtyp: PDF/Adobe Acrobat Letni časi : pesmi = Årstider : dikter / Augustina Budja. - Landskrona : [Augustina Budja] : Samozaložba, 2005. - 228 s. : ill. ISBN 91-974694-3-2 ...

Predgovor, spremna beseda

- Avgušтина Budja, Švedska slovnica za Slovence, kontrastivni študij švedskega jezika po slovensko, Družina, Ljubljana 2002. Avgušтина Budja, Slovensko-švedski besedni vodnik na potovanjih in pri pogovorih s Švedi, Landskrona. Samozaložba 2003.
- Augustina Budja, Svensk-slovensk ordguide på resor och vid samtal med Slovener. Samozaloba, Landskrona 2004, 58 ÷ 54 strani
- Augustina (Avgušтина) Budja. (2005), Predgovor. V : Slovenci na Svedskem okvirmo zgodovinski pregled : monografija = Slovener i Sverige i ett globalhistoriskt perspektiv : monografi. – Samozaložba Landskrona, 2005.
- Augustina (Avgušтина) Budja. (2005), Predgovor. V : Letni časi / Årstider. Pesmi / Dikter.2005.
- Budja, Augustina (2006) V Budja, Augustina, Slovener i Sverige och integrationspolitiken (Slovenci na Švedskem in integracijska politika) švetski tekst. Samozaložba Landskrona 2006.
- Augustina Budja. (2006). Predgovor: V : RECEPTBOKEN. Slovenska maträtter (Slovenske jedi). Landskrona 2006.
- Avgušтина Budja (Gusti, - stina) Informativno Glasilo, glasilo Slovenske zveze na Švedskem. Predgovor/Spremna beseda – št. 3 – 33. (2003-2010)

Intervju

Berg Stefanija (Lešnik), Sindikalna delavka, Intervju, Landskrona 1985 (Naš glas, Stockholm)

Hvala Justin: Prihod na Švedsko (Informativno Glasilo, Landskrona), 2005. V BUDJA, Augustina (Avgušтина) (2005), Slovenci na Svedskem okvirmo zgodovinski pregled : monografija = Slovener i Sverige i ett globalhistoriskt perspektiv : monografi. – Samozaložba Landskrona, 2005. 375 – 379.

Hvala, Justin: Ankomst till Sverige. Landskrona 2006. V Budja, Augustina, Slovener i Sverige och integrationspolitiken. Landskrona 2006. 141 - 148.

Jože Kragelj, Slovenec, povratnik s Švedske. Landskrona – Štore 2007 (Informativno glasilo št. 20, Landskrona).

Milan Starc, Slovenec, povratnik s Švedske (Slovensko glasilo, 2008, Landskrona).

Intervjuvanec:

- Budja Augustina (2006). Fältstudie i musiketnologi; Vokalgruppen "Systrarna Budja"; av Josefine Ludvigsson (modifiering A Budja)
- Budja Augustina (2006) Systrarna Budja och andra sverigeslovenor *Intervju izvedel: Frågor ställda av Tamás Gergely* toma.gergely@kultur.stockholm.se
- Ludvik Kramberger. Slovenska izseljenska matica Kot smo že omenili, pojejo tudi veliko lastnih pesmi, ki jih je napisala Augustina in uglasbila Olga. Sestre Budja so izdale tudi videokaseto z naslovom ...
- Tamás Gergely toma.gergely@kultur.stockholm.se Recenzija: Systrarna Budja och andra Sverigeslovenor, Budja, Augustina (2006), Receptboken. Slovenska maträtter / Slovenske jedi. Samozaložba Landskrona, 2006. 192 strani. Švedsko besedilo.
- Ivan Sivec. Dve domovini Avguštine Budja. V : TT , sobota, 14. aprila. S007. stran 16.
- hd.se – Tisdagsgästen ... Harald Erling (22/2 -05); Sonny Johansson (14/2 -05); Jeanette Dahlgren (8/2 -05); Augustina Budja (1/2 -05); Ronny Arhling (31/1 -05) ...
- hd.se - Hon kombinerar slovenskt och svenskt Augustina Budja sjunger fortfarande med sina systrar, men just nu ägnar hon mest tid åt ... Kärnan är de tre systrarna Budja: Gabrijela, Augustina och Olga. ...
- Marina Lukšič – Hacin, Zgodbe in pričevanja Slovenci na Švedskem. ZRC SAZU 2001. Intervju: Augustina Budja, Landskrona. Stran 201 – 218.
- Marija Hriberšek, "Pesem kot izpoved", Jugoslovanski list, 3.12.1985. Stockholm.
- Ivan Cimerman, "Od Bučkovec do Landskrone. Družina Budja povezana s Švedsko", Rodna gruda, 8-9/1989:38-39, Ljubljana.
- Branko Žunec, "Portreti iz diaspore. Med Malo Nedeljo in severnim sijem", 25/1-1990, Vestnik, Murska Sobota.
- "Far och dotter reser till kriget". KVÄLLSPOSTEN, i DAG, 2.7.1991:6-7.
- "Fick träffa sina barn i Slovenien". KVÄLLSPOSTEN, i DAG, 6.7.1991:10.
- Marjeta Novak K. "Zaradi ustvarjanja zaprt. Slovenka na Švedskem", Delo, 21/3-1996, Ljubljana.
- Ljubo Bekš, Naša luč, 1999. "Slovenska zapisana ali zapeta beseda je del naše kulturne dediščine, ne glede na kraj bivanja!" *Slovenci na tujem smo lahko najboljši ambasadorji naše domovine. Sestre Budja - Gabrijela, Avguština in Olga - živijo na Švedskem že več kot 30 let. Skupaj s starši, Angelo in Avgustom, ter z bratom Janezom so bile soustanoviteljice prvega slovenskega društva v Landskrone, kjer se je družina Budjevih v 60. letih začasno naselila. Starši in brat Janez z družino so se čez dobrih deset let vrnili v Slovenijo, sestre Gabrijela, Avguština in Olga pa so ostale na Švedskem vse do danes. Že doma na Štajerskem pri Mali Nedelji, kjer je oče v povojnih letih bil organist, se je vsa družina postopoma vključila v tamkajšnji pevski zbor in dramsko sekcijo, ki jih je vodil oče Avgust. Takrat so prosvetno delo krajevni politiki delili na cerkveno in prosvetno; Budjevi so se udeleževali na obeh področjih in zato teh pojmov še danes namenoma ne ločujejo. Za njih je slovenska pesem in slovenska pisana beseda preprosto del slovenske kulturne dediščine, ne glede na kraj bivanja ali na ideološko pripadnost! Od doma so s seboj na Švedsko ponesli predvsem pevsko tradicijo in jo tam globoko zakoreninili med naše rojake in med številne švedske prijatelje.*
- Verski tehnik Družina, Ljubljana (2002) Augustina Budja - objavljen intervju v zvezi z izdajo knjige ŠVEDSKA SLOVNICA ZA SLOVENCE, avg. 2002
- Augustina Budja / Sestre Budja: Radijski in televizijski intervjuji ter drugo
- Patricija Tomšič, za raziskovalno delo Seminarska naloga; IZBRANI PRIMERI SELITEV MED SLOVENIJO IN LANDSKRONO (ŠVEDSKA) v šestdesetih letih. Ljubljana 2010

Priročnik, slovar, leksikon

- Budja, Avguština (2002), Švedska slovnica za Slovence. Priročnik za kontrastivni študij švedskega jezika po slovensko. Družina, Ljubljana 2002. 260 strani. Učbenik. ISBN 961-222-409-9 (117967104). Kataložni zapis o publikaciji Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.
- Budja, Avguština (Augustina, Gusti). 2003. Svensk-slovensk ordguide : på resan och vid samtal med slovenor / Švedsko_slovenski besedni vodnik : na potovanju in pri pogovoru s Švedi / Avgustina Budja ; / Augustina Budja. [Landskrona] : Samozaložba, 2003. 58, 54 s. : ill. 91-974694-0-8 Lexikologi
- Budja, Avguština (Augustina, Gusti). 2004. Švedsko-Slovenski besedni vodnik : na potovanjih in pri pogovorih s sveder : dobrodosli na Svedskem! : välkomna till Sverige! / Avgustina Budja ; [Svensk-slovensk ordguide på resor och vid samtal med slovenor] / Augustina Budja. 2., izpopolnjena izd. [Landskrona] : Samozaložba, 2004. 58, 54 s. : ill. 91-974694-1-6 Lexikologi

Razstava

- SSK Ljubljana, okrogla miza. 13. 09.2007. SLOVENCIS SEVERA

Drugi članki ali sestavki

Avguština Budja: objave člankov v

- Naš glas, Stockholm (1975 – 2001)

- Rodna Gruda, Ljubljana (1968 – 2005)
- tidningen/časopis Arbetet, Malmö
- tidningen/časopis NST, Landskrona
- Naša Slovenija – Naš delavec
- Slovenski (izseljenski) koledar, SIM *in drugod*

Strokovna monografija

Augustina (Avgušтина) Budja. (2005), Slovenci na Švedskem okvirno zgodovinski pregled : monografija = Slovener i Sverige i ett globalhistoriskt perspektiv : monografi. – Samozaložba Landskrona, 2005.

Budja, Augustina (2006), Slovener i Sverige och integrationspolitiken (Slovenci na Švedskem in integracijska politika) švetski tekst. Samozaložba Landskrona 2006.

Urednik, prevajalec

Augustina Budja, glavni in odgovorni urednik: Slovensko (Informativno) GLASILO, glasnik Slovenske zveze na Švedskem (2003 --)

Augustina Budja, prevajalec, tolmač pri Semantik, Stockholm, Göteborg in Malmö ter TTT Helsingborg (1993 --), Noodi aacod, Finska (2006 -2009).

Umetnik / Vokalist:

- cerkveni pevski zbor *Mala Nedelja* (1955--)
- otroški pevski zbor *Mala Nedelja* (*Bučkovci*, 1953-1960)
- vokalni tercet *Sestre Budja* (1968 --)
- alt pri pevskem zboru *Triglav*, Landskrona (1968 – 1977)
- alt pri pevskem zboru *Lipa*, Landskrona (1977 – 1999)
- vokalist pri orkestru *Planika*, Malmö (1987/88)
- alt pri pevskem zboru *Glasbena matica*, Ljubljana (1988/89)
- pri pevskem zboru *Orfeum*, Landskrona (1999 --)

Skladatelj/komponist

Večer v tujini (2000, CD *Otroci zemlje*, *Zlati Zvoki*)

Pri Mali Nedelji (2000, CD *Otroci zemlje*, *Zlati Zvoki*)

Pesnik

Augustina (Avgušтина) Budja. (2005), *Letni časi / Årstider. Pesmi / Dikter*.2005.

- Avgušтина Budja (Gusti, - stina) objave pesmi V : Kulturni reviji za Slovence na Švedskem *Naš glas*, Stockholm (1975-2001) ter v reviji *Slovensko Informativno Glasilo*, glasilo Slovenske zveze na Švedskem. 3 – 21. (2003-2001)

- *Locutio*, Prva slovenska literarna on-line revija. Objava pesmi in kratke avtobiografije (2008-09), 2 objavi

Nagrade in priznanja:

- *Zavarovalnica FOLKSAM*, 1997: *Augustina Budja: Štipendija za delo Slovener i Sverige (gräv där du står)*, Landskrona 1997
- *Kulturna štipendija mesta Landskrona (Landskrona kommun) 2000, Sestre Budja - za kulturno in glasbeno ustvarjanje in povezovanje Švedske in Slovenije na kulturnem področju – GLASBENI MOSTOVI 2000/01*
- *Slovenska izseljenska matica*
- *Slovenska škofovsko konferenca*
- *Slovenska zveza na Švedskem (več priznanj)*
- *Slovensko diplomatsko predstavništvo na Švedskem*
- *Urad za Slovence po svetu (več priznanj)*
- *Kulturno društvo Mala Nedelja*
- *Slovenska katoliška misija na Švedskem*
- *SKD Lipa, Landskrona (1981)*
- *Kulturni odbor občine Ljutomer (sestre Budja) 1999*
- *Občina Ljutomer, Upravna Enota Ljutomer, župan Franc Jurša (sestre Budja) 2007*

Nerazporejeno, drugo: A. Budja je sodelovala pri raznih literarnih in drugih krožkih v Sloveniji

LUND UNIVERSITY
SWEDEN

Date
1991-05-08

TRANSCRIPT OF RECORD
(for official use)

Name
Budja, Augustina
Civil registration no
450528-9464
has passed the following courses and been awarded the following degree at the University of Lund, Sweden, in accordance with the Higher Education Act (1977:263)

Name of course	Points	Mark	Date
KVL001 Humanities, basic course	20	Pass **	1987-06-05
HIS100 History, General course (1-40)	40	Pass	1988-08-23
FON210 Phonetics, basic course	05	Pass	1990-03-17
KVK013 Humanist, mass media in society	05	Pass **	1990-03-29
KVL002 Applied studies of Humanities	20	Pass **	1990-06-06
EN011 European Ethnology, ethnicity and cultural interaction (1-10)	10	Pass	1991-01-19
HIS103 History, General course (41-60)	20	Pass	1991-04-17

* See certificate
Slovakian History (Edvard Kardeljs University, Ljubljana)
**May be included in the degree as 20 points by special decision February 4, 1988.

**Graded marks are not given.
Degree awarded
Bachelor of Arts (BA) in Humanities
Registrar
Kerstin Lincvall-Neergaard
Date
1991-05-02

For explanations, see attached sheet "General information"

Dir VII G 41: 1379/81

Slika 75 Augustina Budja, Diploma, Univerza v Lundu, Švedska

1998-09-23 Sida 1 av 2
AUGUSTINA BUDJA
HANTVERKARGATAN 50
LANDSERONA
261 52

Studieintyg för: 450528-9464 AUGUSTINA BUDJA

Antagen till:
LGRFY GRUNDSKOLLÄRARUTB ÄK 4-9, PRAKT-PED UTB 40 P

Examen:	FYL KAND PÅ KULTURVETARLINJEN	Poäng	Betyg	Datum
*FYM011	Etnologi, kulturmästen och Kulturmäster(1-10)	10.0	G	910119
*FOM210	Fonetik, fonetisk grundkurs	5.0	G	900317
GLP602	Praktisk-pedagogisk utbildning (1-40)	40.0	G	
9601	PFU 1 (1-5)	5.0	G	960920
9602	PFU 2 (6-20)	15.0	G	970214
*HIS100	Historia, allmän kurs (1-40)	40.0	G	880823
*HIS103	Historia, allmän kurs (41-60)	20.0	G	910417
*KVK013	Kultvet, hum i arb livet: massa i samhallet	5.0	G	900329
*KVL001	Kulturveterinjen, baskurs	20.0	G	870605
*KVL002	Tillämpade studier	20.0	G	900606
*LIS121	Lingvistik, översättningsteori	5.0	G	950410
*MÄT601	Pedagogisk-estetisk kurs i obehör baspraktlärare	20.0	G	951205
*PED002	Pedagogik, allmän kurs(21-40)	20.0	G	960118
*PED051	Pedagogik, vuxenpedagogik 1(1-10)	10.0	G	880309
*PED052	Pedagogik, vuxenpedagogik 2(11-20)	10.0	VG	910114
*PED071	Pedagogik, interkult kommunikation (1-10)	10.0	G	950321
REK014	Religionskunsk: tros- o livsåskåpningskunsk(1-10)	10.0	G	
8448	Självständigt arbete	2.0	G	940307
SOC001	Sociologi, allmän kurs (1-20)	20.0	G	
9101	Introduktion	2.0	G	930328
9102	Sociologisk o socialpsyk. teori: Övningsar	3.0	G	940115
9103	Sociologisk o socialpsyk.teori: tentamen	5.0	G	940205
9104	Metod i laborationer	0.0	G	940426
SOC059	Sociologi, kriminologi, internetbaserad distanskurs	10.0	G	
9801	Introduktion	2.0	G	980217
9803	Kriminologi i praktiken	4.0	G	980823
SVE413	Svenska som andraspråk (41-60)	20.0	G	
9300	Annan relevant språkvetenskaplig kurs	5.0	VG	941103
9301	Språkinläring och språkpsykologi	5.0	VG	941213
9304	Kulturskap (fördjupning)	5.0	VG	941331
*SVE421	Svenska som andraspråk (1-20)	20.0	G	940629
*SVE422	Svenska som andraspråk (21-40)	20.0	G	951003

Summa totalt: 208.0 poäng

* markerar att kursen är slutförd

Slika 76 Literarna produkcija:

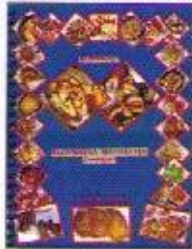
Avguština (Augustina) Budja, Švedska

Slovenske knjige na Švedskem

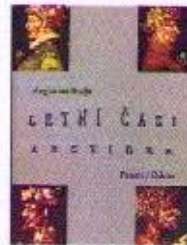
Avtor knjig je Avguština Budja

E-mail: budja@bredband.net

Tel/fax: 0418 – 269 26

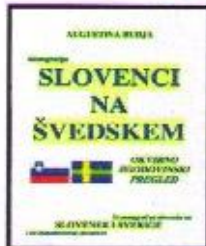
**SLOVENSKA MATRÄTTER
RECEPTBOKEN**
(cena 150 kr + poština)
Slov. recepti v švedskem jeziku
194 strani
izdano leta 2006
ISBN 978-91-974684-5-9

**ÅRSTIDER, dikter
Letni časi, pesmi**
230 strani
izdano leta 2005
ISBN 978-91-974694-5-9

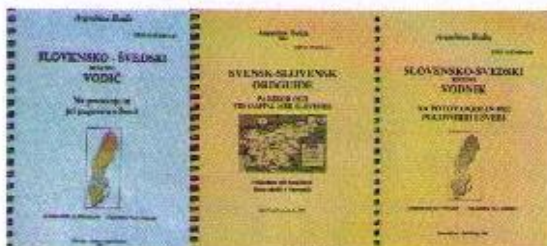
ŠVEDSKA SLOVNICA ZA SLOVENCE
262 strani
Izdano leta 2002
ISBN 961-222-409-9

SLOVENCİ NA ŠVEDSKEM
(cena 395 kr + poština)
dokumentarna knjiga- monografija
540 strani
Izdano leta 2005
ISBN 91-974694-2-4

**SLOVENER I SVERIGE
OCH INTEGRATIONSPOLITIKEN**
234 strani
izdano leta 2006
ISBN 13: 978-91-974694-4-0
ISBN 10: 91-974694-0

**SLOVENSKO-ŠVEDSKI VODNIK
SVENSK-SLOVENSK ORDGUIDE
SLOVENSKO-ŠVEDSKI VODIČ**
Priročnik v slovenskem in švedskem jeziku
112 strani, izdano leta 2003, ponatis leta 2004
(cena 120 kr + poština)
ISBN 91-974694-1-6, ISBN 91-974694-0-8

SLOVENSKO INFORMATIVNO GLASILO
ZBORNİK/DEL 1 Št. 1 – 13
Okrog 500 strani, tiskano leta 2008
ISSN 1651 - 8292
SLOVENSKO INFORMATIVNO GLASILO
ZBORNİK/DEL 2 Št. 14 - 22
ISSN 1651 – 8292, okrog 500 strani, tiskano leta 2008

Slika 77 Glasbena koprodukcija sestre Budja, Orfeum: Avgušтина (Augustina) Budja, Švedska

Sestre Budja, Pevski zbor Orfeum, Spice Duo Landskrona 1998 - 2007

Večernice

Leto izida:
2004

Ave

Leto izida:
2003

Otroci zemlje

Leto izida: 2000

TEDEUM Božične pesmi

Leto izida/
Utgivningsar: 1999

TEDEUM JULpärlor pa svenska

Leto izida/ Utgivningsar: 1999

Spoznanje

Album sester, ki živijo in delajo
na švedskem.

Leto izida: 1998

SPICE DUO Kärlekens Ansikte

Album mlade Slovenke rojene na švedskem,
Dora Tuomainen (Budja) in Peter Cemjack -
Duo Spice, člana pevskega društva Orfeum,
Landskrona, švedska. spiceduola@hotmail.com

Vse zgornje zgoščenke/CD so izdane pri ZLATI ZVOKI, Slovenija
razen CD Tedeum (svenska) Julpärlor, 1998, Spice Duo Kärlekens
Ansikten, 2007 ooh video Systrama Budja, 2000/01
Orfeum@bredband.net

**Video sestre BUDJA
Glasbeni mostovi**

Leto izida / Utgivningsar: 2006/07

Leto izida / Utgivningsar: 2000/01

Glasbena pot

Po doslej prikazanih fotografijah si bralec morda lažje predstavlja obseg mojega ljubiteljskega delovanja na glasbenem področju. Stara sem bila šele kakšna tri leta, ko smo kdaj pa kdaj odšli na obisk k znancem, ki so imeli krojačnico v Kuršincih. Tam so nam tudi krojili in šivali obleke. Spominjam se, da so me pri Vaupotičevih večkrat postavili na pult, ki je sicer služil za krojenje oblek in podobno in me vzpodbujali, naj kaj zapojem. Pozneje je podobno pevsko vlogo pri znancih imela tudi sestra Olga. Z veseljem sem jih pri tem ubogala, kar ponavadi ni bila moja vrлина (uboganje). Pela sem pesmi, ki sem jih poznala od starejših. Nekaj sem jih prikrojila po svojem okusu. Pozneje se je teh pesmic v meni nabralo v tolikšni meri, da sem kar čakala, kdaj me bo kdo povabil, naj mu/ji kaj zapojem. To je bila torej že iz otroštva moja najljubše razvedrilo – petje. Ko smo živeli v Mariboru, sem šla z mamo in očetom zelo rada k maši, predvsem ker je tam bilo lepo petje. Janez je bil takrat ministrant, atek je pel v cerkvenem zboru, ostali pa smo se privajali in uživali v poslušanju. Leta 1949 smo se preselili v Ormož, tam sem hodila v vrtec, kjer smo tudi peli veliko otroških pesmic. Nato sem po selitvi iz Ormoža svojo pevsko kariero nadaljevala doma na paši, pozneje v šoli in nato v cerkvenem pevskem zboru pod atekovo taktirko.

Leta 1952/3 je atek prevzel organistovstvo po pokojnem organistu Alojzu Vrzelu iz Svetega Duha na Stari Gori, ki je bil do svoje smrti organist v cerkvi Sv. Trojice pri Mali Nedelji. Oba starša – mama Angela in atek Gustek (Avgust) – sta pela v pevskem zboru pri njem. Ko je potem atek prevzel vlogo organista, se je naš dom spremenil v mogočno pevsko trdnjavo. Pevci so hodili k nam na vaje vsak teden, pozimi so nekateri kdaj tudi pri nas prespali. Mama jim je postregla s suhim sadjem, vinskim čajem ali pikolo. Tudi domačega kruha je mamika kdaj narezala na mizo, za namaz je bila zaseka s tünke. Teh večerov, ko so bili pri nas pevci, se nadvse rada spominjam. Peli smo, se šalili, si pripovedovali zgodbe – norčave in grozljive, ter se smejali tudi »vsakemu prdecu«, je včasih kdo komentiral. Sama sem seveda vsesкупaj vsrkavala vase, pri teh zgodbicah kot sedemletnica nisem imela kaj doprinesti, samo poslušala in zabavala (ter izobraževala) sem se. Mnogi od teh pevcev so zdaj že odšli v večnost, le peščica jih je še živih, in še manj zdravih. Vendar, ko se srečamo s še živečimi, je naša najljubša tema pogovora še vedno petje in stari časi. Ateka se prav vsi radi hvaležno spominjajo in ga pogrešajo. Dolga leta je skrbel za kulturno plat življenja v domačem kraju, mama ga je pri tem seveda podpirala.

Pozneje se je pokazalo, da so očeta in tudi posamezne pevce zalezovali prisluškovalci, ki jih je poslala KP. Policija je med pevske vrste plasirala svoje priušnike, na ta način se jih je tudi med pevci nekaj znašlo. Nikoli nismo prav vedeli, kdo so. Poročali so nadrejenim, kdo vse hodi k nam na vaje, kakšne

pesmi se pri nas pojo, kaj se pogovarjamo, kje bomo imeli kak nastop in podobno. Velikokrat je očetu pod noge metala polena lokalna policija, ki je s pomočjo svojih »poročevalcev« izvedela za kak odrski nastop, ki jim pač ni bil po volji. Lahko bi rekli, da so očetu sledili na vsakem koraku. V tisti dobi so bili duhovniki, organisti in drugi cerkveni uslužbenci, ki niso skrivali svoje ideološke barve, močno na udaru s strani vladajoče KP. Kaj posebno zanimivega najbrž pri nas niso našli, ker je ostalo kvečjemu vse le pri kakšnem zaslišanju. Vendar je bilo tudi to dovolj, da se je v meni močno razvilo čustvo upora, saj sem bila prepričana, da oče s svojim delovanjem ne počenja nič slabega, nikomur ne škodi ampak dela le dobro. Vohunjenje za družino Budja se je nadaljevalo tudi na Švedskem. Nekateri naši znanci so nam povedali, da so bili v Sloveniji (še pod jugoslovanskim režimom) klicani in zaslišani glede našega delovanja (Bergoč, Ivič in drugi). Ti ljudje najbrž niso imeli povedati kaj slabega o nas, vendar ne vemo, kdo vse je bil doma zaslišan in kaj vse je vladajočim povedal. Zanimivo bi bilo videti naše dosjeje, če sploh kaj.

Nekoč je naš orkester Lastovke igral na veselici za Hrvate v mestu Halmstad, ki leži severno od Landskrone na zahodni obali Švedske. Večkrat smo igrali za katerega hrvaških društev na Švedskem. Zakaj bi tudi ne, saj smo bili takrat jugoslovanski bratje?! Povabili so nas, ker smo v repertoarju poleg zabavnih – tujih in domačih - imeli tudi hrvaške pesmi. Pozneje smo izvedeli, da so v tem hrvaškem društvu v Halmstadu delovali tudi simpatizerji ustaškega gibanja. Na ta način smo Lastovke dobile pečat, da smo simpatizerji ustašev, če že ne tudi ustaši. Za to absurdno obsodbo smo izvedeli nekaj let pozneje, ko smo bili z Zvezo kulturnih organizacij Republike Slovenije v Ljubljani dogovorjeni, da bomo poleti 1980 dva meseca igrali v hotelu Bernardin v Portorožu. Ta dogovor je bil za člane narodnozabavnega orkestra Lastovke seveda veliko priznanje! Med tem je 4. maja umrl Tito in naš dogovor je padel v vodo. Organizatorji v Portorožu so preko Kulturne organizacije RS poslabšali naše pogoje, med drugim so za polovico znižali prvotno dogovorjen honorar in tako smo bili postavljeni pred dejstvo, da smo odpovedali naš nastop v Bernardinu. Kakšno leto potem smo izvedeli, da se je vse to dogajalo na podlagi obtožbe, da smo simpatizerji ustaške organizacije, ker smo igrali za ustaške privrženec v Halmstadu. Ježeš in Marija, mi pa simpatizerji ustašev!!! Nihče od članov v orkestru Lastovke seveda o tem ni imel niti pojma, vendar nam v Sloveniji niso dali priložnosti, da sum »operemo«. Tisto leto smo vsi iz orkestra Lastovke – namesto igranja v Bernardinu - skupaj dva tedna dopustovali na Hrvaškem v kraju Tjesno blizu Zadra. To je slovensko politiko najbrž še bolj utrdilo v njihovem pogledu na naše »ustaštvo«. Za smejati ali pa za razjokati, kakor vzameš.

Nato smo doživeli še en dokaz, da smo v Landskrone Slovenci tarča političnih zasledovanj – v osemdesetih letih prejšnjega stoletja je na Švedsko prihajal profesor glasbe – ne bom ga imenovala, ker bi ga morda preveč izpostavila.

Ta profesor iz Ljubljane še živi. Prihajal je v nekatera slovenska društva na Švedskem, ki so gojila slovensko zborovsko petje pod taktirko »amaterskih« pevovodij. Tu in tam je profesor pomagal pri izobraževanju pevskih vodij, čeprav ne morem trditi, da je imel pri tem dobro taktiko. V svojih poročanjih, ki smo jih včasih dobili v pogled, je vedno namreč povzdigoval le svoje zasluge, nikoli ni imel razumevanja za trud in uspehe »amaterskih« pevovodij, ki jih je izučilo življenje na Švedskem, ki so se uspeli prilagajati pevski bazi v svojem kraju, in so tako bili veliko primernejši pevovodje od vseh profesionalcev, ki jih je občasno poslala Slovenija (beri Jugoslavija). Profesor M.K. nam je nekoč tudi zaupal, da je bil poslan na Švedsko za nagrado za svoje zasluge, vendar z nalogo, da poizve in poroča o življenju določenih slovenskih naselbin. Povedal je tudi, da pri nas pač ni odkril nič protislovnega in bo s svojim poročilom najbrž razočaral pričakovanja nadrejenih v Sloveniji.

Še ena epizoda se nam je zgodila v Ljubljani pred skoraj osmimi leti. Vokalni tercet sestre Budja smo za nacionalno televizijo snemale nekaj pesmi. V studiu nas je vodila znana voditeljica zabavnih programov, Smilja Baranja. Po snemanju nas je Smilja s kolegico povabila na kavo v bližnjo restavracijo. Nekaj časa smo sproščeno klepetale, saj smo se poznale že od prej. Leta 1999 smo pri Mali Nedelji na pobudo naše mame sestre Budja namreč bile soorganizatorke, oziroma pobudnice za dobrodelni koncert, kjer je nastopila vrsta slovenskih artistov, tudi me tri in je program povezovala popularna Smilja Baranja. Zdaj smo se delno pogovarjale o tem nastopu, delno pa o dnevni politiki. Naenkrat je Smiljina kolegica opazila dva moška, ki sta sedela pri sosednji mizi in prisluškovala našemu pogovoru. Smilja je prebledela in potem zašepetala, da moška pozna in da sta iz vrst slovenskih doušnikov. Prepričana je bila, da so nas opazovali in nam prisluškovali, po čigavem naročilu, tega seveda ni vedela, vendar se je čutila ogroženo, ker je sedela v naši družbi. Ne njej ne nam ni bilo ob tem odkritju prijetno. Podaljšana roka slovenske »oblasti« nas je – ker smo Budjeve - torej še vedno imela na muhi. Nikoli nismo izvedele, da bi pri njej nastale kakšne represalije zaradi našega druženja, sicer je pa takrat politiko trajbala predvsem Smilja, me smo se samo strinjale ali nestrinjale ...

Spet drugič smo leta 2007 sodelovale na razstavi Slovenci s severa, ki jo je organiziral Svetovni slovenski kongres v Ljubljani (SSK). Med pogovorom smo izvedele, da v Sloveniji veliko vedo o družini Budja. Če kdo vpraša kakšnega Slovence o švedskih Slovencih, se v odgovoru najprej omenja ime Budja nato pa ime Zvone Podvinski, ki je na Švedskem v vlogi izseljenskega duhovnika katoliških Slovencev. Šele nato pridejo na vrsto in se omenjajo društva in posamezniki. Torej je informacija in zanimanje za Budjeve v Sloveniji še vedno aktualna tema in upravičeno dvomim, da v dobre namene. Nekdo še vedno brska po naših življenjskih zgodbah in išče dlako v jajcu. Delno je bil moj namen z objavo te avtobiografije (življenjepisa) tudi ta, da javnosti razkrijem naše prikrite nagibe, če jih je kje kaj, tako da zapolnim

vrzel, ki še morda obstaja, vse to v upanju, da bo zanimanje za našo družino poslej dobilo svoj epilog in bomo končno dobili svoj mir.

Časovno moram spet narediti skok nazaj, ko gre za pevsko kariero. Ko je Olga bila stara 5 let, mi je že lahko delala družbo na paši. Ure in ure sva prepevali, izmišljene in obstoječe pesmi in besedila. Peli sva ubrano, saj so naju sosedje vedno pohvalili. Jaz sem se vključila v pevski zbor tudi v šoli. Tu sem bila večkrat solistka, kadar so skladbe to zahtevale. Obenem sem pela pri cerkvenem zboru pod očetovim vodstvom. Ko sem bila stara 13 let, so pri Mali Nedelji priredili neke vrste Pokaži kaj znaš, kjer so iskali pevske talente. Oče naju je z Jelko pripravil z nekaj skladbami, tako sva nastopili v duetu, Jelka pa tudi solo. Spominjam se, da je Jelka pela pesem Franceta Prešerna: Nezakonska mati (Kaj pa je tebe treba bilo....), skupaj pa sva takrat zapeli pesem Gorska rožica (Na snežni gori pisana....) in tudi Veselo pevko (Kaj ne bila bi vesela...) ter druge. Dosegli sva enkrat prvo, drugič drugo mesto. Povabili so naju tudi, da v podobni oddaji sodelujeva na Ptujju. In sva se odzvali. Vendar se potem ni zgodilo nič usodnega, kar bi naju dvignilo med pevske zvezdice. Ne, ostalo je pri tem.

Svoj pevski talent sva vsaka po svoje razvijali naprej. Jelka je pela v malonedeljskem pevskem zboru in pozneje hodila k solopetju v Škofji Loki, tudi mlajša sestra Olga je hodila nekaj časa k Jarčevi na solopetje. Kot vajenka je pela v dekliški skupini v Škofji Loki ter v Strokovnem centru poklicnih šol v Ljubljani, kjer je ob lastni spremljavi na kitaro tudi pela. Jaz sem med tem odšla na Švedsko. Nekaj let je bila tako v mojem petju pavza. Integriranje v švedsko družbo me je sprva povsem zaposlilo. Postala sem tudi mamica, v roku treh let trem hčerkam (1965, 66 in 68). Veselje in želja po petju pa ni usahnila. Pisala sem že o prihodu mojih domačih na Švedsko, drug za drugim so prihajali k meni na obisk in ostali na Švedskem. To mi je sprva seveda nalagalo določeno odgovornost in obenem zadovoljstvo. Že leta 1968 smo ustanovili slovensko društvo TRIGLAV, kjer je postalo petje naša rdeča nit delovanja. Deloval je pevski zbor Triglav, vokalni tercet Sestre Budja, narodnozabavni orkester Lastovke, otroški zbor Valovi, bilo je tudi nekaj instrumentalnih solistov – Ljubica Dolničar, Hajdi Novak, Leonida Kostanjevec (pozneje poročena Kembro), Dominika Kostanjevec, Matej Bencek in drugi. Krajši čas smo imeli v društvu tudi vokalni kvartet Druga generacija – Poldi Karlin, Dora in Anne-Marie Budja ter Leonida Kostanjevec. Občasno sva jih vodili Olga ali jaz.

Tudi v orkestru Lastovke je bilo podobno – Olga in jaz sva sestavljali repertoar, včasih je kakšno novo idejo primaknil tudi kateri od muzikantov. Podobno sva z Olgo krojili repertoar vokalnega terceta Sestre Budja – Gabrijele (Jelke) Karlin, Olge (Kostanjevec) Budja in mene, Gusti (Prevolnik) Budja. Veliko pesmi smo napisale same ali jih priredile po lastni potrebi. Od leta 1968-1977 smo nastopali v okviru društva TRIGLAV, nato smo se zaradi

stalne vrnitve v Slovenijo nekaterih aktivnih članov v društvih TRIGLAV in SLOVENIJA (1973-1977) leta 1977 združili v tretjeimensko društvo LIPA, katerega prvi predsednik je bil Zvonko Bencek, ki se je tisto leto priselil k nam iz Jönköpinga. Tu smo nastopali in delovali podobno kot prej. Omenila sem že trenja med Slovenci v Landskroni in okolici, ki jih je s svojim političnim vmešavanjem povzročila tedanja oblast v Sloveniji. Globok prepad, ki je leta 1973 zazijal med nami, ni nikoli prenehal biti prepad, kvečjemu je le rahlo zamaskiran izgledal kot celota vse do leta 1999 (kot medvedja past). Spomladi 1999 smo na občnem zboru društva LIPA »ujeli medveda«, prepad je ponovno zazijal, večina bivših članov društva TRIGLAV se je odcepilo od društva LIPA. Vsakdo je vlekel na svojo stran. Ustanovili smo TRIGLAVU hčerinsko švedsko-slovensko pevsko društvo ORFEUM.

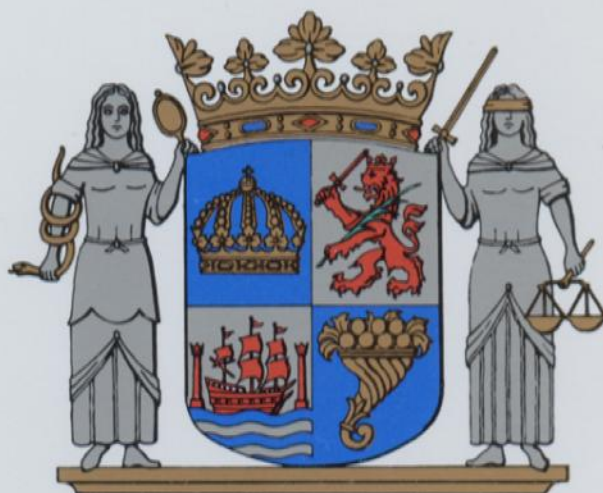
Širši slovenski javnosti na Švedskem razdvojenost v Landskroni ni šla v račun. Nekdo je dejal, da je to zaradi Cerkve, spet drugi so iskali drugačne vzroke. Tudi v Sloveniji je bil ta naš korak sprejet zelo previdno. V slovenskih inštitucijah so še vedno sedeli nekateri stari akterji iz časov komunizma, ki so v preteklosti Budjevim pripisovali neobstoječe lastnosti. Starega psa je težko naučiti sedeti, to velja v mnogih primerih teoretično in praktično, tudi ko gre za slovenske politike, potomce rdečih pleníc. Vendar pa je za Budjeve ta korak pomenil, da smo končno spet lahko svobodno zadihali. Otresli smo se očitnih nevoščljivosti posameznikov v društvu LIPA, ki so dokaj negativno vplivali na naše delo in na vso slovensko okolico. Društvo LIPA je v svoji kulturni revščini potem umiralo po obrokih in povsem umrlo leta 2008. ORFEUM pa je ubral povsem novo pot. Začeli smo snemati zgoščenke, jaz sem se lotila pisanja raznih knjig o Slovencih in za Slovence, skratka moreči občutek, da nas nekaj drži za vrat in duši, je izginil. Vendar je skupno število članov v našem društvu z razdelitvijo upadlo, Slovenci tudi umirajo, zato si je kakšen večji projekt v Landskroni danes zelo težko privoščiti.

Že leta 1979 smo z orkestrom Lastovke posneli prvo vinilno ploščo z naslovom Lastovke. Nato smo v začetku osemdesetih let posneli še ploščo Na festival. Sledila je dolga pavza. 1998 smo v okviru vokalnega terceta Sestre Budja pri glasbeni založbi Zlati Zvoki posnele prvo zgoščenko z naslovom SPOZNANJE. Prav ta zgoščenska je potem v Landskroni pri določenih Slovencih povzročila nevoščljive izpade, ker smo sestre Budja v tej zvezi v Sloveniji podale več medijskih intervjujev. No, naslednjo zgoščenko smo posneli že v okviru hčerinskega društva ORFEUM, leta 1999 sta bili to kar dve zgoščenci – slovenski in švedski TEDEUM, božične pesmi v naših priredbah, nekaj lastnih pesmi in nekaj prevodov. Pri nekaj skladbah je sodeloval tudi družinski zbor Orfeum. V tem zboru so vključeni samo člani družine Budja – vse tri sestre in njihove družine. Leta 2000 smo v kombinaciji z zborom posnele zgoščenko OTROCI ZEMLJE. Leta 2001 smo posnele VHS-kaseto z desetimi videoposnetki, ki so jih nato nekaj let pogosto vrteli na švedski lokalni televiziji Landskronavision ter na slovenski televiziji (P3).

Režiser in videoproducent je bil Matjaž Koncilja. Snemalca kamera 1 Marjan Kos, kamera 2 Jože Jagrič in video arhiv TV3, montaža Marko Kočar in Peter Falež, slovensko besedilo je prebral Tone Jurečič, fotografije Matjaž Koncilja. Že leta 2002/3 smo posneli zgoščenko AVE, kjer smo zbrali pisan šopek Marijinih pesmi. Naslednja zgoščenka je izšla leta 2004 z naslovom VEČERNICE. Na vseh, razen prve, so sodelovali člani naše družine v pevskem zboru Orfeum, na zgoščenki VEČERNICE tudi naša mama, ki je bila takrat stara 88 let. 2007 je posnela moja hčerka Dora, Teodora Tuomainen s Petrom Cemjakom zgoščenko *Kärlekens ansikten* (Obrazi ljubezni). VHS kaseto sta financirali občini Ribnica in Landskrona po posredovanju Matjaža Koncilje. Decembra 2010 smo na pobudo Koncilje ponovno izdale Glasbene mostove v obliki DVD:ja. Večina naših glasbenih projektov je sofinanciral Urad za Slovence po svetu, ostalo smo založile sestre Budja same, nekaj tudi v okviru društva.

Slika 78 : Sestre Budja, DVD Glasbeni mostovi 2010; Ovitek plošče Lastovke 1979; Vinilna plošča Na FESTIVAL, Landskrona 1980; Ansambel Lastovke – Zvonko, Tomi, Gusti, Olga na Danskem, Kopenhagen 1980

**LANDSKRONA KOMMUNS
KULTURSTIPENDIUM 2000**

tilldelas

VOKALTRION SYSTRARNA BUDJA

Systrarna Budja har med egna texter och egen musik under flera år berikat sång- och musiklivet i Landskrona och på andra orter. Delta-gande i projektet musikbroar mellan Landskrona och Ribnica i Slovenien med egna melodier och texter om bl a Landskrona visar på en ambi-tion, att med sång och musik skapa förståelse för respektive lands kultur. Systrarna Budja tilldelas kulturstipendium för uppmuntran till fortsatta kulturambitioner och skapande av kulturbroar.

Landskrona i december 2000

för Landskrona kommuns kulturstipendiedelegation

Gösta Nilsson
Kommunfullmäktiges ordförande

Leif Borg
Kommundirektör

Slika 79 Kulturna štipendija mesta Landskrona sestram Budja za glasbeno premostitev med slovensko in švedsko kulturo, Landskrona 2000

Kdo sem jaz in kdo smo mi? V srcu sem zavedna Slovenka, to vem zagotovo. Jugoslovanstvo se me ni nikoli niti najmanj dotaknilo! Nasprotno – odbijalo me je. Enako velja za moja starša in ostale ožje člane družine. Sestavni del mojega življenja so številna srečanja z ljudmi, je pesem in je pisana beseda. Otroci že od nekdanj določene stvari ponavljajo za svojimi starši, tako se učijo živeti in na ta način ostajajo del njih – starši del svojih otrok, otroci del staršev. Takšna je reprodukcija življenja. Ko so leta 1948 v Mariboru po krivici obsodili in zaprli mojega očeta, smo takrat in predvsem pozneje vsi trpeli, celo Olga, ki se še ni niti rodila. Očetu so vtisnili pečat državnega sovražnika, kaj je lahko še bolj okrutnega?! In čas ne zaceli srčnih ran, ali pa jih? Morda pa je bolj verjetno, da se s časom naučimo živeti s svojimi ranami, kdo ve?!

Na državnih proslavah smo Budjevi od kar pomnim nastopali, pri Mali Nedelji s pevskim zborom, na proslavah z deklamacijami, pri dramskih sekcijah, na Švedskem pa z dramo, z zborom in orkestrom, sestre Budja ter otroškim zborom Valovi. Smo bili zato nevedneži, politiki ali prav nasprotno? Z državljansko vojno po drugi svetovni vojni je Slovenija doživela veliko nesrečo. Stanje se še ni umirilo, čeprav je Slovenija od leta 1991 samostojna in svobodna država. Državo tvorijo ljudje - in svoboda od človeka terja odgovornost – ta ki ima moč, ima tudi odgovornost! Vendar – kjer ni tožnika, ni sodnika. Spremembe se dogajajo počasi, vendar se dogajajo.

Po podatkih iz slovenske novejšje zgodovine se ni kazala nič kaj lepa podoba sveta, v katerega sem se rodila v maju 1945. Evropa je krvavela zaradi obeh vojn; Prva svetovna vojna je zahtevala približno 40 tisoč smrtnih žrtev med Slovenci, druga svetovna vojna pa več kot 100 tisoč! Od teh je bilo okrog 80 tisoč pobitih v povojnem času. Kadar ti je odločeno, da živiš v svetu, kjer ne moreš zaupati niti svojim prijateljem, kaj šele neprijateljem, je to klavrna podoba sveta. Pravijo, da konflikti in nasprotja v neki družbi peljejo k razvoju te družbe; že morda res, toda takšno diktatorsko stanje zmelje v prah vse preveč nedolžnih ljudi! Vendar noč ni nikoli tako temna, da bi človek ne mogel vsaj otipati predmetov okrog sebe (maček jih celo vidi). In jutro pride vedno za nočjo, že to je upanje! Optimizem in pesimizem sta dve značilnosti ljudi, ki niso prodane duše, ljudi, ki imajo še druge vrednote kot le ideološko obarvano koristoljubnost, vrednote, ki kompenzirajo vrednotenje bogatenja na tuj račun. Moje otroštvo je potekalo v odsevu teh in onih vrednot, ki pa se jih sprva nisem niti dovolj zavedala. Življenje pa nas uči.

Zraven tega, da sem Evropejka, Slovenka, švedska državljanka, sem tudi hčerka, mati štirih otrok, sem babica osmim vnukom in prababica enemu pravnuku, življenjska sopotnica, sestra, sorodnica in znanka mnogim. Sem bivša tekstilna delavka, tovarniška sodelavka, tudi snažilka, študentka in učiteljica. Cenim vsako delo in vsakogar, ki je pripravljen za delo prijeti. Pesem in literatura mi nudita izredno zadovoljstvo, imam določene poglede na svet, vendar se moji pogledi tudi spreminjajo. Nek proces spremembe je

najprej potrebno začeti pri sebi, v svoji glavi. Včasih se moramo znebiti starih spominov, navad in običajev iz preteklosti, da bi lahko šli naprej. Šele, ko nam to uspe in se otresemo nekaterih bremen s preteklosti, lahko izkoristimo čas sedanjosti. In pri tem nastajajo naši občutki na podlagi novih sporočil ... Časa tako ne gre obrniti nazaj, zato gledam naprej, ne da bi se predolgo zadrževala v sedanjosti. Večkrat me je življenje tudi že močno udarilo, med drugim sem bila večkrat hudo bolna. Pa sem se iztrgala iz krempļjev zle usode. Kogar nesreča ne stare, ga naredi močnejšega, in mene ni strlo. Poskušam najti lepe reči, četudi drobcene in se spominjati tistih, ki so me razveseljevale.

Vprašanje dvojen identitete, ko gre za moje otroke, za slovenske potomce na Švedskem (in drugod po svetu), pa je bolj pereče. Kako doživljajo Slovenci druge in tretje generacije svojo nacionalno pripadnost – so Švedi ali Slovenci? Verjetno imajo tudi oni včasih težave z opredelitvijo, kar se dogaja nam vsem. Odvisno, kje se nahajamo, s kom v družbi, kako nas ta družba sprejema - tako pa se počutimo. Težave nastanejo tudi, ko mi kdo od sorodnikov ali znancev v Sloveniji reče, »kaj boš ti govorila o slovenski družbi, ko pa ne živiš tukaj in o tem ničesar ne veš!« ali, kadar me kak Šved vpraša, »kako se počutiš na Švedskem, ti je všeč pri nas?«. V podobnih primerih se mi zdi, da sem v Sloveniji bolj Švedinja kot Slovenka in obratno se mi dogaja na Švedskem. Pa še veliko drugih primerov obstaja, ki me občasno zamajejo v moji nacionalni zavesti! Mar sem Slovenka in Švedinja hkrati, je to neke vrste dvojna pripadnost?!

Zaključna misel

Pisanje te moje zgodbe me je pripeljalo do tega, da sem se poglobila v svoje spomine, priklicala nekatere mladostne upe, tudi tiste, ki niso bili nikoli izpolnjeni. Življenje me je marsikaj naučilo, tudi to da se bolje počutim, če odpuštim in pozabim, kar me je nekoč bolelo in prizadelo. V upanju, da mi bodo oprostili tudi drugi, če sem jim storila krivico – hote ali nehote, zaključujem ta svoj življenjepis – avtobiografijo – **Družinske podobe**, v katero sem vključila člane moje družine. Zahvaljujem se vsem, ki so me vzpodbujali in mi kakorkoli pomagali, da je moje življenje polno in da se dobro počutim. Hvala Matjažu Koncilji za pregled besedil, hvala tudi moji sestri Olgi ter Ivanki Učakar za lektoriranje. Zahvaljujem se tudi sorodniku Borisu Zmazku za avtorstvo genealoškega (družinskega) debela, Zvonku, mojemu življenjskemu sopotniku za nasvete in tehnično pomoč, moji mami za potrpljenje in informacije, sestrama Olgi in Jelki za nasvete in mnenje, mojim otrokom in sorodnikom za razumevanje ter vsem ostalim, ki so z menoj. Hvala, ker se ne hudujete name zaradi delnih razkritij vaših zgodb. Vprašanje, kdo sem jaz in kakšna je moja vloga na tem svetu, ni več tako

pomembno. Poskušam jemati življenje takšno, kakršno se mi ponuja in ostati pri tem srečna in zadovoljna. Odraščala sem pretežno na vasi, kjer je bilo življenje drugačno kot v mestu. V mojem okolju so otroci pri delu pomagali že od malega in se obenem učili živeti. Brez otrok bi bilo življenje še težje, saj so otroci naša prihodnost. Zavedam se, da bi moja zgodba lahko bila drugačna, prikazana kako drugače, vendar je zdaj takšna, kakršno mi je uspelo napisati. Drugič bo pa gotovo spet drugačna, če ji bo sledila še kakšna!

Omenila sem že, da sem zdaj že nekaj mesecev starostno upokojena. Dnevni skrbi za preživetje nimam več, vendar se še sveže spominjam, kako je bilo nekoč. Zdaj je skrb za zdravje na prvem mestu. Svoje življenje sem peljala skozi dokaj trde pogoje, preden sem prišla do boljših. Predvsem mi to ni uspelo v Sloveniji ampak šele na Švedskem. Morda sem bila premlada in je bilo potrebno, da me tok življenja nosi po svoje. Življenje mi je naklonilo veliko lepega. Hvaležna sem staršem, na svoj način tudi zdaj že pokojnemu Tinkotu, sestrama in med pisanjem umrlemu bratu Janezu in ne nazadnje Zvonku za vse, kar so mi v življenju dali lepega. Seveda ni šlo vse vedno prav gladko. Mnogokrat si delamo sami probleme, večkrat po nam jih dela okolica. Za določene stvari je bilo treba trdo poprijeti, da so uspele. Vendar pa mi je družina vedno največ pomenila, kar me je navdajalo s pogumom. Imam štiri krasne otroke, osem vnukov – Matej je še sam, upam pa, da si bo tudi on ustvaril družino. Imam pa že tudi enega pravnuka, Isaka, ki je pravkar napolnil pet let.

In kakšna prihodnost se obeta? Tega seveda nihče ne more napovedati. Veseli me, da so tudi moji otroci v življenju našli srečo, dekleta imajo zadovoljujoče poklice ter razumevajoče soproge, Matej pa je zaenkrat zadovoljen samec, tako vsaj upam. Dora je zaposlena kot računalniški izvedenec v zdravstvu, Lenka je učiteljica, največ poučuje priseljence švedski jezik kot drugi jezik in se na ta način seznanja s tujimi kulturami. Anne-Marie je izbrala poklic fizio terapevtke in je zaposlena v zdravstvu, Matej se še sicer ni čisto ustalil, a je na dobri poti. Trenutno ima zasebno obrtništvo in ima zaposlitev predvsem pri večjih podjetjih v gradbeništvo. Vnuki študirajo ali iščejo zaposlitev. Sestre Budja smo upokojene in imamo možnosti, da se gibljemo po mili volji. Zvonko vzdržuje svoj hobi in je basist pri mešanem pevskem zboru Divertimento v Landskroni. Mene v naslednjih čakajo že tudi drugi projekti – uredništvo Slovenskega GLASILA, prišli smo do št. 34, letnik 10. Nato imam v načrtu še izdajo GLASILA v knjižni obliki, tretji in četrti del. Prvi in drugi del sem v samozaložbi na ca 1200 straneh izdala leta 2008. Začela sem tudi s pisanjem nove kuharske knjige, tokrat so na vrsti izbrane švedske jedi v slovenskem jeziku. Veliko časa prebijem tudi v Sloveniji, natančno pa ne planiram dogodkov, dovoljujem času, da gre svojo pot.

Pesem in knjige so bile moje spremljevalke in so mi krasile življenje, tudi ko ni bilo vse rožnato. Zdaj pišem tudi sama in s tem morda zaljšam življenje še

komu. Uredništvo slovenske revije na Švedskem, Slovensko GLASILO, mi zapolnjuje prosti čas. Tudi tajništvo pri Slovenski zvezi na Švedskem (1991-2000) in predsedovanje v slovenskem društvu v Landskroni me je obogatilo za prenekatero slovensko izkušnjo, ki je vsakdo ni deležen. Nič ni samo po sebi umevno, tudi obstoj slovenskega medija na Švedskem ne, bolezen in druge nezgode lahko hitro prekrižajo vse, še tako skrbno narejene načrte. Dolgoletni študij na Švedskem - najprej na osnovni, nato na gimnazijski in nazadnje na univerzitetni ravni - mi je odprl okno v povsem nov svet. Že skoraj 20 let sem tudi prevajalka, predvsem telefonsko, moji prevajalski jeziki so slovenski, srbohrvaški in švedski. V srbohrvaščino spadajo jeziki hrvaški, bosanski in srbski. Prevajam tudi številnim Romom (Ciganom) in Kosovo-Albancem, ki obvladajo srbohrvaščino, ne obvladujejo pa tudi švedskega jezika. Zanimivo delo! Večejezičnost in življenje na Švedskem me je popeljalo v dvokulturnost.

Avtobiografijo sem pripeljala do točke, ki se ji reče *konec*. Fotografije sem priložila v ilustracijo k moji zgodbi slovenske Evropejke, da jih bralec pogleda in predvsem, da jih jaz sama ne pozabim. Kdor bo nekoč prebral te vrstice do tu, bo mogoče postal moj prijatelj, lahko pa tudi nasprotnik, ki se z vsebino ne bo strinjal. V uspeh si štejem že to, da te je nekaj pritegnilo. Upam, da ti bo vsebina knjige prinesla nova spoznanja ali te utrdila v tvojih. Tudi tvoje življenje ima lastne podobe, ki so sicer drugačne od mojih, a vendarle podobne. Saj se osnovne potrebe ljudi ne razlikujejo veliko druga od druge. Vsi potrebujemo razumevanje, bližino, hrano za telo in dušo in predvsem ljubezen. Če tega ne najdeš takoj, išči naprej, ne odnehaj. Razmišljaj, razkrivaj, odkrivaj in spreminjaj svet, le puške nikar ne vrzi v koruzo! Prepričana sem, da ti bo to pomagalo najti lastno zadovoljstvo. Vso srečo!

Augustina Gusti Budja

Bibliografija

- Bencek, Zvonko, tehnična pomoč
- Bohanec, Klavdij: Osebni podatki družinskih članov (2010/11)
- Bohanec, Milica: Osebni podatki družinskih članov (2009)
- Bohanec, Vincent: Osebni podatki družinskih članov (2011)
- Budja, Angela: Osebni podatki družinskih članov (2011)
- Budja, Augustina: Letni časi, zbirka pesmi. Landskrona (2005)
- Budja, Augustina: Slovener i Sverige, Landskrona (2006)
- Budja, Avgušlina: Slovenci na Švedskem. Landskrona (2005)
- Budja, Augustina: Slovenska katoliška misija 40 let (2002)
- Budja, Bernardka: Osebni podatki družinskih članov (2011)
- Budja, Mihael: Osebni podatki družinskih članov (2011)
- Budja, Mihajela: Osebni podatki družinskih članov (2011)
- Budja Solve, Anne-Marie: Pogovor z babico (2002)
- Budja, Olga: Foto k zunanjemu družinskemu drevesu, ovojnica
- Lena Holmqvist: Švedsko-Slovenski slovar (2004)
- Lokalni časopis NST, Landskrona (2010)
- MMC Slovenija. Ljubljana (2010/11)
- Molin, Hilena: Osebni podatki družinskih članov (2011)
- Rudolf, Ludvik: Cerkevni arhiv pri Mali Nedelji (2011)
- Radio Ognjišče, Slovenija
- Sveriges Radio P1
- Svetovni splet, Internet
- Zmazek, Boris: Genealoško deblo (2011)
- Zmazek, Boris: Družinsko drevo (2011)
- Zmazek, Peter: Osebni podatki družinskih članov (2011)

KAZALO

Avtobiografija II. del

149 DRUŽINSKE PODOBE

- 149 Slike: Landskrona
- 150 Slika: Sestre Budja
- 151 ŠVEDSKA
- 151 Prihod v Landskrono
- 152 Slika: Države na severu Evrope
- 153 Moj prvi božič na Švedskem
- 154 Slovenci na Švedskem
- 160 Rojstvo hčerke Teodore
- 161 Moj brat Janez nas obišče
- 163 Rojstvo hčerke Lenke
- 165 Prihod staršev na Švedsko
- 168 Jelka in Polde Karlin
- 168 Zаметki družinske krize
- 169 Olgin prvi obisk na Švedskem
- 170 Dopust v Italiji
- 171 Ponovna selitev
- 173 Problemi se kopičijo
- 174 Anne-Marie
- 175 Odpeljeva se v Slovenijo po Olgo
- 176 Spet moč vode
- 177 Marjeta
- 177 Pa še druge zgodbe
- 178 Družina Budja zbrana v Landskroni
- 180 Ustanovitev društva TRIGLAV
- 182 Prvi koncerti
- 183 Ironija življenja
- 185 Srečanja in razhajanja
- 187 Drugo polletje 1970
- 188 Društvo gre naprej
- 189 Leonida
- 190 Poletje 1971
- 191 Izhod – ločitev
- 192 Družinska katastrofa
- 195 Selitev na svoje
- 197 Problemi v društvu
- 198 Nastanek društva Slovenija

- 199 Vadstena
- 200 Slika: Nova samostanska cerkev
- 201 Slika: Sv. Birgita
- 201 Slika: Sestre Budja
- 201 Slika: Slovenski duhovniki v Vadsteni
- 204 Janez se z družino vrača v Slovenijo
- 204 Dominika
- 205 Služba in družba – nepričakovane poti
- 206 Zvonko vstopi v moje življenje
- 211 Matej
- 212 Svet se mi podira
- 217 Slovenija ali Švedska?
- 218 Življenje postaja znosnejše
- 220 Študij v Sloveniji
- 222 Ustanovitev Slovenske zveze (SZ), febr. 1991
- 223 Svetovni Slovenski Kongres (SSK)
- 228 Med vojno za Slovenijo
- 230 Povratek k mami v Prlekijo
- 231 Podovor z babico
 - Otroštvo
 - Šola
 - Mladost
 - Starševstvo
 - Skrb za brate in sestre
 - Poznejše družinsko življenje
 - Ustanovitev pevskega zbora
 - Otroci zapuščajo dom
 - Selitev na Švedsko
 - Delo na Švedskem
 - Domotožje

- 243 Honorarno poučevanje slovenskega jezika
- 244 Temne in svetle strani
- 246 Življenje – resničnost ali sanje?
- 251 Slovesa
- 256 Leto je bilo 1997
- 259 Zadnji pozdrav: Janez Budja
- 263 Slika: Lucija – Amanda Molin
- 266 Navade, šege in razmere
- 266 Razlike v navadah so in niso
- 267 Slika: Podobe Landskrone
- 268 Sorodniki, potomci Elizabete
Zmazek
- 269 Slika: Peter Zmazek
- 270 Genealoško deblo ali družinsko drevo
- 272 Potomci Franca in Neže
Zmazek
- 274 Potomci Alojza in Jožefe
Budja
- 276 Potomci Martina in Johane
Bohanec
- 278 Švedska zgodovina v povojni dobi – okvirno
- 278 Slika: Olof Palme
- 280 Priseljevanje
- 281 Pomembni dogodki na Švedskem
- 282 Spremembe v politiki
- 283 Mobing
- 284 Assange Julian
- 285 Slovenci po svetu
- 287 Švedska Socialdemokratska stranka in vladanje
- 289 Odgovorna Al Kaida?
- 289 Položaj € (EVRA) v EU
- 290 Še nekaj misli o sedanjosti
- 294 Literarna pot
Področje preučevanja
Samostojne znanstvene publikacije
Končna poročila
Lirika
Proza
Knjige
Recenzije
Predgovori
Intervjuji
Intervjuanec
Razstava
Komponiranje
Priznanja
- 300 Slika: Diploma
- 301 Slika: Literarna produkcija
- 302 Slika: Glasbena produkcija
- 303 Glasbena pot
- 308 Slika: Sestre Budja
- 153 Literarna produkcija
- 309 Slika: Kulturna štipendija
- 311 Zaključna misel
- 314 Bibliografija
- Zlate roke naše mame*

AVTOBIOGRAFIJA

Prej ali slej se vsak posameznik vpraša: »Kdo sem, od kod izviram?« Iskanje korenin je posebej očitno pri ljudeh, ki so iz takšnega ali drugačnega razloga zapustili domačo zemljo. Do sedaj sem zavzeto iskanje korenin zaznaval pri ameriških Slovencih, zdaj pa me je s svojo zgodbo in samozavedanjem presenetila švedska Slovenka Avgustina Budja.

Avgustina Budja (rojena 1945) v knjigi DRUŽINSKE PODOBE opisuje svojo življenjsko zgodbo, ki je povezana z njenimi bližnjimi pa tudi širšo družbeno skupnostjo. Opisi so natančni in temeljiti, zato se bodo podobe nadvse jasno začrtavale pred očmi bralcev, tako njenih sodobnikov kot mlajših generacij.

Knjiga DRUŽINSKE PODOBE Avgustine Budja je pomemben prispevek pri razumevanju časa in odnosov v nekdanji Jugoslaviji in kasneje samostojni Sloveniji ter na Švedskem.

Matjaž Koncilja

Budja Avgustina

Budja Avgustina

DRUŽINSKE PODOBE

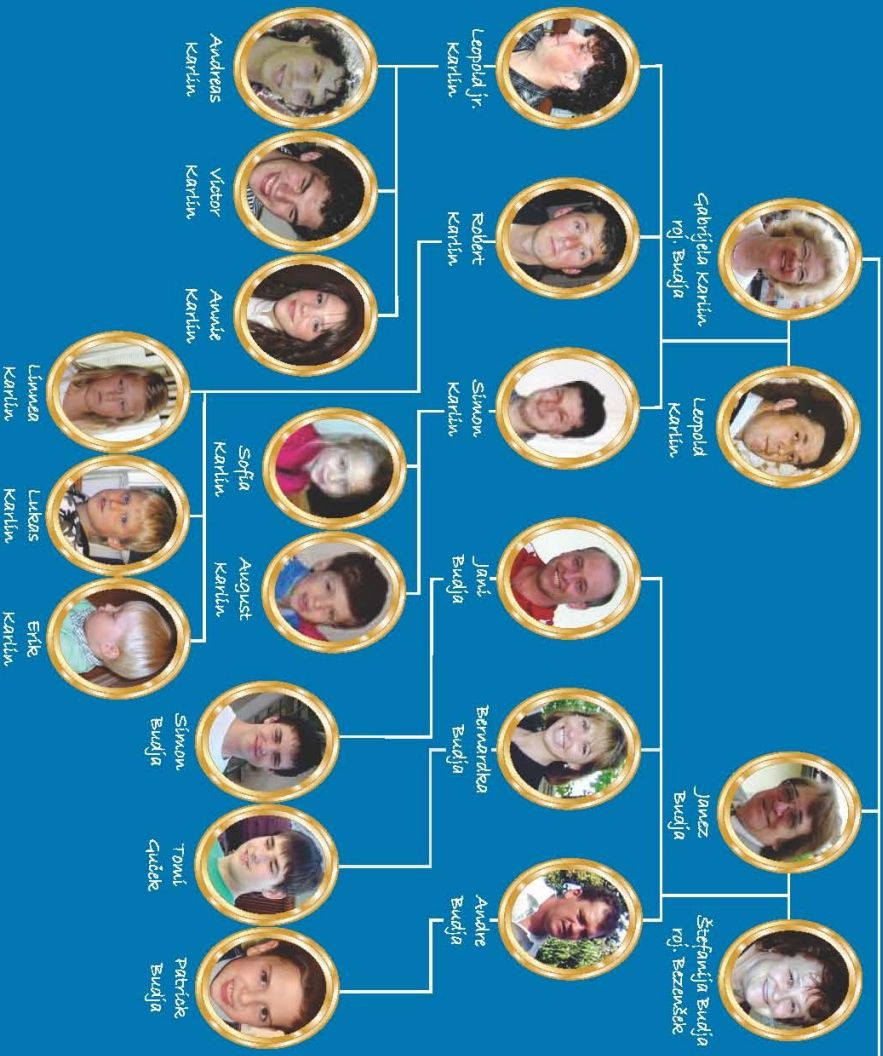
AVTOBIOGRAFIJA

Prej ali slej se vsak posameznik vpraša: »Kdo sem, od kod izviram?« Iskanje korenin je posebej očitno pri ljudeh, ki so iz takšnega ali drugačnega razloga zapustili domačo zemljo. Do sedaj sem zavzeto iskanje korenin zaznaval pri ameriških Slovencih, zdaj pa me je s svojo zgodbo in samozavedanjem presenetila švedska Slovenka Avgustina Budja.

Avgustina Budja (rojena 1945) v knjigi DRUŽINSKE PODOBE opisuje svojo življenjsko zgodbo, ki je povezana z njenimi bližnjimi pa tudi širšo družbeno skupnostjo. Opisi so natančni in temeljiti, zato se bodo podobe nadvse jasno začrtvale pred očmi bralcev, tako njenih sodobnikov kot mlajših generacij.

Knjiga DRUŽINSKE PODOBE Avgustine Budja je pomemben prispevek pri razumevanju časa in odnosov v nekdanji Jugoslaviji in kasneje samostojni Sloveniji ter na Švedskem.

Matjaž Koncija

Budja Augustina

Budja Augustina DRUŽINSKE PODOBE

